

Budsjettnemnda for jordbruket
15.04.2004

Utredning nr. 3

Resultatkontroll for gjennomføringen av land- brukspolitikken

I OVERSIKTSDEL

1	INNLEDNING	1
2	PRODUKSJONSGRUNNLAG OG STRUKTURUTVIKLING	3
2.1	Areal og arealutvikling.....	3
2.2	Strukturutvikling i noen produksjoner	8
3	PRODUKSJON OG MATVAREFORBRUK	23
3.1	Oversikt over samlede produserte mengder.....	23
3.2	Økologisk jordbruk	27
3.3	Import og eksport.....	32
3.4	Selvforsyningsgrad.....	43
3.5	Trygg mat	45
4	DISTRIKTSPOLITIKK OG SYSSELSETTING	49
4.1	Utviklingen i antall jordbruksbedrifter	49
4.1.1	Landsdeler.....	49
4.1.2	Kommuneklasser	51
4.1.3	Virkeområdene for distriktspolitiske virkemidler	53
4.2	Utviklingen i noen produksjoner.....	55
4.3	Sysselsetting og ledighet.....	58
4.4	Utviklingen i arbeidsforbruket i jordbruket.....	59
4.4.1	Landsdelsnivå	59
4.4.2	Kommuneklasser	61
4.4.3	Virkeområder for distriktspolitiske virkemidler.....	62
4.5	Alder på bruker	63
4.6	Eiendomsoverdragelse og rekruttering	65
4.7	Bygdeutvikling.....	69
4.8	Tilleggsnæringer	74
5	MILJØ- OG RESSURSVERN.....	79
5.1	Jordarbeiding, erosjon og intensitet.....	80
5.2	Gjødselforbruk.....	83
5.3	Plantevernmidler	85
5.4	Innsamling av landbruksplast	88
5.5	Kulturlandskapet og bruken av arealene	88
5.6	Rovdyrskader på sau.....	90
6	INNTEKTER, ØKONOMISKE FORHOLD OG LEVEKÅR.....	93
6.1	Utvikling i vederlag til arbeid og egenkapital for Totalkalkylens normaliserte regnskaper.....	93
6.2	Utvikling i vederlag til arbeid og egenkapital for de enkelte områdene, driftsformene og størrelsesgruppene	94
6.2.1	Inntekt etter område	94
6.2.2	Inntekt etter produksjon.....	95
6.2.3	Inntekt etter bruksstørrelse	96

6.3	Pensjonsgivende inntekt fra jordbruk, skogbruk og fiske	97
6.4	Alminnelig inntekt	101
6.5	Levekår	105
6.5.1	Levekår og økonomi	105
6.5.2	Helse	109
6.5.3	Velferd og avløsning	110
6.6	Utvikling i egenkapital, gjeld, inntekt og forbruk	111
6.7	Lønnsutvikling etter næring	113
7	BRUKEN AV INNSATSFAKTORER I JORDBRUKET – KOSTNADSUTVIKLINGEN	115
7.1	Ikke - varige innsatsfaktorer.....	115
7.1.1	Kraftfôrpriser	116
7.2	Varige innsatsfaktorer	118
7.3	Renter	120
7.4	Bruk av driftskreditt i landbruket.....	121
7.5	Tap på utlån i landbruket.....	122
7.6	Innsatsfaktorer sett i relasjon til produksjon.....	122
8	PRISER.....	125
8.1	Prissammenligninger og matvarenes andel av forbruket.....	126
8.2	Poteter og grønnsaker	128
8.3	Melk og melkeprodukter.....	130
8.4	Storfekjøtt	131
8.5	Saukjøtt.....	132
8.6	Svinekjøtt	132
8.7	Egg 133	
9	LIKESTILLING.....	135
9.1	Brukere og sysselsetting i jordbruket etter kjønn.....	135
9.2	Eiere etter kjønn og eiendomsoverdragelser	137
9.3	Driftsformer	139
9.3.1	Inndeling.....	139
9.3.2	Driftsform og produksjon.....	140
9.3.3	Økologisk produksjon	142
9.4	Arbeidsforbruk og utdanning	143
9.5	Pensjonsgivende inntekt i jordbruket og andre næringer	145

II DETALJERT DEL

10 PRODUKSJONSGRUNNLAG OG STRUKTURUTVIKLING.....	150
11 PRODUKSJON.....	153
12 DISTRIKTSPOLITIKK OG SYSSELSETTING	194
13 INNTEKTER	212
14 BRUKENAV INNSATSFÅKTORER, KOSTNADSUTVIKLING.....	215
15 PRISER.....	216
16 LIKESTILLING.....	218

I OVERSIKTSDEL

1 INNLEDNING

«Resultatkontroll for gjennomføringen av landbrukspolitikken» er en årlig utredning og publikasjon fra Budsjettnemnda for jordbruket. Resultatkontrollen ble første gang lagt fram som utredning til jordbruksforhandlingene i 1994. Resultatkontrollen skal omfatte en sammenstilling av data som belyser utviklingen i jordbruket i relasjon til de mål og retningslinjer Stortinget har trukket opp. Bakgrunnen er St.prp. nr. 8 (1992–1993) der det het at det bør: «... legges opp til en mer omfattende resultatkontroll knyttet opp til de mål og retningslinjer Stortinget har trukket opp. Her vil vektleggingen være avhengig av hvordan Stortinget vil prioritere de ulike mål for landbrukspolitikken framover».

Opgaven med å skaffe materialet til resultatkontrollen ble ifølge St.prp. nr. 82 (1992–1993) «Jordbruksoppgjøret 1993», gitt til Budsjettnemnda for jordbruket. Under protokollen fra forhandlingsmøtet mellom Staten og Norges Bondelag 8. mai 1993 er følgende angitt:

«Partene forutsetter videre at Budsjettnemnda for jordbruket til hvert jordbruksoppgjør utarbeider et materiale som grunnlag for resultatkontroll ut fra de mål og retningslinjer som Stortinget fastlegger Jf. St.prp. nr. 8 (1992–93) side 33–34 og Innst. S. nr. 92 (1992–93) side 30–31 og 47. Materialet skal angi utviklingen på sentrale områder som priser, kostnader, inntekter, investeringer, bruk av innsatsfaktorer, arealbruk, produksjon, miljø og ressursvern, distriktspolitikk, sysselsetting, likestilling mm.»

St.meld. nr. 19 (1999–2000) sier videre om Resultatkontrollen:

«Det er i Stortingsproposisjonene om jordbruksoppgjørene de siste årene lagt fram en relativt omfattende dokumentasjon på utviklingen i primærproduksjonen. Det er behov for å videreutvikle denne. En rekke mål med landbrukspolitikken er knyttet til landbrukets produksjon av samfunns-goder og det er en naturlig konsekvens å følge dette opp i resultatrapporteringen til Stortinget. Måloppnåelse i forhold til rekruttering, bosetting og andre samfunnsoppgaver vil bli viktigere resultatindikatorer i forhold til utformingen av landbrukspolitikken. Dette bør også reflekteres i resultatkontrollen fra Budsjettnemnda for jordbruket, denne bør gjennomgås og forbedres med utgangspunkt i målsettingen for landbrukspolitikken. Det vil være behov for regionale data og tallmateriale for landbrukets betydning i distriktene. Landbruket er en langsiktig næring og det foretas langsiktige tilpasninger. Årlig resultatkontroll fanger ikke raskt nok opp de langsiktige tilpasningene av politikken. Departementet mener det er behov for å foreta grundigere analyser av den langsiktige tilpasningen i næringen og at det må legges tilstrekkelig vekt på de langsiktige utviklingstrekkene i den løpende utforming

av landbrukspolitikken. Det bør imidlertid også legges vekt på å forenkle resultatkontrollarbeidet, blant annet ved at enkelte forhold/virkemidler vurderes med noen års mellomrom.» (side 94–95).

Nemnda har hatt som utgangspunkt at resultatkontrollen bør være enkel og oversiktlig, det vil si at den bør ha et rimelig antall indikatorer og ikke være for detaljert i geografisk oppdeling. På den andre siden har nemnda sett at det både i den politiske behandlingen og den administrative oppfølgingen av landbrukspolitikken også kan være behov for en detaljert resultatkontroll. Spesielt når det gjelder geografisk inndeling har nemnda sett den administrative inndeling, det vil si fylkesinndelingen, som viktig. Dette skyldes at den politiske og administrative behandling og oppfølging lokalt ofte skjer på dette nivå. Når fylkesinndelingen nyttes, får en imidlertid mange tall, og oversikten tapes lett. Nemnda har på denne bakgrunn valgt å dele resultatkontrollen i en oversiktsdel (Del I) og en detaljert del (Del II). I oversiktsdelen er det gjennomgående gitt landstall og landsdelstall og i noen grad fylkestall. I den detaljerte delen presenteres ytterligere detaljer, hovedsakelig fylkestall ved siden av landsdelstall. Denne delen inneholder bare tabeller uten forklarende tekst.

Distriktpolitikken står sentralt. Nemnda har derfor valgt å presentere utviklingen i antall jordbruksbedrifter og i sysselsettingen også for kommuneklasser og virkeområder for distriktpolitiske virkemidler.

Bortsett fra oppgavene over inntektsutvikling på driftsgranskingsbrukene, er de regionale tallene innhentet utenfra, i første rekke fra Statistisk sentralbyrå og landbruksorganisasjonene.

I årets resultatkontroll er det tatt med tall for årene 1979, 1989 og 1999, som er årene for de fullstendige jordbrukstellingene, i tillegg til 2002 og 2003 i de fleste tabeller for å få belyst utviklingen. Det er også brukt 1985 og 1990 som de to første årene. I noen tilfeller, særlig der det ikke blir samlet inn data for hvert år, er det tatt med andre år.

2 PRODUKSJONSGRUNNLAG OG STRUKTUR- UTVIKLING

Norge har 2,3 dekar fulldyrket jord per innbygger. I europeisk sammenheng er dette lite. Litt over 3 % av landarealet er jordbruksareal. St.meld. nr. 19 (1999–2000) legger vekt på jordvern og at arealer er i produksjon. Det heter at «*En langsiktig politikk for landets matsikkerhet innebærer et sterkt jordvern for å bevare produksjonsgrunnlaget, og vektlegging av løpende innenlandske produksjon og foredling*» og at «*særlig arealer med klima og jordsmonn som gjør dem egnet til dyrking av matkorn, er av nasjonal interesse.*»

I dette kapitlet er det gitt en oversikt over areal og arealbruk, produksjon, forbruk, import og eksport av enkelte jordbruksprodukter og selvforsyningsgrad.

2.1 Areal og arealutvikling

Arealtallene fra 1979, 1989 og 1999 er hentet fra Statistisk sentralbyrås fullstendige jordbrukstillinger. For 2002 og 2003 har vi brukt tall fra SSB sin beregna totalpopulasjon.

Tabell 2.1 nedenfor viser Norges totale landareal og jordbruksareal i hvert enkelt fylke. Den viser at Hedmark, Oppland og Rogaland har de største jordbruksarealene, alle tre rundt 1 mill. dekar. Vestfold, Østfold og Akershus og Oslo har størst andel dyrket landareal. For landet samlet sett er 3,4 % av landarealet dyrket, omtrent samme andel som i 2002.

Tabell 2.1 Norges totale landareal og jordbruksareal i drift. 2003*. Km² = 1000 daa

	Totalt landareal	Jordbruksareal i drift*	Andel dyrket %
Østfold	3 889	767	19,7
Akershus og Oslo	5 014	805	16,0
Hedmark	26 120	1 067	4,1
Oppland	23 827	1 043	4,4
Buskerud	13 856	527	3,8
Vestfold	2 140	432	20,2
Telemark	14 186	258	1,8
Østlandet	89 032	4 898	5,5
Aust-Agder	8 485	116	1,4
Vest-Agder	6 817	197	2,9
Rogaland	8 553	1 005	11,8
Agder og Rogaland	23 855	1 319	5,5
Hordaland	14 962	435	2,9
Sogn og Fjordane	17 864	474	2,7
Møre og Romsdal	14 596	605	4,1
Vestlandet	47 422	1 514	3,2
Sør-Trøndelag	17 839	768	4,3
Nord-Trøndelag	20 777	892	4,3
Trøndelag	38 616	1 660	4,3
Nordland	36 302	598	1,6
Troms	25 147	267	1,1
Finnmark	45 879	101	0,2
Nord-Norge	107 328	966	0,9
Hele landet, 2003*	306 253	10 357	3,4

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk Sentralbyrå. Statistisk årbok 1999 for landarealet og beregna totalpopulasjon i 2003.

Tabell 2.2 og 2.3 med tilsvarende tabell 1 i del II, viser fordelingen av jordbruksareal i de ulike landsdeler og fylker. Tabell 2.2 inneholder dessuten beregnet antall dekar fulldyrket jord og jordbruksareal i drift i alt per innbygger. Tabell 2.3 viser årlig prosentvis endring for totalt jordbruksareal, fulldyrket areal og eng og beite for landsdelene. De viser at jordbruksareal i drift har hatt en økning på 5 % fra 1989 til 1999 og at det er økning i alle landsdeler. Arealet av åker og hage viser en nedgang, mens eng og beite øker i denne perioden. Det er relativt mest fulldyrket jord på Østlandet og i Trøndelag i år 2003. Andelen av eng og beite er størst på Vestlandet, i Agder og Rogaland og i Nord-Norge. Totalt for hele landet avtar andelen fulldyrket jord gjennom hele perioden fra 1989.

Tabell 2.2. viser at jordbruksarealet ute av drift på jordbruksbedrifter i aktiv drift, hadde en nedgang fra 1979 frem til 2003. I 1989 regnet en med 111 000 dekar som ikke var i drift og i 2003 var det 66 000 dekar.

Åpen åker og hage utgjorde 37 % av jordbruksarealet i drift på landsbasis i 2003, men er svært ulikt fordelt mellom fylker og landsdeler. Fylkene rundt Oslofjorden, Østfold, Vestfold og Akershus har fra 84 til 87 % av arealet i åpen åker og hage. Vest-Agder, Hordaland, Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal og fylkene i Nord-Norge har fra 2 til 8 % åpen åker og hage og tilsvarende mer eng og beiteareal. På landsbasis viser arealet av åker og hage noe nedgang de siste årene. Fulldyrket eng og beite har holdt seg stabilt de siste årene, mens annen eng og beite har økt litt.

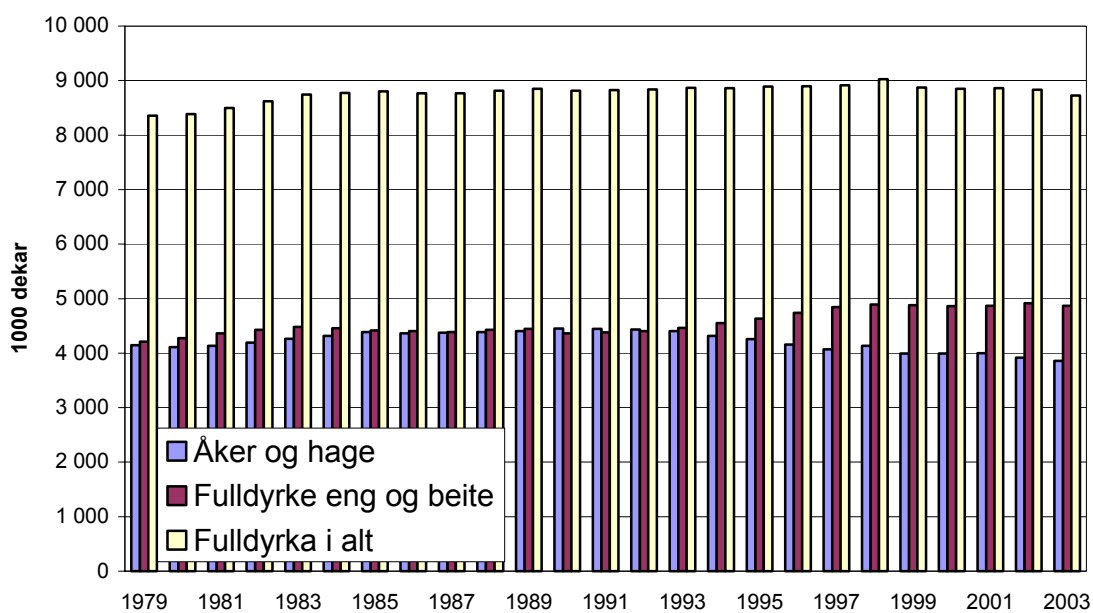
Tabell 2.2 Jordbruksarealet i Nord-Norge, Sør-Norge og landet. 1000 dekar

		1979	1989	1999	2002	2003*
Sør-Norge	Åker og hage	4 091	4 349	3 933	3 873	3 819
	Fulldyrka eng og beite	3 472	3 686	4 120	4 146	4 108
	Fulldyrka i alt	7 563	8 035	8 053	8 019	7 927
	Fulldyrket jord, daa/innbygger	2,10	2,14	2,02	1,97	1,94
	Annen eng og beite	1 104	1 014	1 371	1 472	1 464
	Jordbruksareal i drift i alt	8 667	9 049	9 424	9 490	9 391
	Jordbruksareal, daa/innbygger	2,41	2,41	2,37	2,34	2,30
	Jordbruksareal ute av drift	94	90	59	55	56
Nord-Norge	Åker og hage	59	81	62	42	41
	Fulldyrka eng og beite	684	698	757	771	760
	Fulldyrka i alt	743	779	819	813	801
	Fulldyrket jord, daa/innbygger	1,59	1,69	1,77	1,76	1,73
	Annen eng og beite	129	81	140	163	165
	Jordbruksareal i drift i alt	872	860	958	976	966
	Jordbruksareal, daa/innbygger	1,87	1,87	2,07	2,11	2,09
	Jordbruksareal ute av drift	46	23	11	10	10
<i>Hele Landet</i>	<i>Åker og hage</i>	<i>4 146</i>	<i>4 432</i>	<i>3 995</i>	<i>3 914</i>	<i>3 860</i>
<i>Fulldyrka eng og beite</i>	<i>4 157</i>	<i>4 385</i>	<i>4 877</i>	<i>4 917</i>	<i>4 868</i>	
<i>Fulldyrka i alt</i>	<i>8 304</i>	<i>8 818</i>	<i>8 872</i>	<i>8 831</i>	<i>8 728</i>	
<i>Fulldyrket jord, daa/innbygger</i>	<i>2,04</i>	<i>2,09</i>	<i>2,00</i>	<i>1,95</i>	<i>1,92</i>	
<i>Annen eng og beite</i>	<i>1 233</i>	<i>1 095</i>	<i>1 511</i>	<i>1 635</i>	<i>1 629</i>	
<i>Jordbruksareal i drift i alt</i>	<i>9 539</i>	<i>9 909</i>	<i>10 382</i>	<i>10 466</i>	<i>10 357</i>	
<i>Jordbruksareal, daa/innbygger</i>	<i>2,35</i>	<i>2,35</i>	<i>2,34</i>	<i>2,31</i>	<i>2,28</i>	
<i>Jordbruksareal ute av drift</i>	<i>138</i>	<i>111</i>	<i>70</i>	<i>66</i>	<i>66</i>	

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene i 1979, 1989 og 1999, og beregna totalpopulasjon i 2002 og 2003.

For fylkesvis fordeling se del II tabell 1

Figur 2.1 Åker og hage, fulldyrka eng og beite og fulldyrka i alt. Hele landet. 1000 dekar

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Totalkalkylen for jordbruket

Figur 2.1 ovenfor viser en oversikt over arealet av åker og hage, fulldyrka eng og beite samt fulldyrka i alt på landsbasis for årene 1979–2003. Den viser blant annet at arealet av fulldyrka eng og beite er større enn samlet areal av åker og hage fra 1993 og frem til 2003, og denne differansen blir større med årene.

Tallene for nydyrking uten tilskudd er revidert ut i fra de fullstendige jordbruksstillingene i 1999 og viste et nydyrka areal på totalt 95 232 dekar i perioden 1994 til 1998. Det er tillatt omdisponert til annet enn jordbruksformål om lag 12–13 tusen dekar per år de senere årene.

Arealendringene kan skyldes flere forhold. Blant annet bygger arealtallene på forskjellige statistikker; de fullstendige jordbrukstillingen og søknader om produksjonstilskudd. Produksjonstilskuddstatistikken fanger ikke opp jordbruksareal som ikke det blir søkt produksjonstilskudd til eller areal i søknader som ikke blir innvilget, og vil derfor være noe lavere enn det faktiske jordbruksarealet i drift, registrert i de fullstendige jordbrukstillingene. I forbindelse med omleggingen av virkemiddelsystemet fra pristilskudd til produksjonsuavhengige tilskuddordninger, ble det registrert et større areal i drift enn tidligere i produksjonstilskuddstatistikken. Fra 2002 til 2003 har derimot det totale jordbruksareal i drift gått ned i følge søknad om produksjonstilskudd.

Tabell 2.3 Totalt jordbruksareal i drift fordelt på landsdeler. 1000 dekar

		1979	1989	1999	2002	2003*	Årlig %-vis endring	
							1979-89	1989-99
Østlandet	Totalt areal	4 661	4 825	4 919	4 948	4 898	0,3	0,2
	Fulldyrket areal	4 356	4 589	4 583	4 575	4 523	0,5	0,0
	% fulldyrket	93	95	93	92	92		
	Eng og beite	1 449	1 414	1 743	1 810	1 811	-0,2	2,1
	% eng og beite	31	29	35	37	37		
Agder og Rogaland	Totalt areal	1 044	1 149	1 291	1 329	1 319	1,0	1,2
	Fulldyrket areal	738	805	837	847	839	0,9	0,4
	% fulldyrket	71	70	65	64	64		
	Eng og beite	859	945	1 145	1 202	1 198	1,0	1,9
	% eng og beite	82	82	89	90	91		
Vestlandet	Totalt areal	1 491	1 513	1 564	1 542	1 514	0,1	0,3
	Fulldyrket areal	1 074	1 143	1 113	1 078	1 057	0,6	-0,3
	% fulldyrket	72	76	71	70	70		
	Eng og beite	1 377	1 404	1 502	1 483	1 454	0,2	0,7
	% eng og beite	92	93	96	96	96		
Trøndelag	Totalt areal	1 471	1 562	1 650	1 670	1 660	0,6	0,5
	Fulldyrket areal	1 395	1 498	1 520	1 518	1 508	0,7	0,1
	% fulldyrket	95	96	92	91	91		
	Eng og beite	891	937	1 102	1 123	1 110	0,5	1,6
	% eng og beite	61	60	67	67	67		
Nord-Norge	Totalt areal	872	860	958	976	966	-0,1	1,1
	Fulldyrket areal	743	779	819	813	801	0,5	0,5
	% fulldyrket	85	91	85	83	83		
	Eng og beite	813	779	896	934	925	-0,4	1,4
	% eng og beite	93	91	94	96	96		
Hele landet	Totalt areal	9 535	9 911	10 382	10 466	10 357	0,4	0,5
	Fulldyrket areal	8 304	8 818	8 872	8 831	8 728	0,6	0,1
	% fulldyrket	87	89	85	84	84		
	Eng og beite	5 389	5 478	6 388	6 552	6 497	0,2	1,5
	% eng og beite	57	55	62	63	63		

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene i 1979, 1989 og 1999, og beregna totalpopulasjon i 2002 og 2003.

For fylkesvis fordeling se del II, tabell 1

2.2 Strukturutvikling i noen produksjoner

Nytt i år er at begrepet *driftsenhet* er byttet ut med *jordbruksbedrift*. Denne endringen er en følge av regelendringene for å være tilskuddsberettiget. Begrepet bruk er allikevel av plasshensyn beholdt i tabeller, og betyr mer presist jordbruksbedrift for årene 1999 –2003 og driftsenhet for tidligere år. Med de nye reglene er det ikke så enkelt å presentere driftsenheter på samme måte som før. Samdrifter i melkesektoren har skapt en del presentasjonsproblemer de siste årene, men med mange varianter av juridiske foretak blir det heretter enda mer komplisert. Dette skyldes at samme «gårdsbruk» eller «gårdbruker» i tradisjonell tankegang kan inngå med produksjon på flere tilskuddssøknader ved at virksomheten er organisert i, eller eieren deltar i, flere selskaper (foretak). For eksempel kan en tenke seg at kornproduksjonen skjer i et enkeltmannsforetaket mens et veksthus er organisert som en annen selskapsform. Etter denne overgangen kan for eksempel 3 tidligere driftsenheter bli 1 jordbruksbedrift, men de kan også bli 4.

Det er skjedd omfattende endringer i antall og størrelse av jordbruksbedriftene og i sammensetningen av produksjonene de seneste årene. Nedenfor er det vist størrelsesfordeling for alle jordbruksbedrifter, og noen forskjellige produksjoner. En jordbruksbedrift kan være representert med flere produksjoner. En kan derfor ikke summere jordbruksbedriftene med de ulike produksjonene og komme fram til et riktig tall for totalt antall jordbruksbedrifter.

Tabell 2.4 viser endringer i det totale antall jordbruksbedrifter. Det er nedgang i antall for de mindre jordbruksbedriftene og en økning for de større. De aller minste jordbruksbedriftene har sterkest prosentvis årlig nedgang. For perioden fra 1989 til 2003 går antall jordbruksbedrifter i størrelsesgruppen 100 til 200 dekar også ned, men disse utgjør den samme relative andel i 2003 som i 1999.

Tabell 2.4 Totalt antall jordbruksbedrifter med areal og leid areal per jordbruksbedrift

Arealgruppe, dekar	1979	1989	1999	2002	2003*	Årlig %-vis endring	
						1979-89	1989-99
0-50 ¹⁾	62 011	37 031	13 788	9 975	8 371	-5,0	-9,4
%	49	37	20	18	14		
50-100	32 716	24 969	16 720	13 476	12 055	-2,7	-3,9
%	26	25	24	23	21		
100-200	21 656	25 330	22 286	19 555	18 494	1,6	-1,3
%	17	25	32	31	32		
200-300	5 639	7 928	10 367	10 563	10 415	3,5	2,7
%	5	8	15	16	18		
300-500	2 579	3 266	5 273	6 209	6 420	2,4	4,9
%	2	3	8	9	11		
> 500	701	858	1 577	2 112	2 286	2,0	6,3
%	1	1	2	3	4		
Alle bruk	125 302	99 382	70 011	61 890	58 041	-2,3	-3,4
1000 daa	9 539	9 909	10 382	10 466	10 357	0,4	0,5
Daa/bruk	76	100	148	169	178	2,7	4,1
Leid areal, 1000 daa	1 920	2 318	3 239	2 914	3 173	1,9	3,4
Leid areal, %	20	23	31	28	31		
Leid areal, daa/bruk	15	23	46	47	55	4,3	7,1

1) Til og med 1999 gjelder tallene størrelsesgruppen 5-50 daa

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå: De fullstendige jordbrukstellingene i 1979, 1989 og 1999, og beregna totalpopulasjon i 2002 og 2003. Landbruksundersøkelsen angående leid areal 2003.

For fylkesvis fordeling se del II tabell 5 for antall jordbruksbedrifter og tabell 2 for leid areal

Antall dekar per jordbruksbedrift øker gjennom hele perioden fra 1979. Det har sammenheng med at antallet jordbruksbedrifter avtar. Arealet på de jordbruksbedriftene som går ut av drift, kan enten gå helt ut av jordbruksdrift eller overtas av andre jordbruksbedrifter ved salg eller utleie. Tabell 2.4 viser videre at totalt leid areal økte fra 1979 til 1999, ble så litt redusert til 2002 men økte igjen siste år. Leid areal per jordbruksbedrift har økt fra 1979 til 2003. Andelen av leid areal er høyest i Nord-Norge når en ser på landsdelene. Variasjonen mellom fylkene er imidlertid betydelig og i tillegg til de tre nordligste fylkene har Møre og Romsdal, Telemark og Agder-fylkene mye leid jord.

Fra og med 2002 ble reglene for å kunne søke produksjonstilskudd endret, jfr Forskrift om produksjonstilskudd i jordbruket, FOR 2002-03-22 nr 283. Flere selskapsformer er blitt tilskuddsberettiget, blant annet aksjeselskaper, ansvarlige selskaper og stiftelser. Tabell 2.5 viser hvor mange prosent av søkerne som ikke var enkeltmannsforetak de siste 5 år.

Tabell 2.5 Fylkesvis andel av tilskuddssøkerne som ikke er enkeltmannsforetak

Fylke	1999	2000	2001	2002	2003*	Antall i 2003
Østfold	0,7	0,7	0,8	2,7	2,7	77
Akershus	0,6	0,6	0,6	2,7	2,2	61
Oslo	8,0	7,4	8,3	17,4	20,0	4
Hedmark	0,8	1,0	1,2	2,5	2,7	119
Oppland	1,6	2,1	3,0	5,4	5,7	336
Buskerud	0,4	0,4	0,6	3,5	2,2	66
Vestfold	0,4	0,7	0,8	1,9	1,8	33
Telemark	0,7	0,6	0,7	2,5	1,9	36
Aust-Agder	0,9	0,9	0,9	3,2	2,6	22
Vest-Agder	0,6	0,7	0,7	1,4	2,0	27
Rogaland	1,0	1,3	1,7	3,2	3,9	210
Hordaland	0,9	1,0	1,3	2,2	2,8	108
Sogn og Fjordane	0,8	1,0	1,2	1,7	2,4	99
Møre og Romsdal	1,0	1,4	1,6	3,2	3,7	141
Sør-Trøndelag	1,2	1,3	1,4	2,9	3,1	118
Nord-Trøndelag	1,6	1,9	2,4	4,3	4,8	201
Nordland	0,7	1,0	1,5	3,5	3,5	106
Troms	0,7	0,8	0,9	1,7	2,2	32
Finnmark	0,5	0,5	1,1	4,1	3,2	14
Sum	0,9	1,2	1,4	3,1	3,3	
Antall	630	745	902	1 818	1 810	1 810

* Foreløpige tall

Kilde: SLF sin tilskuddsstatistikk per 31.07

For landet som helhet har andelen upersonlige søkere økt fra 0,9 % til 3,3 %, og det er blitt 1 180 flere upersonlige søkere fra 1999 til 2003. Oslo har den største andelen andre selskapsformer, mens det er minst andel i Vestfold og Telemark. Flest søkere med annen selskapsform er det i Oppland, noe som henger sammen med at det er her det finnes flest samdrifter.

Det var i 2002 79 aksjeselskaper, 1 298 ansvarlige selskaper (i all hovedsak samdrifter) og 441 med annen selskapsform. Den siste gruppen inneholder blant annet landbruksskoler, stiftelser, fengsler og Planteforsk.

Tabell 2.6 viser endringer i antall jordbruksbedrifter med korn og oljevekster. Antall jordbruksbedrifter med korn har hatt en nedgang på 33 % fra 1989 til 1999. Samtidig har kornarealet vært mer stabilt (en nedgang på omlag 5 %), og kornarealet per jordbruksbedrift har derved økt fra 107 dekar til 153 dekar. Det er antallet av de minste jordbruksbedriftene med korn som har hatt den største prosentvise årlige nedgangen. I perioden 1979 til 1989 minket antallet jordbruksbedrifter under 100 dekar, mens størrelsesgruppene over 100 dekar økte i antall. Fra 1989 til 1999 har antallet jordbruksbedrifter gått ned for alle størrelsesgrupper under 300 dekar. De

største jordbruksbedriftene, over 300 dekar, har økt både relativt sett og i totalt antall. Fra 1999 til 2003 er det totalt sett blitt 20 % færre bruk, og en stadig større andel har over 200 dekar.

Tabell 2.6 Antall jordbruksbedrifter med korn og oljevekster etter areal av korn og oljevekster

Arealgruppe, dekar	1979	1989	1999	2002	2003*	Årlig %-vis endring	
						1979-1989	1989-1999
< 20	9 698	4 559	1 277	842	754	-7,3	-11,9
%	25	14	6	4	4		
20-50	10 187	7 839	3 602	2 727	2 381	-2,6	-7,5
%	26	24	16	14	13		
50-100	8 766	8 135	5 286	4 559	4 166	-0,7	-4,2
%	22	25	24	23	23		
100-200	6 960	7 611	6 170	5 593	5 328	0,9	-2,1
%	18	23	28	29	29		
200-300	2 346	2 848	2 793	2 740	2 665	2,0	-0,2
%	6	9	13	14	14		
300-400	865	1 190	1 319	1 308	1 296	3,2	1,0
%	2	4	6	7	7		
> 400	710	921	1 462	1 740	1 827	2,6	4,7
%	2	3	7	9	10		
Antall bruk	39 532	33 103	21 909	19 509	18 417	-1,8	-4,0
1 000 daa	3 255	3 530	3 345	3 378	3 345	0,8	-0,5
Daa/bruk	82,3	106,6	152,7	173,2	181,6	2,6	3,7

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene i 1979, 1989 og 1999, og beregna totalpopulasjon i 2002 og 2003.

For fylkesvis fordeling se del II tabell 3a

St.meld. nr. 19 tar opp at de klimatiske forhold begrenser arealer egnet til matkornproduksjon, og framholder at «Disse arealene har stor forsyningsmessig verdi og representerer en viktig nasjonal interesse.» Det er rug og særlig hvete som dyrkes til matkorn i videre utstrekning. Andelen som går til mat eller fôr, varierer mellom år, men i perioden 1990 til 1997 ble i gjennomsnitt 78 % av hveten avregnet som matkvalitet. Tabell 2.7 viser arealet av rug og hvete fylkesvis. Dyrkinga er konsentrert til Østlandet med 97,4 % av arealet, og særlig i fylkene rundt Oslofjorden og Hedmark. Østfold og Vestfold har til sammen over 54 % av arealet.

Tabell 2.7 Areal av rug og hvete fordelt på fylker og landsdeler, 2003*. 1000 dekar

	Hvete	Rug	Sum	% - andel
Østfold	268,7	8,9	277,7	34,8
Akershus og Oslo	140,3	9,4	149,6	18,7
Hedmark	66,4	5,6	71,9	9,0
Oppland	30,3	1,2	31,5	4,0
Buskerud	72,1	4,0	76,1	9,5
Vestfold	144,0	10,6	154,6	19,3
Telemark	16,4	0,9	17,3	2,2
Østlandet	738,2	40,5	778,7	97,4
Aust-Agder	0,5	0,7	1,2	0,1
Vest-Agder	0,0	0,1	0,0	0,0
Rogaland	1,4	0,3	1,6	0,2
Agder og Rogaland	1,8	1,0	2,9	0,4
Vestlandet	0,3	0,1	0,4	0,0
Sør-Trøndelag	1,7	1,4	3,1	0,4
Nord-Trøndelag	13,4	1,2	14,6	1,8
Trøndelag	15,1	2,6	17,7	2,2
Nord-Norge	0,1	0,0	0,0	0,0
Hele landet	751,5	44,2	799,5	

* Foreløpige tall

Kilde: SSB, beregna totalpopulasjon 2003.

Tabell 2.8 og 2.9 viser antall jordbruksbedrifter og arealet av poteter og grønnsaker på friland. Det har vært størst prosentvis årlig nedgang for de minste jordbruksbedriftene. Antall jordbruksbedrifter med poteter på arealer under 50 dekar har gått ned i hele perioden fra 1979. For jordbruksbedrifter med mer enn 50 dekar poteter har det vært en økning i antallet fram til 1997 og en nedgang i årene etterpå. Totalt sett har antall jordbruksbedrifter med poteter avtatt med 73 % fra 1989 til 1999. Potetarealet har også hatt en markert nedgang med 24 % i perioden fra 1989 til 2003, hvorav bare 3 % var før 1997. Potetarealet per jordbruksbedrift er nesten tredoblet fra 1989 til 1999, og ser også ut til å øke fra 2002 til 2003. Det totale antall dekar økte litt fra 1999 til 2002, men ble redusert siste året. Antall bruk er redusert med 1 278 fra 2002 til 2003, som tilsvarer nesten 17 % reduksjon.

Tabell 2.8 Antall jordbruksbedrifter med poteter etter potetareal

Arealgruppe, dekar	1979	1989	1999	2002	2003*	Årlig %-vis endring	
						1979-89	1989-99
< 5	80 792	32 014	7 300	4 969	4 261	-8,8	-13,7
%	92	86	71	66	64		
5-9	2 851	1 306	527	446	378	-7,5	-8,7
%	3	4	5	6	6		
10-19	1 637	1 210	550	420	369	-3,0	-7,6
%	2	3	5	6	6		
20-49	1 547	1 540	871	753	662	0,0	-5,5
%	2	4	8	10	10		
> 50	569	1 031	1 009	987	949	6,1	-0,2
%	1	3	10	13	15		
Antall bruk	87 396	37 101	10 257	7 575	6 619	-8,0	-12,3
Antall daa	214 013	188 929	148 522	152 264	144 609	-1,2	-2,4
Daa/bruk	2,4	5,1	14,5	20,1	21,9	7,3	11,3

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene 1979, 1989 og 1999, og beregna totalpopulasjon i 2002 og 2003.

For fylkesvis fordeling se del II tabell 3b

Arealet med grønnsaker på friland har økt med 6 % samtidig som antall jordbruksbedrifter med disse produksjonene har gått ned med 67 % fra 1989 til 1999 (tabell 2.9). Det mest markerte trekk er at de aller minste produsentene med under 2 dekar har avtatt sterkt. Fra 1989 til 1999 er det en nedgang i antall produsenter i alle størrelsesgrupper unntatt gruppen med over 50 dekar grønnsaker, der antallet har økt. Det har gitt en gjennomsnittlig økning i grønnsaksarealet per jordbruksbedrift fra 2 dekar i 1979 til 9 dekar i 1989 og 28 dekar i 1999. I 1999 utgjorde jordbruksbedrifter med mindre enn 50 dekar grønnsaker 82 %, mens de i 2003 utgjorde 76 %. I 2003 var gjennomsnittlig grønnsaksareal 38,5 dekar per jordbruksbedrift. Grønnsaker på friland er inkludert kålrot til mat og erter og bønner til konserverindustrien for 1999, 2002 og 2003.

Tabell 2.9 Antall jordbruksbedrifter med grønnsaker på friland etter grønnsakareal

Arealgruppe, dekar	1979	1989	1999	2002	2003*	Årlig %-vis endring	
						1979-89	1989-99
< 2	20 100	3 712	366	329	289	-15,5	-20,7
%	86	57	17	17	16		
2-5	989	744	336	275	248	-2,8	-7,6
%	4	11	16	14	14		
5-10	787	623	262	202	182	-2,3	-8,3
%	3	10	12	11	10		
10-20	656	579	302	234	211	-1,2	-6,3
%	3	9	14	12	12		
20-50	589	602	482	476	456	0,2	-2,2
%	3	9	23	25	25		
> 50	178	256	375	386	404	3,7	3,9
%	1	4	18	20	23		
Antall bruk	23 299	6 516	2 123	1 902	1 790	-12,0	-10,6
Antall daa	55 218	57 030	60 187	62 186	64 998	0,3	0,5
Daa/bruk	2,4	8,8	28,3	32,7	36,3	14,0	12,5

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene 1979, 1989 og 1999, og beregna totalpopulasjon i 2002 og 2003.

For fylkesvis fordeling se del II tabell 3c

Tabell 2.10 viser struktursammensetningen på jordbruksbedrifter med melkeku fra 1979 til 2003. Antall jordbruksbedrifter med melkekyr er redusert med 22 % fra 1989 til 1999. Mellom 2002 og 2003 har antall driftenheter gått ned med 5,7 %, mens antall melkekyr per jordbruksbedrift gikk opp.

Antall besetninger er redusert mest i de minste størrelsesgruppene. Fra 1979 til 1989 avtok også antall store besetninger, mens antall besetninger med 10 til 20 melkekyr økte. Etter 1989 har det vært en økning for alle størrelsesgrupper med over 15 melkekyr. I 1999 hadde 15 % av alle jordbruksbedrifter med melkeku over 20 melkekyr, mens i 2003 utgjorde denne størrelsesgruppa 24 %.

Tabell 2.10 Antall jordbruksbedrifter med melkeku etter besetningsstørrelse¹⁾

Besetnings- størrelse	1979 ²⁾	1989	1999	2002	2003*	Årlig %-vis endring	
						1979-89	1989-99
1-9	23 147	11 610	6 047	3 808	3 254	-6,7	-6,3
%	59	40	27	21	18		
10-14	7 980	9 711	7 979	6 045	5 410	2,0	-1,9
%	21	33	35	33	31		
15-19	4 223	5 085	5 201	4 851	4 655	1,9	0,2
%	11	17	23	26	27		
20-29	2 692	2 208	2 834	2 977	3 160	-2,0	2,5
%	7	8	13	16	18		
30-50	762	476	537	731	838	-4,6	1,2
%	2	2	2	4	5		
> 50	102	53	61	91	128	-6,3	1,4
%	0	0	0	0	1		
Antall bruk	38 906	29 143	22 659	18 503	17 445		
1 000 melkekyr	372	340	313	282	278	-0,9	-0,8
Melkekyr per bruk	9,6	11,7	13,8	15,2	15,9	2,0	1,7

1) Samdrifter er med som en jordbruksbedrift (se også tabell 2.11)

2) Tallene inkluderer også eventuelle ammekyr

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene 1979, 1989 og 1999, og beregna totalpopulasjon i 2002 og 2003.

For fylkesvis fordeling se del II tabell 3d

Antallet samdrifter i melkeproduksjonen øker stadig. I 2004 har Statens Landbruksforvaltning registrert 1 169 samdrifter, som inkluderer totalt 2 606 eiendommer. Tabell 2.11 gir en fylkesvis oversikt over registrerte samdrifter 2001 til 2004, og antall eiendommer i samdriftene. En liten feilkilde er at statistikken også inkluderer samdrifter som har fått godkjenning til å starte opp, men som ennå ikke har kommet i gang. Eventuelle avviklede samdrifter er også med, helt til de er formelt oppløst.

Tabell 2.11 Antall samdrifter¹⁾ i melkeproduksjon og fordelingen av eiendommer som inngår

	2001	2002	2003	2004*	Antall samdrifter fordelt på antall eiendommer per samdrift 2004*				Antall eiendommer i samdrift 2004*
					2	3	4	≥ 5	
Østfold	7	11	12	13	13				26
Akershus	3	5	6	6	5	1			13
Hedmark	32	36	38	41	31	8	2		94
Oppland	183	223	249	272	235	31	3	3	592
Buskerud	6	10	14	15	8	4	3		40
Vestfold	4	7	7	7	5	2			16
Telemark	10	12	14	14	11	2	1		32
Østlandet	245	304	340	368	308	48	9	3	813
Aust-Agder	6	9	9	9	9				18
Vest-Agder	8	13	15	19	19				38
Rogaland	78	111	170	195	168	16	7	4	434
Agder og Rogaland	92	133	194	223	196	16	7	4	490
Hordaland	45	54	64	70	65	4	1		146
Sogn og Fjordane	50	60	75	83	68	13	1	1	186
Møre og Romsdal	61	72	86	98	78	12	6	2	229
Vestlandet	156	186	225	251	211	29	8	3	561
Sør-Trøndelag	52	64	74	86	70	10	5	1	195
Nord-Trøndelag	109	130	163	171	139	19	7	6	399
Trøndelag	161	194	237	257	209	29	12	7	594
Nordland	37	45	52	58	53	5			121
Troms	8	9	8	8	7	1			17
Finnmark	2	2	2	4	3		1		10
Nord-Norge	47	56	62	70	63	6	1	0	148
Hele landet	701	873	1058	1 169	987	128	37	17	2606

* Foreløpige tall per 26.02.04

1) Inneholder alle godkjente samdrifter, herunder både etablerte samdrifter og samdrifter som har fått godkjenning til å starte opp senere

Kilde: Statens Landbruksforvaltning

Tabell 2.11 viser at antall samdrifter totalt sett har økt frem til 2004, og at Oppland er det fylket som har flest samdrifter. De fleste samdriftene består av 2 eiendommer, og i 2004 er det registrert 987 slike samdrifter. De 2 606 eiendommene som driver eller skal drive i samdrift, utgjør nesten 15 % av alle bruk med melkeproduksjon.

I 1997 ble den første runden med kjøp og salg av melkekvoter gjennomført. Formålet med dette var å effektivisere sektoren, stimulere aktive produsenter, ta i bruk ledig baskapasitet og øke fleksibiliteten (Administrasjonsdepartementet, 1996). Totalt 641 melkebønder solgte da kvoten, noe som utgjorde totalt 31 955 500 liter. Flest selgere var det i Møre og Romsdal, mens det var i Telemark den største andelen melkebønder solgte. 6,4 % av melkebøndene i Telemark solgte det første året. Hvert

år senere har staten gjennomført en tilsvarende ordning, og i 2000 ble det i tillegg en ekstra salgsrunde på høsten. Antall kvoteselgere ble derfor størst i 2000, da i alt 1 642 melkebønder sluttet. Tabell 2.12 viser fylkesvis oversikt over antallet kvoteselgere og hvor mange liter de totalt har solgt i 1997, 1999, 2001 og 2003. I tillegg vises totaltall for hele perioden.

Tabell 2.12 Antall kvoteselgere fylkesvis, og antall solgte liter. Utvalgte år og hele perioden

Fylke	1997		1999		2001		2003		Hele perioden	
	Antall	1000 liter	Antall	1000 liter	Antall	1000 liter	Antall	1000 liter	Antall	1000 liter
Østfold	19	1 229	19	1 268	17	1 052	11	1 065	143	10 458
Akershus	18	1 089	31	1 970	29	2 186	7	505	173	12 867
Hedmark	27	1 326	31	1 980	51	3 261	25	1 801	307	18 645
Oppland	55	2 429	54	2 679	78	4 583	46	2 660	444	23 375
Buskerud	9	300	21	1 074	35	2 175	9	917	173	9 648
Vestfold	6	378	8	637	18	1 491	4	506	76	6 058
Telemark	25	1 138	19	784	15	681	8	385	121	5 289
Aust-Agder	18	648	15	747	16	736	13	670	111	4 836
Vest-Agder	15	573	29	1 284	34	1 916	8	433	215	10 186
Rogaland	70	4 687	71	4 791	89	6 482	38	2 733	655	45 454
Hordaland	37	1 544	32	1 321	70	3 676	31	1 683	448	21 422
Sogn og Fjordane	74	2 478	52	2 060	60	2 458	33	1 645	502	20 201
Møre og Romsdal	108	5 548	40	2 341	114	7 028	48	2 941	760	43 825
Sør-Trøndelag	74	3 966	55	3 077	93	6 110	49	3 449	596	35 744
Nord-Trøndelag	23	1 237	56	3 652	69	4 519	37	2 948	461	29 999
Nordland	37	1 872	37	1 914	71	4 070	41	2 575	433	23 760
Troms	21	1 223	15	694	31	1 770	14	994	182	10 722
Finnmark	5	293	10	662	2	157	3	217	53	3 787
Landet	641	31 956	595	32 934	892	54 351	425	28 125	5 853	336 277

Kilde: SLF

Etter 2000 har det hvert år blitt færre kvoteselgere, og i 2003 var det 425 som valgte å selge kvoten. Aust-Agder var i 2003 det fylket der relativt flest solgte, 6,8 %. Totalt for perioden har 5 853 stk solgt kvoten.

De solgte melkekvoteene har enten blitt beholdt av staten, eller blitt solgt ut igjen til melkebønder som har villet kjøpe mer kvote. Andelene her har variert mellom årene. En konsekvens av at det har blitt stadig færre melkebønder, og at flere av disse har kjøpt mer kvote, er vist i tabell 2.13. Den viser gjennomsnittskvoteene i de ulike fylker enkelte år, og vi ser at gjennomsnittskvoteene øker.

Tabell 2.13 Fylkesvis oversikt over gjennomsnittlig kvote 1998, 2001, 2002 og 2003. Liter

Fylke	1998	2001	2002	2003	% endring 1998-2003
Østfold	97 512	108 606	117 169	124 310	27,5
Akershus	94 595	106 016	110 120	123 070	30,1
Oslo	200 000	149 795	157 953	159 533	-20,2
Hedmark	79 455	85 802	90 385	94 863	19,4
Oppland	67 022	73 481	78 059	81 248	21,2
Buskerud	64 551	69 549	74 041	79 378	23,0
Vestfold	97 949	107 759	121 596	135 198	38,0
Telemark	52 958	59 196	63 274	65 831	24,3
Aust-Agder	57 895	64 519	69 795	72 919	26,0
Vest-Agder	58 711	63 874	68 458	72 178	22,9
Rogaland	90 499	98 963	102 605	108 397	19,8
Hordaland	58 969	63 766	66 574	71 249	20,8
Sogn og Fjordane	56 955	61 307	63 619	66 908	17,5
Møre og Romsdal	71 686	77 834	82 818	88997	24,1
Sør-Trøndelag	74 539	79 642	84 118	88 396	18,6
Nord-Trøndelag	81 552	88 019	92 426	99 598	22,1
Nordland	69 938	75 305	79 653	83 728	19,7
Troms	76 263	81 927	87 113	93 154	22,1
Finnmark	91 935	95 660	96 380	99 845	8,6
Landet	73 246	79 479	83 813	88 819	21,3

Kilde: SLF

Vi ser at gjennomsnittskvoten har økt jevnt etter at ordningen med kjøp og salg ble innført i 1997. Økningen fra 1998 til 2003 var på 15 573 liter pr bruk, noe som tilsvarer 21 % økning. Det er kun Oslo som har fått redusert gjennomsnittskvoten i denne perioden, mens Akershus har opplevd størst økning.

Fra 1998 er det blitt registrert driftsenheter med ammekyr etter besetningstørrelse. Dette er vist i tabell 2.14 nedenfor. Gjennom hele perioden har det vært flest jordbruksbedrifter med 1–4 ammekyr, men andelen er stadig synkende. Antall jordbruksbedrifter har gått ned med 10 % fra 2000 til 2003, samtidig som antall ammekyr økte med 15 % , noe som medfører at gjennomsnittsbuket økte med 2 kyr.

Tabell 2.14 Antall driftenheter med ammeku etter besetningsstørrelse

Besetningsstørrelse	1998	1999	2000	2001	2002	2003*
1-4	2 783	2 856	2 947	2 546	2 372	2 024
%	55	52	48	44	41	36
5-9	1 261	1 410	1 643	1 651	1 671	1 614
%	25	26	27	28	29	29
10-14	517	599	746	761	822	859
%	10	11	12	13	14	15
15-19	215	273	320	371	427	491
%	4	5	5	6	7	9
20-29	181	216	318	299	301	367
%	4	4	5	5	5	7
30-50	75	87	112	161	167	176
%	1	2	2	3	3	3
> 50	12	23	22	27	28	38
%	0	0	0	0	0	1
Antall bruk	5 044	5 464	6 108	5 816	5 788	5 569
1 000 ammekyr	32	37	45	46	48	51
Ammekyr per bruk	6,3	6,7	7,3	7,9	8,3	9,2

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Søknad om produksjonstilskudd i 1998, den fullstendige jordbrukstellingen i 1999, mens øvrige år er den beregna totalpopulasjon.

For fylkesvis fordeling se del II tabell 3e

Tabell 2.15 viser strukturutviklingen i saueholdet fra 1979 til 2003. Vi ser at antall jordbruksbedrifter med vinterfôra sau er mer enn halvert i dette tidsrommet. Tallet på vinterfôra sauer økte fra 1999 til 2001, men har blitt redusert de to siste årene. Antall sau per jordbruksbedrift har økt fra 19 i 1979 til henholdsvis 42 og 52 i 1999 og 2003. Det har vært en avgang av mindre besetninger, mens antall større besetninger har økt.

Tabell 2.15 Antall jordbruksbedrifter med vinterfôra sau etter besetningsstørrelse

Besetningsstørrelse	1979	1989	1999	2002	2003*	Årlig %-vis endring	
						1979-89	1989-99
1-19	31 131	13 235	6 790	5 348	4 328	-8,2	-6,5
%	70	46	30	25	22		
20-49	9 801	10 261	8 997	8 364	7 638	0,5	-1,3
%	22	36	40	40	39		
50-99	2 827	4 216	5 223	5 307	5 237	4,1	2,2
%	6	15	23	25	27		
> 100	755	1 175	1 699	2 121	2 246	4,5	3,8
%	2	4	7	10	12		
Antall bruk	44 514	28 887	22 709	21 140	19 449	-4,2	-2,4
1 000 sau	863	899	955	973	977	0,4	0,6
Sauer per bruk	19,4	31,1	42,1	46,1	50,2	4,9	3,1

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene 1979, 1989 og 1999, og beregna totalpopulasjon i 2002 og 2003.

For fylkesvis fordeling se del II tabell 3f

Tabell 2.16 og 2.17 viser sammensetningen av de kraftfôrkrevende husdyrproduksjonene smågris- og eggproduksjon, fra 1979 til 2003. Antall jordbruksbedrifter med purker (inkludert ungpurker) har avtatt med 30 % fra 1989 til 1999, mens antall purker har økt med 15 %. Fra 1999 til 2003 har 35 % av jordbruksbedriftene sluttet med gris, men antall purker har kun blitt redusert med 1,6 %. Gjennomsnittstørrelsen på besetningene har økt, fra 9 i 1979 til 27 i 1999 og 40 purker i 2003. Kun antall besetninger med over 60 purker har økt etter 1999, alle andre størrelsesgrupper har blitt færre. Den relative andelen jordbruksbedrifter med over 30 purker har gått fra 5 % i 1979 til 33 % i 1999, og utgjorde 45 % i 2003.

Tabell 2.16 Antall jordbruksbedrifter med purker, inkludert ungpurker, etter besetningsstørrelse

Besetningsstørrelse	1979	1989	1999	2002	2003*	Årlig %-vis endring	
						1979-89	1989-99
1-9	5 889	2 204	1 123	579	574	-9,4	-6,5
%	66	42	31	24	24		
10-19	1 874	1 426	779	453	386	-2,7	-5,9
%	21	27	21	18	15		
20-29	749	878	599	354	335	1,6	-3,8
%	8	17	16	14	13		
30-39	255	380	396	305	268	4,1	0,4
%	3	7	11	12	10		
40-49	79	150	282	272	246	6,6	6,5
%	1	3	8	11	10		
50-59	32	64	186	185	169	7,2	11,3
%	0	1	5	7	7		
60-69	15	41	96	103	117	10,6	8,9
%	0	1	3	4	5		
> 70	21	86	215	262	327	15,1	9,6
%	0	2	6	10	13		
Antall bruk	8 914	5 229	3 676	2 555	2 422	-5,2	-3,5
1 000 purker	82	84	97	91	95	0,3	1,5
Purker per bruk	9,2	16,1	26,5	35,8	39,0	5,8	5,1

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene 1979, 1989 og 1999, og beregna totalpopulasjon i 2002 og 2003.

For fylkesvis fordeling se del II tabell 3g

Antall jordbruksbedrifter med høner er redusert med 31 % i tidsrommet 1989 til 1999. Antall høner har samtidig gått ned 8 %, noe som har medført at antall høner per jordbruksbedrift har økt med 35 % (tabell 2.17). Den årlige prosentvise reduksjonen er størst blant de minste besetningene i tidsrommet 1979 til 1989. I denne perioden var det besetningsstørrelser med mellom 1 000 og 5 000 høner som økte i antall, og fra 1989 til 1999 var det bare de største besetningene med mer enn 5 000 høner som økte i antall. Antall besetninger med mindre enn 100 høner har blitt redusert de siste årene. Det relative forholdet mellom besetningsstørrelsene har ikke endret seg så mye etter 1999, og ser ut til å kun ha små endringer fra 2002 til 2003. Antall høner øker fra 2002 til 2003, så det blir stadig flere høner per jordbruksbedrift.

Tabell 2.17 Antall jordbruksbedrifter med verpehøner etter besetningsstørrelse

Besetningsstørrelse	1979	1989	1999	2002	2003*	Årlig %-vis endring	
						1979-89	1989-99
1-99	11 198	3 653	2 712	2 133	1 942	-10,6	-2,9
%	76	62	67	66	65		
100-499	1 898	593	166	99	108	-11,0	-12,0
%	13	10	4	3	4		
500-999	576	406	155	100	80	-3,4	-9,2
%	4	7	4	3	3		
1 000-1 999	411	591	398	293	243	3,7	-3,9
%	3	10	10	9	8		
2 000-4 999	470	622	477	402	380	2,8	-2,6
%	3	10	12	12	13		
> 5 000	102	65	156	215	254	-4,4	9,1
%	1	1	4	7	8		
Antall bruk	14 655	5 930	4 064	3 242	3 007	-8,7	-3,7
1000 høner	3 828	3 442	3 181	3 138	3 265	-1,1	-0,8
Høner per bruk	261,2	580,4	782,8	967,8	1 085,9	8,3	3,0

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene 1979, 1989 og 1999, og beregna totalpopulasjon i 2002 og 2003.

For fylkesvis fordeling se del II tabell 3h

3 PRODUKSJON OG MATVAREFORBRUK

Norge har et begrenset areal med dyrka jord. Klimatiske forhold legger samtidig begrensninger på avlingsutbyttet. Dette bidrar til at en betydelig del av matvarebehovet blir dekket med import. Blant annet dekkes alt sukker og en stor del av frukt,- og grønnsakforbruket av import. Totalt utgjør norsk produksjon ca 50 % av det totale innenlandske matvareforbruket i dag, regnet på energibasis.

Dette kapitlet viser tilgangen på matvarer gjennom produksjon og import, og tar også opp matvareforbruk og mattrygghet.

3.1 Oversikt over samlede produserte mengder

I St.meld. nr. 19 (1999–2000) er det pekt på at en regional fordeling av matproduksjonen i Norge er ønskelig med tanke på langsiktig matvaresikkerhet, bosetting i bygdene og et levende kulturlandskap.

Tabellene 3.1a–h illustrerer hvordan den norske jordbruksproduksjonen fordeler seg mellom regionene.

Tabell 3.1a viser at den totale kornproduksjonen ble en del redusert fra 1999 til 2002, men økte igjen til 2003, og var da 5 % større enn i 1999. Etter 1999 er det spesielt Østlandet og Trøndelag som har økt kornproduksjonen, mens Vestlandet og Nord-Norge har redusert produksjonen. Tabell 3.1b viser at produksjonen av potet økte med 5 % fra 1999 til 2001, men ble litt redusert igjen til 2002. Fra 1999 til 2002 er det Agder/Rogaland, Trøndelag og Nord-Norge som har opplevd økning, mens produksjonen i de andre to andre regionene har blitt redusert.

Tabell 3.1a Produksjon av korn fordelt på regioner. Millioner kg

	1979	1989	1999	2002	2003*	Årlig %-vis endring	
						1979-89	1989-99
Østlandet	958,2	1 011,8	1 039,0	973,6	1 087,5	0,5	0,3
Agder/Rogaland	16,3	17,9	28,2	22,3	28,9	0,9	4,7
Vestlandet	4,6	6,8	8,5	6,3	5,8	4,0	2,3
Trøndelag	90,5	141,2	140,9	157,3	157,0	4,5	0,0
Nord-Norge	0,3	0,0	1,5	0,5	0,5		
Landet	1 069,9	1 179,6	1 218,1	1 160,0	1 279,7	1,0	0,3

*Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå

For fylkesvis fordeling se del II, tabell 4a

Tabell 3.1b Produksjon av potet fordelt på regioner. Millioner kg

	1979	1989	1999	2001	2002*	Årlig %-vis endring	
						1979-89	1989-99
Østlandet	241,4	312,5	282,3	290,3	281,4	2,6	-1,0
Agder/Rogaland	51,3	52,1	28,3	34,4	33,5	0,2	-5,9
Vestlandet	33,2	16,4	11,6	11,4	11,3	-6,8	-3,4
Trøndelag	58,5	61,2	47,9	51,8	54,9	0,5	-2,4
Nord-Norge	22,0	13,1	10,3	12,7	14,4	-5,1	-2,4
Landet	406,4	455,1	380,2	400,6	395,5	1,1	-1,8

*Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå

For fylkesvis fordeling se del II, tabell 4b

Tabell 3.1c viser at den totale melkeproduksjonen økte med 1,1 % fra 2002 til 2003. Alle regioner økte produksjon det siste året, og økningen var størst i Nord-Norge og minst på Østlandet.

Tabell 3.1c Produksjon av kumelk fordelt på regioner. Millioner liter

	1979	1989	1999	2002	2003*	Årlig %-vis endring	
						1979-89	1989-99
Østlandet	508,8	467,6	423,5	377,8	380,8	-0,8	-1,0
Agder/Rogaland	350,5	370,4	318,4	313,6	317,1	0,6	-1,5
Vestlandet	363,1	422,8	385,1	339,8	343,2	1,5	-0,9
Trøndelag	351,6	386,7	347,9	316,2	320,7	1,0	-1,1
Nord-Norge	168,0	187,8	172,4	157,4	160,0	1,1	-0,9
Landet	1 741,9	1 835,4	1 647,3	1 504,7	1 521,7	0,5	-1,1

*Foreløpige tall

Kilde: Norske meierier, Jæren Gardsmeieri, Gausdalmeieriet AS, Omsetningsrådet og SLF

For fylkesvis fordeling se del II, tabell 4c

Tabellene 3.1d–f viser utvikningen i kjøttproduksjonen i de ulike regioner. Vi ser en nedgang i produksjonen av storfekjøtt, og en økning i produksjonen av både svinekjøtt og saue- og lammekjøtt fra 2002 til 2003. Dette er motsatt av utviklingen mellom 2001 og 2002 (se Resultatkontrollen 2003). Storfeproduksjonen var uendret på Vestlandet og i Nord-Norge, økte litt i Trøndelag, mens de andre to regionene opplevde en nedgang fra 2002 til 2003.

Svinekjøttproduksjonen var uendret på Vestlandet fra 2002 til 2003, ble litt redusert på Østlandet og i Trøndelag, mens de to siste landsdelene økte produksjonen. Produksjonen av saue- og lammekjøtt ble redusert det siste året på Vestlandet, var uendret i Trøndelag, mens de andre regionene økte produksjonen.

Tabell 3.1d Produksjon av storfekjøtt fordelt på regioner. Millioner kg

	1979	1989	1999	2002	2003*	Årlig %-vis endring	
						1979–89	1989–99
Østlandet	20,5	19,8	27,1	24,2	23,7	-0,3	3,2
Agder	2,0						
Agder/Rogaland		13,8	19,1	17,4	16,8		3,3
Vestlandet m/Rogaland	28,9						
Vestlandet		19,5	20,4	17,7	17,7		0,4
Trøndelag	13,5	15,0	19,8	18,2	18,3	1,0	2,8
Nord-Norge	5,8	7,3	9,0	8,3	8,3	2,2	2,2
<i>Landet</i>	<i>70,7</i>	<i>75,4</i>	<i>95,4</i>	<i>85,8</i>	<i>84,8</i>	<i>0,6</i>	<i>2,4</i>

* Foreløpige tall

Kilde: Fraktkontoret for Kjøtt og Statistisk sentralbyrå. Statens landbruksforvaltning

For fylkesvis fordeling se del II, tabell 4d

Tabell 3.1e Produksjon av svinekjøtt fordelt på regioner. Millioner kg

	1979	1989	2000	2002	2003*	Årlig %-vis endring	
						1979–89	1989–99
Østlandet	33,4	38,7	47,9	48,9	48,3	1,5	2,8
Agder	1,3						
Agder/Rogaland		17,3	24,9	26,2	27,6		4,3
Vestlandet m/Rogaland	26,8						
Vestlandet		9,5	5,6	5,4	5,4		-4,3
Trøndelag	13,7	16,0	18,8	19,5	19,2	1,6	2,3
Nord-Norge	1,1	2,3	4,8	4,7	4,9	8,1	7,6
<i>Landet</i>	<i>76,2</i>	<i>83,8</i>	<i>102,0</i>	<i>104,8</i>	<i>105,4</i>	<i>1,0</i>	<i>2,6</i>

* Foreløpige tall

Kilde: Fraktkontoret for Kjøtt og Statistisk sentralbyrå. Statens landbruksforvaltning

For fylkesvis fordeling se del II, tabell 4e

Tabell 3.1f Produksjon av saue- og lammekjøtt fordelt på regioner. Millioner kg

	1979	1989	1999	2002	2003*	Årlig %-vis endring	
						1979-89	1989-99
Østlandet	3,8	5,7	6,2	6,5	6,6	4,0	0,9
Agder	0,6						
Agder/Rogaland		4,7	5,1	5,6	5,7		0,7
Vestlandet m/Rogaland	9,2						
Vestlandet		6,9	6,0	5,7	5,5		-1,4
Trøndelag	1,5	2,0	2,1	2,4	2,4	3,3	0,3
Nord-Norge	2,0	3,4	3,2	3,6	3,7	5,4	-0,7
<i>Landet</i>	<i>17,1</i>	<i>22,7</i>	<i>22,6</i>	<i>23,8</i>	<i>23,9</i>	<i>2,9</i>	<i>-0,1</i>

* Foreløpige tall

Kilde: Fraktkontoret for Kjøtt og Statistisk sentralbyrå. Statens landbruksforvaltning

For fylkesvis fordeling se del II, tabell 4f

Tabell 3.1g viser en total økning av fjørfeproduksjonen på 25 % fra 1999 til 2002, og en ytterligere produksjonsøkning på nesten 7 % til 2003. Til 2003 hadde Trøndelag den største økningen, med over 18 %. Eggproduksjonen (tabell 3.1h) økte samlet sett fra 2002 til 2003, men det var Agder/Rogaland og Trøndelag som stod for denne økningen. I de andre regionene var enten produksjonen uendret, eller den ble redusert.

Tabell 3.1g Produksjon av fjørfe kjøtt fordelt på regioner. Millioner kg

	1979	1989	1999	2002	2003*	Årlig %-vis endring	
						1979-89	1989-99
Østlandet	7,8	13,1	24,4	28,4	29,7	5,3	6,4
Agder/Rogaland		2,9	5,3	7,6	7,7		6,1
Vestlandet m/Rogaland	2,2						
Vestlandet		1,3	1,3	1,2	1,4		0,0
Trøndelag	0,4	2,5	5,5	8,7	10,3	18,8	8,3
Nord-Norge	0,0	0,0	0,0	0,0	-		
<i>Landet</i>	<i>10,5</i>	<i>19,8</i>	<i>36,5</i>	<i>45,9</i>	<i>49,0</i>	<i>6,6</i>	<i>6,3</i>

* Foreløpige tall

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket. Statistisk sentralbyrås statistikk fra Kjøttkontrollen/Statens landbruksforvaltning

For fylkesvis fordeling se del II, tabell 4g

Tabell 3.1h Produksjon av egg fordelt på regioner. Millioner kg

	1979	1989	1999	2002	2003*	Årlig %-vis endring	
						1979-89	1989-99
Østlandet	18,3	21,0	22,0	19,9	19,9	1,3	0,5
Agder/Rogaland	14,9	17,6	14,7	16,2	18,1	1,7	-1,8
Vestlandet	6,8	7,8	5,0	5,0	4,8	1,4	-4,4
Trøndelag	3,1	3,6	4,2	4,4	4,7	1,5	1,6
Nord-Norge	1,8	2,4	1,9	1,8	1,6	2,9	-2,5
Landet	44,9	52,4	47,7	47,2	49,1	1,5	-0,9

*Foreløpige tall. (Har endelige tall for salg til eggpakkeriene, mens direktesalget er satt lik 2002).

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket. Statistisk sentralbyrå. Statens landbruksforvaltning

For fylkesvis fordeling se del II, tabell 4h

3.2 Økologisk jordbruk

I 1991 innførte norske myndigheter en tilskuddsordning for jordbruksareal som drives økologisk. Ordningen omfatter både areal som er under omlegging til økologisk drift, og det arealet som allerede er omlagt. Debio er kontroll- og godkjenningssinstans. Myndighetene har en klar målsetning om økt utbredelse av økologisk jordbruksproduksjon her i landet. I St.meld. nr. 19 (1999–2000) heter det: «*Ut fra utviklingen i det norske markedet, og forbruksutviklingen for økologiske varer i våre naboland, mener departementet det er grunnlag for en målsetting om at 10 % av det totale jordbruksarealet i løpet av en tiårsperiode skal være omlagt til økologisk areal.*»

Tabell 3.2 viser hvordan det økologisk drevne jordbruksarealet har vokst i årene etter 1991. I år 2003 var den økologiske andelen av det totale jordbruksarealet på 3,0 %, eller 3,7 % dersom vi også inkluderer arealet som er under omlegging.

Tabell 3.2 Økologiske jordbruksbedrifter og økologisk jordbruksareal

	1991	1999	2002	2003*	Årlig %-vis endring 1991–2003
Antall jordbruksbedrifter med økologisk drift ¹⁾	423	1 762	2303	2 466	15,8
Fulldyrka eng	9 629	95 930	155 514	185 060	27,9
Overflatedyrka eng	942	7 320	9 670	10 949	22,7
Gjødsla beite	2 023	22 497	41 475	47 237	30,0
Grønnfôr og silovekster	2 021	9 574	9 787	12 675	16,5
Korn og erter til modning	1 741	8 611	26 383	40 063	29,9
Potet	598	1 472	1 865	1 805	9,6
Andre vekster	980	3 195	3 879	5 713	15,8
Grønngjødsla areal og brakkmark	211	911	3 984	5 334	30,9
Godkjent økologisk jordbruksareal i alt, daa	18 145	149 510	252 556	308 835	26,6
Økologisk areal i % av jordbruksareal i drift	0,2	1,4	2,5	3,0	
Jordbruksareal under omlegging, daa	6 288	38 225	72 904	72 954	22,7

*Foreløpige tall

1) Omfatter alle bruk som er godkjent for tilskudd og/eller merke

Kilde: Statistisk sentralbyrå etter Debio og Debio.

Tabell 3.3 viser utviklingen av økologisk husdyrhold fra 1991 til 2003. Også husdyrtallet har økt i alle år etter 1991, og antall økologiske høner, melkekyr og ammekyr har økt mest fra 1991 til 2003. Fra 2002 til 2003 ble det færre økologiske sauer og geiter. Denne reduksjonen skyldes i hovedsak at telledatoen i 2002 var 31. juli, mens det alle andre år har vært 1.januar. En ny økologiforskrift fra EU har også bidratt til denne reduksjonen. Nye krav fra og med 2005 medfører vanskeligheter for mange økologiske småfebønder i Norge, og har resultert i en del utmeldelser fra Debio i 2003.

Tabell 3.3 Husdyrhold på økologisk godkjente jordbruksbedrifter. Antall dyr¹⁾

	1991	1999	2002	2003*	Årlig %-vis endring 1991–2003
Storfe	957	7 424	12 723	15 463	26,1
Melkeku ²⁾	237	2 998	4 070	5 226	29,4
Ammeku	87	680	1 408	1 890	29,2
Annet storfe	633	3 746	7 245	8 347	24,0
Sau	3 007	18 393	47 907 ³⁾	30 930	21,4
Geit	209	1 052	2 482	2 204	21,7
Svin			466	505	
Slaktegris	53	282	275	280	14,9
Verpehøner	1 697	27 228	34 321	38 628	29,7
Kyllinger			3 685	7 303	

*Foreløpige tall

1) I 1991 var telledatoen 1/7, i 1999 var den 1/1, og 31/12 i 2002 og 2003

2) Godkjent for melk og kjøtt

3) Telledato var 31. juli

Kilde: Statistisk sentralbyrå etter Debio og Debio

Registrering av slakt er hentet fra Fagsenteret for Kjøtt og omfatter innveid slakt både fra kjøttssamvirket og andre private slakterier. Ikke alle rutiner ivaretar kravene til økologisk produksjon like godt, og ikke alle økologiske slakt blir registrert som økologisk. Det er usikkert hvor store mengder som ikke kommer med. Det er stort sett storfe og lam som produseres økologisk, og i mindre grad kraftfôrbasert kjøttproduksjon. Fra og med 2002 oppgir de også hvor stor mengde av de ulike kjøttslagene som selges videre som økologisk merket kjøtt. (Før 2002 ble det beregnet ut fra den prosenten som ble videresolgt.) Tabell 3.4a og b viser tilførsel og salg av økologisk storfe og lam/sau levert Norsk Kjøttssamvirke, samt total tilførsel.

Tabell 3.4a Tilførsel og salg av økologisk storfekjøtt levert Norsk Kjøttssamvirke og total tilførsel¹⁾. Tonn

	1997	1999	2001	2002	2003*	Årlig %-vis endring 1997–2003
Til Norsk Kjøttssamvirke						
Tilførsel	52,5	186,8	393,8	478,8	559,4	48,3
Solgt som økologisk	18,4	20,5	47,3	99,5	81,0	28,1
Andel solgt ²⁾	35 %	11%	12 %	21 %	14 %	
Total tilførsel		375,2	471,5	547,3	713,3	37,0 ³⁾

*Foreløpige tall

1) Alt kjøtt anvendes, og det som ikke finner avsetning som økologisk, blir anvendt som ordinær vare

2) Det som ikke selges, blir lagt på fryselager for senere salg eller selges som ordinær vare

3) For perioden 1998-2003

Kilde: Landbrukets Prisentral fra Norsk Kjøttssamvirke. Statens landbruksforvaltning og Fagsenteret for kjøtt

Tabell 3.4b Tilførsel og salg av økologisk lamme- og sauekjøtt levert Norsk Kjøttssamvirke og total tilførsel¹⁾. Tonn

	1997	1999	2001	2002	2003*	Årlig %-vis endring 1997–2003
Til Norsk Kjøttssamvirke						
Tilførsel	86,6	145,0	293,5 ²⁾	289,7	305,4	23,4
Solgt som økologisk	45,9	31,0	64,6	25,2	16,8	-15,4
Andel solgt ³⁾	53 %	21 %	22 %	9 %	6 %	
Total tilførsel		219,3	338,5	343,1	378,4	15,6 ⁴⁾

*Foreløpige tall

- 1) Alt kjøtt anvendes, og det som ikke finner avsetning som økologisk, blir anvendt som ordinær vare
- 2) Nytt tall fra Fagsenteret for kjøtt
- 3) Det som ikke selges, blir lagt på fryselerager for senere salg eller selges som ordinær vare
- 4) For perioden 1998-2003

Kilde: Landbrukets Priscentral fra Norsk Kjøttssamvirke. Statens landbruksforvaltning og Fagsenteret for kjøtt

Norsk Kjøttssamvirke hadde økt tilførsel av økologisk storfe fra 2002 til 2003, mens salgsmengden ble noe redusert. Den samme utviklingen hadde de for sau- og lammekjøtt også, noe som gav en betydelig mindre andel solgt som økologisk. Norsk Kjøttssamvirke sin tilgang på økologisk grise- og geitekjøtt er vist i tabell 3.5 og 3.6. For økologisk grisekjøtt ble tilførselen redusert fra 1999 til 2002, men fikk en betydelig økning til 2003 pga prosjektet «Korn – gris». Tilførselen av økologisk geit økte frem til 2002, men minket til 2003 (tabell 3.5).

Tabell 3.5 Tilførsel og salg av økologisk grisekjøtt levert Norsk Kjøttssamvirke. Tonn

	1999	2000	2001	2002	2003*
Total tilførsel	28,6	23,1	20,6	18,5	59,7
Solgt som økologisk				3,4	7,2
Andel solgt ¹⁾				18 %	12 %

- 1) Det som ikke selges, blir lagt på fryselerager for senere salg eller selges som ordinær vare

*Foreløpige tall

Kilde: Statens Landbruksforvaltning og Fagsenteret for kjøtt

Tabell 3.6 Tilførsel og salg av økologisk geitekjøtt levert Norsk Kjøttssamvirke. Tonn

	1998	1999	2000	2001	2002	2003*
Total tilførsel	0,3	1,5	1,3	2,2	2,7	2,0
Solgt som økologisk					0,3	0,8
Andel solgt ¹⁾					9 %	38 %

- 1) Det som ikke selges, blir lagt på fryselerager for senere salg eller selges som ordinær vare

* Foreløpige tall

Kilde: Fagsenteret for kjøtt

Data for økologisk melk er hentet fra TINE Norske Meierier, og omfatter bare den melka som leveres som økologisk til merpris. Det dekker ikke hele den faktiske produksjonen.

Mengden innveid økologisk melk økte med 21 % fra 2002 til 2003. Samtidig gikk anvendt mengde økologisk melk ned med 10 %. Tabell 3.7 viser mengden av registrert produksjon og salg av økologisk melk.

Tabell 3.7 Innveid og anvendt økologisk melk¹⁾. 1000 liter

	1997	1999	2001	2002	2003*	Årlig %-vis endring 1997–2003
Innveid	3 561,6	11 703,1	14 818,2	17 195,5	20 735,8	34,1
Anvendt som økologisk	1 755,0	2 514,5	6 284,3	6 830,7	6 168,5	23,3
Andel anvendt	49 %	21 %	42 %	40 %	30 %	

*Foreløpige tall

1) All melk anvendes, og det som ikke finner avsetning som økologisk, blir anvendt som ordinær vare

Kilde: Landbrukets Prisentral etter TINE Norske Meierier. Statens landbruksforvaltning etter TINE Norske Meierier

Av økologiske fjørfeprodukter er det hovedsakelig egg som omsettes. Det er også en viss produksjon av kalkun. Det ble i 2002 startet salg av økologisk kylling, og i 2003 var det en viss produksjon av dette fra småprodusenter. Tabell 3.8 viser innveid og solgt mengde økologiske egg. Det siste året økte eggproduksjonen med 30 % mens salget økte med 26 %.

Tabell 3.8 Innveid og anvendt mengde økologiske egg. Kilo

	2000	2001	2002	2003*	Årlig %-vis endring 1997–2003
Innveid	300,1	380,4	343,8	448,4	14,3
Solgt som økologisk	192,0	254,0	283,1	357,6	23,0
Andel solgt	64 %	67 %	82 %	80 %	

Kilde: Statens landbruksforvaltning

Mengden økologisk korn levert til mølle økte med 91 % fra 2001/2002 til 2002/2003 (tabell 3.9). Økologisk havre har økt med 72 %, mens bygg hadde en økning på hele 514 %. Produksjon av korn til eget såkorn og til eget fôr er ikke med. En antar at alt økologisk korn videreføres som økologisk, enten til fôr eller matmel.

Tabell 3.9 Økologisk korn levert mølle. Tonn

	1996/97	1999/00	2000/01	2001/02	2002/03	Årlig %-vis endring 96/97–02/03
Hvete	54,9	295,8	480,4	449,9	554,0	47,0
Rug	40,4	43,6	45,1	20,0	51,7	4,2
Bygg	52,8	88,5	180,0	95,4	585,5	49,3
Havre	76,8	284,4	430,3	571,9	982,6	52,9
Sum korn	224,9	712,2	1 135,8	1 137,2	2 173,8	46,0

Kilde: Landbrukets Priscentral etter Statens Kornforretning. Statens landbruksforvaltning

Produksjon og omsatte mengder av grønnsaker og poteter er ikke med i registreringene. Det er per i dag ingen gode oversikter over markedet for økologiske poteter og grønnsaker, men SLF jobber med forbedringer her. Økologiske produkter inngår i prinsippet i oversikten over samlet produksjon i kapittel 3.1.

3.3 Import og eksport

Tallene i tabellene nedenfor er hentet fra Statistisk sentralbyrås statistikk «Utenriks-handel». Varenomenklaturen er noe endret fra 1988 og tallene er derfor ikke fullt ut sammenlignbare alle år. Noen varegrupper er splittet opp, mens andre er slått sammen. De største endringene har vært i 1995, 1996 og 1998.

Import- og eksporttallene omfatter ikke varer i direkte transitt, men import av foredlede varer og varer som skal foredles i Norge er med. På samme måte er eksport av foredlede varer og norske varer som skal foredles i utlandet inkludert. Eksporten av varer til skip, luftfartøyer eller oljeplattformer registrert i Norge i utenriksfart, er ikke med. Likeså er grensehandel og andre varer som privatpersoner tar med inn i landet ikke registrert. Prisnivået på matvarer i Danmark og Sverige tas opp i kapittel 8.

Tallene for kjøtt gjelder rent og bearbeidet kjøtt. Også kjøtt i ferdige retter slik som pasta og pizza er inkludert. «Annet kjøtt» er hovedsakelig innmat, men også vilt, rein, hval, kanin og froskelår.

Tabell 3.10a Import og eksport av kjøtt. Millioner kg

	1979	1989	1999	2002	2003*
<i>Import:</i>					
Svinekjøtt	5,7	2,2	2,0	1,3	3,0
Spekk	1,5	1,0	1,2	1,0	1,4
Storfekjøtt	8,5	1,8	3,5	5,8	8,7
Sau- og lammekjøtt	3,6	0,4	0,5	0,9	0,9
Fjørfe	0,5	0,3	0,3	0,3	0,4
Annet kjøtt	0,4		1,3	1,1	1,5
<i>Sum</i>	<i>20,2</i>	<i>5,7</i>	<i>8,7</i>	<i>10,4</i>	<i>15,9</i>
<i>Eksport:</i>					
Svinekjøtt		5,8	11,6	0,3	0,2
Storfekjøtt	0,9	0,6	9,7	2,2	2,6
Sau- og lammekjøtt		2,0	0,5	0,6	0,6
Fjørfe				0,1	0,4
Annet kjøtt			1,4	1,2	1,9
<i>Sum</i>	<i>0,9</i>	<i>8,4</i>	<i>23,2</i>	<i>4,4</i>	<i>5,7</i>
<i>Nettoeksport</i>	<i>-19,3</i>	<i>2,7</i>	<i>14,5</i>	<i>-6,0</i>	<i>-10,2</i>

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Årlig statistikk over utenrikshandelen

Tabell 3.10a viser at import og eksport av kjøtt er varierende. Siden 1989 og frem til 2003 har importen av kjøtt vært økende, og fra 2002 til 2003 økte importen med over 50 prosent. Importøkningen skyldes først og fremst en økning i importen av svinekjøtt og storfekjøtt.

Eksporten av kjøtt har i perioden 1999 til 2003 falt betraktelig, men eksporten gikk opp med nesten 30 prosent fra 2002 til 2003. Eksporten av svinekjøtt gikk ned i 2003, mens eksporten av storfekjøtt og fjørfe gikk opp.

Tabell 3.10b viser hvilke land importert storfekjøtt kommer fra, og hvilke land Norge har eksportert til.

Tabell 3.10b Import og eksport av storfekjøtt fordelt på land. Millioner kg

	1985	1990	1999	2002	2003*
<i>Import fra:</i>					
Sverige	0,8	0,4	0,4	0,3	0,5
Danmark	0,4	0,2	0,1	0,5	0,7
Finland			0,1	0,7	2,7
Irland	0,3				
Sveits			0,1	0,1	
Jugoslavia	0,3	0,3			
USA	0,1				
Australia	0,1	0,1	0,1		
New Zealand			0,6	0,6	0,4
Namibia			0,7	1,7	1,5
Botswana	0,1	0,1	1,3	1,0	0,9
Andre land		0,3	0,1	0,9	2,0
<i>Sum</i>	<i>2,1</i>	<i>1,4</i>	<i>3,5</i>	<i>5,8</i>	<i>8,7</i>
<i>Eksport til:</i>					
Sverige	0,5	0,2	0,7	1,3	1,3
Danmark			0,9	0,4	0,7
Finland			0,4	0,1	0,1
Storbritannia		0,2	0,1		
Nederland	0,1	0,1	0,1		
Ungarn			0,3		
Tsjekkia			0,5	0,1	0,1
Russland			3,0		
USA		0,2			
Mexico		3,1			
Bulgaria			2,4		
Makedonia			0,1		
Kroatia			0,4		
Bosnia Hercegovina			0,3		
Andre land	0,1	2,4	0,5	0,3	0,4
<i>Sum</i>	<i>0,8</i>	<i>7,9</i>	<i>9,7</i>	<i>2,2</i>	<i>2,6</i>
<i>Nettoeksport</i>	<i>-1,3</i>	<i>6,5</i>	<i>6,2</i>	<i>-3,6</i>	<i>-6,1</i>

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Årlig statistikk over utenrikshandelen

Tabell 3.10b viser at mye av importen av storfekjøtt tradisjonelt kommer fra Sverige og Danmark. I 1985 stod disse to landene alene for 57 prosent av den totale importen av storfekjøtt, mens prosentandelen er nede i 14 prosent i 2003. Det meste av importen i 2003 kom fra Botswana, Namibia og Finland. Norge har importert kjøtt fra Namibia og Botswana fra 1996, og i 2003 hadde Botswana og Namibia til sammen den nest største andelen av importert storfekjøtt til Norge. Dette skyldes blant annet at disse landene har fra januar 1995 kunnet eksportere kjøtt tollfritt til Norge.

Dersom denne tollfrie importen av storfekjøtt overstiger 2700 tonn utbeinet kjøtt (tilsvarende 3375 tonn med bein) utløses en sikkerhetsmekanisme og toll ilegges.

Når det gjelder eksport av storfekjøtt fra Norge går en del til de skandinaviske landene, og i 2003 gikk over halvparten av eksporten til Sverige. I tillegg til Sverige, eksporterte Norge storfekjøtt til Danmark, Finland og Tsjekkia.

Tabell 3.10c Import og eksport av svinekjøtt fordelt på land. Millioner kg

	1985	1990	1999	2002	2003*
<i>Import fra:</i>					
Danmark	1,5	0,7	1,0	0,5	0,6
Finland			0,4		1,3
Sverige	2,6	1,1	0,6	0,7	0,8
USA		0,1			0,1
Andre	0,1	0,1		0,1	0,2
<i>Sum</i>	<i>4,2</i>	<i>2,0</i>	<i>2,0</i>	<i>1,3</i>	<i>3,0</i>
<i>Eksport til:</i>					
Danmark		0,1	1,4	0,1	
Finland			0,3		
Sverige			1,1		
Storbritannia	2,4				
Spania			0,6		
Portugal	2,6				
Tyskland	0,2	0,4			
Sovjetunionen		0,8			
Japan	1,0				
Russland			3,7		
Estland			1,8		
Polen			1,5		
Mexico			0,9		
Andre	0,1	0,3	0,3	0,2	0,2
<i>Sum</i>	<i>6,3</i>	<i>1,6</i>	<i>11,6</i>	<i>0,3</i>	<i>0,2</i>
<i>Nettoeksport</i>	<i>2,1</i>	<i>-0,4</i>	<i>9,6</i>	<i>-1,0</i>	<i>-2,8</i>

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Årlig statistikk over utenrikshandelen

Av tabell 3.10c ser vi at importen av svinekjøtt økte med 130 prosent fra 2002 til 2003. Mesteparten av importen kom fra Finland, Danmark og Sverige. Det lille som eksporteres går først og fremst til Danmark, Russland og Estland.

Tabell 3.11 viser importen av levende dyr i perioden 1998 til og med 2003 og for 1996 og 1997 for storfe og svin.

Tabell 3.11 Import av levende dyr. Antall dyr

	1996	1997	1999	2002	2003*
Hester, esler, muldyr og mulesler			1 290	1 426	1 379
Storfe	126	101	13		19
Svin	24	30			10
Geiter	-	-		33	90
Høns og annet fjørfe ¹⁾	-	-	145 116	63 551	73 121

* Foreløpige tall

1) Ikke fasan og struts.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Årlig statistikk over utenrikshandelen

Importen av levende storfe har vært forholdsvis beskjeden de siste årene, mens man i 2002 ikke importert noen levende storfe, ble det i 2003 importert 19 dyr. Alle disse kom fra Sverige. Det har de senere årene ikke vært import av svin, men i 2003 ble det importert 10 dyr. Importen av høns har siden 1999 gått ned, men økte med 15 prosent fra 2002 til 2003. Det ble i 2003 også importert 90 geiter mot 33 geiter i 2002

Tabell 3.12a og b viser import og eksport av egg og eggprodukter. Det meste av eggimporten kommer fra de nordiske landene. Eksporten av egg går hovedsakelig til Sverige og Danmark.

Tabell 3.12a Import og eksport av egg og eggprodukter. Millioner kg

	1979	1989	1999	2002	2003*
<i>Import:</i>					
Egg, med skall	0,7	0,2	0,4	0,5	0,5
Tørket m.m.			0,3 ¹⁾	0,1	0,1
<i>Sum</i>	<i>0,7</i>	<i>0,2</i>	<i>0,7</i>	<i>0,6</i>	<i>0,6</i>
<i>Eksport:</i>					
Egg, med skall	1,6	3,7	0,3	0,1	0,2
Tørket m.m.			1,1	0,1	
<i>Sum</i>	<i>1,6</i>	<i>3,7</i>	<i>1,4</i>	<i>0,2</i>	<i>0,2</i>
<i>Nettoeksport</i>	<i>0,9</i>	<i>3,5</i>	<i>0,7</i>	<i>-0,4</i>	<i>-0,4</i>

*Foreløpige tall

1) En stor del av importen blir eksportert som andre produkter, slik som bakervarer, etter bearbeiding i Norge

Tabell 3.12b Import og eksport av egg og eggprodukter fordelt på land. Millioner kg

	1985	1990	1999	2002	2003*
<i>Import fra:</i>					
Finland	0,2	0,4		0,2	0,4
Sverige	0,1	0,2	0,4	0,2	0,1
Danmark		0,2	0,1	0,1	
Bulgaria			0,1		
Andre			0,1	0,1	0,1
<i>Sum</i>	<i>0,3</i>	<i>0,8</i>	<i>0,7</i>	<i>0,6</i>	<i>0,6</i>
<i>Eksport til:</i>					
Finland	0,6				
Sverige	0,3	0,9	1,0	0,1	0,1
Danmark		0,1	0,3	0,1	0,1
Østerrike		0,1			
Tyskland		0,2			
Andre			0,1		
<i>Sum</i>	<i>0,9</i>	<i>1,3</i>	<i>1,4</i>	<i>0,2</i>	<i>0,2</i>
<i>Nettoeksport</i>	<i>0,6</i>	<i>0,5</i>	<i>0,7</i>	<i>-0,4</i>	<i>-0,4</i>

*Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Årlig statistikk over utenrikshandelen

Import og eksport av melk og melkeprodukter framgår av tabell 3.13a.

I tillegg er det eksportert fløte i bulk til Belgia for reimport som ferdig krem på sprayboks. Norske Meierier oppgir solgt kvantum ferdig vare i Norge i 2003 til om lag 350 tonn, tilsvarende tall for 2002 og 2001 var henholdsvis 338 og 300.

For øvrig har importen av melkeprodukter vært relativt stabil, og langt lavere enn det som blir eksportert. Fra 2002 til 2003 steg importen av melk og melkeprodukter med 14 prosent som følge av blant annet en økning i importert ost og ostemasse.

Eksporten av melk og melkeprodukter har gått jevnt nedover i perioden 1989 til 2002, men fra 2002 til 2003 økte eksporten med ca. 4 prosent.

Tabell 3.13a Import og eksport av melk og melkeprodukter. Millioner kg

	1979	1989	1999	2002	2003*
<i>Import:</i>					
Konsentrert			0,3	0,1	0,2
Surmelk m.m.			0,3		0,1
Myse	0,3	0,2	0,2	0,3	0,1
Smør og melkefett	1,7		0,2	0,4	0,3
Ost og ostemasse	1,4	2,0	3,0	4,3	5,1
<i>Sum</i>	<i>3,4</i>	<i>2,2</i>	<i>4,0</i>	<i>5,1</i>	<i>5,8</i>
<i>Eksport:</i>					
Konsentrert		1,4	0,3		0,1
Myse	0,8				
Smør og melkefett	0,4	9,2	5,0	1,1	1,0
Ost og ostemasse	20,8	23,1	23,3	17,2	18,0
<i>Sum</i>	<i>22,0</i>	<i>33,7</i>	<i>28,6</i>	<i>18,3</i>	<i>19,1</i>
<i>Nettoeksport</i>	<i>18,6</i>	<i>31,5</i>	<i>24,6</i>	<i>13,2</i>	<i>13,3</i>

*Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Årlig statistikk over utenrikshandelen

Mesteparten av handelen Norge gjør med melkeprodukter består av ost og ostemasse. I tabell 3.13b er import og eksport av ost og ostemasse fordelt på ulike land. Tabellen viser at det meste av importert ost og ostemasse først og fremst kommer fra Danmark, Tyskland og Frankrike. De største mottakerlandene er Japan og USA.

Tabell 3.13b Import og eksport av ost og ostemasse fordelt på land. Millioner kg

	1985	1990	1999	2002	2003*
<i>Import fra:</i>					
Tyskland	0,1	0,2	0,1	0,8	0,9
Danmark	1,3	1,2	1,8	2,0	2,4
Sverige	0,1	0,1			0,1
Frankrike	0,3	0,5	0,8	0,8	1,0
Storbritannia	0,1				
Italia			0,1	0,3	0,4
Nederland		0,1		0,3	0,1
Andre land	0,1	0,1	0,2		0,2
<i>Sum</i>	<i>2,0</i>	<i>2,2</i>	<i>3,0</i>	<i>4,2</i>	<i>5,1</i>
<i>Eksport til:</i>					
Tyskland	0,8	0,8	1,2	0,6	0,4
Sveits		2,1	0,2		
Danmark	0,6	1,4	0,8	0,4	0,5
Sverige	1,4	1,9	0,7	0,7	0,7
Frankrike		0,2			
Storbritannia	0,4	0,9	1,0	1,1	1,2
Japan	3,6	7,3	8,0	5,2	5,4
Belize	0,5				
Tsjekia		0,1		0,1	
Spania	0,2	0,4	0,2		
Polen	2,2	0,5			
Jugoslavia		0,3			
Mexico		0,6	0,8		
Australia	1,3	1,5	1,5	1,6	1,5
Canada	0,9	0,9	0,8	1,0	1,0
USA	7,4	7,3	7,7	6,4	7,0
Andre land	0,5	0,4	0,4	0,1	0,3
<i>Sum</i>	<i>19,8</i>	<i>26,6</i>	<i>23,3</i>	<i>17,2</i>	<i>18,0</i>
<i>Nettoeksport</i>	<i>17,8</i>	<i>24,4</i>	<i>20,3</i>	<i>13,0</i>	<i>12,9</i>

*Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Årlig statistikk over utenrikshandelen

Tabell 3.14 viser importen av friske grønnsaker på avlingsårs basis. Tallene for avlingsåret 2002 (dvs. juli 2002 – juni 2003) er foreløpige og bygger på registrerte tall for siste halvår 2002 og anslag for importen i første halvår 2003. Importen har økt betydelig de siste ti årene. Det importeres fra en lang rekke land, og importert mengde varierer fra år til år fra hvert enkelt land.

Tabell 3.14 Import av grønnsaker. Millioner kg

	1979	1989	1999	2001	2002*
Blomkål	3,0	3,4	4,1	3,9	4,3
Hodekål ¹⁾	3,5	1,3	5,1	5,3	7,9
Kinakål ¹⁾		4,2	4,0	2,9	2,6
Gulrot	6,0	2,7	2,2	1,6	1,4
Løk ²⁾	3,6	0,6	7,7	9,4	7,5
Tomater	6,0	9,0	13,4	15,0	16,9
Slangeagurk	3,1	5,1	4,5	5,3	5,7
Paprika		4,1	8,1	9,3	9,9
Salat	0,3	0,9	6,8	7,6	8,5
Sopp		0,9	2,7	3,3	4,0
Øvrige		2,2	5,6	5,9	6,7
<i>Import, friske grønnsaker i alt³⁾</i>	<i>31</i>	<i>34,4</i>	<i>64,2</i>	<i>69,5</i>	<i>75,4</i>
<i>Import, konserverte grønnsaker³⁾</i>	<i>11</i>	<i>27</i>	<i>48</i>	<i>46</i>	<i>47,1</i>
<i>Eksport, grønnsaker³⁾</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>2</i>

*Foreløpige tall

Tallene gjelder avlingsår: 01.07. – 30.06

1) Hvitkål, rødkål, brokkoli, rosenkål og annen kål. Kinakål er skilt ut f.o.m. 1989

2) Inklusive purre

3) Ikke direkte sammenlignbare import- og eksporttall før og etter 1988 fordi utenrikshandelsstatistikken er revidert

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Statens råd for ernæring og fysisk aktivitet, Utviklingen i norsk kosthold

Tabell 3.15 gir en oversikt over import av frukt og bær på avlingsårs basis. Tallene for avlingsåret 2002 (juli 2002 – juni 2003) er foreløpige og bygger på anslag for importen i første halvår av 2003. Importen av frukt og bær har vært noe vekslende de siste årene. Importen vil til dels variere med størrelsen på den norske produksjonen av frukt og bær. Sett over en tiårsperiode har importen steget, spesielt av bananer, meloner, druer og steinfrukter (fersken, nektariner, plommer, avokado mv.). Også for frukt og bær kommer importen fra svært mange land med varierende mengder fra år til år.

Tabell 3.15 Import av frukt og bær. Millioner kg

	1979	1989	1999	2001	2002*
Sitrusfrukter mv.	63,3	59,1	50,0	60,7	63,6
Bananer	33,7	49,2	67,0	60,8	59,8
Epler	48,6	40,9	44,5	44,4	42,1
Pærer	11,6	12,5	18,0	16,9	14,8
Druer	17,3	16,0	19,5	24,0	21,4
Steinfrukter	4,2	5,3	10,5	11,1	12,8
Meloner		4,8	12,5	13,0	15,4
Andre frukter	2,6	1,6	3,5	4,2	5,7
Import, frisk frukt	181,6	189,4	225,5	235,1	235,6
Import, konserverte frukt ¹⁾	27,4	33,4	44,4	44,9	46,5
Import, tørket frukt	6,4	6,5	6,6	6,3	6,5
Import, frukt i alt	215,4	229,3	276,5	286,3	288,6
Import, bær	3,0	9,9	15,6	15,1	15,0
Eksport, frukt og bær	1	2	3	2	2

*Foreløpige tall

Tallene gjelder avlingsår: 01.07. – 30.06

1) Inkluderer juice og konsentrater

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Statens råd for ernæring og fysisk aktivitet, Utviklingen i norsk kosthold

Tabell 3.16a viser import og eksport av RÅK-varer fordelt på de viktigste varegruppene. Tallene inkluderer øl, men ikke mineralvann. Vi ser at Norge har en nettoimport på disse varene, og denne øker med årene. Det er bakevarer og da spesielt pizza som Norge importerer mest av, mens vi eksporterer mest sjokolade og sukkervarer. Importen i 2003 hadde en økning fra år 2002 på 11 prosent, mens samlet eksport økte med 5 prosent.

Tabell 3.16b viser fordelingen av importen og eksporten av RÅK-varer på de viktigste landene. Vi ser at Sverige og Danmark er våre desidert viktigste handelspartnere på RÅK-varer.

Tabell 3.16a Import og eksport av RÅK-varer. Millioner kg

	1995	1999	2002	2003*
<i>Import:</i>				
Sjokolade og sukkervarer	31,1	33,9	37,7	40,0
Bakervarer, inkludert pizza	32,9	49,0	62,6	70,2
Sauser og supper og lignende	9,1	11,1	15,6	16,8
Iskrem	3,2	3,5	2,3	2,1
Annet ¹⁾	52,4	69,1	75,5	85,5
<i>Sum</i>	<i>128,7</i>	<i>166,6</i>	<i>193,7</i>	<i>214,6</i>
<i>Eksport:</i>				
Sjokolade og sukkervarer	11,9	13,9	11,9	11,7
Bakervarer, inkludert pizza	12,9	9,2	8,5	9,3
Sauser og supper og lignende	4,4	4,6	5,2	5,7
Iskrem	2,7	2,2	3,7	4,0
Annet ¹⁾	9,0	15,0	13,4	14,0
<i>Sum</i>	<i>40,9</i>	<i>45,0</i>	<i>42,7</i>	<i>44,7</i>
<i>Nettoeksport:</i>	<i>-87,8</i>	<i>-121,6</i>	<i>-151,0</i>	<i>-169,9</i>

*Foreløpige tall

1) Det er en overlapping her med eksport og import av kjøtt. Kjøtt i bearbejdede varer er regnet med i tabell 3.15a-3.15c. Dette er uansett snakk om meget begrensede mengder

Tabell 3.16b Import og eksport av RÅK-varer. Millioner kg

	1995	1999	2002	2003*
<i>Import fra:</i>				
Sverige	34,3	43,3	43,9	48,9
Danmark	29,7	31,9	32,7	41,5
Nederland	17,9	22,4	20,6	29,5
Tyskland	9,0	15,0	17,7	20,8
Frankrike	5,3	10,6	13,6	15,8
Storbritannia	11,2	12,0	10,7	11,5
Annet ¹⁾	21,3	31,4	54,5	46,6
<i>Sum</i>	<i>128,7</i>	<i>166,6</i>	<i>193,7</i>	<i>214,6</i>
<i>Eksport til:</i>				
Sverige	20,5	22,7	21,7	17,0
Danmark	5,7	9,3	5,6	7,9
Finland	3,0	3,2	3,2	2,8
Tyskland	0,8	1,1	0,8	0,7
Storbritannia	1,0	1,0	1,1	1,0
Frankrike	0,3	2,2	0,5	
Annet ¹⁾	9,7	5,5	9,8	15,3
<i>Sum</i>	<i>40,9</i>	<i>45,0</i>	<i>42,7</i>	<i>44,7</i>
<i>Netto eksport</i>	<i>-87,8</i>	<i>-121,6</i>	<i>-151,0</i>	<i>-169,9</i>

*Foreløpige tall

1) Det er en overlapping her med eksport og import av kjøtt. Kjøtt i bearbejdede varer er regnet med i tabell 3.15a-3.15c. Dette er uansett snakk om meget begrensede mengder

Tabell 3.17 viser verdien av norsk import av snittblomster i perioden 1998 til 2003. Siden 1998 har både importen av roser og snittblomster gått ned, men økte noe igjen fra 2002 til 2003. Mens importen av roser økte med 14 prosent gikk importen av snittblomster opp med 6 prosent fra 2002 til 2003.

Tabell 3.17 Import av snittblomster. Verdi, millioner kroner

	1998	1999	2001	2002	2003*
Roser	32,3	32,1	28,4	24,9	28,5
Snittblomster ellers	209,6	205,5	201,0	182,9	193,2
<i>Sum</i>	<i>241,9</i>	<i>237,6</i>	<i>229,4</i>	<i>207,8</i>	<i>221,7</i>

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Månedstatistikk over utenrikshandelen

3.4 Selvforsyningsgrad

Selvforsyningsgraden angir hvor stor andel av matvareforbruket på engrosnivå, regnet på energibasis, som kommer fra norsk produksjon. Selvforsyningsgraden er dermed basert på den faktiske fordeling av forbruket på norske og importerte produkter i det enkelte år. Denne fordelingen vil være påvirket av priser, kvalitetskrav, internasjonale handelsavtaler m.m. Selvforsyningsgraden gir derfor ikke et fullstendig bilde av mulighetene for å dekke matvarebehovet med innenlandsk produksjon. For eksempel kommer eksporten av ost og fisk ikke til uttrykk i selvforsyningsgraden, mens importen kommer med. Muligheten til å legge om produksjon og forbruk mot produkter som kan gi større matvaredekning, kommer heller ikke til uttrykk.

Når evnen til å dekke matvarebehovet med norsk produksjon (selvforsynings-evnen) skal vurderes, må det derfor i tillegg tas hensyn til matvareeksporten og mulighetene for produksjons- og forbruksomlegging. For øvrig vil en krisesituasjon ofte også medføre endringer i produksjonspotensialet på grunn av risikoen for redusert tilgang på maskiner og redskaper, reservedeler, drivstoff, gjødsel og andre driftsmidler.

Tabell 3.18 viser selvforsyningsgraden som norskprodusert andel av matvareforbruket (på engrosnivå) på energibasis, der den norskproduserte andelen er et uttrykk for forbruk fratrukket import av matvarer. Det er også tatt med hvor stor andel som er produsert i norsk jordbruk. Som vi ser av tabellen har selvforsyningsgraden vært forholdsvis stabil de siste årene. Endringer i selvforsyningsgraden skyldes hovedsakelig endringer i norskprodusert andel matkorn som følge av størrelsen på avlingene og kvaliteten på kornet. I 1999 var selvforsyningsgraden på 49 %, i 2001 52 % og foreløpige tall for 2002 viser en selvforsyningsgrad på 49 %.

Tabell 3.18 Norskprodusert andel av matvareforbruket på energibasis. Prosent

	1979	1989	1999	2000	2001	2002*
Korn, som mel (inklusive ris)	13	23	35	44	49	37
Poteter, friske	93	99	79	81	81	70
Potetprodukter	67	93	76	71	76	78
Potetmel	75	84	80	81	83	86
Sukker honning sukkerverer	2	3	2	2	2	3
Grønnsaker	72	73	58	59	57	52
Frukt og bær	29	27	16	7	6	8
Kjøtt	92	97	97	97	96	96
Kjøttbiprodukter	86	96	98	98	97	99
Egg	100	100	99	99	99	99
Fisk ¹⁾	94	88	82	80	80	81
Helmelk	100	100	100	100	100	100
Lettmelk		100	100	100	100	100
Skummet melk	100	100	100	100	100	100
Konserverte melkeprodukter	86	100	100	100	100	99
Fløte, inklusive rømme	100	100	100	100	100	100
Ost	97	97	96	95	95	94
Smør	92	100	98	98	98	96
Margarin ²⁾	44	40	18	16	12	12
Annet fett ¹⁾	60	20	20	20	20	20
Norskprodusert i alt	49	50	49			
(selvforsyningsgrad)				51	52	49
Produsert i norsk jordbruk	41	44	46	48	49	47

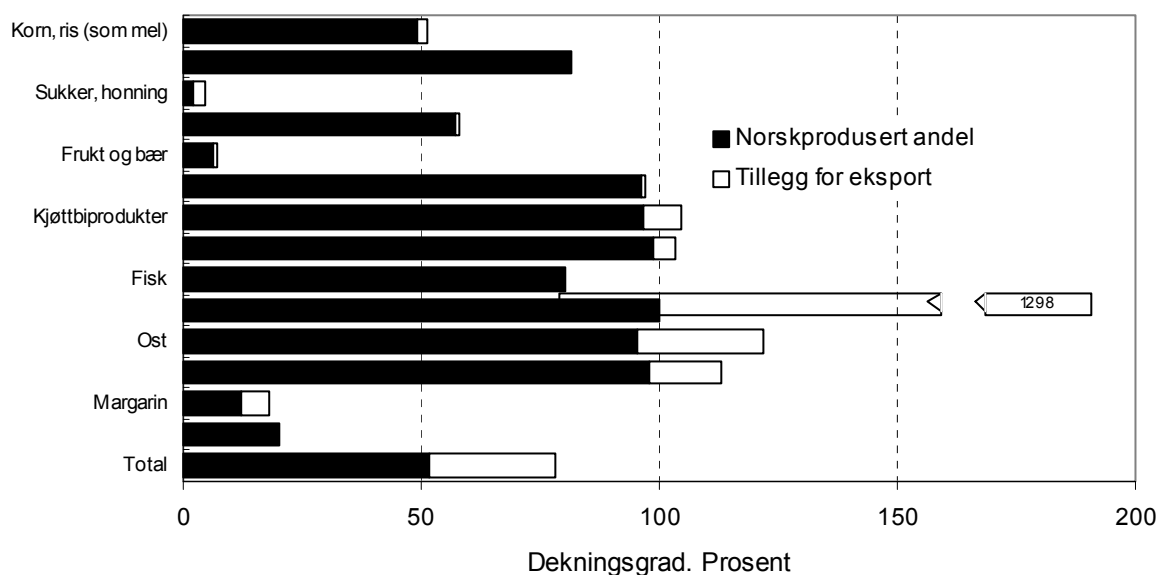
*Foreløpige tall

1) Anslag

2) Beregnet på grunnlag av norskproduserte råvarer. Ca. 100 % av margarinforbruket er produsert i Norge

Kilde: Beregnet av NILF for Statens råd for ernæring og fysisk aktivitet

Figur 3.1 viser den norskproduserte andelen av matvareforbruket korrigert for eksport av norskproduserte matvarer, dvs. dekningsgraden med matvareeksporten inkludert. Det er hovedsakelig fisk, ost, smør, margarin, kjøtt og egg som har vært eksportert de siste årene. Fisk er den viktigste matvaren Norge eksporterer, inklusiv eksporten er dekningsgraden for fisk nesten 1 300 %. For margarin er bare de norskproduserte råstoffene i produktene (marin olje) regnet som eksport. Eksport av annen marin olje er det ikke tatt hensyn til. De foreløpige tallene for 2002 viser en dekningsgrad på 78 %. Dekningsgraden var i 1985, 1990 og 1995 henholdsvis 70, 72 og 75 %.

1) Ekskl. eksport av uforedlet marin olje, men inkluderer eksport av marin olje i margarin mv.

Figur 3.1 Norskprodusert andel av matvareforbruket på energibasis korrigert for eksport. Dekningsgrad 2001

3.5 Trygg mat

Mat og vann har alltid vært potensielle kilder til sykdom og helseskade. Regelverk og restriksjoner har som målsetting at mat ikke skal bidra til sykdom, skade eller annen ulempe. Trygg mat er ikke et entydig begrep. Det vil i alle fall legges vekt på helseaspektet, men begrepet vil også kunne ha et videre innhold og omfatte svært forskjellige elementer som ernæring, bestråling, emballasje, markedsføring, dyrehelse og velferd, genmodifisering og handelshindringer¹. St.meld. nr. 19 (1999–2000) setter trygg mat inn i en vid sammenheng og sier:

«Matsikkerhet eksisterer når alle mennesker til enhver tid har fysisk og økonomisk tilgang til nok og trygg mat for et fullgodt kosthold som møter deres ernæringsmessige behov og preferanser, og som danner grunnlag for et aktivt liv med god helse. Videre må maten kunne skaffes til veie på en økonomisk og miljømessig bærekraftig måte»

Dette kapitlet tar opp deler av problematikken angående sykdommer som er overførbare mellom dyr og mennesker, zoonoser. Norsk zoonosesenter gir en oversikt over tilstanden i 2002, utarbeidet i henhold til EUs zoonosedirektiv og som en del av rapporteringssystemet i EU. Antall sykdomstilfeller er registrert av Folkehelse på

¹ Nærmere behandling av ulike tolkninger er gitt i rapporten:

Veggeland F. og S. Berge. 2001. *Trygg mat – begreper, erfaringer og strategier*. NILF-notat 2001-4

grunnlag av forekomst uansett smittevei. For alle sykdommene vil pasienter med kjent utenlandsreise ved utbrudd eller høvelig tid før, ansees som smittet i utlandet. Av ikke matbåren smitte i Norge kan nevnes at ubehandlet drikkevann er identifisert som smittetilstand for salmonellose, og sølesprut for campylobacteriose. Direkte berøring med hund og katt eller andre dyr, også fugler, anses som en sannsynlig smittevei for flere sykdommer.

Tabell 3.19 nedenfor gir en oversikt over forekomst av zoonoser i Norge.

Tabell 3.19 Forekomst av zoonoser i Norge, 2002

Sykdom	Næringsmidler ¹⁾				Antall registrerte sykdomstilfeller hos mennesker			
	Antall prøver		% positive		Totalt	Per 100 000	Smittet i utlandet	Merknad
Norske	Import	Norske	Import					
Campylobacteriose	1 069	-	8,1	-	2 192	48,5	52 %	
Salmonellose ²⁾	18 697	5 666	0,0	0,4	1 495	33,0	75 %	
Tuberkulose					1	0,0	100 %	Erklært utryddet hos storfe i Norge i 1963
Yersiniose					107	2,4	34 %	
Listeriose	2 392	1 083	0,0	0,2	17	0,4	Ingen	
Infeksjon med <i>E. coli</i>	4 669	316	0,1	0,0	16	0,4	31 %	
Brucellose	Ukjent		0,0	0,0	3	0,07	100 %	Erklært utryddet hos dyr i Norge i 1953

1) Fisk og skalldyr er ikke med

2) De norske prøvene inkluderer også prøvene av utenlandsk frukt og grønnsaker

Kilde: Norsk zoonosesenter. Zoonoserapporten 2002

Campylobacter er internasjonalt satt i forbindelse med fjørfe, og det er hovedhypotesen for smittetilstander. Det synes ikke å være en like klar sammenheng i Norge. Tuberkulose hos storfe og brucellose hos dyr anses som utryddet i Norge. Trikiner ble i 2002 påvist hos en isbjørn på Svalbard og hos to rødrever på fastlands-Norge. En revebesetning hadde restriksjoner pga at trikiner ble påvist tidlig på 1990-tallet, men disse restriksjonene ble opphevet i løpet av 2002. På Svalbard ble det påvist ekinokkose hos 20 % av de testede smågnagerne. Rabies er tidligere sporadisk påvist på Svalbard, men det var ingen positive prøver i 2002.

Kjøttbransjen² har utarbeidet egne beredskapsplaner for munn- og klauvsjuka, miltbrann og salmonella. Kugalskap (BSE) ble første gang påvist hos storfe i Storbri-

² Kilde: *Kjøttets tilstand 2000*. Årlig rapport fra Fagsenteret for kjøtt. Utgitt første gang i 2000

tannia i 1986. Den settes i forbindelse med Creutzfeldt-Jacobs sykdom hos menneske. Inkubasjonstiden hos storfe er lang (2-10 år), og testing vil ikke avdekke smitte før etter en tid. Sykdommen er ikke påvist i Norge, og i 2002 ble totalt 22 238 storfe undersøkt. Smitteveiene er ikke helt klarlagt, men overføring av sykdommen settes i forbindelse med nedsatt temperatur ved varmebehandling av animalsk materiale til fôr i Storbritannia³.

I Norge har krav til varmebehandling vært på et internasjonalt høyt nivå siden 1959, og vi har ikke hatt registrert import av kjøttbenmel til produksjonsdyr⁴. Begrenset tilgang på kjøttbenmel har tradisjonelt gitt lite bruk til storfe. I 1990 ble pat-
tedyrproteiner (unntatt melk) forbudt i fôr til drøvtyggere. Forbudet ble i desember 2000 midlertidig utvidet til å gjelde alle produksjonsdyr fra 2001. Slakteavfall definert som risikomateriale, blant annet sentralnervesystemet, er underlagt egne rutiner.

En restriktiv importpolitikk har gitt lite import av levende dyr, og i tillegg gjort det relativt enkelt å spore opp importdyr. Det er forsterkede rutiner for kontroll ved slakt av importerte dyr.

Det er satt inn flere ressurser på å opprettholde forbrukernes tillit til at det er trygt å spise kjøtt omsatt i Norge, og det er lagt spesiell vekt på BSE. EUs vitenskapelige styringskomité (SSC) har vurdert Norge som det landet i Europa med størst sannsynligheten til å oppdage en eventuell BSE-smitte i dyrepopulasjonen

Selv om det i Norge er meget lav risiko for at BSE-smitte er til stede, gjennomfører vi allerede tiltak for å forebygge BSE hos folk og dyr på nivå med de mest infiserte land i Europa. Høsten 2001 innførte EU et nytt regelverk for samordnet forebygging av kugalskap og beslektede sykdommer (TSE) i hele Europa. Dette innebærer enkelte videreføring av allerede innførte tiltak (se Resultatkontrollen 2001), mens det på noen områder iverksetter nye tiltak. Statens dyrehelsetilsyn gir fra 22.08.2001 denne oversikten over det nye regelverkets betydning for Norge:⁵

- *Utvidet overvåkning i dyrebesetninger – Omkring 2 000 syke/døde sauer skal undersøkes for TSE. Overvåkningen av storfe utvides ytterligere til å omfatte ca 2 000 selvdøde dyr. Se nedenfor om dagens overvåkning.*
- *Siden årsskiftet plikter storfeprodusenter og dyretransportører å melde fra om voksne storfe og sauer som dør på gården eller under transport.*
- *På årsbasis økes prøveuttak på slakteriene fra 3 000 til 15 000 sauer. 10 000 normale slaktedyr av storfe vil sannsynligvis også inngå i testprogrammet⁶.*
- *Midlertidig forbud mot bruk av visse foredlede animalske proteiner i fôr til produksjonsdyr.*
- *Krav om at animalske fôr til produksjonsdyr skal stamme fra godkjente slakt. Dette er for tiden uaktuelt på grunn av det midlertidige forbudet, se forrige pkt.*

³ Veterinærinstituttets nettsider: Faktaark 1/2001 02.02. *Bovin Spongiform Encephalopati (BSE)* gir oversikt over utbredelse, diagnose, smitte, kontroll og bekjempelse og zoonotiske aspekter

⁴ Dyrehelsetilsynets nettsider: *Overvåkning og kontroll av BSE (kugalskap)*. Hentet ned 28.02.01 og Kristian Hoel i Statens dyrehelsetilsyn, sentralforvaltningen, pers. med. 02.04.2001

⁵ Dyrehelsetilsynets nettsider: *Nytt regelverk for å hindre kugalskap (BSE)*. Hentet ned 07.04.02

⁶ Fra 12.02.02 er det bestemt ved forskrift at det årlig skal tas prøver av et tilfeldig utvalg på 10 000 storfe over 30 måneder.

- *Krav om fjerning og destruksjon av spesifisert risikomateriale (SRM) ble innført fra 1. januar 2001. Fra land og regioner i kategori 1 og 2, som Norge vil tilhøre, vil det etter 1. juli 2002 ikke være noe vev som må regnes som SRM.*
- *Alle storfe registreres i en egen database. Dette gir bl.a. mulighet for opprinnelsesmerking av storfekjøtt.*
- *Fortløpende revisjon av beredskapsplanen for BSE.*

I følge Statens dyrehelsetilsyn kommer Norge godt ut i forhold til dette regelverket: Grunnen til dette er at BSE aldri er påvist i Norge og at vi tradisjonelt har hatt liten innførsel av dyr, ingen innførsel av kjøttbenmel til matproduserende dyr, gode systemer for varmebehandling av kjøttbenmel og en hensiktsmessig organisering av veterinærtjenesten og laboratoriesystemene. Norge har heller ikke hatt tradisjoner for å bruke kjøttbenmel til storfe, og hatt forbud mot bruk av kjøttbenmel fra drøvtyggere til storfe siden 1990.

Dyresykdommer generelt er delt i fire grupper etter alvorlighetsgrad, og tiltak og rapporteringsystem er lagt opp etter dette med hjemmel i Husdyrloven (Lov om dyrehelse av 08.06.1962 nr. 4). Statens dyrehelsetilsyn er ansvarlig instans. Det er 27 sykdommer i gruppe A. 15 av disse er gruppe A sykdommer på OIEs liste for internasjonal rapportering. Fem av disse sykdommene er rapportert i Norge, mens de 10 øvrige ikke er rapportert i Norge. Av de fem som er registrert i Norge ble tre rapportert i forrige århundre, diagnostisert siste gang i henholdsvis 1952 (munn og klauvsjuka), 1963 (svinepest) og 1997 (Newcastle Disease). De to andre som er registrert i Norge er det over hundre år siden ble rapportert. Heller ikke alle gruppe B sykdommer er registrert i Norge⁷.

Det har vært varierende restriksjoner på import av både levende dyr og planter og av dyre- og planteprodukter blant annet av hensyn til smitterisiko.

Etter epidemisk utbrudd av munn- og klauvsyke på De Britiske øyer og spredning til kontinentet ble det en periode i mars/april 2001 innført midlertidig importforbud fra EU og EFTA-land. Det innebærer i grove trekk at det ikke er tillatt innført kløvdyr, kjøtt- og kjøttprodukter, melk- og melkeprodukter og lignende av kløvdyr. Det er også restriksjoner for mennesker, dyr og gjenstander som har oppholdt seg i disse områdene. Det gjelder særlig kontakt med kløvdyr og krav om vask og desinfeksjon. Munn og klauvsyke har bare i sjeldne tilfeller smittet mennesker.

⁷ Kilde: *The animal Health and Disease control Position in Norway 1999*. Dyrehelsetilsynet

4 DISTRIKTSPOLITIKK OG SYSSELSETTING

I St.meld. nr. 19 (1999–2000) heter det blant annet at «...landbruket fortsatt skal ha en sentral rolle i distriktpolitikken framover. Målet om et aktivt landbruk i alle deler av landet er en del av den brede distriktpolitikken, der siktemålet er å opprettholde hovedtrekkene i bosettingsmønsteret.» Dette kapitlet tar opp utviklingen i antall jordbruksbedrifter, arbeidsforbruket, rekruttering til jordbruket og bygdeutvikling.

4.1 Utviklingen i antall jordbruksbedrifter

I dette kapitlet er det sett på utviklingen i antall jordbruksbedrifter. Utviklingen på landsbasis er behandlet i tabell 2.4 hvor også den relative andelen jordbruksbedrifter i de forskjellige størrelsesgruppene er tatt med, i tillegg til utviklingen i leid areal. Her ser en på landsdelsnivå og på gruppering etter kommuneklasser og virkeområdene til de distriktpolitiske virkemidlene. En jordbruksbedrift er en eller flere eiendommer som drives sammen som én enhet, og er tilpasset definisjonen gitt for produksjonstilskudd i jordbruket. Antall jordbruksbedrifter er derfor mindre enn antall landbrukseiendommer (som framgår av tabell 4.14). Samdrifter og hagebruksenheter og andre jordbruksbedrifter under 5 dekar er holdt utenom til og med 1999, men er tatt med i årene etterpå. Jorda på jordbruksbedrifter som legges ned som selvstendige enheter, kan enten gå ut av bruk eller overtas av en annen jordbruksbedrift ved salg eller leie.

4.1.1 Landsdeler

Utviklingen i antall jordbruksbedrifter og den relative andelen av størrelsesgruppene er vist på landsbasis i tabell 2.4. Tabell 4.1 viser utviklingen på landsdelsnivå.

Tabell 4.1 Antall jordbruksbedrifter fordelt på landsdeler, og årlig prosentvis endring

Bruksstørrelse, dekar		1979	1989	1999	2002	2003*	Årlig %-vis endring	
							1979-89	1989-99
Østlandet	0-50 ¹⁾	21 401	14 810	5 055	3 462	3 013	-3,6	-10,2
	50-100	12 071	9 788	6 504	5 345	4 795	-2,1	-4,0
	100-200	9 863	10 425	8 665	7 710	7 298	0,6	-1,8
	200-300	3 366	4 066	4 349	4 198	4 151	1,9	0,7
	300-500	1 905	2 266	2 915	3 111	3 091	1,8	2,6
	> 500	615	729	1 285	1 578	1 654	1,7	5,8
	Alle bruk	49 223	42 084	28 773	25 404	24 002	-1,6	-3,7
Agder og Rogaland	0-50 ¹⁾	8 298	5 229	2 041	1 612	1 380	-4,5	-9,0
	50-100	4 189	3 195	2 089	1 748	1 564	-2,7	-4,2
	100-200	2 656	3 346	2 996	2 717	2 561	2,3	-1,1
	200-300	520	890	1 490	1 564	1 537	5,5	5,3
	300-500	159	260	643	801	831	5,1	9,5
	> 500	9	33	78	128	171	14,1	9,0
	Alle bruk	15 842	12 953	9 337	8 570	8 044	-2,0	-3,2
Vestlandet	0-50 ¹⁾	17 217	10 119	4 460	3 242	2 625	-5,2	-7,9
	50-100	8 736	6 964	4 855	4 014	3 669	-2,2	-3,5
	100-200	2 917	4 529	4 967	4 408	4 232	4,5	0,9
	200-300	238	536	1 165	1 496	1 508	8,5	8,1
	300-500	49	68	254	390	470	3,3	14,1
	> 500		9	22	55	64		9,3
	Alle bruk	29 167	22 225	15 723	13 605	12 568	-2,7	-3,4
Trøndelag	0-50 ¹⁾	5 150	2 865	1 085	870	708	-5,7	-9,3
	50-100	4 278	2 795	1 773	1 342	1 183	-4,2	-4,4
	100-200	4 127	4 599	3 622	2 973	2 766	1,1	-2,4
	200-300	1 150	1 601	2 136	2 129	2 072	3,4	2,9
	300-500	413	534	939	1 172	1 253	2,6	5,8
	> 500	67	73	142	245	271	0,8	6,9
	Alle bruk	15 171	12 467	9 697	8 731	8 253	-1,9	-2,5
Nord-Norge	0-50 ¹⁾	9 945	4 008	1 147	789	645	-8,7	-11,8
	50-100	3 442	2 227	1 499	1 027	844	-4,3	-3,9
	100-200	2 092	2 431	2 036	1 747	1 637	1,5	-1,8
	200-300	365	835	1 227	1 176	1 147	8,6	3,9
	300-500	53	138	522	735	775	10,1	14,2
	> 500	11	14	50	106	126	2,9	13,6
	Alle bruk	15 899	9 653	6 481	5 580	5 174	-4,9	-3,9
Landet	0-50 ¹⁾	62 011	37 031	13 788	9 975	8 371	-5,0	-9,4
	50-100	32 716	24 969	16 720	13 476	12 055	-2,7	-3,9
	100-200	21 656	25 330	22 286	19 555	18 494	1,6	-1,3
	200-300	5 639	7 928	10 367	10 563	10 415	3,5	2,7
	300-500	2 579	3 266	5 273	6 209	6 420	2,4	4,9
	> 500	701	858	1 577	2 112	2 286	2,0	6,3
	Alle bruk	125 302	99 382	70 011	61 890	58 041	-2,3	-3,4

2) Til og med 1999 gjelder tallene størrelsesgruppen 5-50 daa

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene 1979, 1989 og 1999, og beregna totalpopulasjon i 2002 og 2003.

For fylkesvis fordeling se del II tabell 5

Det er en klar nedgang over hele landet både i tiårsperioden fra 1979 til 1989 og i perioden 1989 til 1999. Den årlige relative nedgangen i antall jordbruksbedrifter er størst i den siste perioden i alle landsdeler med unntak av Nord-Norge. Fra 1989 til 1999 er den prosentvise årlige nedgangen minst i Trøndelag og størst i Nord-Norge og på Østlandet.

De minste jordbruksbedriftene har den største relative nedgangen i antall. I alle landsdeler var det en økning i antall jordbruksbedrifter med 100 til 200 dekar i den første perioden, men størrelsesgruppen hadde nedgang i alle landsdeler unntatt på Vestlandet i den siste perioden.

4.1.2 Kommuneklasser

SSB har en inndeling i sju kommuneklasser bygd på Standard for kommuneklassifisering 1994, Norges offisielle statistikk. Målsettingen er å dekke behovet for en allmenn kommunegruppering. Den bygger på forholdet mellom sysselsetting i ulike næringer og har følgende hovedinndeling:

Kommuneklasse	
1	Primærnæringskommuner
2	Blandede landbruks- og industrikommuner
3	Industrikommuner
4	Mindre sentrale blandede tjenesteytings- og industrikommuner
5	Sentrale blandede tjenesteytings- og industrikommuner
6	Mindre sentrale tjenesteytingskommuner
7	Sentrale tjenesteytingskommuner

Inndeling i kommuneklasser er ikke en inndeling etter geografiske områder, men en inndeling på kommunenivå etter type av næringsliv og sentralitet. Del II tabell 6 viser fordelingen av kommuneklasser på fylkene. Tabell 4.2 viser utviklingen i antall jordbruksbedrifter for hver kommuneklasse.

Nedgangen er størst for de minste jordbruksbedriftene, og størrelsesgruppene inntil 200 dekar hadde en nedgang i alle kommuneklassene i perioden fra 1989 til 1999. I tiåret før var det en nedgang for antall jordbruksbedrifter under 100 dekar i alle kommuneklassene. I de sentrale tjenesteytingskommunene, kommuneklasse 7, hadde også størrelsesgruppa fra 100–200 dekar nedgang i antall i begge tiårene og størrelsesgruppa fra 200–300 i den siste perioden.

I den første tiårsperioden var den prosentvise årlige nedgangen i totalt antall jordbruksbedrifter lavt i blandede landbruks- og industrikommuner, klasse 2, og sentrale kommuner i klasse 5 og 7. I den siste perioden var nedgangen under gjennomsnittet i primærnæringskommuner og kommuner med landbruk og industri, klasse 1 og 2. Størst prosentvis årlig nedgang hadde de mindre sentrale tjenesteytingskommunene, klasse 6, i perioden fra 1979 til 1989 og alle kommuneklasser med tjenesteyting, klasse 4–7, i siste tiårsperiode.

Tabell 4.2 Antall jordbruksbedrifter fordelt på kommuneklasser, og årlig prosentvis endring

Brukstørrelse, dekar		1979	1989	1999	2002	2003*	Årlig %-vis endring	
							1979-89	1989-99
Klasse 1	0-50 ²⁾	10 435	5 284	2 015	1 504	1 275	-6,6	-9,2
	50-100	5 626	4 067	2 711	2 101	1 836	-3,2	-4,0
	100-200	3 211	4 309	4 071	3 487	3 315	3,0	-0,6
	200-300	520	960	1 703	1 869	1 869	6,3	5,9
	300-500	117	194	474	726	803	5,2	9,3
	> 500	12	17	36	78	90	3,5	7,8
	Alle bruk	19 921	14 831	11 010	9 765	9 188	-2,9	-2,9
Klasse 2	0-50 ²⁾	8 247	4 943	2 163	1 680	1 454	-5,0	-7,9
	50-100	6 548	4 611	3 004	2 381	2 207	-3,4	-4,2
	100-200	4 256	5 335	4 814	4 219	3 932	2,3	-1,0
	200-300	842	1 411	2 167	2 276	2 281	5,3	4,4
	300-500	297	392	767	1 029	1 076	2,8	6,9
	> 500	56	76	161	237	275	3,1	7,8
	Alle bruk	20 246	16 768	13 076	11 822	11 225	-1,9	-2,5
Klasse 3	0-50 ²⁾	10 410	6 477	2 521	1 829	1 432	-4,6	-9,0
	50-100	5 232	4 093	2 870	2 417	2 197	-2,4	-3,5
	100-200	2 615	3 403	3 244	2 887	2 742	2,7	-0,5
	200-300	610	887	1 341	1 414	1 385	3,8	4,2
	300-500	261	364	629	798	845	3,4	5,6
	> 500	96	117	183	234	252	2,0	4,6
	Alle bruk	19 224	15 341	10 788	9 579	8 853	-2,2	-3,5
Klasse 4	0-50 ²⁾	12 354	7 147	2 545	1 735	1 427	-5,3	-9,8
	50-100	5 252	4 203	2 880	2 281	1 984	-2,2	-3,7
	100-200	2 585	3 259	3 159	2 794	2 664	2,3	-0,3
	200-300	590	942	1 360	1 437	1 434	4,8	3,7
	300-500	217	317	609	781	826	3,9	6,7
	> 500	61	72	150	208	232	1,7	7,6
	Alle bruk	21 059	15 940	10 703	9 236	8 567	-2,7	-3,9
Klasse 5	0-50 ²⁾	13 626	9 425	3 302	2 345	2 018	-3,6	-10,0
	50-100	7 168	5 817	3 836	3 218	2 876	-2,1	-4,1
	100-200	6 514	6 552	5 117	4 513	4 244	0,1	-2,4
	200-300	2 212	2 583	2 660	2 503	2 421	1,6	0,3
	300-500	1 190	1 414	1 920	1 976	1 967	1,7	3,1
	> 500	333	395	738	963	1 032	1,7	6,5
	Alle bruk	31 043	26 186	17 573	15 518	14 558	-1,7	-3,9
Klasse 6	0-50 ²⁾	3 583	1 647	527	374	319	-7,5	-10,8
	50-100	1 448	976	643	454	377	-3,9	-4,1
	100-200	924	1 028	842	681	650	1,1	-2,0
	200-300	185	383	490	489	474	7,5	2,5
	300-500	40	68	264	320	336	5,4	14,5
	> 500	9	17	36	68	77	6,6	7,8
	Alle bruk	6 189	4 119	2 802	2 386	2 233	-4,0	-3,8
Klasse 7	0-50 ²⁾	3 362	2 108	715	508	446	-4,6	-10,2
	50-100	1 442	1 202	776	624	578	-1,8	-4,3
	100-200	1 527	1 444	1 039	974	947	-0,6	-3,2
	200-300	693	762	646	575	551	1,0	-1,6
	300-500	454	517	610	579	567	1,3	1,7
	> 500	142	164	273	324	328	1,5	5,2
	Alle bruk	7 620	6 197	4 059	3 584	3 417	-2,0	-4,1
Hele landet	0-50 ²⁾	62 017	37 031	13 788	9 975	8 371	-5,0	-9,4
	50-100	32 716	24 969	16 720	13 476	12 055	-2,7	-3,9
	100-200	21 632	25 330	22 286	19 555	18 494	1,6	-1,3
	200-300	5 652	7 928	10 367	10 563	10 415	3,4	2,7
	300-500	2 576	3 266	5 273	6 209	6 420	2,4	4,9
	> 500	709	858	1 577	2 112	2 286	1,9	6,3
	Alle bruk	125 302	99 382	70 011	61 890	58 041	-2,3	-3,4

3) Til og med 1999 gjelder tallene størrelsesgruppen 5-50 daa

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene 1979, 1989 og 1999, og beregna totalpopulasjon i 2002 og 2003.

4.1.3 Virkeområdene for distriktpolitiske virkemidler

Landet er delt i fem områder etter «Forskrift om avgrensning av geografisk verkeområde for distriktpolitiske verkemidler», revidert 30.04.1998. Områdene er vist nedenfor. Område E er utenfor virkeområdene og det er ingen virkemidler i dette området. Virkemiddelbruken er kumulativ, og det kan brukes økende grad av virkemidler fra tiltaksområde D til tiltaksområde A.

Virkeområde	Hovedsakelig omfang av området
A	Finnmark, Nord-Troms unntatt Tromsø
B	Resten av Troms unntatt Tromsø, Nordland unntatt Bodø, utkantkommuner i Trøndelag, nordlige deler av Møre og Romsdal, Oppland, Hedmark, vestlige deler av Telemark
C	Tromsø, Bodø, kystkommuner i Trøndelag, indre deler av Møre og Romsdal, Sogn og Fjordane, Midt-Oppland indre deler av Hordaland, Agder og Buskerud, deler av Hedmark, Telemark og Rogaland
D	Deler av Trøndelag ytre deler av Møre og Romsdal deler av Hordaland og Vest-Agder og noen andre kommuner
E	Oslofjord- og Mjøsregionen, Kristiansand-, Bergens- og Trondheimsregionen

Virkeområdene er en inndeling på kommunalt nivå som bygger på en analyse av enkeltkommuners mulighet for arbeidsplassutvikling og sysselsetting. Den er ingen aggregering og områdebeskrivelse. SSB publiserer heller ikke løpende statistikk for distriktpolitiske virkeområder. Inndelingen er ikke statisk og ble sist revidert i 1998 og senere endret i 1999.

Tabell 4.3 nedenfor viser utviklingen i antall bruk for virkeområdene for distriktpolitiske virkemidler. Det er kommuner med størst støttebehov, område A, hvor det også er størst prosentvis årlige nedgangen i antall jordbruksbedrifter i begge tiårsperiodene. Det er også denne gruppa som har sterkest nedgang i antall små jordbruksbedrifter. Det er kommunene i område C som har lavest nedgang i antall jordbruksbedrifter i tidsrommet 1979 til 1989, og område C og B som har nedgang under gjennomsnittet i tiåret etter. Kommuner utenfor virkeområdene, i område E, har samlet en nedgang fra 1979 til 1989 under landsgjennomsnittet og noe høyere i tiåret etter.

Forskjellene mellom områdene i utviklingen i antall bruk, vil påvirkes av endringer i sammensetningen av virkemiddelområdene.

Tabell 4.3 Antall jordbruksbedrifter fordelt på virkeområdene for distriktspolitiske virkemidler, og årlig prosentvis endring

Bruksstørrelse, dekar		1979	1989	1999	2002	2003*	Årlig %-vis endring	
							1979-89	1989-99
Område A	0-50 ³⁾	1 585	682	191	107	79	-8,1	-12,0
	50-100	446	303	229	136	109	-3,8	-2,8
	100-200	272	267	259	219	198	-0,2	-0,3
	200-300	55	137	164	159	154	9,6	1,8
	300-500	8	36	81	109	123	16,2	8,4
	> 500		3	16	22	21		18,2
	Alle bruk	2 366	1 428	940	752	684	-4,9	-4,1
Område B	0-50 ³⁾	14 231	6 488	2 127	1 595	1 312	-7,6	-10,6
	50-100	7 233	4 805	3 135	2 292	1 984	-4,0	-4,2
	100-200	5 070	6 128	5 268	4 444	4 167	1,9	-1,5
	200-300	969	1 824	2 810	2 840	2 793	6,5	4,4
	300-500	217	355	958	1 408	1 516	5,0	10,4
	> 500	27	42	89	180	218	4,5	7,8
	Alle bruk	27 747	19 642	14 387	12 759	11 990	-3,4	-3,1
Område C	0-50 ³⁾	19 016	12 103	4 952	3 579	3 017	-4,4	-8,5
	50-100	11 395	9 002	6 222	5 092	4 579	-2,3	-3,6
	100-200	5 170	6 969	7 013	6 353	6 090	3,0	0,1
	200-300	993	1 486	2 384	2 697	2 758	4,1	4,8
	300-500	400	519	919	1 170	1 239	2,6	5,9
	> 500	95	114	241	330	358	1,8	7,8
	Alle bruk	37 069	30 193	21 731	19 221	18 041	-2,0	-3,2
Område D	0-50 ³⁾	7 645	4 642	1 737	1 251	969	-4,9	-9,4
	50-100	3 276	2 551	1 768	1 461	1 294	-2,5	-3,6
	100-200	1 643	2 227	2 178	1 867	1 751	3,1	-0,2
	200-300	322	515	812	900	874	4,8	4,7
	300-500	107	159	349	449	500	4,0	8,2
	> 500	24	26	54	90	103	0,8	7,6
	Alle bruk	13 017	10 120	6 898	6 018	5 491	-2,5	-3,8
Område E (uten virkemidler)	0-50 ³⁾	19 540	13 116	4 781	3 443	2 994	-3,9	-9,6
	50-100	10 366	8 308	5 366	4 495	4 089	-2,2	-4,3
	100-200	9 477	9 739	7 568	6 672	6 288	0,3	-2,5
	200-300	3 313	3 966	4 197	3 967	3 836	1,8	0,6
	300-500	1 845	2 197	2 966	3 073	3 042	1,8	3,0
	> 500	562	673	1 177	1 490	1 586	1,8	5,7
	Alle bruk	45 103	37 999	26 055	23 140	21 835	-1,7	-3,7
Hele landet	0-50 ³⁾	62 017	37 031	13 788	9 975	8 371	-5,0	-9,4
	50-100	32 716	24 969	16 720	13 476	12 055	-2,7	-3,9
	100-200	21 632	25 330	22 286	19 555	18 494	1,6	-1,3
	200-300	5 652	7 928	10 367	10 563	10 415	3,4	2,7
	300-500	2 577	3 266	5 273	6 209	6 420	2,4	4,9
	> 500	708	858	1 577	2 112	2 286	1,9	6,3
	Alle bruk	125 302	99 382	70 011	61 890	58 041	-2,3	-3,4

4) Til og med 1999 gjelder tallene størrelsesgruppen 5-50 daa
Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene 1979, 1989 og 1999, og beregna totalpopulasjon i 2002 og 2003

4.2 Utviklingen i noen produksjoner

Tabellene nedenfor viser fordelingen på landsdeler for ulike produksjoner og utviklingen de siste årene. I St. meld nr. 19 (1999–2000) heter det «Kanaliseringspolitikken har gjort det mulig å bruke et stort jordbruksareal og ha landbruk i alle deler av landet.» og videre at «det fortsatt skal være en geografisk arbeidsdeling i landbruket slik vi har i dag.» Tabell 4.4a til c nedenfor viser utviklingen i antall jordbruksbedrifter med planteproduksjon, dvs korn og oljevekster, poteter og grønnsaker på friland. Samme jordbruksbedrift kan ha mer enn én produksjon og antallet jordbruksbedrifter med ulike produksjoner kan ikke summeres til totaltall.

Tabell 4.4a Antall jordbruksbedrifter med korn og oljevekster i landsdelene og andel i prosent

	1979		1989		1999		2002		2003*	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Østlandet	30 219	76	25 508	77	17 112	78	14 926	77	13 974	76
Agder og Rogaland	2 538	6	1 919	6	1 024	5	983	5	925	5
Vestlandet	522	1	572	2	273	1	262	1	251	1
Trøndelag	6 099	15	5 008	15	3 455	16	3 302	17	3 217	17
Nord-Norge	154	0	96	0	45	0	36	0	50	0
<i>Hele landet</i>	<i>39 532</i>		<i>33 103</i>		<i>21 909</i>		<i>19 509</i>		<i>18 417</i>	

* Foreløpige tall

Antall jordbruksbedrifter totalt har gått ned for alle tre planteproduksjonene. For korn har det vært nokså stabil fordeling mellom landsdelene. Nord-Norge har fått en relativt større andel av potetdyrkinga, mens reduksjonen har vært størst for Vestlandet. Det totale antall som dyrker potet er redusert til om lag 7 % av hva det var i 1979 og 17 % av antallet i 1989.

Tabell 4.4b Antall jordbruksbedrifter med poteter i landsdelene og andel i prosent

	1979		1989		1999		2002		2003*	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Østlandet	31 154	36	13 494	36	3 961	39	2 846	38	2 494	38
Agder og Rogaland	11 301	13	5 211	14	1 224	12	915	12	776	12
Vestlandet	21 816	25	8 033	22	1 445	14	1 018	13	902	14
Trøndelag	11 039	13	4 590	12	1 442	14	1 020	13	900	14
Nord-Norge	12 086	14	5 773	16	2 185	21	1 776	23	1 547	23
<i>Hele landet</i>	<i>87 396</i>		<i>37 101</i>		<i>10 257</i>		<i>7 575</i>		<i>6 619</i>	

* Foreløpige tall

For grønnsaker er det særlig Østlandet som har økt sin andel av antall jordbruksbedrifter. Antall produsenter er gått sterkt ned og var i 1999 på 9 % av antallet i 1979. Reduksjonen fortsatte etter 1999, og i 2003 utgjorde antall jordbruksbedrifter 78 % av antallet i 1999. Den relative andelen jordbruksbedrifter med grønnsaker går ster-

kest ned på Vestlandet. Det totale antallet har omtrent samme utvikling som for potet og er redusert til om lag 7 % av 1979 antallet og 25 % av antallet i 1989.

Tabell 4.4c Antall jordbruksbedrifter med grønnsaker på friland i landsdelene og andel i prosent

	1979		1989		1999		2002		2003*	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Østlandet	9 451	41	2 367	36	1 084	51	987	52	948	53
Agder og Rogaland	4 041	17	1 344	21	419	20	342	18	305	17
Vestlandet	5 510	24	1 358	21	200	9	185	10	164	9
Trøndelag	2 318	10	626	10	269	13	251	13	233	13
Nord-Norge	1 979	8	821	13	151	7	137	7	140	8
<i>Hele landet</i>	<i>23 299</i>		<i>6 516</i>		<i>2 123</i>		<i>1 902</i>		<i>1 790</i>	

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene 1979, 1989 og 1999, og beregna totalpopulasjon i 2002 og 2003.

For fordeling etter størrelsesgrupper se kapittel 2.2, og fylkesvis fordeling se del II tabell 3a–c

Tabellene 4.5a–e nedenfor viser utviklingen i landsdelene for husdyrproduksjonene, dvs for melkeproduksjon, ammeku, sau, smågris- og eggproduksjon. Antall besetninger går ned for alle produksjonene. Den relative fordelingen mellom landsdelene varierer litt, men sett under ett er fordelingen svært stabil for disse husdyrproduksjonene.

Tabell 4.5a Antall jordbruksbedrifter med kyr i landsdelene og andel i prosent

	1979 ¹⁾		1989		1999		2002		2003*	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Østlandet	11 081	28	7 507	26	5 688	25	4 568	25	4 309	25
Agder og Rogaland	5 903	15	4 941	17	4 007	18	3 404	18	3 242	19
Vestlandet	10 837	28	8 148	28	6 033	27	4 882	26	4 559	26
Trøndelag	6 583	17	5 365	18	4 472	20	3 677	20	3 461	20
Nord-Norge	4 502	12	3 182	11	2 459	11	1 972	11	1 874	11
<i>Hele landet</i>	<i>38 906</i>		<i>29 143</i>		<i>22 659</i>		<i>18 503</i>		<i>17 445</i>	

1) Tallene inkluderer også eventuelle ammekyr

* Foreløpige tall

Tabell 4.5b Antall jordbruksbedrifter med ammekyr i landsdelene og andel i prosent

	1998		1999		2000		2002		2003*	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Østlandet	2 000	40	2 114	39	2 188	36	2 076	36	1 966	35
Agder og Rogaland	894	18	938	17	1 085	18	1 021	18	978	18
Vestlandet	975	19	1 111	20	1 294	21	1 232	21	1 240	22
Trøndelag	826	16	906	17	1 061	17	982	17	924	17
Nord-Norge	349	7	395	7	480	8	477	8	461	8
<i>Hele landet</i>	<i>5 044</i>		<i>5 464</i>		<i>6 108</i>		<i>5 788</i>		<i>5 569</i>	

* Foreløpige tall

Tabell 4.5c Antall jordbruksbedrifter med sau i landsdelene og andel i prosent

	1979		1989		1999		2002		2003*	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Østlandet	7 532	17	5 649	20	5 335	23	4 992	24	4 686	24
Agder og Rogaland	6 324	14	5 267	18	4 491	20	4 464	21	4 186	22
Vestlandet	16 916	38	10 786	37	8 024	35	7 196	34	6 501	33
Trøndelag	3 428	8	2 084	7	1 836	8	1 780	8	1 614	8
Nord-Norge	10 314	23	5 101	18	3 023	13	2 708	13	2 462	13
<i>Hele landet</i>	<i>44 514</i>		<i>28 887</i>		<i>22 709</i>		<i>21 140</i>		<i>19 449</i>	

* Foreløpige tall

Antall jordbruksbedrifter med sau har relativt sett gått tilbake i Nord-Norge og økt på Østlandet og Agder/Rogaland etter 1979. En stor del av sommerbeitet til sau er i utmarksbeite. Seterdrift er nærmere behandlet i kapittel 5.5 og Resultatkontrollen 2001.

Tabell 4.5d viser antall jordbruksbedrifter med purker (inkludert ungpurker). Relativt sett har antallet økt i Nord-Norge og i Agder/Rogaland, samtidig som det har blitt redusert på Østlandet. Denne samme trenden for Agder/Rogaland og Østlandet gjelder også for verpehøns. Tabell 4.5e viser at totalt antall driftenheter med verpehøns har vært nedadgående i hele perioden fra 1979 til 2003.

Tabell 4.5d Antall jordbruksbedrifter med purker i landsdelene og andel i prosent

	1979		1989		1999		2002		2003*	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Østlandet	4 742	53	2 338	45	1 571	43	1 058	41	982	41
Agder og Rogaland	1 452	16	1 055	20	786	21	567	22	546	23
Vestlandet	912	10	622	12	390	11	258	10	243	10
Trøndelag	1 661	19	1 021	20	692	19	507	20	489	20
Nord-Norge	147	2	193	4	237	6	165	6	162	7
<i>Hele landet</i>	<i>8 914</i>		<i>5 229</i>		<i>3 676</i>		<i>2 555</i>		<i>2 422</i>	

* Foreløpige tall

Tabell 4.5e Antall jordbruksbedrifter med verpehøns i landsdelene og andel i prosent

	1979		1989		1999		2002		2003*	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Østlandet	5 894	40	2 055	35	1 465	36	1 128	35	1 066	35
Agder og Rogaland	2 941	20	1 476	25	903	22	775	24	727	24
Vestlandet	2 825	19	1 146	19	828	20	677	21	607	20
Trøndelag	1 945	13	767	13	442	11	324	10	296	10
Nord-Norge	1 034	7	486	8	426	10	338	10	311	10
<i>Hele landet</i>	<i>14 655</i>		<i>5 930</i>		<i>4 064</i>		<i>3 242</i>		<i>3 007</i>	

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene i 1979, 1989 og 1999, og beregna totalpopulasjon i 2002 og 2003.

For fordeling etter størrelsesgrupper se kapittel 2.2, og fylkesvis fordeling se del II tabell 3d–h

4.3 Sysselsetting og ledighet

Tabell 4.6 viser utviklingen i folkemengde, antall sysselsatte i alt⁸, antall sysselsatte normalårsverk i alt⁹ og antall årsverk i jordbruket på landsbasis. Folketallet har økt gjennom hele perioden. Den totale sysselsettingen gikk tilbake fra 1990 til 1992. I 1993 stanset imidlertid nedgangen i sysselsettingen opp, og det er registrert en sammenhengende økning i antall sysselsatte fra 1993 til 1999. Arbeidsforbruket i jordbruket har en sammenhengende nedgangstrend etter 2. verdenskrig.

Tabell 4.7 viser arbeidsledige og personer på sysselsettingstiltak slik som for eksempel attføring. Antall helt arbeidsledige og antall personer på tiltak, hadde en sterk økning i årene fram til 1994, for så å avta hele tiden fram til 1999. Ledigheten har vært avtagende i flere år, men økte i 2002 og 2003.

⁸ Nasjonalregnskapets tall for sysselsetting ligger noe høyere enn Arbeidskraftundersøkelsens tall, fordi nasjonalregnskapstall også inkluderer utenlandske arbeidstakere på norske skip i utenriksfart. Deltidsansatte er inkludert i antall sysselsatte.

⁹ Antall sysselsatte normalårsverk er definert som antall heltidsregnede inntektsmottakere i produktiv virksomhet (dvs. at deltidsansatte er omregnet til heltids ved å bruke del av full post eller dellønnsbrøk som vekt).

Tabell 4.6 Folkemengde, sysselsatte i alt og årsverk i alt i jordbruket. 1000 stk

	1985	1990	1999	2000	2002	2003
Folkemengde per 1.1. ¹⁾	4 146	4 233	4 445	4 478	4 524	4 552
Personer 16-74 år ²⁾	3 004	3 094	3 183	3 201	3 234	3 234
Sysselsatte i alt ²⁾	2 014	2 030	2 258	2 269	2 286	2 267
Sysselsatte per pers. 16-74 år, %	67,0	65,6	71,0	70,9	70,7	70,2
Sysselsatte normalårsverk ³⁾	1 757	1 779	1 967	1 974	1 980	1 965
Årsverk i jordbruket ⁴⁾	114,6	98,7	81,6	78,1	70,6	66,0 ⁵⁾

Kilde: 1) Statistisk sentralbyrå. Befolkningsstatistikk
 2) Statistisk sentralbyrå. Arbeidskraftundersøkelsen
 3) Statistisk sentralbyrå. Nasjonalregnskapet
 4) Statistisk sentralbyrå. Utvalgstillingene
 5) BFJ. Justert serie. Foreløpige tall

For fylkesvis fordeling og fordeling på landsdeler se del II, tabell 7a og b for folkemengde, tabell 8a og b for sysselsatte og tabell 9 for arbeidsforbruk i jordbruket.

Tabell 4.7 Antall helt arbeidsledige og antall på sysselsettingstiltak i gjennomsnitt for året. 1000 stk. Andel ledige. Prosent

	1985	1990	1999	2000	2002	2003*
Helt arbeidsledige	51	93	60	63	75	93
På sysselsettingstiltak	24	40	8	11	9	14
Sum	75	133	68	74	84	107
Ledige i % av arbeidsstyrken		5,2	3,2	3,4	3,9	4,5

*Foreløpige tall

Kilde: SSB. Arbeidskraftundersøkelsen

4.4 Utviklingen i arbeidsforbruket i jordbruket

Utviklingen i arbeidsforbruket henger sammen med utviklingen i antall jordbruksbedrifter som er tatt opp i kapittel 4.1. I dette kapitlet ser en på utviklingen i arbeidsforbruk for de samme kategoriene som er brukt for utviklingen i jordbruksbedrifter.

4.4.1 Landsdelsnivå

Tabell 4.8 viser registrert arbeidsforbruk for menn og kvinner i jordbruket med årlig prosentvis endring i perioden 1986 til 2001. Arbeidsforbruket blir stort sett registrert annethvert år. Registreringene følger ikke kalenderåret, og oppgaver for 1999 er derfor fra første halvår dette året og annet halvår i året før. I 1989 gikk tallet på timer i et årsverk ned fra 1975 til 1 875 timer. I 2001 er et årsverk satt til 1 860 timer. Nedgangen i arbeidsforbruk fra 1986 til 1990 inkluderer også nedgangen i timer per årsverk. Målt i timeverk blir gjennomsnittlig årlig nedgang 0,6 % høyere.

På landsbasis er nedgangen i arbeidsforbruket mindre for siste periode enn i perioden 1986 til 1990. Kvinner reduserte sitt arbeidsforbruk mer enn menn i begge periodene, men forskjellen var mindre i siste periode. Relativt sett har menns andel av den totale arbeidsinnsatsen økt og kvinners avtatt.

Nedgangen i arbeidsforbruk målt i %, er størst i Trøndelag i den første perioden, mens nedgangen i antall driftsenheter lå nær landsgjennomsnittet. I perioden fra 1995 til 1999 hadde Vestlandet størst nedgang i arbeidsforbruk og størst nedgang i antall driftsenheter. Trøndelag er i den samme perioden den landsdelen med både lavest nedgang i antall driftsenheter og i arbeidsforbruk. (Tabell 4.1 viser nedgang i antall driftsenheter.)

Tabell 4.8 Registrert arbeidsforbruk for menn og kvinner i jordbruket fordelt på landsdeler. 1000 årsverk¹⁾

		1986	1990	1993	1997	1999	2001	Årlig %-vis endring	
								1986-90	1990-99
Østlandet	Menn	28,2	25,5	24,2	22,2	20,8	18,9	-2,5	-2,2
	Kvinner	10,1	8,2	7,5	7,1	6,7	6,1	-5,0	-2,2
	Sum	38,3	33,8	31,7	29,3	27,6	25,0	-3,1	-2,2
Agder/Rogaland	Menn	12,5	11,3	10,5	9,7	9,2	8,4	-2,5	-2,3
	Kvinner	4,3	3,6	3,1	3,1	3,0	2,6	-4,5	-2,0
	Sum	16,8	14,9	13,6	12,8	12,1	11,0	-3,0	-2,2
Vestlandet	Menn	19,0	17,7	16,7	15,7	13,9	13,1	-1,8	-2,6
	Kvinner	7,7	6,9	6,1	5,8	4,8	4,5	-2,7	-3,9
	Sum	26,5	24,6	22,9	21,5	18,5	17,6	-1,8	-3,1
Trøndelag	Menn	12,8	11,3	10,7	10,1	9,8	8,8	-3,2	-1,6
	Kvinner	4,6	3,8	3,2	3,2	3,0	2,5	-4,6	-2,7
	Sum	17,3	15,1	13,9	13,3	12,5	11,4	-3,4	-2,0
Nord-Norge	Menn	7,9	7,4	7,0	6,6	6,1	5,8	-1,6	-2,1
	Kvinner	3,4	2,8	2,5	2,3	2,2	1,8	-4,4	-2,9
	Sum	11,2	10,2	9,6	8,9	8,3	7,6	-2,2	-2,3
Landet	Menn	80,4	73,2	69,1	64,3	59,8	55,1	-2,3	-2,2
	%	73	74	75	75	75	76		
	Kvinner	30,1	25,4	22,5	21,5	19,7	17,5	-4,2	-2,8
	%	27	26	25	25	25	24		
	Sum	110,5	98,5	91,6	85,7	79,5	72,6	-2,8	-2,4

1) 1975 timer per årsverk til 01.07.1989 og 1875 timer per årsverk til 1999. 1860 timer for 2001.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Utvalgstillingene og den fullstendige Jordbrukstillingen for 1999

For fylkesvis fordeling se del II tabell 9

Tabell 4.9 skal vise utviklingen i jordbrukets andel av sysselsettingen i regionene. Det er gjort ved at jordbrukets arbeidsforbruk målt i årsverk er relatert til antall sysselsatte i alt i regionen. Størrelsene er derved ikke helt sammenlignbare. I antall sysselsatte inngår også deltidsansatte med mindre enn et årsverk. Et årsverk i jordbruket er

ikke synonymt med en sysselsatt. Dels vil en del brukere arbeide utover ett årsverk, og dels vil det være deltidsarbeidsplasser i jordbruket som i det øvrige næringsliv. Det er også vanlig med yrkeskombinasjoner blant brukere. Med dette utgangspunktet vil ikke de absolutte tallene gi et reelt bilde, men gi mulighet for å sammenholde utviklingen mellom områder og i tid.

Tabell 4.9 Jordbrukets andel av sysselsettingen målt ved registrert arbeidsforbruk i årsverk i jordbruket relativt til antall sysselsatte i regionen totalt¹⁾. Prosent

		1990	1997	1999	2001
Østlandet	Menn	4,6	4,0	3,5	3,1
	Kvinner	1,8	1,5	1,3	1,1
	I alt	3,3	2,8	2,4	2,2
Agder og Rogaland	Menn	7,4	6,2	5,4	5,0
	Kvinner	3,0	2,4	2,1	1,8
	I alt	5,5	4,3	3,9	3,5
Vestlandet	Menn	8,9	7,7	6,5	6,1
	Kvinner	4,4	3,6	2,5	2,5
	I alt	6,9	5,7	4,7	4,4
Trøndelag	Menn	11,5	10,5	9,6	8,6
	Kvinner	4,5	3,8	3,2	2,9
	I alt	8,3	7,0	6,6	6,0
Nord-Norge	Menn	6,4	5,6	5,0	4,8
	Kvinner	3,1	2,3	2,1	1,7
	I alt	4,9	3,9	3,7	3,4
<i>Hele landet</i>	<i>Menn</i>	<i>6,6</i>	<i>5,4</i>	<i>4,9</i>	<i>4,5</i>
	<i>Kvinner</i>	<i>2,8</i>	<i>2,1</i>	<i>1,8</i>	<i>1,7</i>
	<i>I alt</i>	<i>4,9</i>	<i>3,9</i>	<i>3,5</i>	<i>3,2</i>

1) Sammenligningen avviker noe fra faktiske forhold, da en sysselsatt i gjennomsnitt arbeider mindre enn ett årsverk.

Kilde: Tabell 4.6 relativ til tabell 8b i del II

Det framgår av tabell 4.9 at jordbruket har større betydning for sysselsetting for menn enn for kvinner. Målt på denne måten er jordbrukets betydning for sysselsettingen avtagende i alle regioner. Sysselsettingsvirkningen er relativt størst i Trøndelag og minst på Østlandet.

4.4.2 Kommuneklasser

Tabell 4.10 viser utviklingen i arbeidsforbruket etter kommuneklasser for årene 1990, 1995, 1999 og 2001. Kommuneklassene er beskrevet nærmere i kapittel 4.1.2.

Perioden 1990 til 1995 hadde den største årlige prosentvise nedgangen for primærnæringskommunene, klasse 1, og industrikommunene, klasse 3. For kvinner er det størst nedgang i de mindre sentrale tjenesteytingskommunene, klasse 6, mens det

for menn er i industrikommunene, klasse 3, og de sentrale tjenesteytingskommunene, klasse 7.

Tabell 4.10 Registrert arbeidsforbruk for menn og kvinner i jordbruket fordelt på kommune-klasser. 1000 årsverk

		1990	1995	1999	2001	Årlig %-vis endring	
						1990-95	1995-01
Klasse 1	Menn	12,5	11,6	10,5	9,8	-1,6	-2,7
	Kvinner	4,9	4,1	3,7	3,6	-3,4	-2,2
	Sum	17,4	15,7	14,3	13,4	-2,1	-2,6
Klasse 2	Menn	15,8	14,7	13,3	12,4	-1,4	-2,8
	Kvinner	5,6	4,9	4,3	3,8	-2,7	-4,1
	Sum	21,3	19,6	17,6	16,2	-1,7	-3,1
Klasse 3	Menn	11,1	10,0	9,0	8,4	-2,1	-3,0
	Kvinner	3,7	3,4	2,9	2,7	-2,1	-3,9
	Sum	14,9	13,4	11,9	11,0	-2,1	-3,2
Klasse 4	Menn	10,4	9,8	8,3	7,6	-1,1	-4,2
	Kvinner	3,9	3,6	2,8	2,5	-1,4	-5,9
	Sum	14,3	13,4	11,2	10,1	-1,2	-4,6
Klasse 5	Menn	16,0	15,0	12,8	11,6	-1,3	-4,2
	Kvinner	4,9	4,6	4,0	3,5	-1,0	-4,5
	Sum	20,8	19,6	16,8	15,1	-1,2	-4,2
Klasse 6	Menn	3,3	3,1	2,7	2,7	-1,0	-2,5
	Kvinner	1,2	1,0	0,9	0,7	-4,3	-4,3
	Sum	4,5	4,1	3,6	3,4	-1,8	-3,0
Klasse 7	Menn	4,1	3,7	3,1	2,6	-2,1	-5,6
	Kvinner	1,2	1,2	1,0	0,7	-1,1	-7,4
	Sum	5,3	4,8	4,1	3,3	-1,9	-6,0
<i>Hele landet</i>	<i>Menn</i>	<i>73,2</i>	<i>67,9</i>	<i>59,8</i>	<i>55,1</i>	<i>-1,5</i>	<i>-3,4</i>
	<i>Kvinner</i>	<i>25,4</i>	<i>22,7</i>	<i>19,7</i>	<i>17,5</i>	<i>-2,2</i>	<i>-4,2</i>
	<i>Sum</i>	<i>98,5</i>	<i>90,6</i>	<i>79,5</i>	<i>72,6</i>	<i>-1,7</i>	<i>-3,6</i>

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Utvalgstillingene og de fullstendige jordbrukstillingene i 1999

For årene 1995 til 2001 er nedgangen størst i kommuner preget av industri og tjenesteyting med unntak av mindre rene industrikommuner, klasse 4, 5, 6 og 7.

De rene primærnæringskommunene, klasse 1, ligger under gjennomsnittet både for nedgang i antall driftsenheter og i arbeidsforbruk i årene fra 1995.

4.4.3 Virkeområder for distriktpolitiske virkemidler

Tabell 4.11 nedenfor viser utviklingen for virkeområdene for distriktpolitiske virkemidler. Virkeområdene er nærmere omtalt i kapittel 4.1.3. Virkemidlene trappes opp i rekken fra D til A. Område A har de mest omfattende distriktpolitiske virkemidlene. Område E ligger utenfor virkeområdet, og det er ikke distriktpolitiske virkemidler til bruk i dette området.

Tabell 4.11 Registrert arbeidsforbruk for menn og kvinner i jordbruket fordelt på virkeområder for distriktpolitiske virkemidler. 1000 årsverk

		1990	1995	1999	2001	Årlig %-vis endring	
						1990-95	1995-01
Område A	Menn	1,0	0,9	0,8	0,7	-1,2	-4,3
	Kvinner	0,4	0,4	0,3	0,3	-2,8	-7,0
	Sum	1,4	1,3	1,1	1,0	-1,7	-5,1
Område B	Menn	16,6	15,6	14,1	13,3	-1,2	-2,7
	Kvinner	6,2	5,3	4,8	4,4	-3,1	-3,0
	Sum	22,7	20,9	19,0	17,6	-1,7	-2,8
Område C	Menn	22,4	20,7	18,1	16,9	-1,5	-3,3
	Kvinner	8,5	7,4	6,2	5,6	-2,6	-4,7
	Sum	30,8	28,1	24,2	22,5	-1,8	-3,7
Område D	Menn	7,4	6,7	6,0	5,4	-2,1	-3,4
	Kvinner	2,7	2,4	2,0	1,7	-2,3	-5,7
	Sum	10,1	9,0	7,9	7,1	-2,1	-4,0
Område E	Menn	25,8	24,0	20,8	18,8	-1,5	-4,0
	Kvinner	7,7	7,3	6,4	5,7	-1,0	-4,1
	Sum	33,5	31,2	27,3	24,5	-1,4	-4,0
<i>Hele landet</i>	<i>Menn</i>	<i>73,2</i>	<i>67,9</i>	<i>59,8</i>	<i>55,1</i>	<i>-1,5</i>	<i>-3,4</i>
	<i>Kvinner</i>	<i>25,4</i>	<i>22,7</i>	<i>19,7</i>	<i>17,5</i>	<i>-2,2</i>	<i>-4,2</i>
	<i>Sum</i>	<i>98,5</i>	<i>90,6</i>	<i>79,5</i>	<i>72,6</i>	<i>-1,7</i>	<i>-3,6</i>

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Utvalgstillingene og de fullstendige jordbrukstillingene for 1999

Variasjonen i årlig prosentvis endring i arbeidsforbruket er større fra 1995 til 2001 enn i perioden fra 1990 til 1995. Det ser ikke ut til å være noen sammenheng mellom nedgangen i arbeidsforbruk og soner for distriktpolitiske virkemidler.

Virkemiddelområdene er ikke statiske og endringer vil påvirke sammenlignbarheten over tid.

4.5 Alder på bruker

Det er registrert bare små endringer i alderssammensetningen for brukere for perioden 1989 til 2003. Tabell 4.12 gir en oversikt over aldersfordelingen, og tabell 4.13 viser gjennomsnittsalderen på personlige brukere etter størrelsen på driftsenhetene.

Tabell 4.12 Personlig brukere etter alder. Antall og prosent

Aldersgruppe	1979	1989	1999	2002	2003*
-39	27 753	26 233	17 923	14 137	12 904
%	22	27	26	24	23
40-49	24 092	26 155	20 447	17 740	16 572
%	19	27	29	30	30
50-59	31 914	20 975	19 276	17 608	16 592
%	26	21	28	29	30
60-65	28 053	17 796	7 074	6 603	6 378
%	23	18	10	11	11
66-69			2 907	2 169	1 949
%			4	4	3
over 70	12 553	7 430	2 332	1 787	1 651
%	10	8	3	3	3
Totalt	124 365	98 589	69 959	60 044	56 046

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene 1979, 1989 og 1999 og beregna totalpopulasjon i 2002 og 2003.

For fylkesvis fordeling se del II tabell 10a

Antall brukere har gått ned i hele perioden. Brukere mellom 40 og 60 år utgjør en større andel i 2003 enn i 1979, mens det har blitt færre over 60 år. Gjennomsnittsalderen er stabil, men har gått litt opp de siste årene.

En NILF-rapport om generasjonsskifte i landbruket¹⁰ bygd på materiale fra Driftsgranskingene viser at 40 % av personene over 55 år i denne undersøkelsen planlegger å søke om tidligpensjon og for 48 % av disse vil det framskynde eien-
domsoverdragelsen.

I perioden fra 1979 til 1989 gikk gjennomsnittsalderen ned for brukere i alle bruksstørrelser (tabell 4.13). Gjennomsnittsalderen gikk ned for driftsenheter over 300 dekar og for den minste arealgruppen i perioden fra 1989 til 1999. Fra 1999 til 2003 har gjennomsnittsalderen gått opp for alle bruksstørrelser. Gjennomsnittsalderen på bruker avtar med økende bruksstørrelse gjennom hele perioden unntatt for den største arealgruppen enkelte år.

¹⁰Vangsgraven Stubberud K. og K. Samseth 2000. *Slekter kommer, slekter går – om generasjonsskiftet i jordbruket*. NILF-rapport 2000:4

Tabell 4.13 Gjennomsnittlig alder på brukere etter arealgrupper

Størrelsesgruppe, dekar	1979	1989	1995	1999	2002	2003*
0–50 ¹⁾	55,5	53,0	52,3	51,4	52,3	52,6
50–100	51,2	48,9	49,2	49,4	50,2	50,4
100–200	47,8	46,0	46,4	46,9	47,9	48,3
200–300	46,7	45,2	45,6	45,4	46,3	46,6
300–500	46,6	45,6	44,8	45,2	45,9	46,1
> 500	46,6	45,5	46,2	45,4	45,9	46,1
Alle driftsenheter	52,4	49,3	48,6	48,0	48,6	48,7

1) Til og med 1999 gjelder tallene størrelsesgruppen 5-50 dekar.

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene 1979, 1989 og 1999 og beregna totalpopulasjon i 2002 og 2003.

For fylkesvis fordeling se del II tabell 10b

4.6 Eiendomsoverdragelse og rekruttering

Landbruksregisteret registrerer antall landbrukseiendommer. Det er omlag 192 000 landbrukseiendommer med minst 5 daa eid jordbruksareal og/eller minst 25 daa produktivt skogareal. Ca 180 000 av disse har minst 5 daa eid jordbruksareal, og dette antallet har vært stabilt siden 1999. Tabell 4.14 gir en oversikt over antall eiendommer med minst 5 dekar eid jordbruksareal og antall eiere. Samme eier kan ha hjemmel til flere eiendommer og flere eiendommer kan registreres som én bruksenhet, for eksempel dersom de drives av samme bruker. Antall landbrukseiendommer er derfor langt høyere enn antall jordbruksbedrifter.

Tabell 4.14 Antall landbrukseiendommer med minst 5 daa eid jordbruksareal januar 1999 og 2003, eiere i 2003 og antall jordbruksbedrifter og personlige brukere i 2003.

Eiendoms- størrelse	Eiendommer i alt		Eiere, 2003			Bruk	Brukere	
	1999	2003	Mann	Kvinne	Upers. oa.	Antall	Mann	Kvinne
5–49 daa	105 435	104 394	71 237	29 253	3 904	8 371 ¹⁾	6 307 ¹⁾	1 285 ¹⁾
%	59	58	68	28	4	14	75	15
50– 99 daa	37 782	36 976	28 364	7 588	1 024	12 055	10 085	1 811
%	21	21	77	21	3	21	84	15
100–199 daa	25 557	26 084	21 219	4 121	744	18 494	15 781	2 427
%	14	15	81	16	3	32	85	13
200–299 daa	6 972	7 665	6 236	1 068	361	10 415	9 118	1 050
%	4	4	81	14	5	18	88	10
300–499 daa	3 058	3 562	2 862	464	236	6 420	5 607	513
%	2	2	80	13	7	11	87	8
> 500 daa	850	888	656	108	124	2 286	1 934	128
%	0	0	74	12	14	4	85	6
Landet	179 654	179 569	130 574	42 602	6 393	58 041	48 832	7 214
%	100	100	73	24	4	100	84	12

1) Omfatter jordbruksbedrifter under 5 daa også.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Landbruksregisteret for eiendommer og eiere. Den beregnede totalpopulasjon for antall driftsenheter og brukere i 2003.

I tillegg er det ca. 12 000 rene skogeiendommer med minst 25 dekar produktivt skogareal. I 1997 var det i alt 8 761 og i 1998 var det 8 548 hjemmelsoverdragelser av landbrukseiendommer. Samtidig var det registrert 2 443 endringer i brukere i produksjonstilleggsstatistikken fra søknaden 31.07.97 til søknaden 31.07.98.

Fra og med 1. september 2001 økte konsesjonsgrensen for bebyggt eiendom fra 5 til 20 dekar¹¹ totalareal. Dette medførte at 16 % av landbrukseiendommene hadde mindre areal enn konsesjonsgrensen. Fra 1. januar 2004 fikk vi ny konsesjonslov¹² som hevet konsesjonsgrensen ytterligere. Arealgrensen ble nå 100 dekar totalareal, så lenge det er under 20 dekar dyrket jord på eiendommen. Tabell 4.15 nedenfor viser antall landbrukseiendommer i de ulike fylker i 2003, og andelen i ulike størrelsesgrupper. Den viser også andelen eiendommer som har «annet areal» enn produktivt jordbruksareal. «Annet areal» er alt fra vei og hustomt til myr og fjellvidde, dvs alt som ikke er jordbruksareal eller produktivt skogareal. Tabell 4.15 viser eiendommer med produktivt jordbruksareal over 5 dekar. Kolonnen helt til høyre viser andelen nye eiendommer i de ulike fylker som ble konsesjonsfrie som følge av den nye loven fra og med 1. januar 2004. Denne andelen er basert på resultatet fra Landbrukstelingen 1989, men det er ikke så stor forskjell på eiendomsstrukturen fra 1989 til i dag. For landet som helhet fikk den nye loven betydning for 12 % av eiendommene, i og med at disse nå ble konsesjonsfrie. Størst konsekvens fikk den nye loven for Finnmark, og minst for Rogaland.

¹¹ Innst. S. nr. 167 (1999-2000)

¹² Lov 2003-11.28 nr 98: Lov om konsesjon ved erverv av fast eiendom (konsesjonsloven) mv.

Tabell 4.15 Antall landbrukseiendommer med minst 5 daa eid jordbruksareal, fordelt etter eiendommenes totalareal. Andel med « annet areal » i 2003, og andelen nye bruk under konsesjonsgrensa fra 2004 (= konsesjonsfritt)

	Antall landbrukseiendommer	Andel, prosent					Konsesj.- fritt ¹⁾
		< 20 daa	20-50 daa	50-100 daa	> 100 daa	Med « annet areal »	
Østfold	6 671	7	10	12	71	32	8,2
Akershus	7 589	13	14	13	59	37	10,7
Hedmark	15 750	16	17	15	51	17	14,3
Oppland	14 311	12	12	13	62	30	10,7
Buskerud	8 760	12	12	10	66	38	11,3
Vestfold	4 689	9	11	12	68	33	9,8
Telemark	7 196	8	12	11	68	51	10,9
Aust-Agder	5 040	15	11	10	65	42	15,5
Vest-Agder	7 102	15	16	9	60	23	11,0
Rogaland	11 027	11	14	17	59	41	5,8
Hordaland	13 344	14	18	15	53	34	12,9
Sogn og Fjordane	10 403	13	20	16	52	16	9,9
Møre og Romsdal	14 272	15	21	15	49	22	14,5
Sør-Trøndelag	11 227	13	13	11	64	28	9,0
Nord-Trøndelag	9 919	12	15	12	61	27	7,5
Nordland	17 749	15	21	14	50	20	15,9
Troms	10 604	11	16	13	60	19	12,1
Finnmark	3 916	27	38	17	18	21	22,0
Sum	179 569	13	16	13	57	28	11,8

1) Ut fra Landbrukstelingen 1989.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Landbruksregisteret, desember 2003, alle aktive enheter i eiendomstabellen

Resultatkontrollen for 2000 så på forholdet mellom gammel og ny bruker der det var registrert endringer i søknad om produksjonstillegg fra 1997 til 1998. Kvinner var gjennomgående eldre enn menn når de overtok gardsdrift. Gjennomsnittsalderen på kvinner som overtok gardsdrift, var for landet 7 år høyere enn for menn som overtok drifta. Variasjonene fylkene i mellom var fra 1 til 11 år.

Omtrent like mange kvinner som menn overtok de minste driftsenhetene, og forskjellen mellom menn og kvinner i antall overdragelser økte med størrelsen på driftsenheten. De største driftsenhetene ble bare i 15 % av tilfellene overtatt av kvinner. Totalt for landet overtok kvinner 40 % av driftsenhetene som endret bruker fra 1997 til 1998. Overdragelsene drøyde lengst for driftsenheter under 100 daa, og gjennomsnittsalderen på bruker var også relativt høy.

Tabell 4.16 Antall driftsenheter med odelsrett totalt og i prosent av antall eiendommer med personlige eiere. Andelen odelsoverdragelser i prosent

	1999			Andel odelsoverdragelser, %				
	Med pers. brukere	Med odelsrett		-1969	1970-79	1980-89	1990-94	1995-99
		Antall	%					
Østfold	3 576	2 625	73	80	89	82	83	83
Akershus	3 448	2 590	75	82	89	83	82	80
Hedmark	5 917	4 224	71	77	86	78	77	67
Oppland	6 943	5 419	78	86	90	86	84	81
Buskerud	3 799	2 987	79	84	91	86	82	79
Vestfold	2 440	1 920	79	82	89	88	86	84
Telemark	2 594	1 991	77	86	89	84	83	80
Aust-Agder	1 245	984	79	88	92	87	78	80
Vest-Agder	1 979	1 438	73	72	85	81	82	80
Rogaland	6 108	4 796	79	83	89	84	86	83
Hordaland	5 535	4 415	80	85	91	87	85	83
Sogn og Fjordane	5 246	4 511	86	91	94	91	92	86
Møre og Romsdal	4 961	4 086	82	89	92	88	87	79
Sør-Trøndelag	4 744	3 751	79	87	88	87	83	82
Nord-Trøndelag	4 942	3 959	80	87	89	85	82	80
Nordland	3 796	2 527	67	72	80	74	69	66
Troms	2 036	1 345	66	71	76	73	67	66
Finnmark	650	256	39	43	49	44	43	40
Sum	69 959	53 824	77	83	88	84	82	78

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Jordbruksstillingen 1999

For odelsoverdragelser til kvinner se kapittel 9

De fleste gardsoverdragelser skjer innen familien. Tabell 4.16 over og tabell 4.17 nedenfor viser antall driftsenheter med personlige eiere hvor det er knyttet odelsrett til eiendommen. Odelsrett innebærer grovt sett at eiendommen er over 5 dekar med ressurser tilsvarende minimum 10 dekar dyrket jord og at odelsretten er opparbeidet gjennom samme families eierskap i minst 20 år. Odelsretten er en slektsrettighet som krever personlig eierskap. Andelen driftsenheter med odel var i 1999 på 77 % av antall driftsenheter med personlig eier. Andelen varierer fra 71 i Hedmark til 86 % i Sogn og Fjordane med unntak av Nord-Norge der den er 67 og 66 % i Nordland og Troms og 39 % i Finnmark.

Også odelseiendommer selges til andre enn odelsberettigede, men slik det framgår av tabell 4.16 og tabell 4.17 er det langt vanligere med salg innenfor odelskretsen. Tallene er hentet fra jordbruksstillingene i 1999 og gjelder derfor driftsenheter som var oppgavepliktige i 1999. I 1995 til 1999 utgjorde andelen salg til odelsberettigede 78 % av antall overdragelser på landsbasis. Den høyeste andelen for overdragelsene var i perioden 1970 til 1979 og andelen har siden gått ned i alle landsdeler. Det er i Nord-Norge overdragelser utenom odelskretsen er hyppigst med 40 % i Finnmark. Dette fylket har også flest eiendommer uten odel. Sogn og Fjordane er det fylket

som har relativt flest overdragelser til odelshavere. Tallene viser ikke hvor mange gardsbruk med personlige eiere, men hvor det ikke er opparbeidet odell, som overdras til barn eller andre nære slektninger.

Tabell 4.17 Antall eiendommer med odelsrett¹⁾ totalt og i prosent av antall eiendommer med personlige eiere. Andelen odelloverdragelser i prosent. Størrelsesgrupper

Driftsenheter med over 5 daa jordbruksareal	1999			Andel odelloverdragelser, %				
	Eid av pers. bruker	Med odelsrett Antall	%	-1969	1970– 79	1980– 89	1990– 94	1995– 99
Jordbruksareal i drift								
5 – 50 daa	13 697	9 830	72	78	86	79	76	68
50–100 daa	16 672	12 796	77	83	88	84	82	77
100–200 daa	22 228	17 613	79	86	90	86	84	82
200–300 daa	10 331	8 129	79	87	88	85	84	85
300–500 daa	5 227	4 139	79	89	90	84	87	84
> 500 daa	1 532	1 195	78	90	92	87	87	82

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Jordbrukstillingen 1999

1) Driftsenheter der referansebruker eller ektefelle/samboer hadde odelsrett til hovedbruket ved overtaking

For odelloverdragelser til kvinner se kapittel 9

Ser en på gardsbruk etter størrelse og produksjon som i tabell 4.19, framgår det at tidsrommet 1970 til 1979 har høyest andel av overdragelser til odelsberettigede for alle grupperinger i tabellen. I tiden etter 1980 er bildet langt mer blandet, men for de minste og de største brukene går antallet ned.

NILF har gjennomført en undersøkelse om generasjonsskifte i landbruket¹³ bygd på materiale fra Driftsgranskingene. Den viser at for yngre brukere som nylig har overtatt, er det snarere normalsituasjon enn unntaket at de kombinerer lønnsarbeid med gardsdrifta. Det gjelder 38 % av mennene og 45 % av kvinnene.

Arbeidsmengden som legges ned på driftsenheten etter eierskifte er lavere i denne undersøkelsen enn i en tilsvarende undersøkelse fra 1972–81¹⁴. Den eldre generasjonen har også høyere driftsoverskudd fra jordbruket enn den yngre, men den yngre generasjonen henter mer fra arbeid utenom bruket.

4.7 Bygdeutvikling

Yrkeskombinasjoner er vanlig i landbrukshusholdene og flere henter inntekt utenom garden og jordbruket. Den vanligste inntektskombinasjonen er lønnsarbeid i tillegg til jordbruket. Offentlig og privat tjenesteyting er viktig både for menn og kvinner, men dominerende for kvinners inntekter utenfor bruket. Jordbruk i kombinasjon

¹³Vangsgraven Stubberud K. og K. Samseth 2000. *Slekter kommer, slekter går – om generasjonsskiftet i jordbruket*. NILF-rapport 2000:4

¹⁴ Knapskog K. 1986. *Økonomiske forhold rundt generasjonsskifte i landbruket*. NILF I-202-86.

med annen selvstendig næring er mindre vanlig. Inntektskombinasjoner kan være stabile tilpasninger og gjør at små bruk ikke nødvendigvis er marginale og på vei mot nedleggelse eller fraflytting. Jordbrukseiendommene kan være en avgjørende bosettingsfaktor i kommunene og ha positive ringvirkninger på det øvrige næringsliv. Dette framgår av en undersøkelse fra fem kommuner i fire fylker gjennom årene 1994–1997¹⁵.

Fra og med 1988 er det bevilget betydelige BU-midler med formål å skape grunnlag for ny og lønnsom næringsutvikling på bygdene både innen landbruket og i tilknytting til landbruket. I følge forskrift fastsatt av Landbruksdepartementet 26. desember 2002 skal BU-midlene:

- a) Medvirke til etablering og utvikling av småskalapregede virksomheter (tiltak)
- b) Fremme lokalsamfunnstiltak som legger forholdene til rette for næringsutvikling
- c) Stimulere til rekruttering av begge kjønn til landbruket

BU-midlene ble fra og med 1993 gjort landsdekkende og omfatter fra 1994 både midler rettet mot nye næringer og midler knyttet til investeringer i tradisjonelt jord- og hagebruk. Fra og med 1998 ble det gitt egne midler til grøfting, første året i Nord-Norge og Namdalen og de to neste årene til alle fylkene. Midlene til fylkene fordeler seg slik som vist i tabell 4.18. Midlene gis på to nivåer, et som forvaltes sentralt av Statens nærings- og distriktsutviklingsfond (SND) sitt hovedkontor, og et som forvaltes på fylkesplan av fylkesmannens landbruksavdeling (FMLA) og SND's distriktskontorer. Det siste nivået fordeles til utredning og tilrettelegging som er den største potten, til praktikantordningen, onnebarnehager, andre tiltak og til grøfting. Ved jordbruksforhandlingene våren 2002 ble det vedtatt at ordningen med BU-lån (investeringslån) skulle avvikles fra 2003 og erstettes med en ny ordning med rentestøtte.

Tabell 4.18 viser en oversikt over tildeling av BU-midlene. Fra 1999 har bevilgningene til tiltak innenfor tradisjonell jord- og hagebruk økt, mens andre BU-tiltak er tildelt mindre. Til 2003 ser vi en økning i begge bevilgningene. Antall søknader har gått ned de siste årene, samtidig som andelen innvilgede er redusert.

¹⁵ Vangsgreven K., A. M. Jervell og H. Romarheim 1997. *Utprøving og evaluering av forhold som fremmer bygdeutvikling*. NILF-rapport 1997:6

Tabell 4.18 Tildeling av BU-midler, millioner kroner

	1995	1999	2002	2003
Tradisjonelt jord- og hagebruk	115	220	316	459 ¹⁾
Grøfting		32		
Andre BU-tiltak	313	343	188	205 ²⁾
Forvaltet av fylkesmannen i tillegg til grøfting			68	68
Sum	428	595	572	732
Antall søknader	4 027	9 315	3 139	3 437
Antall innvilgede søknader	3 357	8 527	2 673	2 852
Antall innvilgede i %	83	91	85	83

1) Herav 133 mill i BU-tilskudd og 325 mill i lån m/rentestøtte

2) Herav 102 mill i BU-tilskudd og 103 mill i lån m/rentestøtte

Kilde: Statens Landbruksbank og Statens nærings- og distriktsutviklingsfond

Tabell 4.19 viser den fylkesvise fordelingen av midlene i 1999, 2002 og 2003. For tiltak utenom tradisjonelt jord- og hagebruk, inkludert grøfting (såkalte «andre tiltak») fikk alle fylkene reduserte bevilgninger i 2002 sammenlignet med 1999. Når det gjelder tiltak innenfor jord- og hagebruk i den samme perioden, så fikk alle fylkene økte bevilgninger. Fra 2002 til 2003 økte de totale bevilgningene til «andre tiltak» med 17,2 millioner kroner, mens de totale bevilgninger til jord- og hagebruk økte med 143,2 millioner kroner. Størst økning i totalbevilgningene fra 2002 til 2003 var det i Nord-Trøndelag, på hele 76 %. Deretter kommer Oppland med 62 % økning, og Rogaland med 57 % økning. Det var kun Troms og Finnmark som fikk redusert tildeling det siste året, på henholdsvis 27 og 23 %.

Tabell 4.19 Fylkesvis tildeling av BU-midler. Millioner kroner

	1999			2002			2003		
	Jord- og hagebruk	Andre tiltak	Sum	Jord- og hagebr.	Andre tiltak	Sum	Jord- og hagebr.	Andre tiltak	Sum
Østfold	8,2	15,6	25,5	10,5	9,9	20,4	16,5	10,9	27,4
Akershus	6,6	13,9	22,3	7,6	6,9	14,5	14,0	4,3	18,3
Hedmark	16,9	22,4	42,4	23,1	12,9	36,0	37,5	12,8	50,2
Oppland	18,8	24,6	46,2	25,1	13,1	38,2	46,6	15,3	61,9
Buskerud	9,6	17,7	28,4	13,2	9,8	23,0	21,9	9,2	31,1
Vestfold	6,7	11,8	19,5	8,5	6,5	15,0	14,9	6,4	21,3
Telemark	7,1	16,5	24,2	8,9	8,4	17,3	16,1	10,4	26,5
Aust-Agder	5,3	12,1	17,7	6,8	7,7	14,5	12,9	4,4	17,2
Vest-Agder	6,2	13,3	19,9	7,5	7,3	14,8	13,4	7,2	20,5
Rogaland	14,9	23,5	40,3	19,2	12,4	31,6	30,4	19,2	49,6
Hordaland	12,7	22,5	36,8	22,4	13,5	35,9	30,0	13,7	43,8
Sogn og Fjordane	17,8	27,6	47,0	25,8	19,1	44,9	24,7	23,8	48,5
Møre og Romsdal	16,8	24,7	43,6	22,7	13,2	35,9	38,9	9,6	48,5
Sør-Trøndelag	15,1	23,2	40,9	19,4	13,0	32,4	30,7	11,8	42,4
Nord-Trøndelag	21,0	25,7	49,7	29,9	10,6	40,5	55,4	15,9	71,3
Nordland	15,9	20,4	40,1	33,3	10,8	44,1	39,2	11,4	50,6
Troms	12,0	15,9	29,8	19,7	7,5	27,2	8,0	11,8	19,8
Finnmark	8,4	11,6	20,7	12,0	5,1	17,1	7,7	5,5	13,2
FMLA						60,0			68,4
Fellesprosjekt								1,4	
Sum	220,0	343,0	595,0	315,6	187,7	563,3	458,8	204,9	730,7

Kilde: Statens Landbruksbank og Statens nærings- og distriktsutviklingsfond

Til sammen forventet søkerne i 2003 en sysselsettingsvekst på 750 årsverk, hvorav 360 årsverk var kvinner. Tabell 4.20 viser forventet økning i sysselsetting, målt i antall årsverk, ut i fra søkerens vurdering på søknadstidspunktet. Antall arbeidsplasser er større enn antall årsverk fordi det også er en del deltidsarbeidsplasser. Det er for søknader om tilskudd til etablering, bedriftsutvikling og investering i tilleggsnæringer en registrer forventet effekt på sysselsetting. Søknad om tilskudd til etablering gir relativt høyest forventning om årsverk for kvinner.

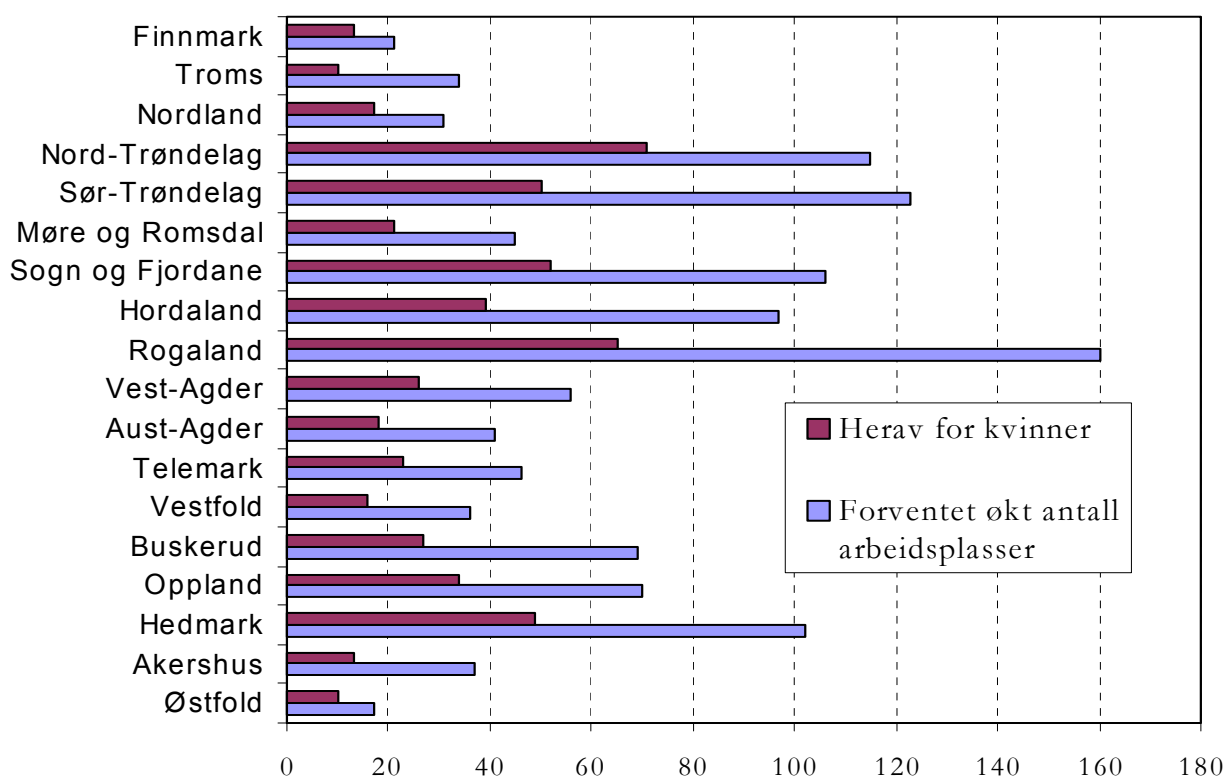
Tabell 4.20 Søkeres forventninger om sysselsettingsvekst på søknadstidspunktet. Årsverk

	1995	1999	2000	2001	2002	2003 ¹⁾
Etableringsstipend	299	241	238	132		
% kvinner	59	60	58	52		
Bedriftsutvikling	270	174	172	131		
% kvinner	48	48	52	51		
Investering tilleggsnæring	429	499	506	424		
% kvinner	48	48	51	46		
Sum	998	914	916	687	1007	750
% kvinner	51	51	53	48	48	48

1) Rentestøttelånene er utelatt her, så tallene er ikke direkte sammenlignbare med årene før.

Kilde: Statens nærings- og distriktsutviklingsfond

Midlene tildeles for å øke sysselsettingen i tilknytning til landbruket, og kvinner er prioritert innenfor målgruppen. Figur 4.20 viser søkeres forventninger på søknadstidspunktet til økt sysselsetting målt i antall årsverk og hvilken andel som vil være for kvinner. I 2002 gikk SND over til nytt datasystem, så fra og med 2002 er ikke opplysningene splittet på hhv etableringsstipend, bedriftsutvikling og investeringer til tilleggsnæring.

Figur 4.1 Søkeres forventninger om økt sysselsetting (antall årsverk), totalt og kvinneandelen, på søknadstidspunktet for tilskudd til etablering, bedriftsutvikling og tilleggsnæring i 2003

Kilde: Statens nærings- og distriktsutviklingsfond

4.8 Tilleggsnæringer

Det er gjennom en årrekke satset på å utvide næringsgrunnlaget med basis i gardsbruk blant annet gjennom bygdeutviklingsmidlene (kapittel 4.7) som et middel for å styrke og opprettholde bosetting og sysselsetting. Resultatkontrollen har tidligere gitt forholdsvis fyldig omtale av en del tilleggsnæringer¹⁶

Både jordbrukstelingen i 1999 og Landbruksundersøkelsen 2001 fra SSB hadde spørsmål om tilleggsnæringer. I tabell 4.21 er antall enheter vist sammen med en prosentvis fordeling av noen sentrale aktiviteter og arbeidsforbruket. Bearbeiding av eget skogsvirke, bortfeste av tomter og utleie av jordbruksareal er aktiviteter med relativt stort omfang som ikke er spesifisert i tabellen. I Statistisk sentralbyrås materiale regnes pelsdyrnæringen som en tilleggsnæring, mens i Totalkalkylen for jordbruket inngår pelsdyrproduksjonen i jordbruket.

Antallet som driver med tilleggsnæringer har gått ned med 8 % fra 1999 til 2001 i følge tall fra disse undersøkelsene. Det er nedgang i antall med leiekjøring og utleie av jakt og fiske. Det er en økning i antall med camping, hytteutleie eller gårdsturisme og utleie av driftbygning og våningshus i tillegg til de øvrige aktivitetene som inngår i «andre». I 1999 var det en fullstendig telling, mens det i 2001 var en utvalgsundersøkelse. Resultatene blir derfor ikke helt sammenlignbare.

På en driftsenhet kan det være aktiviteter som faller inn under ulike grupper. Summen av aktiviteter i landbruksundersøkelsen var 45 % høyere enn antall driftsenheter med en eller flere aktiviteter.

Leiekjøring er den vanligste tilleggsnæringen i tillegg til samleposten «annet». På landsbasis driver 36 % av de som har tilleggsnæring, med leiekjøring. Utleie av jakt- og fiskerettigheter og utleie av driftbygning eller våningshus har en andel på 7 % hver, men camping, hytteutleie eller annen gårdsturisme har en andel på 10 % av aktivitetene.

¹⁶ I Resultatkontrollen 2002 er bygdeturisme, produksjon av pyntegrønt, tørkede urter, pelsdyrhold, birøkt, andre spesielle husdyrproduksjoner, aktiviteter knyttet til hest og grønn omsorg samt bygdeservice omtalt.

Tabell 4.21 Antall driftsenheter med tilleggsnæringer og tilhørende arbeidsforbruk. Fylkesvis fordeling. 1999 og 2001

	Antall driftsenheter med tilleggsnæring						Arbeid, årsverk
	Antall		Prosent				
	I alt	Leie- kjøring	Utleie jakt- og fiskerett	Camping, Hytteutleie, gardsturis-	Utleie av driftsbyg- våningshus	Annet	
<i>Landet 1999</i>	<i>29 097</i>	<i>14 076</i>	<i>5 851</i>	<i>3 106</i>	<i>3 490</i>	<i>12 096</i>	<i>2 322</i>
<i>Landet, 2001</i>	<i>26 800</i>	<i>11 725</i>	<i>4 753</i>	<i>3 336</i>	<i>3 848</i>	<i>15 206</i>	<i>2 162</i>
Østfold	1 541	32 %	3 %	4 %	15 %	47 %	103
Akershus	1 441	36 %	6 %	5 %	20 %	34 %	137
Hedmark	2 430	34 %	10 %	6 %	11 %	38 %	220
Oppland	2 816	31 %	16 %	7 %	11 %	34 %	168
Buskerud	2 040	28 %	17 %	13 %	8 %	33 %	85
Vestfold	1 116	33 %	8 %	6 %	16 %	36 %	112
Telemark	1 151	25 %	8 %	11 %	10 %	46 %	91
<i>Østlandet</i>	<i>12 535</i>	<i>31 %</i>	<i>11 %</i>	<i>8 %</i>	<i>12 %</i>	<i>37 %</i>	<i>916</i>
Aust-Agder	503	35 %	16 %	9 %	5 %	35 %	19
Vest-Agder	731	38 %	7 %	5 %	6 %	45 %	87
Rogaland	1 998	27 %	9 %	9 %	12 %	44 %	263
<i>Agder og Rogaland</i>	<i>3 232</i>	<i>31 %</i>	<i>10 %</i>	<i>8 %</i>	<i>10 %</i>	<i>42 %</i>	<i>369</i>
Hordaland	1 479	33 %	5 %	14 %	11 %	37 %	263
Sogn og Fjordane	1 719	21 %	17 %	14 %	8 %	41 %	163
Møre og Romsdal	1 884	29 %	12 %	9 %	5 %	45 %	142
<i>Vestlandet</i>	<i>5 082</i>	<i>27 %</i>	<i>12 %</i>	<i>12 %</i>	<i>8 %</i>	<i>41 %</i>	<i>568</i>
Sør-Trøndelag	2 122	25 %	19 %	7 %	8 %	41 %	227
Nord-Trøndelag	1 884	29 %	21 %	8 %	5 %	38 %	137
<i>Trøndelag</i>	<i>4 006</i>	<i>27 %</i>	<i>20 %</i>	<i>7 %</i>	<i>7 %</i>	<i>40 %</i>	<i>365</i>
Nordland	1 112	38 %	10 %	10 %	7 %	35 %	56
Troms	663	33 %	2 %	9 %	8 %	48 %	34
Finnmark	168	40 %	5 %	14 %	5 %	35 %	4
<i>Nord-Norge</i>	<i>1 943</i>	<i>36 %</i>	<i>7 %</i>	<i>10 %</i>	<i>7 %</i>	<i>39 %</i>	<i>95</i>

Kilde: SSB. Jordbrukstellingene 1999 og Landbruksundersøkelsen 2001

Utleie av jakt og fiskerettigheter er relativt hyppig i Hedmark, Oppland og Buskerud på Østlandet, i Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal og Trøndelagsfylkene. Camping, hytteutleie og annen gardsturisme har høy andel i Buskerud, Hordaland, Sogn og Fjordane og Finnmark. Utleie av bygninger for øvrig er vanligst på Østlandet og i Rogaland og Hordaland.

Hovedtyngden av tilbudene for gårdsbesøk uten overnattingstilbud er i Sør-Norge. Det er i følge en undersøkelse fra Senter for bygdeturisme¹⁷. Undersøkelsen ble gjennomført høsten 1997.

I følge SSBs campingstatistikk er det flest registrerte campingplasser i Oppland og dernest i Nordland fylke i 2000. SSB registrerer også overnattinger i hyttegrender

¹⁷ Viken, S. 1998. *Bransjeundersøkelse av gårdsbesøk*. Statens landbruksbank, rapport 1/98

med flest i Rogaland og Sogn og Fjordane i 2000, og hytteformidlere der Hedmark og Buskerud hadde flest formidlede overnattinger. SSBs registreringer dekker bedrifter over en viss størrelse og inkluderer i liten utstrekning gardsturisme. Det viser imidlertid at turistmarkedet har regionale variasjoner både i omfang og i hvilke tilbud som markedsføres.

Tabell 4.22 nedenfor viser tilsvarende tall for kommuneklasser og virkeområder for distriktpolitiske virkemidler. (Disse geografiske inndelingene er nærmere beskrevet i kapitlene 4.1.2 og 4.1.3.)

Tabell 4.22 Antall driftsenheter med tilleggsnæringer. Geografisk fordeling. 2001

	Antall driftsenheter med tilleggsnæring					
	Antall i alt	Prosent				
		Leiekjøring	Utleie jakt- og fiskerett	Camping, hytteutleie, gardsturisme	Utleie av driftsbygning våningshus	Annet
<i>Landet, 2001</i>	<i>26 800</i>	<i>11 725</i>	<i>4 753</i>	<i>3 336</i>	<i>3 848</i>	<i>15 206</i>
Område A	263	47 %	4 %	14 %	4 %	32 %
Område B	5 418	30 %	15 %	10 %	6 %	38 %
Område C	8 373	26 %	17 %	12 %	7 %	38 %
Område D	2 360	29 %	9 %	8 %	8 %	46 %
Område E	10 386	34 %	7 %	5 %	15 %	39 %
Klasse 1	4 368	24 %	19 %	13 %	7 %	36 %
Klasse 2	4 918	30 %	15 %	9 %	6 %	39 %
Klasse 3	3 830	31 %	9 %	9 %	8 %	43 %
Klasse 4	3 814	30 %	12 %	11 %	8 %	40 %
Klasse 5	7 230	33 %	9 %	5 %	13 %	40 %
Klasse 6	971	33 %	10 %	10 %	9 %	37 %
Klasse 7	1 670	31 %	7 %	4 %	24 %	34 %

Kilde: SSB. Landbruksundersøkelsen 2001

Utleie av driftsbygning og våningshus er vanligst i sentrale områder (tiltaksområde E og kommuneklasse 5 og 7), mens utleie av jakt og fiskerett og gardsturisme er vanligst i mindre sentrale områder (tiltaksområde B og C og kommuneklasse 4 og 6) og i landbrukskommunene (kommuneklasse 1 og 2).

Det er størst antall med tilleggsnæringer i størrelsesgruppa 100–200 dekar for alle typer tilleggsnæringer. Mindre bruk har relativt sjeldnere leiekjøring og velger oftere å satse på camping, hytteutleie eller gardsturisme som tilleggsnæring. Driftsenheter over 300 dekar har relativt liten andel av tilleggsnæringene (Se Resultatkontrollen 2002 kapittel 4.10.)

Driftsgranskingene registrerer driftsoverskudd for næringsvirksomhet og deler denne i jordbruk, skogbruk, tilleggsnæringer og annen næring. Driftsgranskingene inneholder driftsenheter «der en vesentlig del av inntektene kommer fra bruket» uten at de er rekruttert spesielt med tanke på tilleggsnæringer. For de 961 bruk som inngikk i denne undersøkelsen i 2002, ga tilleggsnæringer et driftsoverskudd på kroner 24 800 i gjennomsnitt per bruk. Det er mer enn skogbrukets bidrag og 10 % av jordbru-

kets driftsoverskudd. Tabell 4.23 viser at tilleggsnæringene er en betydelig inntektskilde i alle bruksstørrelser i driftsgranskingsmaterialet.

Tabell 4.23 Driftsoverskudd i jordbruk, skogbruk, tilleggsnæring og annen næring. 2002.
1000 kr

Arealgruppe, dekar	Jordbruk	Skogbruk	Tilleggsnæring	Annen næring
35–50	116,7	-1,6	15,6	3,0
50–100	135,1	3,5	11,4	17,9
100–200	203,2	9,2	17,2	12,1
200–300	260,7	10,7	25,9	20,4
300–500	318,3	13,8	40,5	12,8
> 500	359,4	32,0	41,5	24,3
Alle bruk	242,3	11,1	24,8	15,7

Kilde: NILF. Driftsgranskingene 2002

5 MILJØ- OG RESSURSVERN

St.meld. nr. 19 (1999–2000) trekker opp retningslinjer for miljøpolitikken i landbruket. Det heter:

«Regjeringen mener miljøutfordringene for landbruket i tida framover vil være knyttet til å oppnå bærekraftig forvaltning av naturressursene, å øke vekten på produksjon, forvaltning og synliggjøring av jordbrukets miljøgoder»

og videre

«Tilpassning til mer kretslopsbasert produksjon er en sentral strategi i dette arbeidet. Kretslopsbasert produksjon innebærer at tap av næringsstoffer fra jordbruksproduksjonen skal reduseres, og at tilførsel av miljøskadelige stoffer til produksjonskjeden skal minimeres.»

Landbruksdepartementet og Miljøverndepartementet har systematisk rapportering av de resultater som oppnås gjennom miljøarbeidet i landbruket. Resultatene fra arbeidet dokumenteres i to årlige rapporter, en fra Statistisk sentralbyrå (SSB) og en fra Miljøverndepartementet/Landbruksdepartementet. I Resultatkontrollen er det nyttet følgende indikatorer:

- jordarbeiding/erosjon
- gjødselbruk
- plantevernmidler
- landbruksplast
- kulturlandskap

Budsjettnemndas resultatkontroll for miljø- og ressursvern bygger på disse to rapportene samt Totalkalkylen for jordbruket fra Budsjettnemnda.

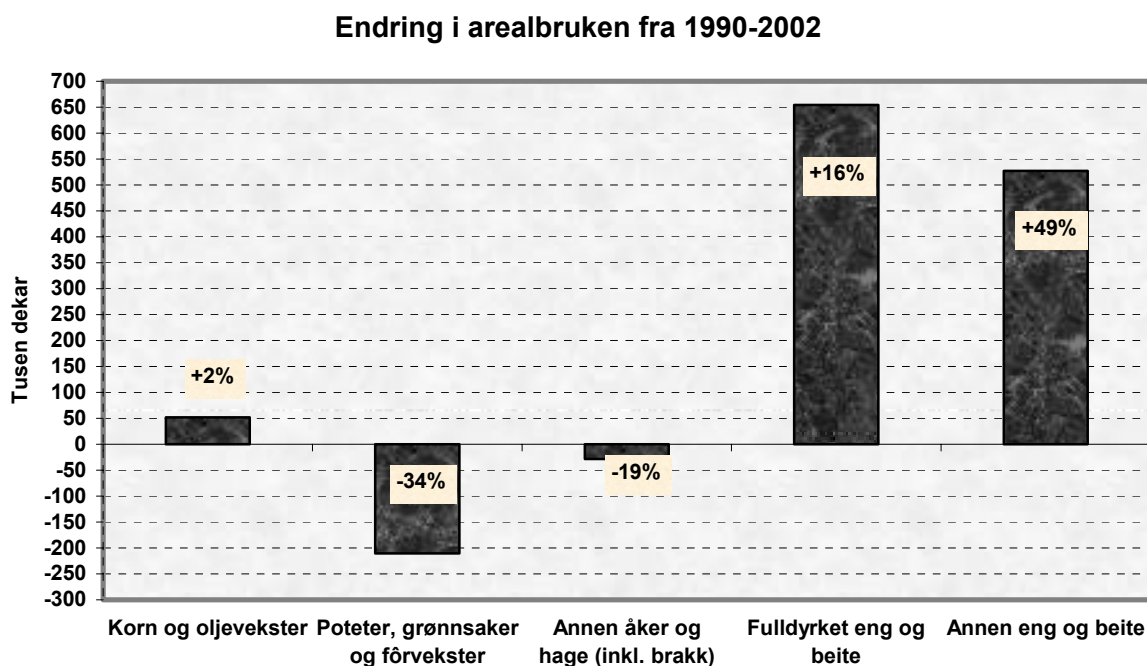
5.1 Jordarbeiding, erosjon og intensitet

Sentralt for å redusere avrenning og erosjon fra jordbruksarealene, er å nytte en praksis ved jordarbeiding som minsker risikoen for avrenning/erosjon fra arealene. Det er åpenåkerarealet som er særlig utsatt for avrenning/erosjon. Andelen åpenåkerareal (inkludert hage) økte fram til 1990-tallet, men har siden gått noe ned, slik det går fram av tabell 5.1 og figur 5.1.

Tabell 5.1 Utviklingen i åpenåker- og kornarealet 1960–03

	1960	1970	1980	1990	2000	2002	2003*
Åpenåkerareal i % av fulldyrket areal	42	45,5	49,0	50,6	44,9	44,3	44,2
Kornareal i % av åpenåkerareal		70,5	78,6	81,0	84,4	86,3	86,6

*Foreløpige tall

Kilde: BFJ. Totalkalkylen for jordbruket 2003 og SSB

Figur 5.1 Endring i arealbruken fra 1990–2002

Nedgangen i andelen av åpenåkerareal av fulldyrket areal fra 1990 henger sammen med at det fulldyrkede arealet har økt mye mer enn økningen i kornarealet. Økningen i fulldyrket areal skyldes økt engareal.

Jordarbeiding som utføres om høsten, for eksempel pløying, eksponerer erosjonsutsatte arealer for avrenning (erosjon). Et viktig tiltak for å redusere avrenning/erosjon er derfor å få utført mer av jordarbeidingen i åpenåkerarealet, hovedsakelig korn, om våren istedenfor om høsten. Økt andel av jordarbeiding om våren vil imidlertid kunne forskyve såtidspunktet, og dermed ha avlingsmessige konsekvenser.

For å kompensere for de økonomiske konsekvensene av en avlingsnedgang og stimulere til redusert jordarbeiding om høsten, er det innført tilskudd til brukere som ikke høstarbeider erosjonsutsatte korn- og oljevekstarealer.

Det gis også tilskudd til tilsåing med fangvekster og til grasdekte vannveier på åpenåkerareal. Arealet som ligger til grunn for utbetalt tilskudd til endret jordarbeiding, har økt jevnt etter 1999. I 2002/03 var arealet på 1,63 mill. dekar. Fra 1995 ble det innført differensierte satser slik at de mest erosjonsutsatte arealene fikk høyest sats med avtrapping for mindre erosjonsutsatte arealer.

Tabell 5.2 viser utviklingen i kornarealet i landet fordelt etter jordarbeidingsmetode, samt høstsådd kornareal. Kornarealet som pløyes om høsten gikk klart ned tidlig på 90-tallet, lå på et relativt stabilt nivå i noen år, og viser pånytt en synkende tendens fra 2000. Åkerareal i stubb regnes å ha en reduserende, det vil si positiv effekt på arealavrenningen. Dyrking av høstkorn, som regnes for å være mer positivt med hensyn til arealavrenningen enn høstpløying, lå på et noe høyere nivå på slutten av nittitallet, men falt igjen i 2000/01. Det økte omfanget av høstkorndyrking var særlig begrunnet i økonomien i dyrkingen, men den vil være avhengig av værforholdene det enkelte år.

SSBs resultatkontroll gir også tilsvarende oppgaver for det som benevnes for sårbart område for nitrogen (N) og fosfor (P). Med «sårbart område» menes områder eller arealer som er sårbare for avrenning av næringsalter (N og P) i forhold til Nordsjø-avtalene. Nordsjø-avtalene er flere avtaler om blant annet reduksjoner av avrenning av næringsalter til Nordsjøen for land som grenser til Nordsjøen. Sårbart område for fosfor er de landarealer som drenerer til kyststrekningen svenskegrensa til Lindesnes. Sårbart området for nitrogen er noe mer avgrenset i forhold området for fosfor. Resultatkontroll jordbruk 2000 (SSB) gir ellers nærmere beskrivelse av landområdene som berøres.

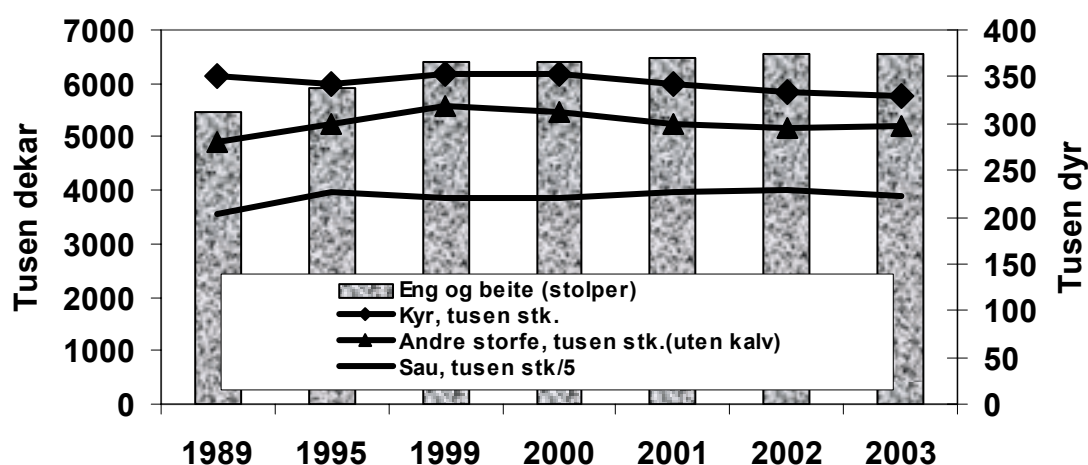
Siden mesteparten av kornarealene er lokalisert i de sårbare områdene for avrenning av N og P, er også fordelingen av areal etter jordarbeidingsmetode i disse områdene omtrent tilsvarende som på landsnivå. Tall for sårbare områder er gitt i Resultatkontrollen 2002.

Tabell 5.2 Korn- og oljevekstareal i alt. Høstsådd areal og kornareal etter jordarbeidingsmetode for landet totalt. 1000 dekar og prosent

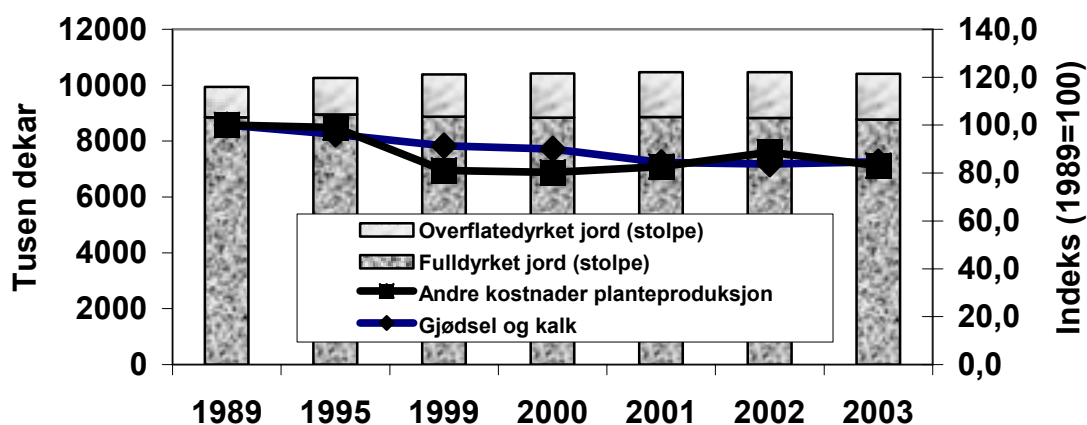
	1989/90	1996/97	1997/98	1999/00	2000/01	2001/02
Korn og oljevekster i alt	3 650	3 364	3 404	3 342	3 340	3 401
herav høstsådd, prosent	3	7	11	8	4	4
Areal etter jordarbeidingsmetode i prosent:						
Høstpløyd	82	57	57	54	45	43
All jordarb. om våren		39	36	40	50	52
Annen jordarbeiding vår/høst	18	4	7	6	5	5

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Resultatkontroll jordbruk 2003 (Jordbruk og miljø)

Figur 5.2 viser utviklingen i antall grovfôrdyr sammen med utviklingen i grovfôrareal og figur 5.3 viser volumendring av innsatsfaktorer sammen med arealutviklingen. Figurene indikerer at det de siste årene er en tendens til ekstensivering av arealbruken.

Figur 5.2 Utviklingen i eng-/beiteareal og grovfôrdyr

Figur 5.3 Utvikling i areal og volumendringer av innsatsfaktorer

5.2 Gjødselforbruk

Riktig gjødsling, det vil si samsvar mellom næringstilførsel og næringsopptak, er viktig for å unngå avrenning av næringssalter. Riktigere gjødsling skjer ved forbedrede gjødseltyper, gjødselplanlegging og rett valg av spredetidspunkt. Det er innført krav om gjødselplan i forbindelse med areal- og kulturlandskapstilskudd.

Tabell 5.3 Kunstgjødssel og kalk i millioner kg og kg per dekar jordbruksareal

	1985	1990	1999	2001	2002	2003*
Kunstgjødssel:						
Totalt, mill. kg	590	538	513	481	479	484
Kg/daa jordbruksareal	60,2	53,9	49,4	46,3	45,8	46,8
Kalk:						
Totalt, mill. kg	340	488	275	238	244	216
Kg/daa jordbruksareal	40,8	48,9	26,5	22,9	23,3	20,9

*Foreløpige tall

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket 2004

Forbruket av kunstgjødssel per dekar var 22 % lavere i 2003 enn i 1985. Dette skyldes redusert fosförgjødsling og at det gjennomgående brukes gjødseltyper med større nitrogeninnhold. Bortfallet av miljøavgift på nitrogen og fosfor fra og med gjødselåret 2000/01 ser ikke ut til å ha ført til økt omsetning. N-forbindelsen i de fleste gjødselslag har en forsurende virkning på jordsmonnet. Grovt regnet trengs 1 kg kalk, tilsvarende 2 kg kalksteinsmel, for å nøytralisere virkningen av 1 kg N i fullgjødssel. Tilførselen av kalk, gjennomsnittet av alle kalkslag, var nær 21 kg/dekar i 2003, jfr. tabell 5.3. Det tilsvarer omtrent mengden som trengs for å nøytralisere N tilført via fullgjødssel. For å opprettholde pH-nivået i vanlig jord trengs imidlertid 50–100 kg kalksteinsmel per dekar. Dette skyldes effekten av den generelle forsuringen. Kalkingsbeho-

vet varierer ellers mye landet over og er foruten selve gjødslingen avhengig av jordart, klima og vekster.

Tabell 5.4 viser samlet gjødselmengde nitrogen og fosfor fra handels- og husdyrgjødsel. For husdyrgjødsel er det effektivt N, det vil si lettløselige N-forbindelser, det er gitt oppgaver over. Gjødselvirkingen av effektivt N i husdyrgjødsel kan i prinsippet direkte sammenlignes med tilsvarende mengde av nitrogen i handelsgjødsel.

Tabell 5.4 Tilførsel av samlet gjødselmengde effektivt N og P fra handels- og husdyrgjødsel for landet totalt. Tonn.

	1989/90	1997/98	1998/99	1999/00	2000/01	2001/02
Effektiv nitrogen:						
Handelsgjødsel	96 502	99 749	99 021	98 100	99 139	98 854
Husdyrgjødsel	33 978	36 191	36 674	36 977	36 105	36 082
<i>I alt</i>	<i>130 481</i>	<i>135 940</i>	<i>135 694</i>	<i>135 077</i>	<i>135 244</i>	<i>134 936</i>
Fosfor:						
Handelsgjødsel	17 759	14 045	13 823	13 663	13 863	13 847
Husdyrgjødsel	11 723	12 490	12 592	12 741	12 427	12 348
<i>I alt</i>	<i>29 483</i>	<i>26 535</i>	<i>26 416</i>	<i>26 404</i>	<i>26 290</i>	<i>26 195</i>

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Resultatkontroll jordbruk 2003 (Jordbruk og miljø).

Tilførselen av effektiv nitrogen i alt viser en økning fram til midten av 90-tallet for deretter å avta noe. Fordelingen av nitrogen mellom handels- og husdyrgjødsel viser mindre endringer. Tilførselen av fosfor er svakt nedadgående etter en klar reduksjon tidlig på 90-tallet. Det er lavere tilførsel i fosfor fra handelsgjødsel som har bidratt til nedgangen.

Tabell 5.5 viser mengder av nitrogen og fosfor per dekar, tilført som handelsgjødsel på korn- og oljevekstareal og engareal ifølge SSBs resultatkontroll.

Tabell 5.5 Tilførsel av N og P i handelsgjødsel på areal med korn og oljevekster og fulldyrket eng for landet totalt. Kg per daa

	1989/90	1996/97	1997/98	1998/99	1999/00	2001/02
Kg nitrogen:						
Korn og oljevekster	10,6	11,2	11,2	11,0	11,0	10,9
Fulldyrket eng	13,7	13,7	13,7	13,5	13,6	13,0
Kg fosfor:						
Korn og oljevekster	2,2	2,0	2,0	2,0	2,0	1,9
Fulldyrket eng	2,3	1,7	1,7	1,6	1,7	1,5

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Resultatkontroll 2003

Tilførselen av nitrogen til korn ligger litt høyere enn tidlig på 90-tallet. For eng er tilførselen omtrent uendret. Fosforgjødslinga ligger på et lavere nivå enn tidlig på 90-tallet både for korn og eng, men med størst reduksjon for eng. Det er liten forskjell

mellom tilførselstallene for landet totalt og i de «sårbare områdene». Tilførselstall for sårbare områder er gitt i tidligere utgaver av Resultatkontrollen.

Mest mulig spredning av gjødsla i vekstsesongen er viktig for en bedre utnyttelse av nærings saltene. Samtidig reduseres risikoen for avrenning. I kornproduksjonen er våronna det dominerende tidspunkt for gjødsling. Delt gjødsling, gjødsling både i våronn og seinere i vekstperioden, er stort sett aktuelt kun ved dyrking av mathvete. Arealet med delt gjødsling i kornproduksjonen er dermed avhengig av omfanget av hvetedyrkingen, hvor delt gjødsling er betinget av økonomien i dyrkingen.

Tabellen under viser tidspunkt for spredning av husdyrgjødsel. Spredning i vekstsesongen er, som tidligere nevnt, det mest gunstige sett fra et avrenningssynspunkt.

Tabell 5.6 Spredetidspunkt for husdyrgjødsel for landet totalt. Prosent av areal. 2000

	Eng og beite	Åpen åker
Spredd om våren i %	53,9	66,6
Spredd om sommeren i %	39,8	12,6
Spredd om høsten i %	6,3	20,8

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Lagring og bruk av husdyrgjødsel (Rapport 2001/39)

5.3 Plantevernmidler

Forsvarlig handtering og bruk av plantevernmidler har betydning både for den enkelte bruker, brukerens nærmiljø og for å unngå rester i mat og fôr. Forhold vedrørende plantevernmidler er regulert i Lov om plantevernmiddel m.v. (av 05.04.1963 nr. 9) med tilhørende forskrifter. Landbrukstilsynet er ansvarlig godkjenningmyndighet for plantevernmidler i Norge. Før et middel tillates brukt, underlegges det en grundig faglig vurdering i forhold til helse- og miljørisiko. Det kreves også dokumentert at nye midler er like gode eller bedre enn allerede godkjente preparater eller metoder. Dette kravet til dokumentert behov begrenser antall preparater. Alle godkjenningssaker forelegges Rådet for plantevernmidler og Landbrukstilsynet. Godkjenning er gyldig i fem år, men kan vurderes.

Det kreves autorisasjon for omsetning og yrkesmessig bruk av plantevernmidler. Autorisasjon gis for 10 år etter gjennomgått obligatorisk kurs og bestått prøve. Kravet gjelder for bruk av preparater i jordbruket, og beviset må framlegges ved kjøp. Landbrukstilsynet administrerer ordningen. (Instruks av 01.03.1992 etter Forskrift om plantevernmidler av 07.02.1992).

Forskrift om plantevernmidler setter krav om at det ved yrkesmessig bruk skal føres sprøytejournal. Også dersom sprøytearbeidet utføres av andre, plikter gårdbrukeren å føre sprøytejournal for sine arealer.

Det har vært en frivillig ordning med funksjonstesting av spredeutstyr. Funksjonstesting er gjort obligatorisk med revidert forskrift om plantevernmidler av 01.01.2001 med en overgangsperiode på fem år.

Nedenfor er forbruket av plantevernmidler i landbruket angitt i mill. kr sammen med omsatt mengde virksomt stoff i plantevernmidler. Tallene for omsatt mengde

virksomt stoff gjelder solgt fra grossist. Noe av dette vil gå til sektorer utenom jordbruket. Mengden av virksomt stoff er ikke direkte sammenlignbar fra ett år til et annet. Det skyldes at det er stadig utskifting av preparater med ulik konsentrasjon og virkningsgrad. Både tallene for kostnadene og forbruket av virksomt stoff øker fra 1999/2000 og fram mot 2002. Dette skyldes nok at det avgiftene på plantevernmidler ble økt i 1999 og 2000 og at produsentene hadde hamstret på forhånd. I tillegg var værforholdene høsten 2002 gunstige for å bekjempe kveke.

Tabell 5.7 Forbruk av plantevernmidler i millioner kr, og omsatt mengde av ulike stoffer.

	1985	1990	1999	2000	2001	2002*
Millioner kr ¹⁾	283,0	264,0	188,4	177,8	125,8	219,6
Omsatt mengde virksomt stoff, 1000 kg ²⁾						
Ugrasmidler	1 236,2	965,1	448,7	283,4	377,2	632,2
Soppmidler	138,4	1 53,0	219,0	53,1	118,6	148,7
Skadedyrmidler	38,7	19,0	24,7	10,7	9,8	11,0
Andre midler	116,1	46,4	103,9	33,0	13,1	26,6
Totalt, 1000 kg²⁾	1 529,3	1 183,5	796,3	380,2	518,7	818,5

1) Verdi av plantevernmidler brukt i jordbruket omregnet til 2000-kroner

2) Total grossistomsetning

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket 2001 og Statens landbrukstilsyn

Statens næringsmiddeltilsyn (SNT) forvalter Næringsmiddeloven (Lov om tilsyn med næringsmidler mv. av 19.05.1933 nr. 3) og har som oppgave å utforme regelverk, samordne tilsynet og iverksette kartleggings- og overvåkingsprosjekter. SNT foretar jevnlig undersøkelser av plantevernrester i vegetabiliske matvarer. Overvåkningsprogrammet har de senere årene omfattet om lag 2 500 stikkprøver av ulike slag frisk frukt, grønnsaker og poteter. SNT undersøkte i 2002 for 193 plantevernmidler og det ble påvist rester av 68 ulike stoffer. Resultatene framgår av tabell 5.8.

Tabell 5.8 Antall prøver av frukt, grønnsaker og poteter analysert for rester av plantevernmidler og prosentandel med rester. 1999–2002

	1999	2000	2001	2002
Alle matvarer				
Antall prøver	2 792	2 709	2 196	2 194
Uten påviste rester	66,3	64,1	63,9	66,9
Rester under grenseverdien	31,9	33,4	31,5	29,1
Rester over grenseverdien	1,8	2,5	4,9	4,0
Norske matvarer				
Antall prøver	1 225	1 157	888	863
Uten påviste rester	82,0	81,0	81,9	81,5
Rester under grenseverdien	16,7	17,7	17,0	16,5
Rester over grenseverdien	1,2	1,2	1,1	2,0
Importerte matvarer				
Antall prøver	1 567	1 552	1 308	1 331
Uten påviste rester	54,1	52,1	51,1	57,6
Rester under grenseverdien	43,7	44,5	42,0	37,3
Rester over grenseverdien	2,2	3,5	6,8	5,1

Kilde: SNT

I tillegg til dette analyserer SNT matkorn og ris. Resultatene fra disse analysene i 2002 er gjengitt i tabellen under. Det ble brukt en analysemetode som kan påvise rester av totalt 60 plantevernmidler.

Tabell 5.9 Antall prøver av korn analysert for rester av plantevernmidler og prosentandel med rester. 2002

	Alle matvarer	Norske matvarer	Importerte matvarer
Antall prøver	119	14	105
Uten påviste rester	58,8	85,7	55,2
Rester under grenseverdien	41,2	14,3	44,8
Rester over grenseverdien	0	0	0

Kilde: SNT

Ved fastsetting av grenseverdier tas det hensyn til en effektiv bekjempelse av aktuelle skadegjørere. Tilsiktet bekjempelse gir ofte så lave rester at grenseverdiene kan settes langt lavere enn det som er påkrevd i forhold til stoffenes toksikologiske egenskaper. Grenseverdiene settes imidlertid aldri høyere enn det som er toksikologisk akseptabelt. Grenseverdiene er etter EØS-avtalen harmonisert med EUs direktiver. SNT's rapport for 1999 konkluderer med at restnivået av plantevernmidler i vegetabilier anses å representere liten helserisiko.

Fra 1988 har det i regi av SNT har det vært et nasjonalt overvåkingsprogram for rester av legemidler, hormoner og andre forurensende stoffer i animalske nærings-

midler. Det er tilsvarende programmer i alle EU-land. Inntil undersøkelsen i 2001 var det ikke påvist rester over grenseverdiene for legemidler, plantevernmidler eller PBC og heller ikke rester av vekstfremmende midler. I 2001 var det ett unntak hvor det ble registrert 2 ulike plantevernmidler i melk som var over grenseverdien. Det er tilsvarende program for importerte animalske næringsmidler hvor det ikke ble påvist rester av antibiotika eller vekstfremmende midler.¹⁸

Det er fastsatt en generell og meget lav grenseverdi for rester av plantevernmidler i drikkevann fra offentlige vannverk. Næringsmiddeltilsynet har fra 1998 til 2000 undersøkt offentlige vannverk valgt ut i områder med intensivt jordbruk eller annen virksomhet med bruk av plantevernmidler i nedslagsfeltet. Det er påvist i alt 6 ulike plantevernmidler i disse prøvene. Alle, unntatt én prøve, viste at innholdet av plantevernmidler lå langt under grenseverdiene¹⁹.

Norsk natur og klima gjør at vi kan klare oss med færre stoffer og færre behandlinger enn mange andre land.

5.4 Innsamling av landbruksplast

Landbruket er en stor forbruker av ulike plastprodukter, først og fremst i form av emballasje. Plastretur A/S har ifølge SSBs resultatkontroll jordbruk 1999 fått i oppgave å utvikle og organisere innsamling og gjenvinning av plastemballasje i Norge. Forbruket av landbruksplast ble beregnet til omtrent 6 500 tonn årlig fram til og med 2001. Fra 2002 regner Plastretur A/S med at det blir generert 8 300 tonn plast, selv om det er vanskelig å si noe eksakt om utviklingen på dette området. Innsamlet mengde landbruksplast har økt fra i underkant av 2500 tonn i 1995 til ca. 5 900 tonn i 2000 og 5 100 tonn i 2001. Nedgangen i innsamlet mengde fra 2000 til 2001 skyldes i hovedsak lagerøkning og manglende pressekapasitet hos innsamlerne. Til 2002 økte innsamlet mengde igjen, opp til 6 400 tonn.

5.5 Kulturlandskapet og bruken av arealene

Jordbrukets kulturlandskap preger en stor del av landskapet utenfor befolkningskonsentrasjonene og industriområdene og utgjør en vesentlig del av våre felles omgivelser. Jordbruket er forskjellige i ulike områder og endrer seg over tid. Det gir sammen med variasjon i naturgitte forhold et kulturlandskap med regionale særpreg og som er i forandring. St.meld. nr. 24 (2000–2001) Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand, sier om kulturlandskapet:

«Kulturlandskap er landskap som er formet av menneskers bruk og ressursutnytting. Landbrukets kulturlandskap kan inneholde store biologiske og kulturhistoriske verdier og er derfor viktig for å forstå bruken av naturen gjennom tidene. Utviklingen etter siste verdenskrig har imidlertid

¹⁸ SNTs hjemmesider:

http://snt.mattilsynet.no/dokumentasjon/rapporter/2003/snt_rapporter/200302.pdf, dato 27. mars 2003.

¹⁹SNT-rapport 2 - 2003

ført til store landskapsendringer som følge av endrede produksjonsmåter i primærnæringene og nedbygging av areal. Et helhetlig og levende kulturlandskap sikres best gjennom aktiv landbruksdrift der en vedlikeholder kulturminner, biologisk mangfold og rekreasjonsmuligheter. Mange av de truede artene i dag er avhengig av tradisjonell landbruksdrift. For eksempel er det lysåpne landskapet med en rekke kulturskapede og kulturpåvirkete naturtyper i sterk tilbakegang.»

Det legges videre vekt på samspill mellom aktiv drift og målrettet skjøtsel.

Beitedyr på utmarksbeite er en sentral faktor for å bevare særpreget i jordbrukets kulturlandskap. SSB har, basert på tall fra Statens landbruksforvaltning, samlet en statistikk over beitedyr på utmarksbeite.

Tabell 5.10 Beitedyr på utmarksbeite

	Beitedyr i alt	Storfe	Sau og lam	Geit og kje	Hester > 1 år
1985	2 800 000	432 600	2 266 900	92 400	8 200
1990	2 419 400	276 700	2 048 400	87 300	7 000
1995	2 581 300	245 400	2 225 100	81 300	6 300
1996	2 565 100	243 700	2 235 100	79 900	6 400
1997	2 470 900	248 600	2 138 300	77 700	6 300
1998	2 419 200	243 200	2 095 200	74 700	6 200
1999	2 315 600	236 500	2 000 700	71 900	6 600
2000	2 316 600	227 400	2 013 600	69 400	6 200
2001	2 313 900	221 200	2 020 200	66 600	5 900
2002	2 359 100	223 300	2 063 200	66 500	6 100

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Resultatkontroll jordbruk 2003 (Jordbruk og miljø). Statens landbruksforvaltning.

I 2003 ser en for første gang på lenge en økning i antall beitedyr i alt etter en lang periode med jevnt fallende trend for antall dyr på utmarksbeite. Økningen gjelder alle dyreslag utenom geit og kje hvor vi ikke kan registrere noen endring. I perioden fra 1985 til 2001 er dermed antallet dyr på utmarksbeite totalt redusert med 15,7 %.

Stølsdrift har vært en tradisjon i store deler av landet, og aktiv seterdrift er fremdeles vanlig i flere områder. Tabell 2.15 nedenfor viser at de fire siste årene er det en tendens til reduksjon i antall bruksenheter med seterdrift. Andelen med fellesdrift var 45 % i 2001.

Tabell 5.11 Antall driftsenheter med seter, og andelen med fellesdrift

	1995	1999	2000	2001	2002	2003
Totalt antall driftsenheter med seter	2 608	2 721	2 620	2 339	2 391	2 288
Antall med seterdrift alene	1 618	1 466	1 403	1 284	1 307	1 252
Antall med 2 eller flere sammen om seterdrift	990	1 255	1 217	1 055	1 084	1 036
Andel, %	38	46	46	45	45	45

Kilde: Statens landbruksforvaltning. Søknad om produksjonstilskudd

5.6 Rovdyrskader på sau

I følge St.meld. nr. 15 (2003-2004) ønsker regjeringen i hovedsak å opprettholde dagens bestand av jerv og ulv. For bjørn innføres det etappemål for bestanden for å gi tid og muligheter til tilpasninger. Antall gauper skal økes, slik at vi får en sammenhengende bestand i Norge. Dagens forvaltningsområde for ulv og de fem kjerneområdene for bjørn blir fjernet, og i stedet deles hele Norge inn i seks rovviltregioner som hver får sin rovviltneemd. For bedre å ivareta hensynet til dyrevelferden til husdyr og tamrein, vil regjeringen begrense dagens utbredelse noe, og samtidig søke og tilpasse saueholdet i områder med fast forekomst av rovvilt. Det skal legges mer vekt på varige driftstilpasninger eller omlegginger på de driftsenheter som er i rovdryrområder. Dette skal stimuleres gjennom de ordinære landbrukspolitiske virkemidlene, ved hjelp av egne midler til forebyggende tiltak, og gjennom endringer i erstatningsordningen for rovvilt. Erstatningsretten ved tap av husdyr og tamrein videreføres, men deles i to komponenter. Den ene er en videreføring av dagens ordning, med erstatning av faktisk tap, mens den andre er en erstatning for risikoen ved å ha husdyr i områder med rovvilt. Skog, våtmark og kulturlandskap har det største antallet rødlistearter. Alle de fire store rovdirene står på rødlista.

Det er sau og sauenæringa, i tillegg til reindriftnæringa, som i størst grad kommer i konflikt med rovdyr og blir utsatt for predasjon. Tabell 5.12 viser antall sau og lam det ble gitt erstatning for fra 1995 til 2003. Det er jerv og gaupe som har gitt opphav til flest rovdryrerstatninger av bufe. Direktoratet for naturforvaltning betaler ut erstatning for rovdryrskader. Utbetalingene er også vist i tabellen nedenfor og gjelder alt bufe.

Tabell 5.12 Antall erstattede sau og lam tatt av ulike rovdyr, og utbetalte erstatninger for rovdryrskader på bufe

	1995	1997	1999	2001	2002	2003
Gaupe	7 943	9 075	9 300	7 425	6 186	6 869
Jerv	5 928	8 305	12 991	13 624	13 501	14 514
Bjørn	1 821	3 164	3 125	3 060	3 140	4 172
Ulv	56	474	622	828	1 852	738
Kongeørn	412	736	1 076	894	702	560
Uspesifisert rovvilt	3 375	5 030	5 995	4 293	6 243	4 895
Totalt antall sau og lam erstattet	19 535	26 784	33 109	30 124	31 624	31 748
Erstatning alt bufe, 1000 kr	27 069	35 514	48 206	43 065	44 767	45 627

Kilde: Direktoratet for naturforvaltning

Tabell 5.13 viser den geografiske fordelingen av sau drept av fredet rovvilt i beitesesongen og erstatningene fordelt fylkesvis. Andre dyr enn sau utgjør mindre enn 1 % og er ikke med i oversikten.

Det er Hedmark, Oppland og Sør-Trøndelag som får relativt størst andel av erstatningene. Fylkene Hedmark, Oppland, Sør-Trøndelag og Nordland er de fylker som slipper flest sau og lam på utmarksbeite. Tapsprosenten av lam er spesielt høy i

Vestfold (24 %). Det er prøvd en rekke forebyggende tiltak der erfaringene til nå er begrenset. Konklusjonen så langt, er at en bør satse sterkere på tiltak som skiller bufe og rovdyr i tid og rom. Dette er behandlet nærmere i Resultatkontrollen 2001.

Tabell 5.13 Fylkesvis oversikt over antall erstattede sau og lam, og erstatningsbeløpet.

	Erstattet sau og lam		Erstatning i 1000 kroner		Erstatning i % av landet	
	2002	2003	2002	2003	2002	2003
Østfold	187	40	253	42	0,6	0,1
Akershus	393	302	540	424	1,2	0,9
Hedmark	8 151	7 981	12 100	12 110	27,0	26,5
Oppland	5 920	4 758	7 726	6 352	17,3	13,9
Buskerud	1 252	1 422	1 485	1 775	3,3	3,9
Vestfold	42	97	51	131	0,1	0,3
Telemark	531	672	668	877	1,5	1,9
Østlandet	16476	15 272	22 823	21 711	51,0	47,6
Aust-Agder	313	239	403	313	0,9	0,7
Vest-Agder	630	470	833	624	1,9	1,4
Rogaland	53	79	72	95	0,2	0,2
Agder og Rogaland	996	788	1 308	1 032	2,9	2,3
Hordaland	110	69	128	88	0,3	0,2
Sogn og Fjordane	971	788	1 240	1 002	2,8	2,2
Møre og Romsdal	917	1 140	1 169	1 523	2,6	3,3
Vestlandet	1998	1 997	2 538	2 613	5,7	5,7
Sør-Trøndelag	2 672	3 997	3 867	5 682	8,6	12,5
Nord-Trøndelag	1 613	2 290	2 505	3 529	5,6	7,7
Trøndelag	4 285	6 287	6 372	9 211	14,2	20,2
Nordland	3 534	3 466	5 160	5 148	11,5	11,3
Troms	3 711	3 394	5 565	5 034	12,4	11,0
Finmark	624	544	1 001	878	2,2	1,9
Nord-Norge	7 869	7 404	11 726	11 060	26,2	24,2
Hele landet	31 624	31 748	44 767	45 627		

Kilde: Direktoratet for naturforvaltning

6 INNTEKTER, ØKONOMISKE FORHOLD OG LEVEKÅR

6.1 Utvikling i vederlag til arbeid og egenkapital for Totalkalkylens normaliserte regnskaper

I tabell 6.1 er utviklingen i vederlag til arbeid og egenkapital ifølge totalkalkylens normaliserte regnskaper angitt. I disse er det forutsatt normalårsavlinger. Samtidig er også de registrerte regnskapstallene tatt med. Det er normaliserte regnskaper som legges til grunn i jordbruksforhandlingene.

Tabell 6.1 Vederlag til arbeid og egenkapital i følge normaliserte og registrerte regnskaper. Kr/årsverk. Løpende kroner, avrundet

	1989	1990	1999	2001	2002	2003*
Normaliserte regnskaper:						
Nivå	102 500	110 200	138 300	137 400	144 200	160 200
Endring fra foregående år		7 700	-6 500	-12 300	6 800	16 000
Registrerte regnskaper:						
Nivå	102 000	117 500	136 200	135 400	141 500	159 700
Endring fra foregående år	12 800	15 600	-9 200	-14 000	6 000	18 300

*Foreløpige tall

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket 2004

Hovedårsaker til forskjeller mellom normaliserte og registrerte regnskaper er:

- Forskjellige inntekter for planteproduksjoner, da registrerte regnskaper bygger på registrerte avlingstall, mens normalårsavlingstall legges til grunn for normaliserte regnskaper.
- For grøntsektoren normaliseres dessuten arealer og priser (3 års glidende gjennomsnitt) i normaliserte regnskaper, mens det er de registrerte tallene for de enkelte år som nyttes i registrerte regnskaper.

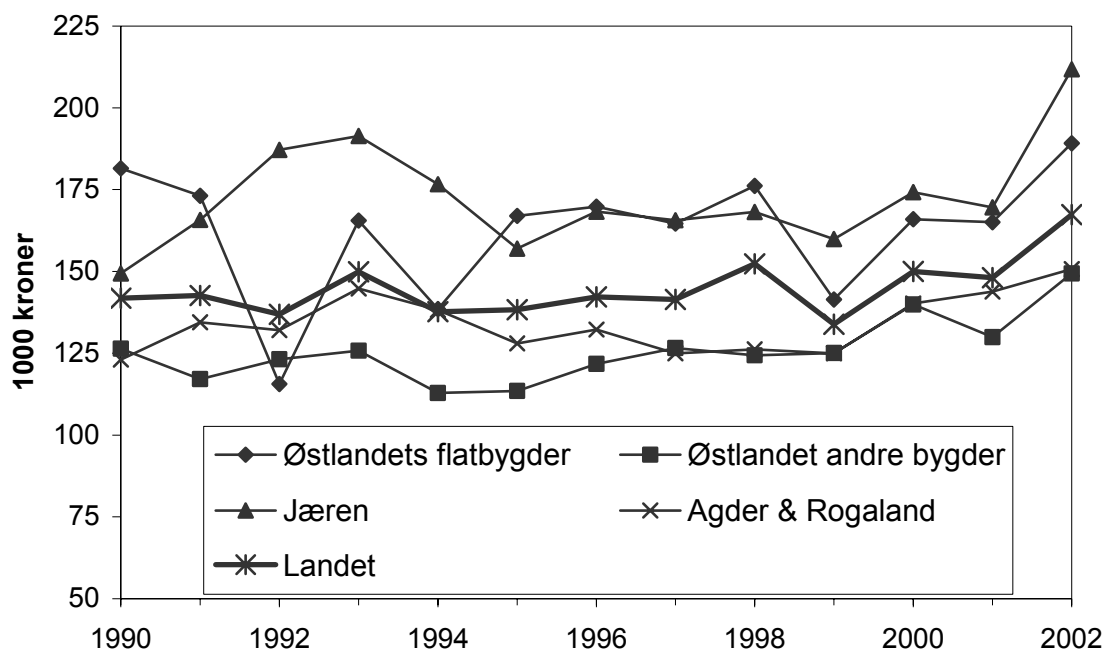
6.2 Utvikling i vederlag til arbeid og egenkapital for de enkelte områdene, driftsformene og størrelsesgruppene

Dette kapitlet bygger på Driftsgranskingene som er en regnskapsundersøkelse for nær 1000 jordbruksbedrifter «der en vesentlig del av inntektene kommer fra bruket». Driftsgranskingene dekker hele landet og grupperer jordbruksbedriftene etter område, produksjon og størrelsesgrupper.

6.2.1 Inntekt etter område

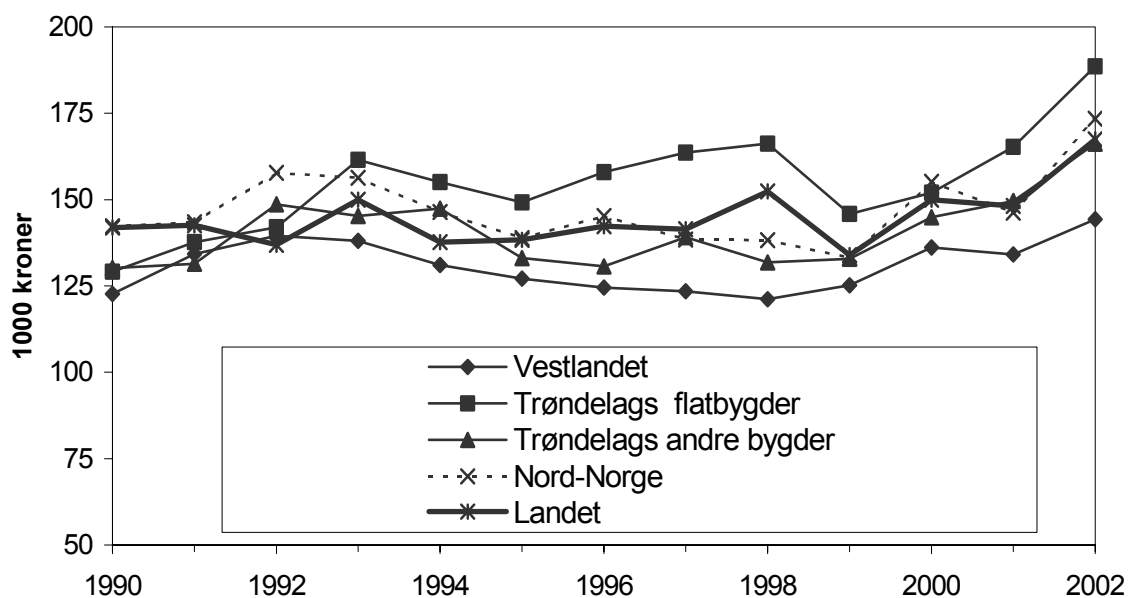
Figur 6.1a viser utviklingen i vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk for jordbruksbedrifter i de sørlige og østlige delene av landet slik det går fram av Driftsgranskingene. I figuren ligger det også inne en linje for hele landet. Jordbruksbedrifter på Jæren har i mange år hatt resultat som ligger over de andre landsdelene. Jordbruksbedrifter på Østlandets flatbygder har i gode kornår bedre resultat enn jordbruksbedriftene på Jæren. Resultatet for jordbruksbedrifter i Østlandets «andre bygder» ligger ofte lavest i undersøkelsen.

Figur 6.1b viser utviklingen i vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk for jordbruksbedrifter i det vestlig, midtre og nordlige Norge. I likhet med figur 6.1a har også denne med linje for hele landet. I disse landsdelene dominerer grovfôrbaserte produksjoner, og variasjonene mellom år er ikke så store. Jordbruksbedrifter i Trøndelags flatbygder har mange år et resultat som ligger godt over landsgjennomsnittet, mens jordbruksbedrifter på Vestlandet enkelte år har det svakeste resultatet i undersøkelsen.

Figur 6.1a Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk for områder i det østlige og sørlige Norge. Nominelle kroner

Kilde: NILF. Driftsgranskingene

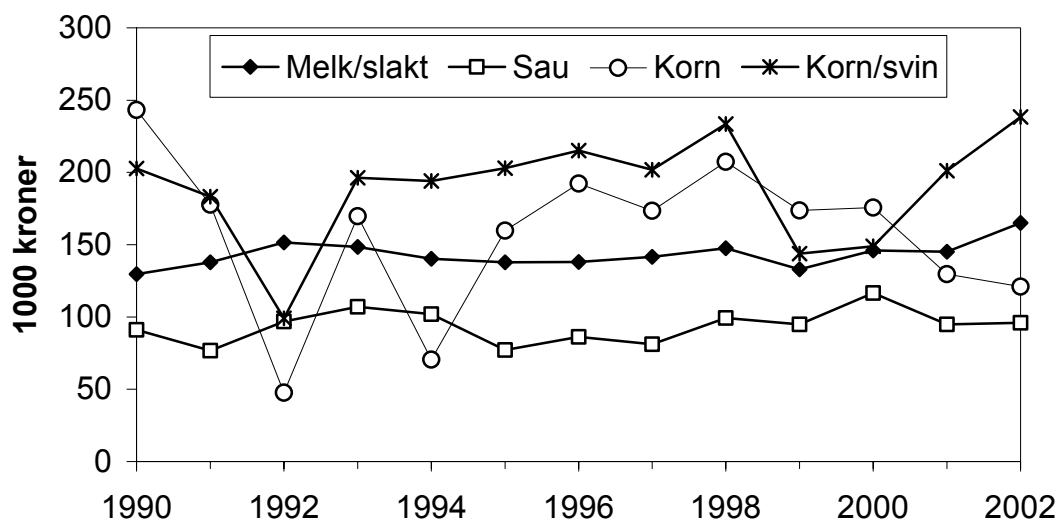
Figur 6.1b Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk for områder i Vest-Norge, Midt-Norge og Nord-Norge. Nominelle kroner

Kilde: NILF. Driftsgranskingene

6.2.2 Inntekt etter produksjon

Figur 6.2 viser utvikling i vederlag til arbeid og egenkapital siste 12 år for en del utvalgte driftsformer i Driftsgranskingene. Driftsformer med korn varierer mye med

de meteorologiske forholdene, mens grovfôrbaserte produksjoner har mye mindre variasjoner.

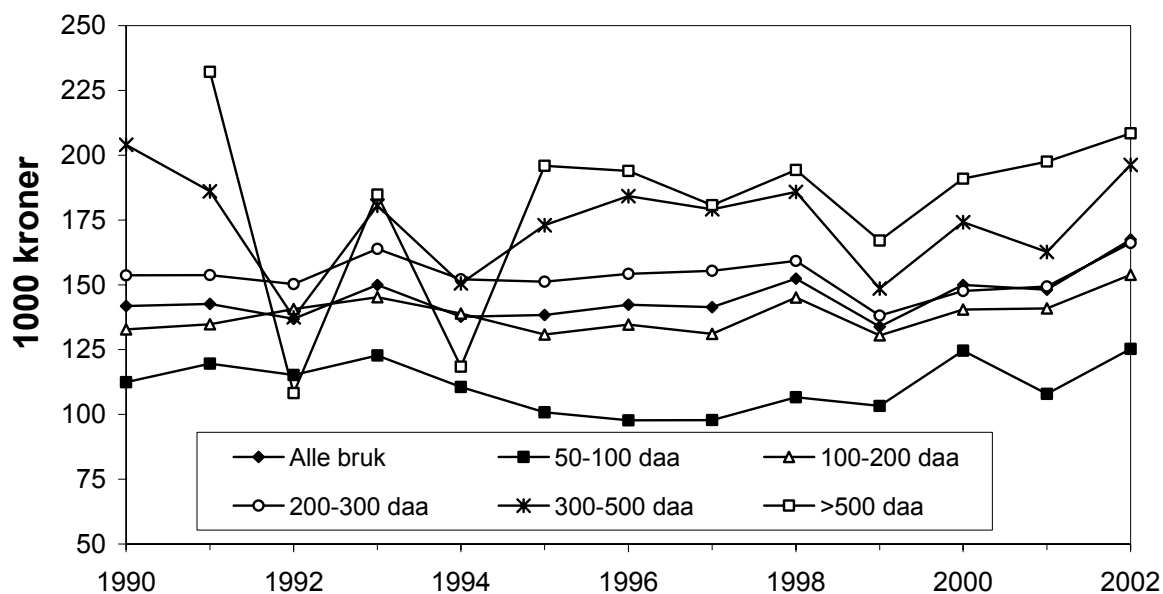
Figur 6.2 Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk for utvalgte produksjoner. Nominelle kroner

Kilde : NILF. Driftsgranskingene

6.2.3 Inntekt etter bruksstørrelse

Figur 6.3 viser endringen fra år til år i vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk for forskjellige arealgrupper i Driftsgranskingene.

Gruppene over 300 dekar har større årlig variasjon enn de mindre brukene. Store bruk har i gjennomsnitt forholdsvis stort kornareal. Årsvariasjonen på inntektskurven for gruppene over 300 dekar har ganske godt samsvar med årsvariasjonen i kornavlingene. De minste brukene har nesten uten unntak lavest vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk.

Figur 6.3 Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk for arealgrupper. Nominelle kroner

Kilde: NILF. Driftsgranskingene

6.3 Pensjonsgivende inntekt fra jordbruk, skogbruk og fiske

Dette kapitlet tar opp bøndernes inntekter fra primærnæringene, jordbruk, skogbruk og fiske. Pensjonsgivende næringsinntekt, eller personinntekt, er den del av næringsinntekta som er igjen etter at den innsatte kapitalen har fått dekning. Det er personinntekt som er grunnlag for beregning av pensjon og sykepenger. Skatten som beregnes av personinntekt, vil være høyere enn av en like stor kapitalinntekt. Kapitalavkastningsraten var 16 % de to første årene med delingsmodellen. Siden har raten blitt gradvis redusert, og de siste årene har det vært valgfri kapitalavkastningsrate mellom 0 % og henholdsvis 12, 11 og 11 % for 1997, 1998 og 1999.

Tabellene 6.2 til 6.8 viser utvikling i pensjonsgivende inntekt fra jordbruk, skogbruk og fiske fordelt etter fylke, jordbruksareal i drift, kornareal, antall melkekyr, antall sauer og brukers alder. Tallene gjelder for hovedbruker alene. I kystområdene kan noe av pensjonsgivende inntekt stamme fra fiske, men selv her har inntekter fra fisk liten betydning.

Den fylkesvise fordelingen av pensjonsgivende inntekt fra jordbruk, skogbruk og fiske er vist i Tabell 6.2. Brukere i Nord-Trøndelag, Rogaland, Nordland og Finnmark har den høyeste pensjonsgivende inntekten, mens den er lavest blant brukere i Telemark.

Tabell 6.3 viser pensjonsgivende inntekt fra primærnæringene for ulike størrelsesgrupper. Pensjonsgivende inntekt fra jordbruk, skogbruk og fiske øker med økende areal i alle år. Tabell 6.4 viser pensjonsgivende inntekt fra annen næring og lønnsarbeid for de ulike arealgruppene. Det er de med minst areal som har størst inntekt fra annen næring og lønnsarbeid, og disse inntektene avtar med økende areal. Ett unntak

er den aller største gruppa de to siste årene, da de har større inntekt fra annen næring og lønnsarbeid enn den nest største gruppa.

Tabell 6.2 Pensjonsgivende inntekt for brukere fra jordbruk, skogbruk og fiske, fordelt på fylker¹⁾. 1000 kr

	1992	1995	1999	2000	2001	2002
Østfold	33,7	49,7	51,3	57,0	57,0	63,9
Akershus	37,2	49,5	58,2	55,6	51,0	54,1
Hedmark	37,7	49,2	59,2	61,6	62,4	69,4
Oppland	46,4	57,2	72,5	73,8	75,4	84,3
Buskerud	26,1	32,9	47,1	50,0	49,2	53,7
Vestfold	30,6	47,8	57,9	61,8	62,6	63,2
Telemark	26,2	28,7	34,7	36,5	38,0	39,8
Aust-Agder	33,5	37,7	47,1	54,1	53,3	56,4
Vest-Agder	34,2	38,0	46,8	49,2	48,4	55,2
Rogaland	78,9	81,8	88,1	90,8	90,1	102,0
Hordaland	36,5	36,3	46,4	48,4	48,5	52,2
Sogn og Fjordane	49,5	49,4	55,5	62,1	57,4	61,6
Møre og Romsdal	52,8	53,3	66,6	74,7	75,0	84,2
Sør-Trøndelag	60,6	65,5	74,5	79,0	80,8	92,0
Nord-Trøndelag	66,9	76,1	88,2	91,5	95,8	113,1
Nordland	63,0	66,2	78,6	87,6	89,7	99,7
Troms	61,8	65,8	68,3	76,9	78,9	88,3
Finnmark	50,4	52,4	71,1	72,5	84,9	98,9
Hele landet	47,1	53,8	64,2	68,0	68,5	76,4

1) Før 2001 gjelder tallene kun de over 5 daa

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Bøndernes inntekt og formue

Tabell 6.3 Pensjonsgivende inntekt for brukere fra jordbruk, skogbruk eller fiske fordelt etter jordbruksareal. 1000 kr

Arealgruppe, dekar	1992	1995	1999	2000	2001	2002
0–50 ¹⁾	11,2	11,7	12,8	13,8	16,6	19,3
50–100	36,8	33,6	30,0	30,3	26,6	27,8
100–150 ²⁾	67,7	70,3	77,2	78,1	73,2	77,4
150–200	84,2	104,5				
200–300	94,4	109,1	113,4	116,8	117,6	127,9
300–500	92,3	109,1	126,4	134,0	134,8	149,0
> 500	96,2	137,6	161,6	171,1	163,9	177,9
Alle	47,1	53,8	64,2	68,0	68,5	76,4

1) Til og med 1999 gjelder tallene størrelsesgruppen 5-50 daa

2) For 1999, 2000, 2001 og 2002 gjelder denne linjen hele arealgruppen 100–200 daa

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Bøndernes inntekt og formue

Tabell 6.4 Pensjonsgivende inntekt for bruker fra annen næring og lønnsarbeid fordelt etter jordbruksareal. 1000 kr

Arealgruppe, dekar	1992	1995	1999	2000	2001	2002
0–50 ¹⁾	122,1	133,7	175,2	185,4	192,6	200,2
50–100	102,8	116,9	157,4	170,8	183,4	197,7
100–150 ²⁾	72,6	82,5	111,4	124,1	136,1	151,8
150–200	57,6	63,9				
200–300	56,6	61,2	84,2	93,9	105,4	112,2
300–500	56,4	72,0	84,2	90,5	96,7	108,5
> 500	47,4	58,4	78,9	97,5	103,5	118,1
Alle	92,3	100,1	128,1	138,2	146,6	157,3

1) Til og med 1999 gjelder tallene størrelsesgruppen 5-50 daa

2) For 1999, 2000, 2001 og 2002 gjelder denne linjen hele arealgruppen 100–200 daa

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Bøndernes inntekt og formue

Tabell 6.5 Pensjonsgivende inntekt for bruker fra jordbruk, skogbruk eller fiske fordelt etter kornareal¹⁾. 1000 kr

Kornareal, dekar	1992	1995	1999	2000	2001	2002
< 50	27,1	35,1	44,5	47,7	51,7	60,0
50–100	30,4	38,5	44,7	44,5	46,3	50,0
100–200	41,6	53,4	55,6	56,7	55,1	59,8
200–300 ²⁾	66,8	85,8	88,0	85,8	80,4	88,7
300–500			117,1	120,9	116,8	121,8
> 500	90,8	136,9	153,7	173,1	151,8	162,1

1) Før 2001 gjelder tallene kun de over 5 daa

2) De første årene gjelder tallene arealgruppe 200–500 dekar

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Bøndernes inntekt og formue

Tabell 6.5 viser pensjonsgivende inntekt fra primærnæringene etter størrelsen på kornarealet. Det er sammenheng mellom økende kornareal og økende inntekt fra jordbruk, skogbruk og fiske. De to siste årene er ett unntak her, fordi den minste arealgruppa da hadde høyere inntekt enn den nest minste gruppa. Både i denne tabellen og i tabell 6.6 og 6.7 med husdyrproduksjon kan det være flere produksjoner på jordbruksbedriften.

Tabell 6.6 Pensjonsgivende inntekt for bruker fra jordbruk, skogbruk eller fiske fordelt etter antall melkekyr¹⁾. 1000 kr

Besetningsstørrelse	1992	1995	1999	2000	2001	2002
1-4	38,0	37,3	45,0	52,3	46,3	54,4
5-9	84,4	85,3	93,0	97,5	91,8	102,9
10-14	106,8	112,9	123,9	130,4	132,4	147,2
15-19	119,3	129,4	143,3	154,9	155,8	178,9
> 20	128,4	134,7	157,1	167,6	176,5	200,7

1) Før 2001 gjelder tallene kun de over 5 daa

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Bøndernes inntekt og formue

Før melkeprodusenter er det positiv sammenheng mellom antall melkekyr og pensjonsgivende inntekt i næring. For brukere med sau er det en nedgang i pensjonsgivende inntekt fra primærnæring for økende besetningsstørrelse opp til 50 sauer de fleste år. Produsentgruppa med besetninger fra 50 til 100 dyr har høyere gjennomsnittlig inntekt fra næringa enn gruppene under, og de med mer enn 100 sau har betydelig høyere pensjonsgivende inntekt fra næring.

Tabell 6.7 Pensjonsgivende inntekt for bruker fra jordbruk, skogbruk eller fiske fordelt etter antall sauer 1.6¹⁾. 1000 kr

Besetningsstørrelse	1992	1995	1999	2000	2001	2002
1-9	34,3	38,6	47,1	49,1	47,8	57,3
10-19	35,9	35,7	39,8	43,9	41,5	45,3
20-49	36,0	35,5	40,6	44,2	40,2	44,4
50-99	47,3	47,1	53,8	60,7	56,5	60,8
> 100	67,0	73,0	82,2	92,0	89,0	97,8

1) Før 2001 gjelder tallene kun de over 5 daa

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Bøndernes inntekt og formue

Tabell 6.8 viser brukers alder og gjennomsnittsinntekt. Det er i alderen 50 til 60 år at brukeren har den høyeste pensjonsgivende inntekt fra drifta.

Tabell 6.8 Pensjonsgivende inntekt for bruker fra jordbruk, skogbruk eller fiske fordelt etter brukers alder¹⁾. 1000 kr

Aldersgruppe	1992	1995	1999	2000	2001	2002
< 29	35,8	49,4	52,6	55,8	58,3	65,9
30-39	46,1	55,1	61,3	66,4	66,8	74,7
40-49	53,0	58,6	68,8	72,8	73,9	81,5
50-59	56,0	61,6	72,0	75,2	75,5	83,9
60-69	43,1	46,8	60,0	62,4	61,1	69,0
> 70	12,8	12,1	14,5	14,0	13,4	15,6

1) Før 2001 gjelder tallene kun de over 5 daa

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Bøndernes inntekt og formue

6.4 Alminnelig inntekt

Alminnelig inntekt er et videre begrep enn pensjonsgivende inntekt i kapittel 6.3. Alminnelig inntekt omfatter alle skattepliktige inntekter, der de viktigste er lønn, pensjoner, overskudd fra næringsvirksomhet, renteinntekter og andre kapitalinntekter. Målet alminnelig inntekt ble innført i forbindelse med skattereformen og finnes fra og med inntektsåret 1992. Fra summen av inntekter trekkes alle fradrag, blant annet minstefradrag (kun i lønnsinntekt), fagforeningskontingent, premie til egen pensjonsforsikring, renteutgifter og jordbruksfradrag.

Tabellene 6.9 til 6.13 viser utviklingen i alminnelig inntekt for bruker (1992–2002) og bruker med eventuell ektefelle i samme periode fordelt etter areal, kornareal, antall melkekyr, antall sauer og brukers alder. Bruker er bestemt i utvalgstillinga som den det er angitt fødselsnummer på. Der det er angitt to fødselsnummer, blir den eldste valgt. Det var 73 % av brukerne som hadde ektefelle i 1995, og 71 % i 1997. Det blir derfor inntektene for ektefellene til denne andelen som regnes med i statistikken sammen med inntektene til det totale antall brukere. Det er ikke tatt hensyn til hvorfra ektefellene henter sin inntekt. Fylkesvis fordeling av alminnelig inntekt vises i del II tabell 11a og b.

Tabell 6.9a Alminnelig inntekt for bruker fordelt etter areal. 1000 kr

Arealgruppe, dekar	1992	1995	1999	2000	2001	2002
0–50 ¹⁾	131,0	151,5	194,4	209,6	202,9	222,6
50–100	143,4	159,1	196,0	205,3	195,3	216,1
100–150 ²⁾	160,7	172,5	208,8	210,0	194,2	212,8
150–200	173,8	183,0				
200–300	189,5	205,4	222,0	228,2	211,3	230,7
300–500	208,5	249,3	259,4	263,2	237,8	269,5
> 500	274,9	348,1	473,2	485,7	332,1	605,5
Alle	162,0	174,3	214,5	222,9	206,7	236,4

1) Før 2001 gjelder tallene kun de over 5 daa

2) For 1999, 2000, 2001 og 2002 gjelder denne linjen hele arealgruppen 100–200 daa

Tabell 6.9b Alminnelig inntekt for bruker og eventuell ektefelle fordelt etter areal. 1000 kr

Arealgruppe, dekar	1992	1995	1999	2000	2001	2002
0–50 ¹⁾	183,9	216,6	290,8	312,8	309,4	337,8
50–100	210,4	228,8	293,2	307,6	301,6	329,5
100–150 ²⁾	234,4	251,5	314,2	318,9	304,9	332,6
150–200	250,7	269,2				
200–300	281,1	302,4	337,9	348,5	330,2	360,8
300–500	302,4	356,9	396,9	402,0	377,8	423,4
> 500	385,8	488,3	629,0	651,8	488,2	788,6
Alle	233,6	252,1	321,3	334,9	321,0	361,3

1) Før 2001 gjelder tallene kun de over 5 daa

2) For 1999, 2000, 2001 og 2002 gjelder denne linjen hele arealgruppen 100–200 daa

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Bøndernes inntekt og formue

For alle år og alle grupperingene i tabellene 6.9 og 6.10 øker alminnelig inntekt med økende areal. Det kan være flere produksjoner på samme jordbruksbedrift i grupperingene i tabellene. Nedgangen i alminnelig inntekt fra 2000 til 2001 kan delvis forklares med endring av jordbruksfradraget. For den største gruppen er det en veldig sterk økning fra 2001 til 2002. Dette skyldes i hovedsak at noen brukere hadde stort aksjeutbytte, delvis som følge av at mottatt aksjeutbytte igjen vart skattefritt i 2002.

Tabell 6.10a Alminnelig inntekt for bruker fordelt etter kornareal¹⁾.1000kr

Arealgruppe, dekar	1992	1995	1999	2000	2001	2002
< 50	163,7	173,3	228,5	218,4	218,3	248,6
50–100	150,3	183,0	231,3	240,0	236,7	272,0
100–200	164,7	205,1	261,6	259,4	242,5	264,3
200–300	204,1	255,8	324,9	298,1	272,0	295,3
300–500 ²⁾			337,4	380,9	301,0	330,7
> 500	302,1	417,2	394,0	551,8	394,2	904,2

1) Før 2001 gjelder tallene kun de over 5 daa

2) For de første årene gjelder tallene gruppa 200–500 daa

**Tabell 6.10b Alminnelig inntekt for bruker og eventuell ektefelle fordelt etter kornareal¹⁾.
1000 kr**

Arealgruppe, dekar	1992	1995	1999	2000	2001	2002*
< 50	211,6	248,1	333,5	335,0	332,5	373,8
50–100	229,1	263,0	342,9	355,5	356,7	400,0
100–200	239,4	296,5	379,9	389,6	369,5	405,0
200–300	294,2	364,1	454,1	436,9	406,3	441,6
300–500 ²⁾			486,5	533,7	358,2	519,9
> 500	407,4	574,9	562,0	729,9	560,4	1 099,6

1) Før 2001 gjelder tallene kun de over 5 daa

2) For de første årene gjelder tallene gruppa 200–500 daa

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Bøndernes inntekt og formue

Både for bruker og for bruker med ektefelle øker alminnelig inntekt med antall melkekyr i alle årene slik det framgår av tabell 6.11. Vi ser også at alminnelig inntekt i begge tabellene er blitt redusert etter år 2000 for den minste gruppa.

Tabell 6.11a Alminnelig inntekt for bruker fordelt etter antall melkekyr¹⁾. 1000 kr

Besetningsstørrelse	1992	1995	1999	2000	2001	2002
1-4	129,3	143,4	154,6	158,3	145,8	139,2
5-9	160,7	158,4	191,4	177,0	157,5	181,5
10-14	178,6	177,6	195,8	188,7	175,2	194,2
15-19	197,7	205,2	208,1	205,5	196,0	215,9
> 20	224,8	239,4	235,4	242,5	225,9	263,6

1) Før 2001 gjelder tallene kun de over 5 daa

Tabell 6.11b Alminnelig inntekt for bruker og eventuell ektefelle fordelt etter antall melkekyr¹⁾. 1000 kr

Besetningsstørrelse	1992	1995	1999	2000	2001	2002
1-4	182,1	211,9	222,6	222,7	215,8	212,2
5-9	230,7	233,5	285,1	269,9	250,4	284,5
10-14	259,7	262,8	299,1	294,5	282,6	305,9
15-19	293,4	300,8	321,0	319,7	314,8	345,2
> 20	332,2	351,6	368,8	378,7	361,7	411,6

1) Før 2001 gjelder tallene kun de over 5 daa

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Bøndernes inntekt og formue

Tabell 6.12 viser alminnelig inntekt på bruk med sau for bruker og også bruker med eventuell ektefelle gruppert etter besetningsstørrelse. Alminnelig inntekt for bruker øker opp til besetningsstørrelse på 100 dyr i årene 1992 og 1995. Før 1999 var alminnelig inntekt høyest ved besetningsstørrelsen opptil 20 til 50 sauer, for deretter å avta for gruppene med større besetninger. I år 2000 hadde brukerne og brukere med ektefelle med de største besetningene også høyest gjennomsnittlig alminnelig inntekt. I de to siste årene var det brukere og brukere med ektefeller med færrest dyr som hadde høyest gjennomsnittlig alminnelig inntekt.

Tabell 6.12a Alminnelig inntekt for bruker fordelt etter antall sauer per 1. juni¹⁾. 1000 kr

Besetningsstørrelse	1992	1995	1999	2000	2001	2002
1-9	135,8	141,9	184,1	189,5	182,2	197,2
10-19	139,9	146,7	179,0	186,5	179,3	208,4
20-49	143,4	150,5	189,3	191,7	180,5	191,5
50-99	151,5	156,4	185,2	191,9	176,7	186,9
> 100	146,5	156,2	183,3	193,9	170,7	182,3

1) Før 2001 gjelder tallene kun de over 5 daa

Tabell 6.12b Alminnelig inntekt for bruker og eventuell ektefelle fordelt etter antall sauer per 1. juni¹⁾. 1000 kr

Besetningsstørrelse	1992	1995	1999	2000	2001	2002
1– 9	190,0	203,8	281,7	291,9	292,3	317,0
10–19	197,9	214,7	274,4	286,9	281,8	329,7
20–49	206,6	222,0	288,7	295,5	286,6	302,9
50–99	223,6	231,5	291,2	301,6	286,9	306,2
> 100	214,0	231,3	292,5	307,7	280,0	298,1

1) Før 2001 gjelder tallene kun de over 5 daa

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Bøndernes inntekt og formue

Tabell 6.13 viser alminnelig inntekt etter brukerens alder. Både bruker og bruker med ektefelle har lavest inntekt i den yngste og den eldste aldersgruppa. Den høyeste inntekten har de senere årene ligget i aldersgruppa 40 til 49 år både for bruker og bruker med ektefelle, men i 2001 var det bruker med ektefelle i aldersgruppen 50–59 år som hadde høyest inntekt.

Tabell 6.13a Alminnelig inntekt for bruker fordelt etter brukers alder¹⁾. 1000 kr

Aldersgruppe	1992	1995	1999	2000	2001	2002
< 29	119,4	134,6	150,3	151,9	145,5	158,5
30–39	150,6	172,9	200,4	207,8	185,7	205,1
40–49	171,1	195,1	235,6	245,5	228,2	254,9
50–59	164,5	187,8	234,0	241,5	225,8	247,4
60–69	146,5	150,8	192,3	202,1	184,3	252,0
> 70	101,1	112,7	147,4	145,9	149,4	179,1

1) Før 2001 gjelder tallene kun de over 5 daa

Tabell 6.13b Alminnelig inntekt for bruker og eventuell ektefelle fordelt etter brukers alder¹⁾. 1000 kr

Aldersgruppe	1992	1995	1999	2000	2001	2002
< 29	141,5	159,0	188,8	186,3	182,1	197,6
30–39	211,1	235,2	293,0	301,1	281,9	310,4
40–49	263,4	294,0	359,8	375,0	359,0	396,8
50–59	243,1	284,3	357,9	374,2	359,0	390,9
60–69	240,3	215,0	289,2	304,3	290,8	369,3
> 70	127,2	145,3	190,1	190,0	197,3	231,5

1) Før 2001 gjelder tallene kun de over 5 daa

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Bøndernes inntekt og formue

I tabell 6.14 har vi delt den alminnelig inntekten i intervaller. Tabellen viser hvor stor andel av henholdsvis bruker og bruker pluss eventuell ektefelle som ut fra skattelig-

ningen 2002 havnet i de ulike intervallene. Brukere som har alminnelig inntekt mellom 100 og 400 000 kroner utgjør 70 %. For bruker og ektefelle samlet er alminnelig inntekt høyere, og 58 % havner i samme gruppe.

Tabell 6.14 Andel brukere og brukere pluss evt ektefelle med ulik alminnelig inntekt. Prosent

Alminnelig inntekt i 1000 kroner	Uten	1– 100	100– 200	200– 300	300– 400	400– 500	500– 750	Over 750
Kun bruker	3,4	17,9	30,9	26,8	11,8	4,4	3,1	1,7
Bruker og evt ektefelle	1,7	8,2	16,6	21,8	20,0	14,3	12,9	4,4

6.5 Levekår

6.5.1 Levekår og økonomi

St.meld. nr. 19 (1999–2000) ser inntektsmuligheter og levekår i sammenheng, og formulerer det slik: Regjeringen vil «tilby næringen inntektsmuligheter og sosiale vilkår som sikrer rekruttering til næringen og som gjør det mulig for utøverne i jordbruket å ta del i inntekts- og velferdsutviklingen i samfunnet på lik linje med andre grupper.»

I kjølvannet av Statistisk sentralbyrås store levekårsundersøkelse som ble gjennomført høsten 1995, er det kommet mange rapporter om bønders levekår. En oppsummerende artikkel, «Økonomiens betydning i landbruksbefolkningens hverdag»²⁰, tar opp forholdet mellom levekår og økonomi. Det synes i utgangspunktet å være liten sammenheng mellom bøndenes forbrukskapasitet og egenopplevde livskvalitet forutsatt at inntektsnivået ikke er så lavt at gardsbrukets framtid er truet. Sparsommelighet ser fortsatt ut til å være en sterk norm innen landbruksbefolkningen. Imidlertid viser artikkelen at sammenhengene er langt mer sammensatte og ikke først og fremst knyttet til forbruksevnen.

Selv om husholdningens økonomi sikres ved høy arbeidsinnsats og inntekter utenom gardsbruket, vil mange føle bekymring for gårdens økonomi og mulighetene til å foreta vedlikehold og investeringer. Den vedvarende økonomiske marginaliseringen av landbruksbefolkningen reduserer også bøndenes subjektive livskvalitet. Den lave inntekten per årsverk oppleves som en lav verdsettelse av arbeid innen landbruket og vanskeliggjør en målsetting om å være heltidsbonde.

Høy arbeidsbelastning reduserer bøndenes livskvalitet. Undersøkelsesmaterialet er alle gardbrukere og deres livspartnere i levekårsundersøkelsen, i alt 2 438 personer supplert med 75 dybdeintervjuer. I dette materialet var gjennomsnittlig arbeidsinnsats 2 444 timer per år for heltidsbønder og mer for deltidsbønder. En så stor arbeidsbelastning vil virke ekskluderende fra en rekke sosiale arenaer, og det er spesielt viktig for yngre bønder.

²⁰ Rye, J. F. 2000. *Økonomiens betydning i landbruksbefolkningens hverdag*. Landbruksøkonomisk forum 3/2000 s. 37-45. Et prosjekt finansiert gjennom Norges forskningsråds program: «Levekår, utvikling og omstilling i landbruket»

St.meld. nr 19 (1999–2000) har som uttalt mål å «over tid styrke driftsenheter med ressursgrunnlag til å være et hovedyrke.» Tabell 6.15 nedenfor viser den relative betydningen av inntekt fra jordbruket. Grunnlaget er selvangivelsesdata og post 2.7.1 i selvangivelsen: Næringsinntekter i følge næringsoppgave i jordbruk, gartneri mv. Tabell 6.15 til tabell 6.19 inkluderer også jordbruksbedrifter under 5 dekar.

Av bruk med selvangivelsesdata var over en femtedel uten positiv næringsinntekt fra jordbruket i selvangivelsen i 2002. I 1999 hadde en firedel negativ næringsinntekt (se Resultatkontrollen 2002). Totalt for landet henter 26 % av alle brukere over halvparten av bruttoinntekta fra næringsinntekt i jordbruket. I 1999 var tilsvarende andel 35 %. Andelen brukere med minst halvparten av inntekten fra landbruket var størst i Rogaland, Nord-Trøndelag og Nordland med 38 %.

Tabell 6.15 Brukere med selvangivelsesdata og fordelingen av næringsinntekt fra jordbruk i forhold til bruttoinntekt. Prosentandel. 2002

	Antall brukere	Andel næringsinntekt av bruttoinntekt, prosent					
		Uten	< 10	10-50	50-90	> 90	> 50
Østfold	3 089	24,7	26,0	30,3	15,4	3,5	18,9
Akershus/Oslo	3 018	26,7	27,0	32,3	12,1	1,9	13,9
Hedmark	4 949	23,6	21,1	31,3	18,9	5,0	23,9
Oppland	6 013	19,0	16,1	34,6	24,3	6,0	30,3
Buskerud	3 230	26,6	25,5	32,5	12,8	2,6	15,4
Vestfold	2 131	24,7	27,5	29,8	14,5	3,5	17,9
Telemark	2 140	36,7	25,9	25,9	9,6	1,8	11,4
Aust-Agder	977	27,1	23,1	34,5	13,3	1,9	15,3
Vest-Agder	1 634	28,8	20,8	30,7	16,1	3,7	19,8
Rogaland	5 700	13,3	16,2	32,1	29,3	9,1	38,4
Hordaland	4 610	26,1	25,6	30,2	13,9	4,3	18,2
Sogn og Fjordane	4 547	17,2	21,0	38,6	18,4	4,9	23,3
Møre og Romsdal	4 129	17,3	17,5	34,1	24,0	7,2	31,2
Sør-Trøndelag	4 090	14,9	14,4	34,0	29,1	7,7	36,7
Nord-Trøndelag	4 327	11,9	14,6	35,2	30,4	7,9	38,3
Nordland	3 247	14,9	13,7	33,4	27,1	10,9	38,0
Troms	1 690	15,6	18,1	32,3	23,3	10,8	34,0
Finnmark	489	20,7	13,3	29,2	24,5	12,3	36,8
Hele landet	60 010	20,4	20,0	32,8	21,0	5,9	26,9

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Selvangivelsesdata 2002

Tabell 6.16 viser tilsvarende fordeling ut i fra jordbruksareal i drift. I størrelsesgruppen fra 5 til 49 dekar, er nesten halvparten uten næringsinntekt, mens 4 % av brukerne henter mer enn 50 % av bruttoinntekten fra jordbruket. Andelen brukere som henter mer enn 50 % av bruttoinntekten fra jordbruket, øker med økende bruksstørrelse og er 53 % for brukene med over 500 dekar. Det er relativt flest brukere i arealgruppa fra 300 til 499 dekar som henter mer enn 90 % av bruttoinntekta fra jordbruket. I 1999 var det brukere med 200 til 300 dekar som hadde høyest andel

over 90 % av bruttoinntekt fra jordbruket. For alle arealgrupper har denne andelen gått ned fra 14 til 6 % fra 1999 til 2002.

Tabell 6.16 Brukere med selvangivelsesdata og fordelingen av næringsinntekt fra jordbruk i forhold til bruttoinntekt etter jordbruksareal i drift. Prosentandeler. 2002*

Arealgruppe, dekar	Antall brukere	Andel næringsinntekt av bruttoinntekt, prosent					
		Uten	< 10	10-50	50-90	> 90	> 50
< 5	510	34,7	15,7	23,7	17,3	8,6	25,9
5-49	8 757	48,0	30,9	16,5	3,4	1,3	4,6
50-99	13 308	30,0	32,2	28,6	7,3	2,0	9,2
100-199	19 253	14,1	17,8	39,9	22,0	6,1	28,2
200-299	10 310	6,5	9,0	37,5	36,7	10,2	46,9
300-499	5 933	5,5	7,5	35,1	40,2	11,7	52,0
> 500	1 939	6,9	5,6	35,0	42,9	9,6	52,5
Alle	60 010	20,4	20,0	32,8	21,0	5,9	26,9

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Selvangivelsesdata 2002

Tabell 6.17 viser en tilsvarende fordeling etter alder på bruker. Det er relativt sett noen flere brukere under 30 år som ikke har positiv næringsinntekt. Med unntak av de over 70 år hvor bare 3 % henter mer enn 50 % av inntekten fra jordbruket, er det ikke store forskjeller mellom aldersgruppene. Vedlikehold og avskrivninger vil påvirke næringsinntekten. Det er derfor ikke urimelig at de yngste i etableringsfasen og de eldste der en del trappet ned drifta, vil ha flere brukere uten positiv næringsinntekt.

Tabell 6.17 Brukere med selvangivelsesdata og fordelingen av næringsinntekt fra jordbruk i forhold til bruttoinntekt etter alder på bruker. Prosentandeler. 2002

Aldersgruppe	Antall brukere	Andel næringsinntekt av bruttoinntekt, prosent					
		Uten	0-10	10-49	50-90	> 90	> 50
< 30	2 415	27,7	12,6	28,1	19,5	12,1	31,6
30-39	11 714	22,4	17,3	32,1	20,7	7,4	28,2
40-49	17 731	18,6	20,3	33,4	21,8	5,9	27,7
50-59	17 600	18,1	21,5	32,6	22,4	5,4	27,8
60-69	8 770	19,0	20,7	35,1	21,0	4,3	25,2
> 70	1 780	43,8	24,6	28,7	2,9	0,0	2,9
Alle	60 010	20,4	20,0	32,8	21,0	5,9	26,9

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Selvangivelsesdata 2002

St.meld. nr. 19 (1999-2000) gikk inn for å «*bruke skatt i inntektspolitikken i jordbruket, innføre fradrag i positiv næringsinntekt i jordbruket som kompensasjon for reduserte målpriser.*» Fra og med skatteåret 2000 ble det innført et jordsbruksfradrag i alminnelig inntekt for skatteyttere med positiv næringsinntekt fra jordbruket. Dette fradraget i positiv

næringsinntekt ble fastlagt til kroner 36 000 per jordbruksbedrift 2001, med halv virkning i 2000; kroner 18 000. For skatteårene 2002 og 2003 økte jordbruksfradraget med et inntektsavhengig tillegg. For 2002 kan 9 % av jordbruksinntekten utover 36 000 kroner trekkes ifra, opp til samlet fradrag på 47 500 kroner. For å få fullt fradrag kreves det en jordbruksinntekt på om lag 163 778. For 2003 kan 19 % av jordbruksinntekt utover 36 000 kroner trekkes fra, men maks 61 500, noe som krever en inntekt på 170 211 kroner. Fradraget gjelder for beregning av alminnelig inntekt og har ingen virkning på personinntekten. Tabell 6.18 viser omfanget av brukere som vil kunne benytte fradraget. Grunnlaget for fradraget vil i tillegg til det som føres i næringsoppgaven, også inkludere sykepenger fra jordbruket. Det blir et tillegg til næringsinntekten i tabellen, men forskjellen blir liten.

Tabell 6.18 Brukere med selvangivelsesdata og andelen med næringsinntekt fra jordbruk etter inntektsnivå. 2002

	Antall brukere	Næringsinntekt per jordbruksbedrift, andel i gruppa. %				
		Uten	0 – 36 000	36 001– 163 778	163 779 – 170 210	> 170 210
Østfold	3 089	24,7	17,7	30,4	1,0	26,2
Akershus/Oslo	3 018	26,7	18,3	30,1	0,7	24,1
Hedmark	4 949	23,7	17,2	29,3	1,0	28,9
Oppland	6 013	19,0	13,9	31,0	1,3	34,7
Buskerud	3 230	26,6	19,5	31,4	0,9	21,7
Vestfold	2 131	24,7	19,1	28,8	0,8	26,7
Telemark	2 140	36,7	23,2	25,5	0,5	14,1
Aust-Agder	977	27,1	20,3	31,2	0,6	20,8
Vest-Agder	1 634	28,8	18,7	26,9	1,1	24,6
Rogaland	5 700	13,3	12,8	24,6	1,1	48,3
Hordaland	4 610	26,1	22,7	28,0	1,1	22,0
Sogn og Fjordane	4 547	17,2	18,3	36,3	1,3	26,9
Møre og Romsdal	4 129	17,3	15,4	27,1	1,1	39,1
Sør-Trøndelag	4 090	14,9	12,8	27,6	1,8	42,9
Nord-Trøndelag	4 327	11,9	12,0	27,4	1,5	47,2
Nordland	3 247	14,9	13,2	29,0	1,1	41,8
Troms	1 690	15,6	16,3	29,2	0,9	38,0
Finnmark	489	20,7	15,7	24,9	1,4	37,2
<i>Hele landet</i>	<i>60 010</i>	<i>20,4</i>	<i>16,5</i>	<i>29,0</i>	<i>1,1</i>	<i>33,0</i>
<i>Antall</i>		<i>12 219</i>	<i>9 893</i>	<i>17 407</i>	<i>674</i>	<i>19 817</i>

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Selvangivelsesdata 2002

Av tabell 6.18 går det fram at 34 % av antall brukere hadde inntekt på mer enn kroner 163 778 fra jordbruket i næringsoppgaven i 2002. Det var 63 % som fullt

ut kunne utnyttet et inntektsfradrag på kroner 36 000. Det er lavest andel som ville kunne benyttet fradraget i Telemark og høyest i Rogaland, Trøndelag og Nordland.

Tabell 6.19 nedenfor viser tilsvarende etter størrelsesgrupper. Vi ser at andelen som vil kunne utnytte fradraget helt, øker med økende bruksstørrelse (bortsett fra den minste gruppen).

Tabell 6.19 Brukere med selvangivelsesdata og andelen med næringsinntekt fra jordbruk etter inntektsnivå og arealgrupper. 2002

Arealgruppe, dekar	Antall brukere	Næringsinntekt per jordbruksbedrift, andel i gruppa. %				
		Uten	0–36 000	36 001– 163 000	163 001– 170 210	> 170 210
< 5	510	34,7	14,9	18,0	1,0	31,4
5– 49	8 757	48,0	31,0	15,9	0,2	4,8
50– 99	13 308	30,0	28,8	32,1	0,6	8,5
100–199	19 253	14,1	12,8	37,2	1,6	34,2
200–299	10 310	6,5	5,2	27,3	1,5	59,5
300–499	5 933	5,5	3,7	22,9	1,3	66,6
> 500	1 939	6,9	2,2	16,0	1,4	73,5
<i>Alle</i>	<i>60 010</i>	<i>20,4</i>	<i>16,5</i>	<i>29,0</i>	<i>1,1</i>	<i>33,0</i>

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Selvangivelsesdata 2002

6.5.2 Helse

Landbrukets HMS-tjeneste (tidligere Landbrukshelsen) er en stiftelse som eies av Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag. Den hadde i år 2002 6 168 medlemmer fordelt over hele landet. De foretar hvert år en helseregistrering blant sine medlemmer, og i 2002 var det 2 091 innsendte skjema, hvorav 75 % var menn. I materialet for 2002 er de fleste husdyrprodusenter (over 90 %), og 81 % er heltidsbønder.

Over 1/3 av medlemmene har støyskadedt hørsel, mens 63 % de siste månedene har søkt behandling for plager i nakke, skuldre, rygg, armer eller ben. Disse prosentene er tilnærmet stabile de siste tre årene. Ca 20 % oppgir å ha hudplager/eksem.

Som positivt når det gjelder hvordan bøndene opplever sin egen arbeidssituasjon, svarer de at de trives i sitt yrke og med dyra. Det gjøres også i stadig større grad tiltak for å bedre arbeidsmiljøet.

På den andre siden ligger flere negative faktorer. Over 50 % har daglige økonomiske bekymringer, 80 % savner ferie og fritid og 55 % melder om ensomhet i yrket. 38 % var sykmeldt i 2002 og langtidsfraværet har økt fra 0 % i 1996 til 14,2 % i 2002.

Tabell 6.20 viser resultatene om hvordan bøndene opplever hverdagen sin de tre siste årene.

Tabell 6.20 Utsagn om egen arbeidssituasjon. Helt eller delvis enig i følgende utsagn

Påstand	2000	2001	2002
Jeg har et variert og interessant arbeid	98,0 %	98,0 %	97,8 %
Å være min egen herre betyr mye for meg	92,0 %	97,0 %	94,8 %
Gården gir gode bo- og oppvekstforhold	97,0 %	97,0 %	98,6 %
Dyrestell er viktig for min trivsel	81,0 %	87,0 %	88,3 %
Papir og formaliteter dreper arbeidslysten	60,0 %	68,0 %	70,4 %
Jeg savner ferie og fritid	79,0 %	79,0 %	79,9 %
Dagen preges av økonomiske bekymringer	51,0 %	52,0 %	52,5 %
Arbeidet som bonde gjør meg ensom	53,0 %	53,0 %	54,7 %
Godt fagmiljø er et savn innen landbruket	47,0 %	48,0 %	52,0 %
Jeg er bekymret for/i tvil om noen av barna vil overta	34,0 %	55,0 %	59,1 %

Foreløpig er det registrert 14 dødsulykker i 2003, noe som er en sterk økning i forhold til de siste årene. Det var 5 dødsulykker i jordbruket i 2002, mot 9 i 2001 og 17 i 2000. Landbruket ligger dermed høyt opp på statistikken når det gjelder antall dødsulykker per årsverk.

Tallet på rapporterte skader var i følge Arbeidstilsynet derimot svært lavt i forhold til andre næringer. I 2000 var det 6,1 skade pr 1000 årsverk, mens det i 2001 og 2002 var henholdsvis 6,0 og 5,6. Gjennomsnittet for alle næringer ble i perioden redusert fra 14,1 i 2000, via 13,5 i 2001 til 12,2 i år 2002. Utviklingen har derfor vært den samme i jordbruket som i de andre næringene, i og med at skadeforekomsten har blitt redusert.

6.5.3 Velferd og avløsning

Undersøkelsen fra Landbrukshelsen viste at svært mange savnet ferie og fritid. Avløsertilskudd skal sikre husdyr-, plante- og honningprodusenter avløsning ved sykdom, svangerskap, fødsel med videre²¹. Husdyrprodusenter kan gis tilskudd hele året, mens plante- og honningprodusenter kan få tilskudd for perioden 15. april til 1. oktober etter nærmere regler. Det kan også gis tilskudd til avløsning ved ferie og fritid. Formålet er å hjelpe husdyrbrukere til ferie, ordnet fritid og avlastning i onnetider ved å bidra til finansiering av leid arbeid.

Landbruksvikarordningen er en kommunal avløserordning med statlig tilskudd som skal gi særlig husdyrprodusenter mulighet for avløsning ved sykdom, ferie og fritid osv. Tabell 6.21 viser utbredelse og omfang av virksomheten.

²¹ Forskrift om tilskott til avløsning av 23.11.1998, endret ved forskrift av 15.11.1999

Tabell 6.21 Landbruksvikarordningen, omfang og finansiering

	1998	1999	2000	2001	2002
Antall med i ordningen:					
Kommuner	301	284	266	258	222
Jordbruksbedrifter	5 483	5 655	4 937	4 510	3 492
Finansiering mill. kroner:					
Stat	38	18	18	16	14
Kommuner	38	36	33	37	31
Brukere	17	41	37	38	34
Finansiering i alt	94	97	88	91	79

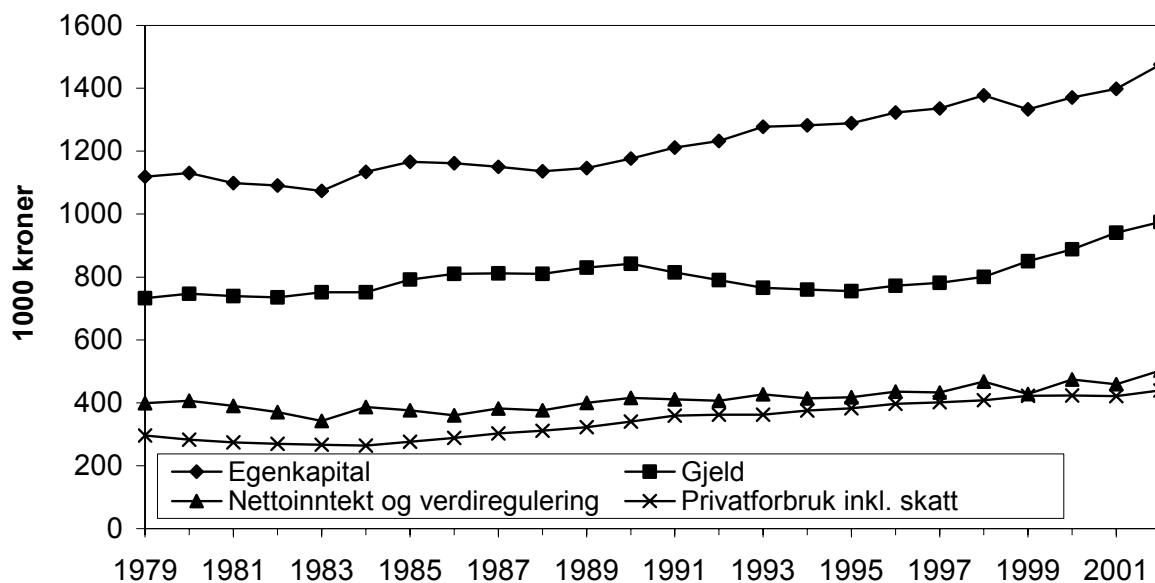
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabellen viser at omfanget er redusert fra 1998 til 2002 både når det gjelder antall kommuner som er med, og antall jordbruksbedrifter som har brukt landbruksvikaren. Statens bidrag er redusert alle år, men kommunenes har vært mer stabilt. Det gis også tilskudd til avløserlag.

Av jordbruksavtalemidlene i 2000 gikk ca. 14 prosent til velferdsordninger.

6.6 Utvikling i egenkapital, gjeld, inntekt og forbruk

Figur 6.4 nedenfor viser endring i jordbruksfamiliens samlede inntekt, privatforbruk, gjeld og egenkapital. Tallene er hentet fra Driftsgranskingene og er representative bare for hushold «der en vesentlig del av inntektene kommer fra bruket». Driftsgranskingene har ikke tall for husholdet, men for «familien», det vil si bruker og eventuell ektefelle eller samboer og deres barn under 17 år.

Figur 6.4 Utvikling i egenkapital, gjeld, nettoinntekt og privatforbruk i gjennomsnitt for brukerfamilien. 2002-kroner. 1000 kr

Kilde: NILF. Driftsgranskingene

- «Nettoinntekt og verdiregulering» er nettoinntekt og skattefrie inntekter, dvs driftsoverskudd fra jordbruk, skogbruk og eventuelle andre næringer, lønnsinntekter, aksjeutbytte, sykepenger, pensjoner, renter og en innsatt verdi for familiens arbeid på nyanlegg. Fra dette trekkes gjeldsrenter og kårytelser. Skattefrie inntekter kan være barnetrygd og andre skattefrie trygdeytelser, mottatt arv eller gave, pengegevinster, visse former for forsikringsutbetalinger og noen erstatninger.
- «Privatforbruket inklusiv skatt» er vanlig forbruk, avskrivninger på private eiendeler (inkludert bolig) og skatt betalt i året (forskuddsskatt, forskuddstrekk og restskatt minus tilbakebetalt skatt).
- «Gjeld» er all gjeld til bruker og ektefelle og eventuelle mindreårige barn. Tallene inkluderer gjeld til landbruk eller annen næring, boliglån, studielån og forbruksgjeld. Langt over halvparten av gjelda er langsiktig.
- «Egenkapital» viser differansen mellom bokført verdi av familiens samlede eiendeler og familiens totale gjeld.

Utviklingen over 22 år, viser at egenkapitalen på driftsgranskingsbrukene har økt, også i verdifaste kroner. Gjelda har økt noe mindre. Privatforbruket har økt mer enn inntektene, men er fortsatt lavere. Høye inntekter i gode avlingsår vil ofte bli brukt til å styrke egenkapitalen. Utskifting av bruk i driftsgranskingene vil bidra til variasjon i slike serier. (Utskiftingene er på ca 5 % per år.) Lånt kapital og rentekostnader er også behandlet i kapittel 7.3 og utviklingen i en del innsatsfaktorer inklusive rentekostnader på lånt kapital og i produksjonsinntektene er vist i figur 7.2 i kapittel 7.6.

6.7 Lønnsutvikling etter næring

Tabell 6.22 viser prosentvis lønnsvekst fra året før og lønnsnivå for 2003 for enkelte inntektsgrupper. Det er også vist lønnsøkningen i de to siste femårsperiodene (for industrien for en tiårsperiode). Tallene er hentet fra Det tekniske beregningsutvalg.

Tabell 6.22 Beregnet lønnsvekst for noen store forhandlingsområder de siste 10 år, og deres årslønn i 2002 og 2003

	1993 1994	2000- 2001	2001- 2002	2002- 2003	1993 -1998	Gj.snitt 92-97	1998- 2003	Gj.snitt 98-03	Årslønn ¹⁾ 2002	Årslønn 2003
Industriarbeidere ²⁾	2,9	4,9	5,0	3,5	21,4	4,0	24,7	4,5	280 300	290 100
Sum industrien ³⁾	3,1	5,1	5,6	4,0	22,9	4,2	26,4	4,8	337 500	351 000
Offentlig forvaltning ⁴⁾	2,2	4,5	6,4	5,1	54,6	4,5	28,1	5,1	294 000	309 000
Statsansatte ⁴⁾	2,2	4,2	5,9	4,3	22,1	4,1	26,0	4,7	313 800	327 300
Kommuneansatte ⁴⁾	2,4	3,5	6,0	4,4	20,9	3,9	25,1	4,6	262 000	273 500
Varehandel ⁵⁾	3,3	4,8	5,0	4,4	25,1	4,6	25,8	4,7	283 200	295 700
Forretn.-& sp.banker ⁶⁾	-	4,7	6,2	4,5	-	-	27,0	4,9	368 900	385 500
<i>Alle grupper⁴⁾</i>	<i>2,7</i>	<i>4,8</i>	<i>5,7</i>	<i>4,5</i>			<i>27,1</i>	<i>4,9</i>	<i>308 100</i>	<i>322 000</i>
<i>Alle grupper⁶⁾</i>	<i>2,7</i>	<i>4,8</i>	<i>5,7</i>	<i>4,5</i>			<i>27,1</i>	<i>4,9</i>	<i>318 000</i>	<i>332 300</i>

1) Utrechnet på grunnlag av lønnsveksten 2002-2003. Publiserte nivå tall for 2002 fra det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene kan avvike på grunn av brudd i serier som følge av strukturendringer.

2) Heltids og deltidsansatte industriarbeidere i NHO-bedrifter, per årsverk

3) Omfatter arbeidere og funksjonærer i NHO-bedrifter per årsverk

4) Heltids- og deltidsansatte per årsverk. Deltidsansatte er regnet om til heltidsekvivalenter (2002 – 2003)

5) Omfatter varehandelsbedrifter som er medlemmer i Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon, kun heltidsansatte

6) Kun heltidsansatte (2002 – 2003)

Kilde: Det tekniske beregningsutvalg for inntektsoppgjørene

7 BRUKEN AV INNSATSFAKTORER I JORDBRUKET – KOSTNADSUTVIKLINGEN

I St.meld. nr. 19 (1999–2000) blir det pekt på at «Rasjonelle løsninger og kostnadsreduksjoner vil derfor fortsatt være en viktig forutsetning for en bedre inntektsutvikling i landbruket.» Gjennom landbrukspolitikken skal det legges til rette for at det potensiale landbruket har for en økt produktivitet og effektiv ressursbruk blir utnyttet.

Nedenfor er det gitt en oversikt over utviklingen i bruken av innsatsfaktorer i jordbruket. I tillegg er renter på lånt kapital tatt med. Innsatsfaktorene er inndelt i kategoriene varige og ikke-varige.

7.1 Ikke - varige innsatsfaktorer

I tabellene 7.1 og 7.2 er kostnader til de to tunge postene kraftfôr og handelsgjødsel/kalk spesifisert. I tillegg vises de totale kostnadene for ikke-varige produksjonsmidler.

Tabell 7.1 Bruken av noen ikke-varige innsatsfaktorer i jordbruket, målt i løpende millioner kroner

	1985	1989	1999	2002	2003*
Kraftfôr	4 464	5 614	4 539	4 413	4 480
Handelsgjødsel og kalk	1 154	1 215	1 120	1 020	1 016
Sum ikke-varige produksjonsmidler ¹⁾	10 512	12 820	11 683	12 499	12 801

*Foreløpige tall Kilde: Totalkalkylen for jordbruket 2003

1) Summen av kostnadspostene handelsgjødsel og kalk, innkjøpt kraftfôr, innkjøpte melkeprodukter til fôr, annet innkjøpt fôr, såfrø og planter, andre kostnader og vedlikehold

Kraftfôrkostnadene økte betydelig mellom 1985 og 1989, for deretter å avta. For kraftfôr er det registrert bare mindre kostnadssvingninger fra år til år i perioden 1995–1999, og kostnaden i 2002 var lavere enn i 1985. Til 2003 økte kraftfôrkostnadene. Kostnadene til handelsgjødsel og kalk ble redusert hvert år i denne perioden. Summen av kostnader til ikke-varige produksjonsmidler økte med 22 % fra 1985 til 2003. I tabell 7.2 er utviklingen uttrykt i form av volum- og prisindekser.

Tabell 7.2 Bruken av ikke-varige innsatsfaktorer i jordbruket, landet. Volum- og prisutvikling. 1985 = 100

	1985	1989	1999	2002	2003*
Kraftfôr					
Volumindeks	100	107,9	119,8	116,6	119,5
Prisindeks	100	116,5	82,7	84,8	84,2
Handelsgjødsel og kalk					
Volumindeks	100	95,6	87,3	80,0	80,9
Prisindeks	100	110,1	111,1	110,4	108,8
Sum ikke-varige produksjonsmidler					
Volumindeks	100	102,7	97,7	97,2	96,5
Prisindeks	100	118,7	112,0	121,2	125,6

*Foreløpige tall

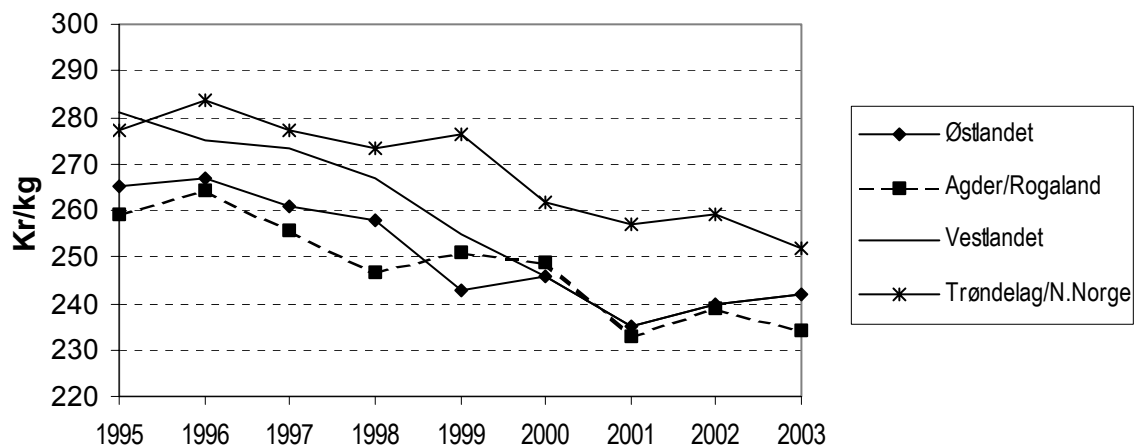
1) Summen av kostnadspostene handelsgjødsel og kalk, innkjøpt kraftfôr, innkjøpte melkeprodukter til fôr, annet innkjøpt fôr, såfrø og planter, andre kostnader og vedlikehold

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket 2003

Tabell 7.2 forteller at kraftfôr, handelsgjødsel og kalk har hatt volumreduksjon fra 1999 til 2002, og volumøkning fra 2002 til 2003. Prisindeksen på kraftfôr økte fra 1999 til 2002 og ble redusert det siste året. Handelsgjødsel og kalk opplevde motsatt prisutvikling i denne perioden. Volumindeksen for summen av ikke-varige produksjonsmidler har blitt redusert etter 1999, mens prisindeksen har økt.

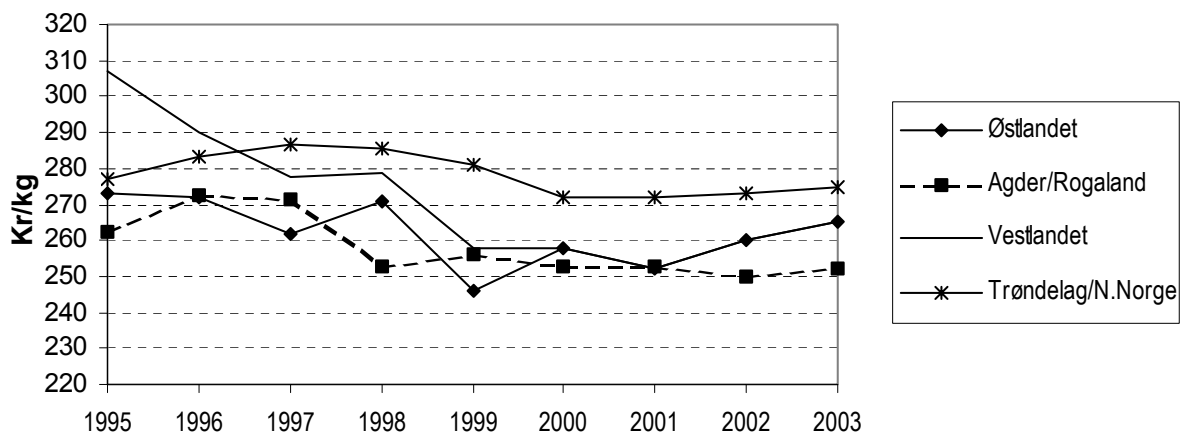
7.1.1 Kraftfôrpriser

Figurene 7.1–3 viser utviklingen i de regionale kraftfôrprisene fra 1995 til 2003. De fire regionene har hatt en ulik prisutvikling de enkelte år, men i alle regioner er prisnivået for alle tre kraftfôrtyper lavere i 2003 enn i 1995.

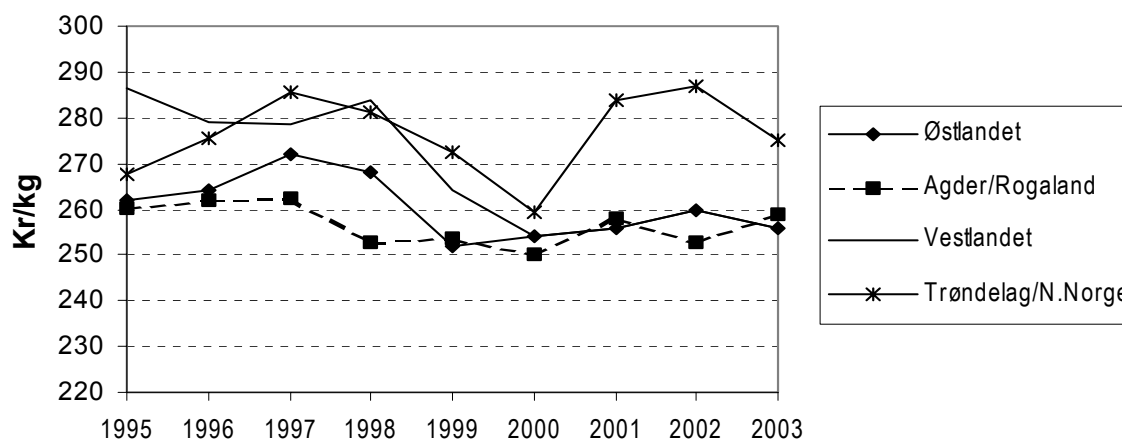
Figur 7.1 Utvikling i priser på Kufør A/Formel 97/Favor10 for ulike distrikter. Øre per kg

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket

Figur 7.2 Utvikling i priser på svinefôr for ulike distrikter. Øre per kg

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket

Figur 7.3 Utviklingen i priser for hønsefôr for de ulike distrikter. Øre per kg

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket

I 2003 er alle kraftfôrpriser i Trøndelag/Nord-Norge høyere enn i resten av landet. For kraftfôr til storfe er prisforskjellen mellom Trøndelag/Nord-Norge og Agder/Rogaland 0,18 kr/kg. Svinefôret er 0,10 kr/kg og hønsefôret 0,19 kr/kg dyrere i Trøndelag/Nord-Norge enn på Øst- og Vestlandet. Tallgrunnlaget fremgår av del II tabell 13.

7.2 Varige innsatsfaktorer

Kapitalslitet viser de årlige beregnede kostnadene (avskrivninger) til varige driftsmidler. Investeringer er de årlige utleggene som gjøres for å anskaffe eller utbedre varige driftsmidler.

I faste priser var bygningsinvesteringene klart høyere i 1985 og 1989 enn i de øvrige årene som omfattes av tabell 7.3. Også de årlige investeringene i maskiner og redskaper var betydelig lavere på 1990-tallet enn i 1985.

Investeringsavgiften var på 7 % fra og med 1990. Fra og med 01.01.1999 ble investeringsavgiften tatt bort for driftsmidler hovedsaklig brukt i egen jord- og skogbruksvirksomhet, og fra 01.04.2002 falt den bort for alle virksomheter. Investeringsavgiften på kapitalvarer ble beregnet til 334 mill. kroner i 1998 og 18 mill. kroner i 1999 i Totalkalkylen for jordbruket for 2001. Totalkalkylen for jordbruket regner med at 6 % av nyinvesteringene i maskiner og redskaper brukes så mye utenfor landbruket at det svares investeringsavgift.

Tabell 7.3 Investeringer totalt, løpende og faste priser og antall traktorer. Millioner kroner

	1985	1989	1999	2002	2003*
Bygninger:					
Løpende priser	1 356	2 136	1 952	1 388	1 339
Faste 2002-priser	2 844	3 237	2 194	1 388	1 301
Maskiner/redskaper:					
Løpende priser	2 653	2 067	2 977	2 361	2 551
Faste 2002-priser	4 675	2 700	3 031	2 361	2 553
Herav traktorer (4 hjulstrekk):					
Antall traktorer	7 910	2 672	2 987	3 037	2 815
Løpende priser	1 052	495	904	1 142	1 145
Faste 2002-priser	1 596	578	894	1 142	1 159

*Foreløpige tall

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket 2003

For å vise utviklingen av kostnadene ved det faste produksjonsutstyret i jordbruket er det i tabell 7.4 satt opp tall for kapitalslit på bygninger og maskiner/redskaper. Totalt kapitalslit er også beregnet.

Tabell 7.4 Kapitalslit, løpende priser. Millioner kroner

	1985	1989	1999	2002	2003*
Bygninger	1 270	1 682	1 815	1 826	1 815
Maskiner og redskaper	2 286	2 811	2 919	2 870	2 858
Sum kapitalslit	3 886	4 899	4 734	4 696	4 673

*Foreløpige tall

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket 2003

Volum- og prisindeksene for kapitalslit i tabell 7.5 presenterer utviklingen sett fra en annen synsvinkel:

Volumindeksen for kapitalslit på bygninger var høyere i 1989 enn i 1985, mens volumindeksene for maskiner og redskaper og sum kapitalslit ble redusert i samme periode. Volumindeksene har endret seg lite de siste årene, men tabellen viser en svak reduksjon fra år til år både for bygninger, maskiner og redskaper og sum kapitalslit.

Tabell 7.5 Kapitalslit. Volum- og prisutvikling. 1985 = 100

	1985	1989	1999	2002	2003*
Prisindeks	100	130,0	165,5	178,0	182,4
Volumindeks:					
Bygninger	100	101,9	86,4	80,8	78,3
Maskiner og redskaper	100	94,6	77,2	70,5	68,5
Sum kapitalslit	100	96,9	80,0	73,6	71,5

*Foreløpige tall

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket 2003

Prisindeksen er felles for alt kapitalslit. Den har en jevn stigende kurve.

Endringer i kapitalslitet vil følge endringer i investeringene og prisutviklingen. Et etterslep vil imidlertid være til stede, og det vil skje en utjevning av svingninger i utviklingen i kapitalslit i forhold til utviklingen i investeringer.

7.3 Renter

For å vise utviklingen av samla rentekostnader for lånt kapital i jordbruket, er gjennomsnittlig rentesats og rentekostnadene i beløp tatt med.

Tabell 7.6 Rentekostnader for lånt kapital. Løpende kroner

	1985	1989	1999	2002	2003*
Gjennomsnittlig rentesats, %	10,56	11,57	6,38	6,41	5,03
Lånt kapital i jordbruket. Mill. kr	15 992	22 481	24 150	25 816	25 529
Rentekostnad for næringsgjeld. Mill. kr	1 689	2 600	1 540	1 656	1 285

*Foreløpige tall

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket 2003

Av tabellen over går det fram at rentekostnader for lånt kapital i jordbruket gikk opp fra 1985 til 1989 og ned fra 1989 til 1999. Nedgangen var særlig kraftig i perioden 1990–1995 noe som i stor grad skyldes nedgang i rentefoten. Lånekapitalen i næringa gikk også ned fra 1990 til 1994, mens den økte igjen i fra 1995 til 1999.

I faste 2002-kroner, deflatert med konsumprisindeksen, var nedgangen i næringsgjeld fra 1989 til 1999 på 4,8 mrd. kroner. I perioden fra 2002 til 2003 ble renta ytterligere redusert, noe som medførte at rentekostnadene ble redusert med 371 millioner kroner.

Tabell 7.7 Lånt kapital i jordbruket, deflatert med konsumprisindeksen til faste 2002-kroner. Millioner kroner

	1985	1989	1999	2002	2003*
Lånt kapital i jordbruket	28 473	30 781	25 987	25 816	24 907

*Foreløpige tall

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket 2003

7.4 Bruk av driftskreditt i landbruket

Oppgjørs- og driftskredittordningen i landbruket ble etablert i 1967 og er en ordning for kassakreditt til landbruket der samvirkeorganisasjonene og Statens Kornforretning garanterte for 50 % av tapet på misligholdte driftskreditter. Kreditgrundlaget er normalt lik foregående års oppgjør gjennom garantiorganisasjonene. Det er egne retningslinjer for oppstart og utvidelse av virksomheten. Ordningen dekker en betydelig andel av den kortsiktige kreditten i landbruket. I tabell 7.8 nedenfor er det satt opp en del sentrale data fra driftskredittordningen.

Tabell 7.8 Bruk av driftskredittordningen i landbruket

	1985	1990	1999	2001	2002
Antall konti	47 407	48 618	39 069	33 196	32 265
Innvilget kreditt per 31/12, mill. kr	4 033	5 868	6 308	6 072	5 723
Disponert kreditt per 31/12, mill. kr	2 283	3 337	3 320	3 296	3 068
Andel disponert, %	57	57	53	54	54
Samlet tap, 1000 kr	3 210	12 916	510	188	393
Tapsandel av disponert, %	0,14	0,39	0,02	0,01	0,01
Disponert per konto per 31/12, kr	48 157	68 637	84 978	99 300	95 076
Tap per konto, kr	68	266	13	6	12

Kilde: Årsmelding for Garantiutvalget for oppgjørs- og driftskredittordningen

Den tilsynelatende store reduksjonen i antall konti etter 1999 skyldes delvis overgang til nytt system for datainnsamling. Sannsynligvis har denne reduksjonen i realiteten skjedd jevnt fra ca 1990. Fra 2001 til 2002 er antall driftskredittkonti redusert med 931, og beløp innvilget per konti redusert med 5 525 kroner.

Det samlede tapet i tabell 7.8 slik det registreres av garantiutvalget for ordningen, er dekket med en halvpart av samvirkeorganisasjonene og Statens Kornforretning og med en halvpart av den banken som har betjent driftskreditten. I årene 1989, 1990 og 1991 lå tapene på omlag 0,4 % av disponert kreditt og har siden falt betydelig. Tapet i 2001 var det laveste på 20 år og knyttet til 10 enkeltsaker, mens beløpet i 2002 var knyttet til 5 saker. Tapet i 2002 var det nest laveste på 20 år, selv om beløpet økte betydelig fra 2001.

7.5 Tap på utlån i landbruket

I tabell 7.9 presenteres tap på utlån til landbruket fra Landkreditt og Innovasjon Norge (Statens nærings- og distriktsutbyggingsfond ble en del av Innovasjon Norge fra og med 01/01-04). Det er konstaterte tap, og ikke avsetninger til påregnelig tap, som er med i tabellen.

Tabell 7.9 Konstatere tap på utlån fra Landkreditt og Landbruksbanken / SND

	1985	1990	1999	2000	2001	2002	2003
<i>SND / Innovasjon Norge</i>							
Utlån, mill. kr	7 445	8 151	4 371	4 265	4 306	4 241	3 993
Tap på utlån, mill. kr	1,4	15,4	6,9	27,2	3,6	3,1	2,1
Tap på utlån, % av utestående	0,02	0,19	0,16	0,64	0,08	0,07	0,05
<i>Landkreditt</i>							
Utlån, mill. kr	2 760	4 538	5 677	5 751	5 927	5 974	6 571
Tap på utlån, mill. kr	0	0	0,2	0,2	0,1	0,2	0,0
Tap på utlån, % av utestående			0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
<i>Tap på utlån, % av utestående</i>	0,01	0,12	0,07	0,27	0,04	0,03	0,02

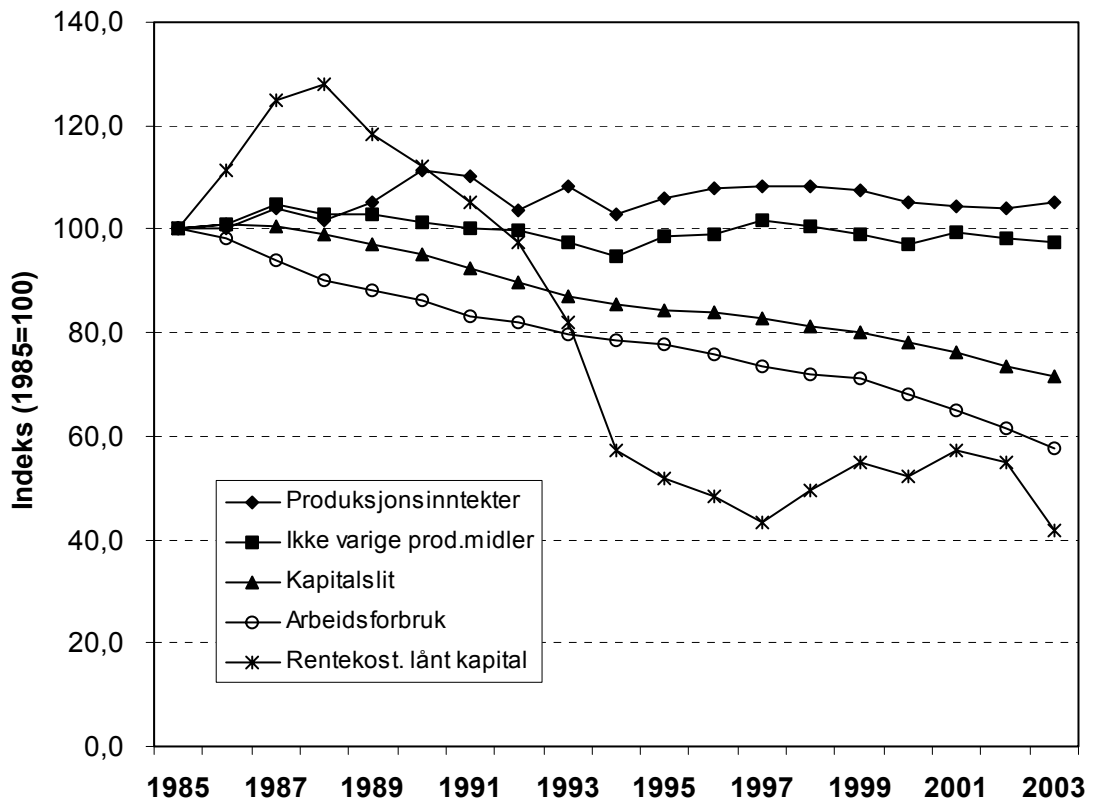
Kilde: Landkreditt og Landbruksbanken/SND/Innovasjon Norge

SND/Innovasjon Norge sine tall gjelder rentebærende lån. Disse lånene er i all hovedsak gitt innenfor 90 % av landbrukstakst. Det spesielt høye tapet for SND i år 2000 skyldes at tap på ca. 20 mill. kroner på utlån til aktiviteter utenfor det tradisjonelle landbruket er medregnet. Ser en bort fra disse tapene, var tapet på utlån på nivå med de andre årene. Innovasjon Norge har i tillegg investeringslån (BU-lån) til landbruket, men disse er ikke med i tabellen over. Investeringslån var i 2003 på totalt 1 569 mill. kroner, og tap på disse er heller ikke med i tabell 7.9.

Landkreditt Bank AS startet sin virksomhet 2. september 2002. De er en forretningsbank eid 100% av kredittforeningen (og morselskapet) Landkreditt, og yter alle typer banktjenester til alle slags kunder. I utlånstallene fra Landkreditt Bank ligger også utlån til samvirkebedriftene.

7.6 Innsatsfaktorer sett i relasjon til produksjon

I figur 7.4 er volumindeksene for fem ulike kostnads- og inntektsposter i totalkalkylen presentert samlet. Indeksen for rentekostnader på lånt kapital har en kommet fram til ved først å deflatere rentekostnadene til 1985-kroner, og deretter regne om disse verdiene til indekstall.

Figur 7.4 Produksjon og innsatsfaktorer i jordbruket. Volumutvikling

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket 2003

Arbeidsforbruket og kapitalslitet synker fortsatt, som det har gjort gjennom hele perioden fra 1985, mens ikke-varige produksjonsmidler har vært tilnærmet stabilt. Kurvene viser at samlet produksjon er ganske stabilt, men tendens til noe reduksjon de siste årene. Figur 7.4 antyder en økende produktivitet i jordbruket, med et nokså stabilt produksjonsvolum og et avtagende kostnadsvolum over flere år.

8 PRISER

I dette kapitlet tar en for seg prisutviklingen for viktige jordbruksprodukter og matvarer. En har også sammenlignet med andre forbruksvarer og tjenester, i tillegg har en foretatt en prissammenligning med noen andre europeiske land.

Utvikling i konsumprisindeksen for matvarer er vist i tabell 8.1. Figurene 8.2 til 8.12 viser utviklingen i produsent-, engros- og forbrukerpriser i perioden 1979–2003 for noen av de viktigste jordbruksproduktene. For egg har en også lagt inn avtale-/målpriser. Figurene viser utviklingen i enhetspriser for de forskjellige produktene.

Forbrukerprisene er hentet fra SSBs registreringer til konsumprisindeksen, mens engrosprisene er hentet fra flere kilder. For grønnsaker er de beregnet på grunnlag av LPC/SLFs registreringer gjennom året. For disse produktene finnes bare engrospriser for salg fra førstehåndsgrossist til distribusjonsgrossist, ikke for salg til detaljist. For melk og melkeprodukter, kjøtt og egg har en hentet engrosprisene fra 1980 og senere fra NILFs løpende prisundersøkelser.

Produsentprisene er hentet fra totalkalkylen for jordbruket. For planteproduktene er dette avlingsårspriser. Dette forklarer en del av avviket i forhold til de registrerte forbrukerprisene. For hagebruksprodukter og poteter kan både produsent- og forbrukerprisene variere mye fra år til år etter størrelsen på produksjon og etterspørsel. Engros- og produsentprisene er eksklusive merverdiavgift, mens forbrukerprisene er inklusive merverdiavgift. I den forbindelse bør det nevnes at merverdiavgiftssatsen på matvarer ble satt ned fra 24 til 12 % fra 01.07.2001

Det tidligere pris- og markedsreguleringsystemet for jordbruksvarer var tilpasset et kvantitativt importvern. Gjennomføringen av WTO-avtalen med overgang til tollvern, medførte endringer i pris- og markedsregulerings-systemene. Jordbruksavtalens priser fikk funksjon av å være målpriser. Samtidig skulle de gi tilstrekkelig fleksibilitet til riktig prisfastsetting avhengig av markedssituasjonen. Fra 01.07.1995 ble det etablert et system med målpriser for melk- og melkeprodukter, kjøtt, egg, frukt, grønnsaker og poteter, korn fra 01.07.2001. Målprisene er de priser jordbruket reelt skal

kunne oppnå som gjennomsnitt for året, ut fra balanserte markedsforhold og fastsatt importvern. Prisfastsettelsen gjennom målprissystemet er et hovedvirkemiddel for å regulere jordbruksvaremarkedene. Målprisene er knyttet til representantvarer, i hovedsak er de samme som tidligere fikk fastsatt avtalepriser. Dersom prisene på representantvarene overstiger målprisen med mer enn 10 % to uker på rad (12 % for grøntsektoren), iverksettes tiltak for å bringe prisene ned til målprisnivå. Det kan også iverksettes tiltak dersom det ser ut til at gjennomsnittsprisen for avtaleåret overstiger målprisen. For korn er det et slingringsmonn for målpriser og intensjonspriser (gjelder bygg og havre) på pluss/minus 5 %.

Målprisene er lagt på engrosnivå og er eksklusive merverdiavgift. Mål-/avtaleprisen gjelder for avtaleåret. Siden 1994 har avtaleåret vært fra 1/7 til 30/6 året etter. Engrosprisene i figurene er gjennomsnittspriser for kalenderåret. For at målprisene skal kunne sammenlignes med engrosprisene har en beregnet gjennomsnittlig målpris/avtalepris for kalenderåret.

Tallene som ligger til grunn for figurene finnes i del II kapittel 14 tabell 14a–c.

8.1 Prissammenligninger og matvarenes andel av forbruket

Tabell 8.1 viser prisutviklingen for matvarer ved konsumprisutviklingen fra Statistisk sentralbyrå. Tabellen viser at mens matvareprisene økte med 4,8 % fra 1998 til 2003, økte konsumprisindeksen med 12,8 % i perioden. Det er kun samleposten andre matvarer og kaffe, te og kakao som har hatt prisreduksjon fra 1998 til 2003. Fra 1979 til 1989 steg indeksen for matvarer 6 % mer enn konsumprisindeksen, mens den fra 1989 til 1999 steg 10 % mindre.

Tabell 8.1 Konsumprisindeksen for matvarer og totalt. 1998 = 100

	1999	2000	2001	2002	2003
Kjøtt	102,7	103,5	101,8	100,0	102,8
Fisk	106,8	112,0	113,5	112,7	114,6
Melk, ost og egg	101,3	102,3	98,3	96,9	101,0
Oljer og fett	103,2	105,1	103,2	103,3	110,7
Brød og kornprodukter	102,5	103,8	100,4	98,7	102,7
Frukt	103,7	105,0	108,7	103,2	103,6
Grønnsaker, inkl. poteter	104,4	108,9	104,3	105,0	112,3
Sukker, sjokolade, andre sukkervarer	104,4	107,4	107,1	106,1	109,6
Andre matvarer	103,7	105,6	102,4	97,3	98,5
Kaffe, te og kakao	92,8	92,2	87,2	80,3	77,8
Mineralvann, leskedrikker og juice	104,2	108,4	107,9	108,5	112,9
Matvarer i alt	103,2	105,0	103,0	101,3	104,8
Årlig prosentvis endring		+1,7	-1,9	-1,7	+3,5
Konsumpris, Indeks total	102,3	105,5	108,7	110,1	112,8
Årlig prosentvis endring		+3,1	+3,0	+1,3	+2,5

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Fra 1979 til 1999 er det sukker som har steget mest av matvarene, deretter følger melkeprodukter og egg. Gruppen kaffe, te, kakao og kokesjokolade har steget minst, mens kjøtt og kjøttvarer har hatt nest lavest prisstigning i perioden.

Fra 1999 til 2003 er det grønnsaker og gruppen mineralvann, leskedrikker juice, og som har steget mest med hhv. 7,6 og 8,4 %. Gruppen kaffe, te og kakao har hatt størst prisnedgang med 16,2 %.

Tabell 8.2 viser sammensetningen av forbruket i husholdningene i prosent basert på løpende priser. De største postene utgjøres av bolig, lys og brensel foran transport. Matvarenes andel i 2002 utgjorde 11,3 %, en liten nedgang fra 2001.

Tabell 8.2 Utgift per husholdning og år etter vare- og tjenestegruppe. Prosent

	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	12,2	11,9	11,7	12,3	11,4	11,3
Alkoholdrikker og tobakk	2,5	2,7	3,1	2,7	2,9	2,8
Klær og skotøy	5,7	5,9	5,9	6,6	5,9	5,8
Bolig, lys og brensel	268	26,4	24,8	23,7	25,1	25,8
Møbler og husholdningsartikler	6,7	6,1	6,2	6,5	6,6	6,9
Helsepleie	2,0	2,4	3,1	2,7	2,9	2,8
Transport	19,6	20,8	19,0	20,2	19,5	18,7
Post- og teletjenester	1,8	1,8	2,5	2,1	2,2	2,3
Kultur og fritid	11,4	11,7	12,3	12,3	12,5	12,8
Utdanning	1,1	0,8	1,1	0,3	0,3	0,3
Restaurant- og hotelltjenester	4,0	4,0	4,1	4,0	4,0	4,0
Andre varer og tjenester	6,0	5,7	6,2	6,7	6,6	6,7
I alt	100	100	100	100,1	99,9	100,2
Tallet på husholdninger i 1000	1 263	1 183	1 193	1 124	3 368	3 272
Personer per husholdning	2,26	2,17	2,13	2,38	2,21	2,24

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Forbruksundersøkelsen 2002

Tabell 8.3 nedenfor viser prisnivået i 2001 for matvarer, drikkevarer og tobakk i noen utvalgte europeiske land, målt i indekser. Den viser at prisnivået i Norge på matvarer er 54 % høyere enn hva som er gjennomsnittet i EU-15. Norge har et høyere prisnivå enn Sverige, Danmark og Finland på alle varene i tabellen. Island er har et høyere prisnivå enn Norge på frukt og grønt, samt kaffe, te og kakao.

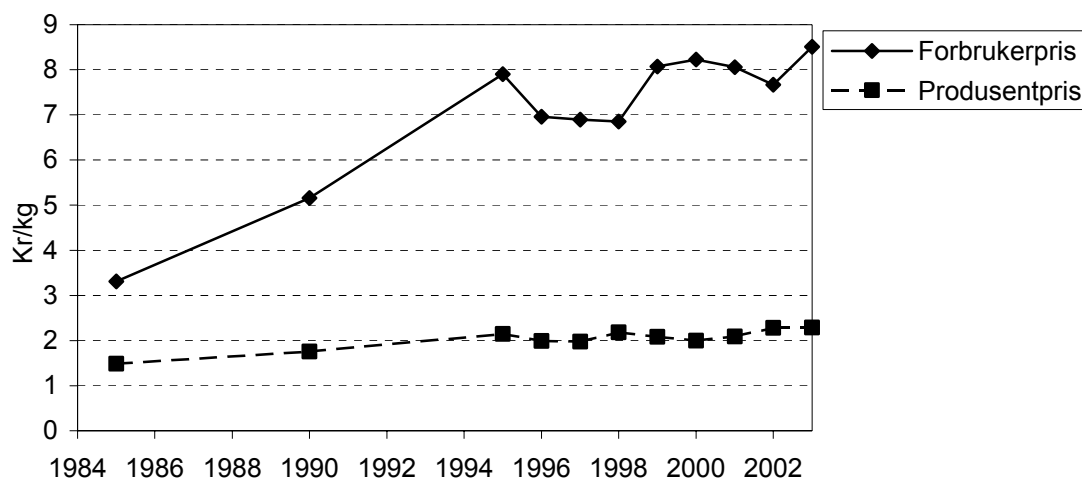
Tabell 8.3 Prisnivåindekser for matvarer, drikkevarer og tobakk i utvalgte land. 2001.
EU15 = 100

	Norge	Sverige	Danmark	Finland	Island	Tyskland	Polen
Matvarer	154	113	128	112	148	101	58
Brød og kornprodukter	171	122	136	132	166	106	57
Kjøtt	165	107	124	108	153	117	48
Fisk	143	97	130	99	103	101	77
Melk, ost og egg	143	104	110	101	141	82	58
Matoljer og -fett	151	125	131	116	150	91	87
Frukt	130	103	125	106	138	109	60
Grønnsaker	152	123	144	119	170	101	54
Sukkervarer	170	127	141	109	162	88	76
Andre matvarer	150	142	137	137	132	101	74
Alkoholfrie drikkevarer	164	116	142	119	155	105	77
Kaffe, te og kakao	118	92	110	111	136	111	81
Mineralvann, brus og saft	188	132	162	123	162	102	76
Alkoholholdige drikkevarer	272	164	144	195	235	82	119
Tobakk	221	119	133	120	139	90	47

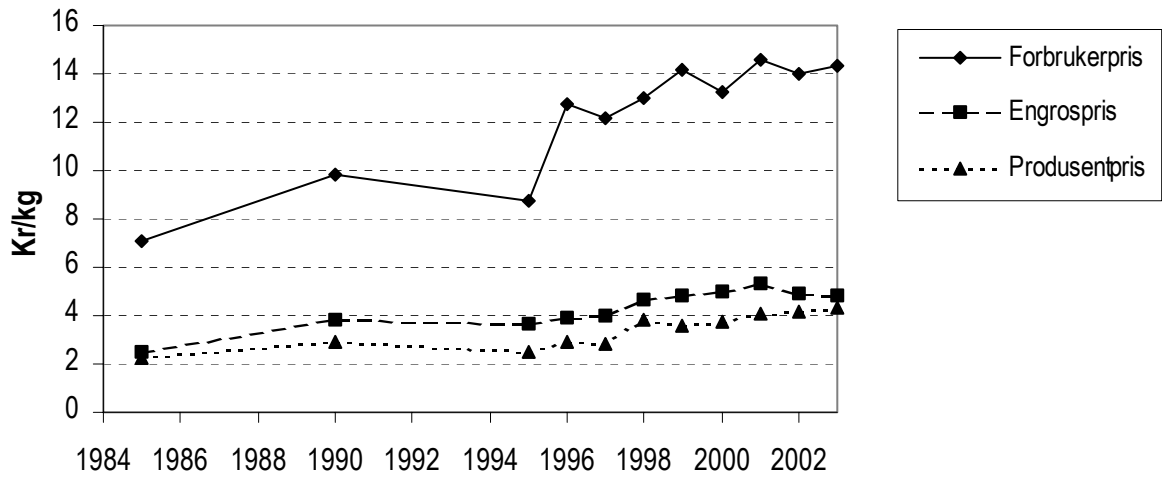
Kilde: Eurostat

8.2 Poteter og grønnsaker

Prisutviklingen for poteter og grønnsaker viser om lag samme forløp, men pris-svingningene har vært større i forbrukerprisene enn i engros- og produsentprisene. At forbrukerprisene på kalenderårsnivå blir faseforskjøvet i forhold til produsent- og engrosprisene på avlingsårsnivå, resulterer i at priskurvene vil avvike noe fra hverandre. Engrosprisene, som gjelder prisene fra førstehåndsgrossist til distribusjons-grossist, samsvarer imidlertid ganske godt med produsentprisene. For potet har det vært en nedgang i forbrukerpris fra 2000 til 2002, og økning til 2003. Produsentprisen har økt jevnt fra 2000 til 2003.

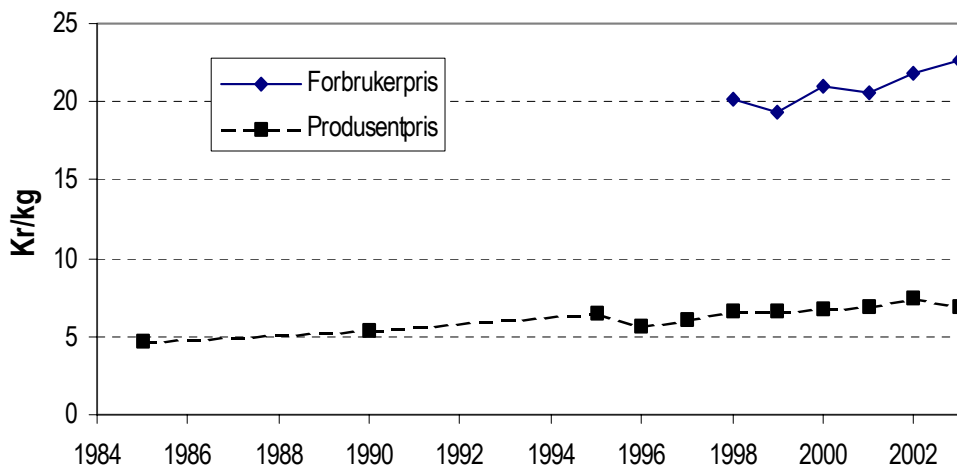

Figur 8.1 Utvikling i forbruker- og produsentpriser for poteter. Kr/kg

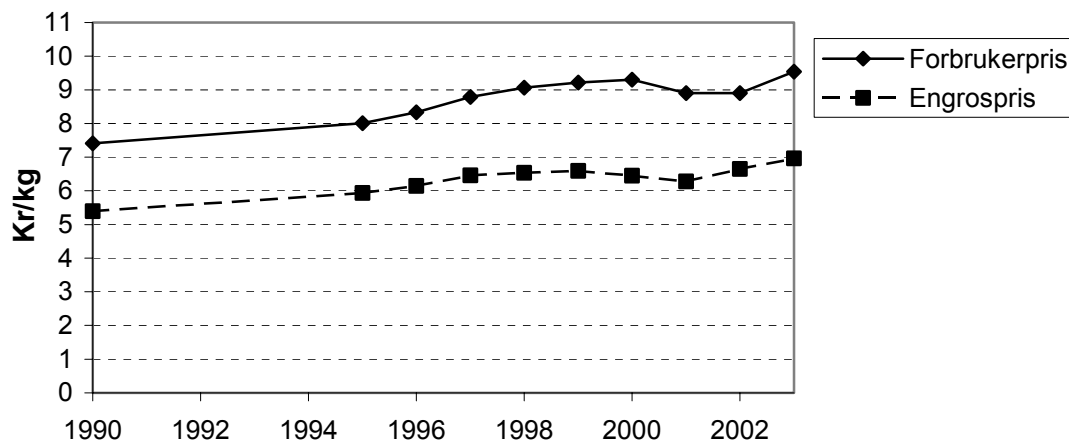
Figur 8.2 Utvikling i forbruker-, engros- og produsentpriser for gulrot. Kr/ kg

Forbrukerprisen på gulrot og blomkål har variert en del fra 1998 til 2003, men perioden sett under ett så har begge prisene økt. Produsentprisen har stort sett økt i samme periode for begge grønnsakene, mens engrosprisen på gulrot har blitt redusert etter 2001.

Figur 8.3 Utvikling i forbruker- og produsentpriser for blomkål. Kr/ kg

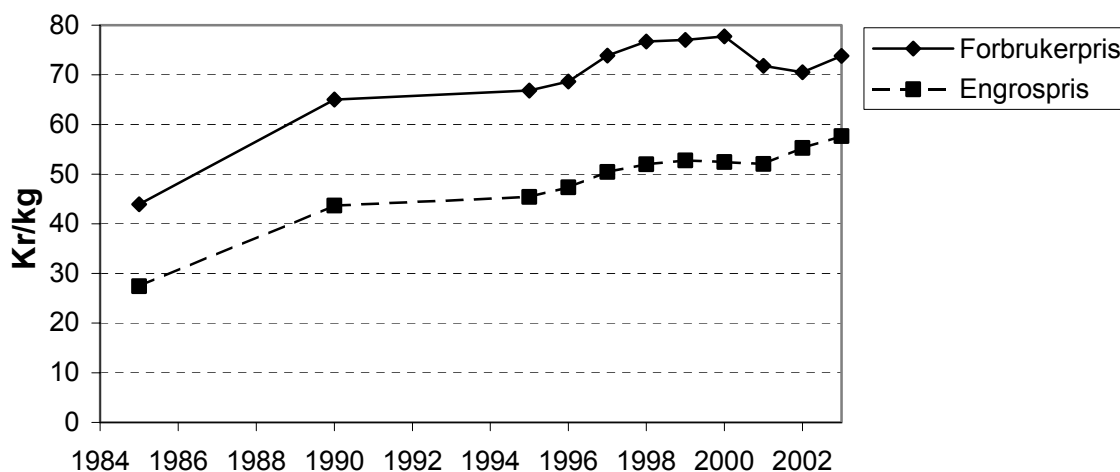
8.3 Melk og melkeprodukter

Fi

Figur 8.4 Utvikling i forbruker- og engrospriser for lettmelk. Kr/l

Prisutviklingen må sees på bakgrunn av forbrukersubsidier, moms-kompensasjon og halvert merverdiavgift fra 01.07.2001. Forbrukersubsidier ble gjeninnført fra 01.01.1993 i forbindelse med økningen av satsene for merverdiavgiften fra 20 til 22 %. Fra 01.07.1993 ble forbrukersubsidiene fjernet og erstattet med momskompensasjon, som ble fjernet igjen fra 01.07.1996.

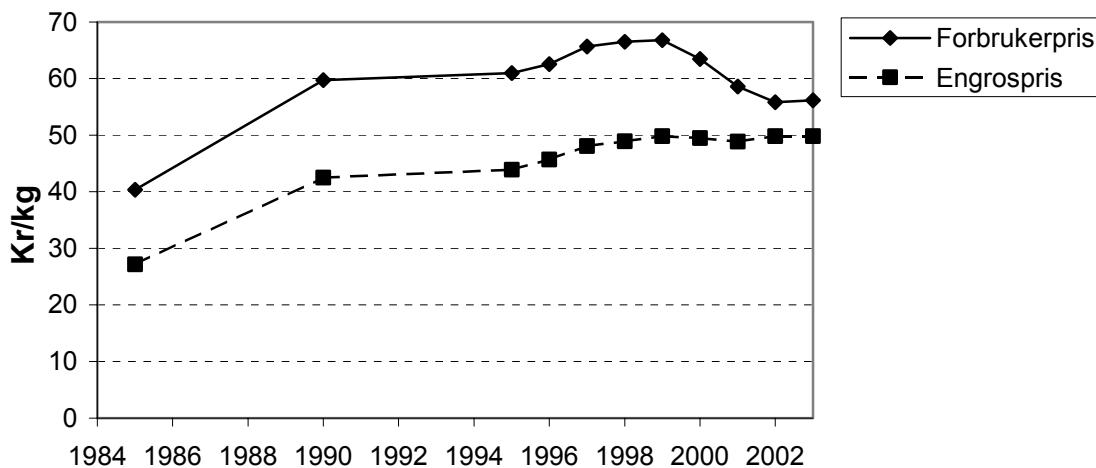

Figur 8.5 Utvikling i forbruker- og engrospris for ost (Norvegia). Kr/kg

Tidligere undersøkelser ved NILF har vist at det er godt samsvar mellom endringer i subsidiene og virkningen på prisene når det gjelder både engros- og forbrukerprisene for konsummelk. For de andre produktene som var med i undersøkelsen (ost, smør og kjøtt), var det en mer variable sammenheng mellom endringer i subsidier og pri-

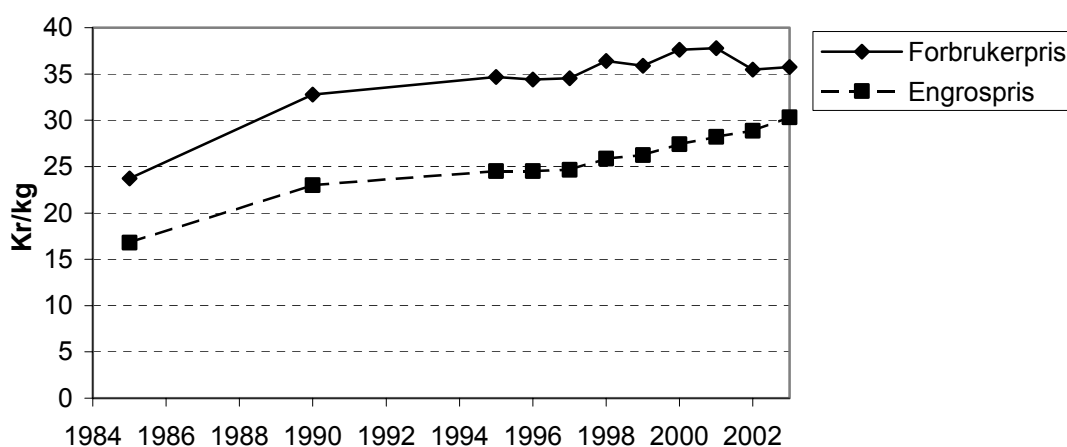
ser, selv om det også for disse produktene i hovedtrekk kan påvises en klart samsvarende utvikling.

Figurene viser at engros- og forbrukerprisen for den enkelte vare har hatt svært lik utvikling i hele perioden både for ost og smør. For ost har forbrukerprisen falt 7–8 % etter at merverdiavgiften ble halvert.

Figur 8.6 Utvikling i forbruker- og engrospris for gudbrandsdalsost. Kr/kg

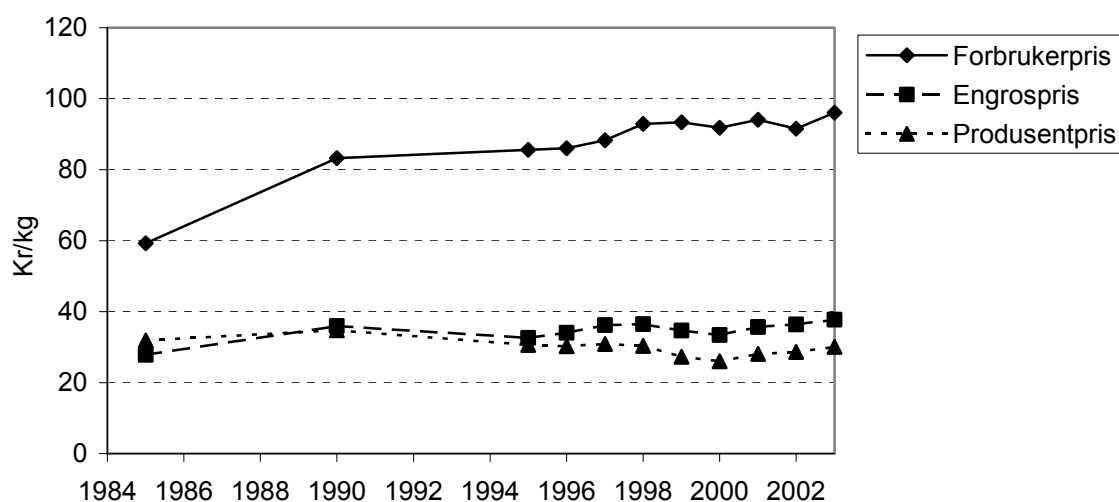
F

Figur 8.7 Utvikling i forbruker- og engrospris for smør. Kr/kg

8.4 Storfekjøtt

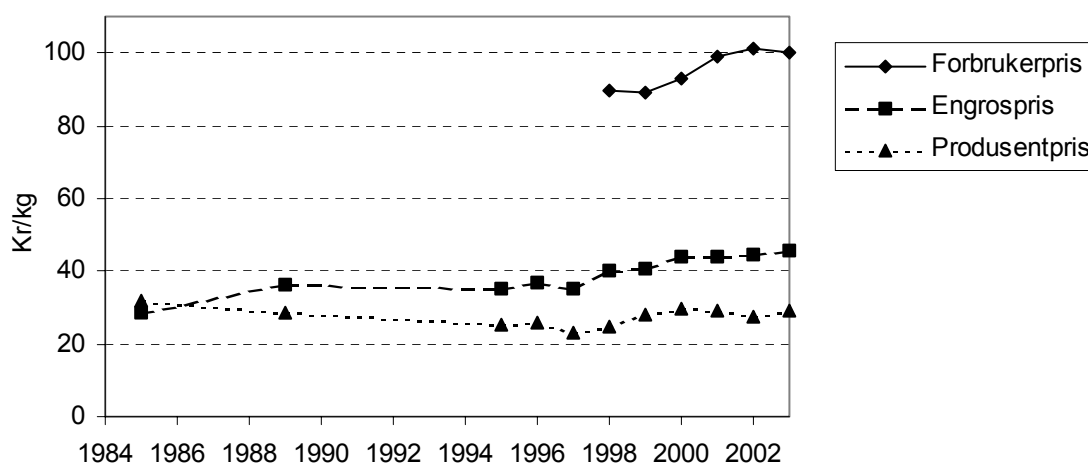
Forbrukerprisene økte 4,9 % fra 2002 til 2003. I samme tidsrom økte engrosprisene med 3,6 %, mens produsentprisene ble 5,0 % høyere. Fra 1993 ble det innført en momskompensasjon for kjøtt på 2,90 kr/kg som resulterte i lavere forbruker- og engrospriser. Ordningen ble fjernet igjen fra 01.07.1996.

Figur 8.8 Utvikling i forbruker-, engros- og produsentpriser for storfekjøtt. Kr/kg

8.5 Sauekjøtt

Fra 2002 til 2003 ble forbrukerprisene redusert med 0,8 %. Engrosprisene steg 1,9 %, mens produsentprisene økte med 6,6 %. SSB endret i 1999 basisår fra 1979 til 1998. For noen produkter, blant annet sauekjøtt, får man et brudd i serien mellom 1997 og 1998 når man går over til å benytte serien med basisår 1998.

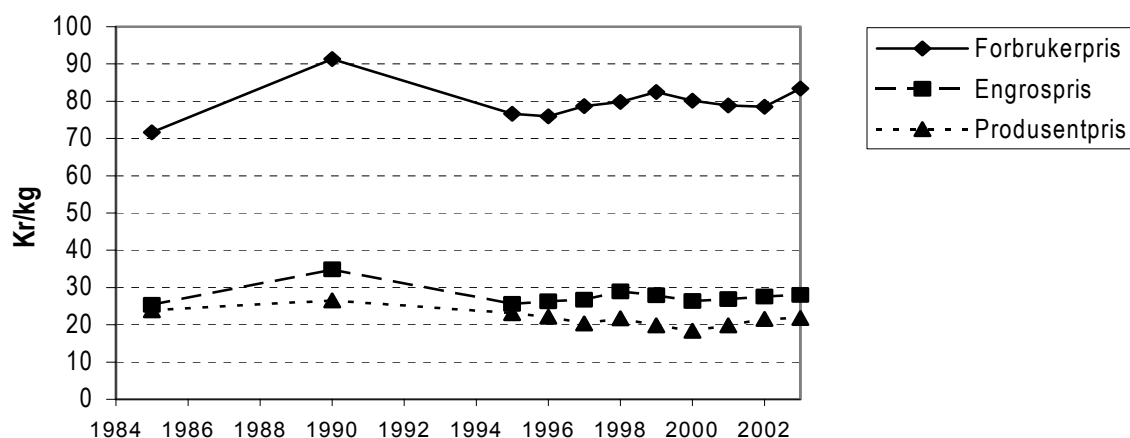

Figur 8.9 Utvikling i forbruker-, engros- og produsentpriser for sauekjøtt. Kr/kg

8.6 Svinekjøtt

Fra 2002 til 2003 økte forbrukerprisene med 6,2 %. Engrosprisene økte med 1,6 %, mens produsentprisene ble 1,0 % høyere. Fra 1993 til 1997 gikk produsentprisen jevnt nedover, men vendte opp i 1998. Forbruker- og engrosprisene har steget sterkt fra 1979 til 1990/1991. Etter 1991 har både engrosprisen og forbrukerprisen hatt en

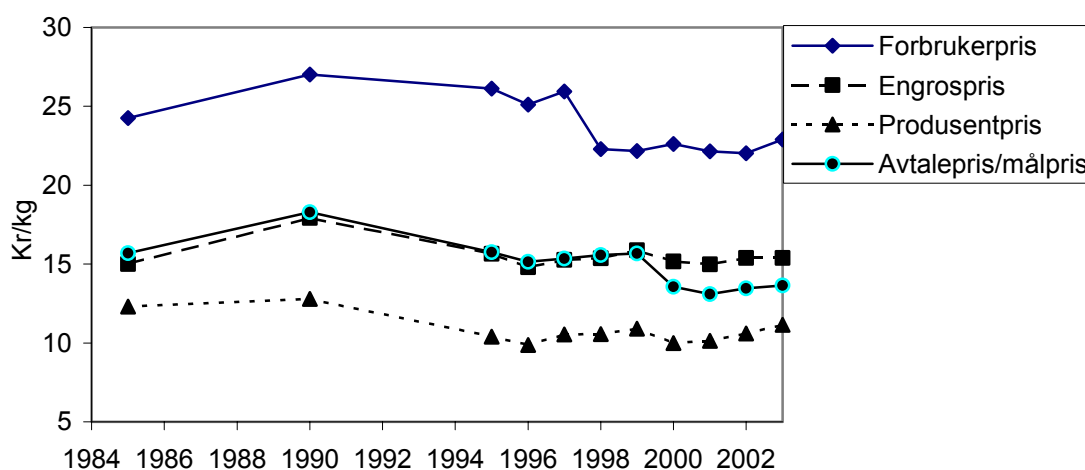
relativt sterk nedgang fram til 1995. Fra 1999 til 2003 økte forbrukerprisene 1,1 %. I samme tidsrom økte engrosprisene 0,2 %, mens produsentprisen steg 10,1 %.

Figur 8.10 Utvikling i forbruker-, engros- og produsentpriser for svinekjøtt. Kr/kg

8.7 Egg

Forbrukerprisen på egg økte med 3,3 % i perioden 1999 til 2003. I samme tidsrom falt engrosprisen 3,1 % og produsentprisen økte med 2,2 %. Målprisen ble i dette tidsrommet redusert med 13 %, selv om den det siste året økte med 1,2 %.

Figur 8.11 Utvikling i forbruker-, engros- og produsentpriser, samt avtalepriser/målpriser for egg. Kr/kg

9 LIKESTILLING

Likestilling vil naturlig gå inn i flere emner. Vi viser til kapitlene 4.4 Utviklingen i arbeidsforbruket i jordbruket, 4.6 Eiendomsoverdragelse og rekruttering og 4.7 Bygdeutvikling. I kapitlene 6.4 om alminnelig inntekt og 6.5 om levekår og økonomi tas inntekt til henholdsvis bruker og ektefelle og bruker opp, uten et direkte kjønnsperspektiv. I dette kapitlet går en nærmere inn på brukere, eiere, arbeidsinnsats og inntekt i forhold til kjønn.

9.1 Brukere og sysselsetting i jordbruket etter kjønn

Tabell 9.1 viser utviklingen i antall brukere, både for menn og kvinner. Andelen kvinnelige brukere har vært økende fra 1979 frem til 2001, men blitt litt redusert de to siste årene.

Tabell 9.1 Personlige brukere fordelt på kjønn

	1979	1989	1999	2001	2002	2003
Menn	115 375	89 267	60 914	55 503	52 182	48 832
%	92,7	90,5	87,1	86,1	86,9	87,1
Kvinner	9 033	9 343	9 045	8 982	7 862	7 214
%	7,3	9,5	12,9	13,9	13,1	12,9
I alt	124 408	98 610	69 959	64 485	60 044	56 046

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene i 1979, 1989 og 1999, den beregna totalpopulasjonen i 2001, 2002 og 2003.

For fylkesvis fordeling se del II tabell 14

Tabell 9.2 nedenfor viser kvinner som brukere registrert i produksjonsregisteret. Vi ser at kvinneandelen øker i alle fylker fra 1990 til 2001, men er blitt redusert de to siste årene.

Tabell 9.2 Andelen personlige brukere som er kvinner, i hvert fylke. Prosent

	1990	1999	2001	2002	2003
Østfold	7,6	11,9	12,5	11,4	11,2
Akershus og Oslo	7,5	11,7	12,6	12,3	12,0
Hedmark	10,5	14,1	14,9	14,0	13,5
Oppland	7,5	12,3	13,2	12,0	11,7
Buskerud	8,9	13,7	14,1	13,5	13,6
Vestfold	6,3	10,5	10,7	10,1	9,3
Telemark	10,3	16,4	17,3	15,5	14,8
Aust-Agder	10,2	14,2	15,9	14,6	14,2
Vest-Agder	8,9	12,2	13,7	13,1	13,1
Rogaland	5,5	11,0	12,3	11,3	11,9
Hordaland	8,1	13,3	14,9	14,2	13,6
Sogn og Fjordane	10,2	14,5	16,2	15,7	15,4
Møre og Romsdal	8,1	13,6	15,4	14,4	14,2
Sør-Trøndelag	7,3	9,8	11,1	10,9	11,0
Nord-Trøndelag	5,9	9,8	11,1	10,6	10,7
Nordland	10,5	15,7	16,0	14,7	14,5
Troms	13,4	17,9	17,8	16,7	16,2
Finnmark	19,5	21,1	21,6	21,1	20,8
Hele landet	8,5	12,9	13,9	13,1	12,9

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Landbruksundersøkelsen i 1990, Jordbrukstellinga i 1999 og den beregna totalpopulasjonen i 2001, 2002 og 2003.

Tabell 9.3 viser at kvinner driver mindre bruk enn menn. Fra 1999 har utviklingen av kvinneandelen variert mellom størrelsesgruppene, men totalt sett er det ikke den store forandringen fra 1999 til 2003.

Tabell 9.3 Andelen personlige brukere som er kvinner, etter arealgrupper. Prosent

Arealgruppe, dekar	1990	1999	2001	2002	2003
0 – 50 ¹⁾	12,9	18,4	19,2	18,1	16,9
50 – 100	9,3	15,2	16,3	15,6	15,2
100 – 200	6,2	11,8	13,1	12,9	13,3
200 – 300	5,0	9,3	10,6	9,8	10,3
300 – 500	4,9	8,1	9,1	8,1	8,4
≥ 500	4,8	6,1	6,6	6,4	6,2
Alle brukere	8,5	12,9	13,9	13,1	12,9

1) Til og med 1999 gjaldet tallene størrelsesgruppen 5-50 dekar.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Landbruksundersøkelsen i 1990, Jordbrukstellinga i 1999 og den beregna totalpopulasjonen i 2001, 2002 og 2003. For fylkesvis fordeling se del II tabell 16

Tabell 9.4 nedenfor viser alder på kvinner som er aktive bønder. Kvinner som driver gard, er gjennomgående litt yngre enn menn. Det gjelder både for store og små gardsbruk og i de fleste fylker. Gjennomsnittsalderen for brukere er 49 år for menn og 48 år for kvinner.

Tabell 9.4 Aldersfordeling for brukere 2003. Prosent

Aldersgruppe	< 30	30–39	40–49	50–59	60–69	> 70	Gj.snittsalder, år
Menn	3,7	18,3	29,9	30,5	14,7	2,9	48,9
Kvinner	5,4	24,5	27,6	23,4	16,1	3,0	47,5

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Den beregna totalpopulasjonen 2003

9.2 Eiere etter kjønn og eiendomsoverdragelser

Eier av en landbrukseiendom kan bruke eiendommen selv eller leie den ut til en annen som driver eiendommen. På den annen side kan én og samme bruker drive flere landbrukseiendommer, både egne og andres, sammen som én jordbruksbedrift. Det er langt flere landbrukseiendommer enn jordbruksbedrifter og brukere.

Tabell 9.5 nedenfor viser gardsoverdragelser fra 2001 til 2003. Den gjelder alle typer overdragelser, både av odelseiendommer og andre. Av de som overdro eiendom mellom januar 2001 og desember 2003 var 66 % av referanseeierne menn og 31 % kvinner. Av de som overtok var 62 % menn og 37 % kvinner. 3 % av de tidligere eierne var upersonlige, mens 1 % av de som overtok var upersonlige. Blant de gamle eierne var kvinneandelen lavest i Rogaland og høyest i Finmark. Blant nye eiere var andelen kvinner høyest i Finmark med 45 % og lavest i Nord-Trøndelag med 33 %.

Sammenligner vi tabell 9.5 med tilsvarende for eiendomsoverdragelser mellom mai 1999 og mai 2001, så ser vi at det er en mindre andel menn og upersonlige eiere som selger, mens det er en større andel kvinnelige selgere. Når det gjelder de nye eierne, så er det en mindre andel menn og upersonlige kjøpere, mens en større andel er kvinner.

Tabell 9.5 Eiendomsoverdragelser fra januar 2001 til desember 2003. Andelen eiere som er menn, kvinner og upersonlige før og etter overdragelsen. Prosent

	Forrige eier			Ny eier		
	Mann	Kvinne	Upersonlig	Mann	Kvinne	Upersonlig
Østfold	70,7	27,1	2,2	63,6	35,9	0,6
Akershus og Oslo	62,8	32,0	5,2	62,0	37,1	0,9
Hedmark	67,7	30,5	1,8	63,5	35,3	1,2
Oppland	66,6	29,8	3,6	61,0	36,0	3,1
Buskerud	66,5	28,4	5,1	62,5	34,3	3,1
Vestfold	71,1	26,3	2,6	64,9	34,7	0,4
Telemark	62,6	34,7	2,7	64,7	34,5	0,8
Aust-Agder	66,7	32,3	1,0	60,0	39,3	0,7
Vest-Agder	60,1	37,0	2,8	63,4	35,5	1,1
Rogaland	72,8	24,2	3,0	65,2	34,7	0,1
Hordaland	70,6	28,3	1,0	60,5	39,5	0,1
Sogn og Fjordane	70,8	27,5	1,7	65,4	34,2	0,4
Møre og Romsdal	68,0	30,1	1,9	61,8	37,6	0,6
Sør-Trøndelag	64,6	30,1	5,3	63,9	35,5	0,6
Nord-Trøndelag	72,0	26,1	1,9	66,3	33,2	0,5
Nordland	61,2	36,2	2,6	56,6	42,8	0,6
Troms	62,7	36,1	1,1	59,0	40,7	0,3
Finnmark	57,2	40,0	2,8	55,1	44,7	0,2
Landet	66,4	30,9	2,7	61,9	37,1	0,9

Kilde: SSB. Landbruksregistret januar 2001 og desember 2003

For overdragelser med odell, det vil si at gården overdras innen familien, har jordbrukstellingene tall for flere tiår tilbake. Etter 1970 har andelen av kvinner i hovedtrekk økt i alle landsdeler. Blant aktive brukere som overtok familieeiendommen før 1969 var kvinneandelen på 9 %, i perioden fra 1990 til 1994 på 17 % og i perioden fra 1995 til 1999 på 22 %. I den siste perioden hadde Finnmark og i Aust-Agder den høyeste andelen kvinner. Færrest kvinner med odelsrett overtok i Vestfold og Møre og Romsdal. (Tallene gjelder for gardsbruk som var i drift 1999 og var oppgavepliktige i jordbrukstellinga.)

Tabell 9.6 viser at kvinneandelen øker fra en tidsperiode til den neste for alle størrelsesgrupper med unntak for de aller største brukene på over 500 dekar. Kvinner overtar i større utstrekning mindre gardsbruk. I alle periodene avtar kvinneandelen med økende bruksstørrelse opptil 500 dekar.

Tabell 9.6 Andelen av kvinner som overtar gardsbruk med odell. Prosent

Arealgruppe, dekar	-1969	1970-79	1980-89	1990-94	1995-99
5 - 50	10	13	17	20	24
50 - 100	8	13	16	19	24
100 - 200	9	12	15	16	22
200 - 300	9	10	11	14	20
300 - 500	9	9	11	12	17
≥ 500	5	10	8	15	13

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Jordbrukstelingen 1999. Gjelder oppgavepliktige

Tabell 9.7 viser aldersfordeling til eiere. For menn er det vanligst å overta gard mellom 30-39 år. Det er 31 % av de nye mannlige eierne som er i denne aldersgruppa. Også for kvinner er det en topp i hyppighet mellom 30-39 år med 19 % av de nye kvinnelige eierne. Det er likevel færre kvinner enn menn som er under 50 år ved overtakelse, og 22 % av kvinnene er over 70 år når de overtar eiendommen. Dette gir en gjennomsnittsalder for kvinnelige nye eiere på 53 år, noe som er høyere enn for mennene. Det er i mange sammenhenger påpekt at gardsoverdragelser til kvinner ofte gjelder enker som eier garden i en overgangsperiode.

Gjennomsnittsalderen for kvinner som brukere, er 12 år yngre enn for kvinner som eier gårdsbruk, og 6 år yngre enn for de som er nye eierne (tabell 9.4 og 9.7). For menn er gjennomsnittsalderen for brukere 7 år lavere enn for alle eiere og 5 år høyere enn for de nye eierne av gårdsbruk. Det synes derfor som kvinner i mindre grad overtar gårdsbruk for selv å drive jordbruk over tid. De eldre kvinnene som overtar gard, dominerer derved ikke statistikken over brukere i særlig grad.

Tabell 9.7 Aldersfordeling for alle eiere i 2003 og for nye eiere fra januar 2001 til desember 2003. Prosentandeler

		Aldersgruppe						Gj.snittsalder
		< 29	30-39	40-49	50-59	60-69	> 70	År
Nye eiere	Menn	11,3	30,6	24,6	19,5	9,0	5,1	44,6
	Kvinner	7,3	19,3	18,1	18,7	14,8	21,7	53,4
Alle eiere	Menn	2,2	11,8	21,1	27,5	18,7	18,7	55,9
	Kvinner	2,4	10,9	16,4	21,4	17,9	31,1	59,9

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Landbruksregisteret januar 2001 og desember 2003 og Landbruksregisteret.

9.3 Driftsformer

9.3.1 Inndeling

Som følge av at Norge er tilsluttet EØS-avtalen, er vi forpliktet til å følge EUs bestemmelser for strukturstatistikk i jordbruket. Fra og med 2003 har Norge rapportert strukturstatistikk til Eurostat i henhold til driftsforminndelingen vist nedenfor. Stan-

dard dekningsbidrag er det sentrale størrelsesmålet i inndelingen. Inndelingen er nærmere beskrevet i SSB-rapport 2003/23. I følge rapporten skal det ved vanlig publisering bruke følgende inndeling:

Driftsform

Korn og oljevekster
Øvrige jordbruksvekster
Hagebruksvekster
Storfe mjølkeproduksjon
Storfe kjøttproduksjon
Storfe mjølk- og kjøttproduksjon i kombinasjon
Sau
Øvrige grovfôretende dyr
Svin og fjørfe
Blandet planteproduksjon
Blandet husdyrproduksjon
Plante- og husdyrproduksjon i kombinasjon
Ikke klassifisert

En grundigere inndeling eksisterer, men vi har valgt å bruke denne hovedinndelingen i det følgende. For å tilhøre en spesiell driftsform må mer enn 2/3 av det totale dekningsbidraget komme fra vedkommende produksjon. For å tilhøre en av de blandede/kombinerte driftsformene må vedkommende produksjon utgjøre mer enn 1/3 og mindre enn eller lik 2/3 av totalt standard dekningsbidrag.

9.3.2 Driftsform og produksjon

Tabell 9.8 viser ulike driftsformer fordelt etter kjønn og andelen kvinner i de ulike produksjoner. Kvinneandelen er høyest blant bønder med «øvrig grovfôretende dyr». Den viktigste produksjonen her er geit, og kvinneandelen er på 20 %. Andelen er lavest blant produsenter som driver med melk/kjøtt og kun melk. Samdriftene gir høy andel upersonlige brukere i melkeproduksjon.

Tabell 9.8 Driftsform til menn, kvinner og upersonlige brukere. Antall og andel referansebrukere

	Antall				Kvinne prosent	Prosent		
	Totalt	Menn	Kvinner	Upersonlig		Menn	Kvinner	Upersonlig
Korn og oljevekster	11 055	9 625	1 270	160	11,5	18,4	16,2	8,7
Øvrige jordbr.vekster	2 769	2 435	279	55	10,1	4,7	3,5	3,0
Hagebruksvekster	2 179	1 719	294	166	13,5	3,3	3,7	9,0
Storfe, melk	16 360	13 839	1 549	972	9,5	26,5	19,7	52,7
Storfe, kjøtt	4051	3492	505	54	12,5	6,7	6,4	2,9
Storfe, melk og kjøtt	1111	976	64	71	5,8	1,9	0,8	3,8
Sau	11933	9737	2090	106	17,5	18,7	26,6	5,7
Øvrig grovforetende dyr	4 485	3 505	877	103	19,6	6,7	11,2	5,6
Svin og fjørfe	1667	1443	195	29	11,7	2,8	2,5	1,6
Blandet planteprod.	819	686	110	23	13,4	1,3	1,4	1,2
Blandet husdyrprod.	1299	1119	134	46	10,3	2,1	1,7	2,5
Komb. plante og husdyr	4113	3582	481	50	11,7	6,9	6,1	2,7
Annet	49	24	14	11	28,6	0,0	0,2	0,6
Sum	61 890	52 182	7 862	1 846	12,7	100	100	100

Kilde: SSB. Den beregna totalpopulasjon 2002

Tabellen viser også produksjonene fordelt mellom menn og kvinner som grupper. 27 % av de mannlige brukerne driver melkeproduksjon, mens det er 20 % av kvinnene. 27 % av kvinnene har sau, og 19 % av mennene. Korn i kombinasjon med husdyr har 7 % av mennene og 6 % av kvinnene, mens 18 % av mennene og 16 % av kvinnene har ren kornproduksjon.

Tabell 9.9 viser driftsform og alder fordelt på kjønn. Hovedtyngden av menn er i følge tabell 9.9 i aldergruppene 30–69 år. Hovedtyngden av kvinner ligger i aldersgruppen 30–50 år, men variasjonen er større. Kvinner som driver blandet husdyrproduksjon har høyest andel i den yngste aldersgruppen.

Tabell 9.9 Fordelingen av brukere etter aldersgrupper i driftsformene. Referansebrukere

Aldersgruppe	Menn				Kvinner			
	< 30	30-49	50-69	> 70	< 30	30-49	50-69	> 70
Korn og oljevekst	3,0	45,4	47,7	4,0	3,1	51,2	42,8	2,9
Øvrige jordbr.vekster	3,7	50,8	43,4	2,1	5,4	53,4	38,7	2,5
Hagebruksvekster	1,9	43,3	47,9	6,9	4,4	47,6	41,5	6,5
Storfe, melk	4,5	51,9	42,5	1,2	6,8	58,4	33,2	1,6
Storfe, kjøtt	4,3	49,1	43,3	3,3	5,1	46,5	44,0	4,4
Storfe, melk og kjøtt	6,1	63,2	29,9	0,7	9,4	62,5	28,1	0,0
Sau	3,4	43,5	48,8	4,3	4,4	42,9	48,9	3,8
Øvrig grovforetende dyr	4,4	50,7	41,0	3,9	6,4	56,3	34,3	3,0
Svin og fjørfe	4,2	53,0	41,9	0,9	5,6	65,1	29,2	0,0
Blandet planteprod.	3,8	46,5	46,8	2,9	1,8	55,5	40,0	2,7
Blandet husdyrprod.	4,5	55,2	39,1	1,3	9,7	66,4	23,9	0,0
Komb. plante og husdyr	4,0	50,9	42,2	2,9	7,1	53,0	35,3	4,6
Annet	0,0	54,2	37,5	8,3	7,1	64,3	21,4	7,1
<i>Sum</i>	<i>3,8</i>	<i>48,7</i>	<i>44,5</i>	<i>3,0</i>	<i>5,3</i>	<i>51,5</i>	<i>40,1</i>	<i>3,1</i>

Kilde: SSB, Den beregna totalpopulasjon 2002

9.3.3 Økologisk produksjon

Tabellene nedenfor viser kvinners andel av økologisk jordbruksproduksjon. Tabell 9.10 viser arealet, og tabell 9.11 viser antall brukere med økologisk produksjon.

Tabell 9.10 Kvinners og menns andel av arealet til økologisk produksjon

Andel av arealet som blir brukt av:	1999		2002	
	Karensareal	Omlagt areal	Karensareal	Omlagt areal
Menn	85,3	83,9	85,2	80,0
Kvinner	14,7	16,1	11,1	13,5
Upersonlige			3,7	6,5
<i>Sum, dekar</i>	<i>30 621</i>	<i>133 855</i>	<i>58 008</i>	<i>183 876</i>

Kilde: SSB, søknad om produksjonstilskudd, 31.07 og om tilskudd til økologisk drift 31.12

Menn driver i 2002 80–85 % av det økologiske arealet, mens 11–14 % drives av kvinner, og 7 % av det omlagte arealet tilhører upersonlige eiere.

Tabell 9.11 Enheter med økologisk drift. Prosentandel brukere som er menn og kvinner

Referansebruker:	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
	1999		2002	
Østfold	73,9	26,1	82,5	10,7
Akershus og Oslo	86,5	13,5	77,3	18,2
Hedmark	77,3	22,7	75,1	19,5
Oppland	83,1	16,9	80,9	14,2
Buskerud	81,7	18,3	70,8	21,7
Vestfold	83,9	16,1	71,8	19,2
Telemark	76,8	23,2	74,0	21,2
Aust-Agder	71,4	28,6	66,7	22,2
Vest-Agder	74,4	25,6	90,9	9,1
Rogaland	78,8	21,2	75,0	12,5
Hordaland	80,8	19,2	72,6	19,4
Sogn og Fjordane	77,1	22,9	78,7	18,7
Møre og Romsdal	70,4	29,6	78,4	19,6
Sør-Trøndelag	85,0	15,0	84,4	13,0
Nord-Trøndelag	88,4	11,6	78,8	14,2
Nordland	70,7	29,3	75,3	17,5
Troms	81,3	18,8	85,3	11,8
Finmark	80,0	20,0	50,0	50,0
Sum	79,8	20,2	78,2	16,7

Kilde: SSB, søknad om produksjonstilskudd, 31.07 og om tilskudd til økologisk drift 31.12

Tabell 9.11 viser andelen menn og kvinner som driver jordbruksbedrifter med økologisk areal. For landet sett under ett er andelen kvinner 17 %. Tabell 9.2 viser at andelen kvinner som er brukere, er på om lag 13 %. Kvinner er derved sterkere representert som brukere av jordbruksbedrifter med økologisk areal, enn kvinner som brukere generelt. I 2002 ble 5 % av enhetene som driver økologisk drevet av upersonlige eiere. Kvinneandelen er størst i Finmark og minst i Vest-Agder, og det er Rogaland som har størst andel upersonlige eiere (13 % av de økologiske).

9.4 Arbeidsforbruk og utdanning

Tabell 9.14 nedenfor viser utviklingen i arbeidsforbruk. Arbeidsforbruket i jordbruket går ned både for kvinner og menn, men reduksjonen er sterkere for kvinner. Kvinner utfører nesten firedelen av arbeidet, mens andelen kvinnelige brukere nå er 13 %. Kvinner utfører arbeid både som brukere, ektefelle eller samboer til brukerne, familiemedlemmer og som annen hjelp.

Tabell 9.12 Timeverk i jordbruket. Andel utført av kvinner

År	Totalt Mill. timeverk	Prosentandel utført av kvinner			
		Familiehjelp	Brukere og ektefel- le/samboer	Annen hjelp	I alt
1968/69	403		32	24	31
1979/80	262	23	27	20	26
1989/90	195	27	25	22	25
1996/97	169	25	24	24	24
1998/99	166	26	24	26	24
2000/01*	135	27	24	23	24

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Jordbruksstatistikken og Budsjettnemnda for jordbruket, Resultatkontroll for gjennomføring av landbrukspolitikken, april 2002

Tabell 9.15 og 9.16 viser lengste utdanning for nye eiere; total utdanning etter omfang i tabell 9.15 og landbruksutdanning i tabell 9.16. Generelt er lang utdanning vanligere blant kvinner enn blant menn, og det er færrest med lang utdanning blant de eldste. Sammenligner vi utdanningsnivået i tabell 9.15 med tilsvarende for perioden mai 1999 til mai 2001, så ser vi at en stadig mindre andel av de nye eierne har kun obligatorisk utdanning, mens flere har universitet og høyskole.

Tabell 9.13 Nye eieres utdanning etter aldersgrupper. Referanseiere

Aldersgruppe	%andel menn med minst:			%andel kvinner med minst:		
	Obligatorisk utdanning	Mellom utdanning	Universitet og høyskole	Obligatorisk utdanning	Mellom utdanning	Universitet og høyskole
< 39 år	6,8	75,0	18,2	5,8	57,9	36,2
40-59 år	15,3	63,2	21,5	15,5	56,4	28,1
> 60 år	37,2	46,8	16,0	51,6	39,0	9,3
Totalt	14,8	65,8	19,4	26,1	50,5	23,4

Kilde: SSB, Landbruksregistret, januar 2001 og desember 2003

Blant de yngre kvinnene har 36 % utdanning på universitets og høyskolenivå. Det er dobbelt så hyppig som hos unge menn. Andelen med lang og mellomlang utdanning er lavere hos nye eiere i høyere aldergrupper.

Tabell 9.14 Nye eiere med landbruksutdanning som høyeste utdanning. Referanseiere

Aldersgruppe	Menn	Kvinner
< 39 år	16,8	8,5
40-59 år	10,3	2,8
> 60 år	9,2	0,5
Totalt	12,9	3,5

Kilde: SSB, Landbruksregistret, januar 2001 og desember 2003

Tabell 9.16 viser at menn dominerer når landbruksutdanning er høyeste utdanning i alle aldersgrupper. Det er en høy andel av unge kvinner med høyt utdanningsnivå som har overtatt gard, og langt høyere andel enn for menn, men unge kvinner velger sjeldnere landbruksutdanning som høyeste utdanning. Kvinner legger mer vekt på en utdanning utenfor landbruket. Det samme gjelder også de unge kvinner som er brukere. Sammenligner vi med tilsvarende tall for nye eiere i perioden 1999 til 2001, så ser vi at det i alle aldersgrupper og for begge kjønn (bortsett fra kvinner over 60 år) har blitt en mindre andel som har landbruksutdanning som høyeste utdanning. Totalt var det 15,7 % av mannlige nye eiere i perioden 1999 til 2001 som hadde landbruksutdanning som høyeste utdanning, mens det var 3,7 % av kvinnene.

9.5 Pensjonsgivende inntekt i jordbruket og andre næringer

Kapittel 6.3 behandler pensjonsgivende inntekt. Tabell 9.17 nedenfor viser gjennomsnittlig pensjonsgivende inntekt for næringsdrivende med tilknytning til jordbruk, skogbruk og fiske. Det er satt opp gjennomsnittsverdier fra primærnæringene og fra lønnsinntekt og annen næring. Det siste kan også være næring med tilknytning til gården.

Etter skattereformen i 1992 blir kapitalinntekter trukket ut av pensjonsgivende inntekt med varierende kapitalavkastningsrate (se kapittel 6.4). Tabell 9.17 og 9.18 viser forskjell mellom kjønnene, mens nivået før og etter 1992 ikke er det samme.

Tabell 9.17 viser at menn har høyere inntekt enn kvinner. Forskjellen gjelder for alle tre gruppene primærnæring, lønnsinntekt og annen næring. Menns pensjonsgivende inntekt var i 1985 nesten dobbelt så stor som kvinners. Fra 1995 til 1998 var det relative forholdet nokså stabilt med kvinners pensjonsgivende inntekt på omtrent to tredeler av mennenes.

Tabell 9.15 Gjennomsnittlig pensjonsgivende inntekt¹⁾ for næringsdrivende med tilknytning til primærnæringene, landet²⁾. 1000 kroner

	1985	1989	1999	2000	2001	2002
Bruker og ektefelle:						
Primærnæringer (landbruk/fiske)	49,2	79,9	81,5	85,7	86,1	95,7
Annen næring	9,0	13,7	23,9	27,1	29,9	31,0
Lønnsinntekt	70,9	115,9	196,7	209,9	223,5	242,9
Pensjonsgivende inntekt i alt	129,0	209,5	302,1	322,6	339,6	369,6
Mann:						
Primærnæringer (landbruk/fiske)	40,5	53,1	64,0	67,7	68,2	75,6
Annen næring	8,1	10,8	20,2	22,9	25,3	26,0
Lønnsinntekt	50,5	71,8	116,4	123,8	130,7	140,8
Pensjonsgivende inntekt i alt	99,1	135,6	200,6	214,4	224,3	242,4
Kvinne:						
Primærnæringer (landbruk/fiske)	15,4	21,4	25,1	26,1	25,8	28,8
Annen næring	1,8	2,4	5,6	6,3	6,9	7,4
Lønnsinntekt	33,5	49,2	107,8	116,4	124,7	137,2
Pensjonsgivende inntekt i alt	50,7	73,0	138,5	148,8	157,5	173,5

1) Inntekt før og etter skattereformen av 1992 er ikke uten videre sammenlignbar

2) Før 2001 gjelder tallene kun de over 5 daa

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Bøndernes inntekt og formue

For fylkesvis fordeling av pensjonsgivende inntekt for bruker, se tabell 6.2

Tabell 9.18 gir tilsvarende prosentvise fordeling. Det går fram at kvinnene henter en større andel av inntekta fra lønnsinntekter. Kvinner får en meget liten andel fra annen næring. Både menn og kvinner hadde omtrent samme andel av pensjonsgivende inntekt fra primærnæringer, annen næring og lønnsinntekt i 1989 som i 1985. De siste årene har sammensetningen av pensjonsgivende inntekt vært stabil for både bruker og ektefelle og for menn, mens andelen fra primærnæringer har blitt litt redusert for kvinnene.

Tabell 9.16 Gjennomsnittlig pensjonsgivende inntekt¹⁾ for næringsdrivende med tilknytning til primærnæringene, prosentvis fordeling, landet²⁾

	1985	1989	1999	2000	2001	2002
Bruker og ektefelle:						
Primærnæringer (landbruk/fiske)	38,2	38,1	27,0	26,5	25,4	25,9
Annen næring	6,9	6,6	7,9	8,4	8,8	8,4
Lønnsinntekt	54,9	55,3	65,1	65,1	65,8	65,7
Mann:						
Primærnæringer (landbruk/fiske)	40,9	39,1	31,9	31,6	30,4	31,2
Annen næring	8,2	7,9	10,1	10,7	11,3	10,7
Lønnsinntekt	51,0	52,9	58,0	57,7	58,3	58,1
Kvinne:						
Primærnæringer (landbruk/fiske)	30,5	29,3	18,1	17,5	16,4	16,6
Annen næring	3,5	3,2	4,0	4,3	4,4	4,3
Lønnsinntekt	66,0	67,4	77,8	78,2	79,2	79,1

1) Inntekt før og etter skattereformen av 1992 er ikke uten videre sammenlignbar

2) Før 2001 gjelder tallene kun de over 5 daa

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Bøndernes inntekt og formue

Tabell 9.19 nedenfor er tilsvarende tabeller 6.14 - 6.18, og viser mann og kvinne etter hvilken andel næringsinntekta utgjør av bruttoinntekta. Det er en høyere andel av kvinner enn menn som er uten positiv næringsinntekt, 28 % kvinner mot 19 % menn. Det er også relativt langt færre kvinner enn menn som henter halvparten eller mer fra næringsinntekta.

Tabell 9.17 Personlige brukere med selvangivelsesdata og andeler av næringsinntekt fra jordbruket i forhold til bruttoinntekt. Prosentandeler. 2002

Referanseperson	Antall brukere	Andel næringsinntekt av bruttoinntekt					
		Uten	0-10%	10-40%	50-90%	> 90%	> 50%
Mann	52 156	19,2	19,5	32,5	22,4	6,3	28,7
Kvinne	7 854	27,8	23,2	34,6	11,5	2,9	14,4
<i>Alle</i>	<i>60 010</i>	<i>20,4</i>	<i>20,0</i>	<i>32,8</i>	<i>21,0</i>	<i>5,9</i>	<i>26,9</i>

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Selvangivelsesdata 2002

Tabell 9.20 nedenfor er tilsvarende tabell 6.17 og 6.18, men viser andelen menn og kvinner i de ulike inntektsgruppene. Tabellen viser at det er en større andel av kvinnene enn av mennene som havner i de laveste inntektsgruppene. Og det er en langt større andel av mennene som har inntekt over 170 210 enn tilsvarende andel kvinner. Det er de med inntekt over 170 210 kroner som ville kunne utnyttet et maksimalt inntektsfradrag fullt ut.

Tabell 9.18 Brukere med selvangivelsesdata og andelen med næringsinntekt etter inntektsnivå. 2002

	Antall brukere	Næringsinntekt per jordbruksbedrift, andel i gruppa. %				
		Uten	0 – 36 000	36 001– 163 778	163 779 – 170 210	> 170 210
Mann	52 156	19,2	15,9	28,6	1,1	35,1
Kvinne	7 854	27,8	20,4	31,5	1,0	19,4
<i>Alle</i>	<i>60 010</i>	<i>20,4</i>	<i>16,5</i>	<i>29,0</i>	<i>1,1</i>	<i>33,0</i>

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Selvangivelsesdata 2002

II DETALJERT DEL

Den detaljerte delen i resultatkontrollen har Budsjettnemnda utarbeidet som tabeller. Det er lagt opp til å gi fylkestall og/eller tall for landsdeler for de samme indikatorer som i oversiktsdelen, der slike tall kan skaffes. I de fullstendige jordbrukstillingene inneholder kategoriene minst tre enheter i hver gruppe og i utvalgstillingene mist seks i hver gruppe. Dersom det er færre enheter i en kategori, er den slått sammen med kategorien under. Kategoriene kan variere litt fra år til år.

Tabelloversikt for del II:

KAP. 10	PRODUKSJONGRUNNLAG OG STRUKTURUTVIKLING	
Tabell 1	Jordbruksarealet fordelt på fylker	150
Tabell 2	Leid areal	153
Tabell 3a-c	Strukturutvikling i korn, poteter og grønnsaker på friland	157
Tabell 3d-f	Strukturutvikling for ku og sau	169
Tabell 3g-h	Strukturutvikling for smågris- og eggproduksjon	180
KAP. 11	PRODUKSJON	
Tabell 4a	Produksjon av korn	189
Tabell 4b-c	Produksjon av poteter, kumelk, meierileveranser inkl. gårdssmør og gårdsost	190
Tabell 4d-e	Produksjon av storfe- og kalvekjøtt, svinekjøtt	191
Tabell 4f-g	Produksjon av sauekjøtt, fjørfekjøtt	192
Tabell 4h	Produksjon av egg	193
KAP. 12	DISTRIKTSPOLITIKK OG SYSSELSETTING	
Tabell 5	Antall jordbruksbedrifter etter størrelse og produksjonsformer	194
Tabell 6	Kommuneklassene fordelt på fylker	198
Tabell 7a-b	Folkemengde fylker, landsdeler	199
Tabell 8a-b	Sysselsatte i alt, etter kjønn, landsdeler og regioner	201
Tabell 9	Arbeidsforbruk i jordbruket fordelt på kjønn, fylker	203
Tabell 10a	Personlig brukere etter alder per 1/6 fordelt på fylker	205
Tabell 10b	Gjennomsnittlig alder på bruker etter arealgrupper	209
KAP. 13	INNTEKTER	
Tabell 11a-b	Alminnelig inntekt for bruker og bruker og ektefelle fordelt på fylker	212
KAP. 14	BRUKEN AV INNSATSAKTORER, KOSTNADSUTVIKLINGEN	
Tabell 12	Kraftførpriser for ulike områder	215
KAP. 15	PRISER	
Tabell 13a-c	Priser på jordbruksvarer, produsentpriser, engrospriser, forbrukerpriser	216
KAP. 16	LIKESTILLING	
Tabell 14	Personlige brukere fordelt på kjønn	218
Tabell 15	Andelen kvinner som brukere etter arealgrupper. Prosent	220

10 PRODUKSJONSGRUNNLAG OG STRUKTUR- UTVIKLING

Tabell 1 Jordbruksarealet fordelt på fylker. 1000 dekar

		1979	1989	1999	2002	2003*
Østfold	Åker og hage	641	696	671	675	667
	Fulldyrket eng og beite	88	59	79	79	79
	Fulldyrket i alt	729	755	750	755	745
	Annen eng og beite	26	12	21	22	21
	Jordbruksareal i drift i alt	755	767	771	777	767
	Jordbruksareal ute av drift	5	6	4	4	4
Akershus og Oslo	Åker og hage	651	717	681	683	678
	Fulldyrka eng og beite	113	78	103	96	96
	Fulldyrka i alt	764	795	783	779	773
	Annen eng og beite	37	21	31	31	31
	Jordbruksareal i drift i alt	801	816	814	811	805
	Jordbruksareal ute av drift	8	10	6	5	6
Hedmark	Åker og hage	700	739	699	688	672
	Fulldyrka eng og beite	260	290	335	342	340
	Fulldyrka i alt	960	1 029	1 035	1 030	1 012
	Annen eng og beite	42	38	51	56	56
	Jordbruksareal i drift i alt	1 002	1 067	1 086	1 086	1 067
	Jordbruksareal ute av drift	8	7	5	6	6
Oppland	Åker og hage	379	379	331	313	306
	Fulldyrka eng og beite	425	495	554	570	572
	Fulldyrka i alt	804	874	885	883	879
	Annen eng og beite	108	90	143	162	165
	Jordbruksareal i drift i alt	912	964	1 028	1 045	1 043
	Jordbruksareal ute av drift	10	9	7	6	7
Buskerud	Åker og hage	326	342	305	298	293
	Fulldyrka eng og beite	127	131	167	173	175
	Fulldyrka i alt	453	473	472	472	467
	Annen eng og beite	47	43	51	59	60
	Jordbruksareal i drift i alt	500	516	522	530	527
	Jordbruksareal ute av drift	6	5	3	3	3
Vestfold	Åker og hage	384	402	372	369	364
	Fulldyrka eng og beite	36	28	54	57	57
	Fulldyrka i alt	420	430	426	425	421
	Annen eng og beite	10	8	10	10	10
	Jordbruksareal i drift i alt	430	438	436	436	432
	Jordbruksareal ute av drift	3	3	2	2	2
Telemark	Åker og hage	131	136	117	113	109
	Fulldyrka eng og beite	95	97	115	118	117
	Fulldyrka i alt	226	233	232	231	225
	Annen eng og beite	35	24	30	34	32
	Jordbruksareal i drift i alt	261	257	262	264	258
	Jordbruksareal ute av drift	6	8	3	2	2

Tabell 1 forts. Jordbruksarealet fordelt på fylker. 1000 dekar

		1979	1989	1999	2002	2003*
Aust- Agder	Åker og hage	37	33	24	23	22
	Fulldyrket eng og beite	69	72	85	84	83
	Fulldyrka i alt	106	105	109	107	104
	Annen eng og beite	10	9	11	12	12
	Jordbruksareal i drift i alt	116	114	120	118	116
	Jordbruksareal ute av drift	4	3	1	1	1
Vest- Agder	Åker og hage	25	26	16	15	15
	Fulldyrka eng og beite	120	130	144	141	138
	Fulldyrka i alt	145	156	159	156	153
	Annen eng og beite	31	31	43	45	44
	Jordbruksareal i drift i alt	176	187	203	201	197
	Jordbruksareal ute av drift	3	2	2	2	1
Rogaland	Åker og hage	123	145	106	89	84
	Fulldyrka eng og beite	364	399	462	495	498
	Fulldyrka i alt	487	544	568	585	582
	Annen eng og beite	265	304	400	425	423
	Jordbruksareal i drift i alt	752	848	968	1 010	1 005
	Jordbruksareal ute av drift	2	3	3	3	3
Hordaland	Åker og hage	36	28	18	14	14
	Fulldyrka eng og beite	279	281	267	249	240
	Fulldyrka i alt	315	309	285	263	253
	Annen eng og beite	162	155	186	184	181
	Jordbruksareal i drift i alt	477	464	471	447	435
	Jordbruksareal ute av drift	7	6	2	2	2
Soqn og Fjordane	Åker og hage	30	27	15	13	13
	Fulldyrka eng og beite	262	290	301	297	294
	Fulldyrka i alt	292	317	316	311	307
	Annen eng og beite	156	140	161	170	167
	Jordbruksareal i drift i alt	448	457	477	480	474
	Jordbruksareal ute av drift	5	4	3	4	3
Møre og Romsdal	Åker og hage	48	54	29	32	33
	Fulldyrka eng og beite	419	463	483	473	464
	Fulldyrka i alt	467	517	512	505	497
	Annen eng og beite	99	75	104	110	108
	Jordbruksareal i drift i alt	566	592	616	615	605
	Jordbruksareal ute av drift	10	7	6	4	5
Sør- Trøndelag	Åker og hage	195	213	187	187	188
	Fulldyrka eng og beite	441	471	501	494	488
	Fulldyrka i alt	636	684	688	682	675
	Annen eng og beite	44	36	77	92	93
	Jordbruksareal i drift i alt	680	720	765	774	768
	Jordbruksareal ute av drift	10	11	7	7	7
Nord- Trøndelag	Åker og hage	385	412	361	360	363
	Fulldyrka eng og beite	374	402	470	476	470
	Fulldyrka i alt	759	814	832	837	832
	Annen eng og beite	32	28	53	60	60
	Jordbruksareal i drift i alt	791	842	885	896	892
	Jordbruksareal ute av drift	7	6	5	4	4

Tabell 1 forts. Jordbruksarealet fordelt på fylker. 1000 dekar

	1979	1989	1999	2002	2003*	
Nordland	Åker og hage	40	52	31	22	22
	Fulldyrka eng og beite	396	416	453	466	459
	Fulldyrka i alt	436	468	484	488	481
	Annen eng og beite	78	54	96	114	117
	Jordbruksareal i drift i alt	514	522	580	602	598
	Jordbruksareal ute av drift	23	12	7	6	6
Troms	Åker og hage	14	20	22	14	13
	Fulldyrka eng og beite	213	204	221	223	221
	Fulldyrka i alt	227	224	244	237	233
	Annen eng og beite	36	18	30	34	34
	Jordbruksareal i drift i alt	263	242	273	271	267
	Jordbruksareal ute av drift	16	7	2	3	3
Finnmark	Åker og hage	5	9	8	6	6
	Fulldyrka eng og beite	75	78	83	82	80
	Fulldyrka i alt	80	87	91	88	86
	Annen eng og beite	15	9	14	15	15
	Jordbruksareal i drift i alt	95	96	106	103	101
	Jordbruksareal ute av drift	7	4	2	1	2
Hele landet	<i>Åker og hage</i>	<i>4 146</i>	<i>4 432</i>	<i>3 995</i>	<i>3 914</i>	<i>3 860</i>
	<i>Fulldyrka eng og beite</i>	<i>4 157</i>	<i>4 385</i>	<i>4 877</i>	<i>4 917</i>	<i>4 868</i>
	<i>Fulldyrka i alt</i>	<i>8 304</i>	<i>8 818</i>	<i>8 872</i>	<i>8 831</i>	<i>8 728</i>
	<i>Annen eng og beite</i>	<i>1 232</i>	<i>1 093</i>	<i>1 511</i>	<i>1 635</i>	<i>1 629</i>
	<i>Jordbruksareal i drift i alt</i>	<i>9 535</i>	<i>9 911</i>	<i>10 382</i>	<i>10 466</i>	<i>10 357</i>
	<i>Jordbruksareal ute av drift</i>	<i>138</i>	<i>111</i>	<i>70</i>	<i>66</i>	<i>66</i>

* Foreløpig tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene i 1979, 1989 og 1999, og beregna totalpopulasjon i 2002 og 2003.

Tabell 2 Leid jordbruksareal etter størrelse på jordbruksbedriften, fylkesvis. 1000 dekar

Arealgruppe	1979		1989		1999		2001		2002		2003*		
	Areal	%	Areal	%	Areal	%	Areal	%	Areal	%	Areal	%	
Østfold	0-50 ¹⁾	7,8	4	4,9	3	1,7	1	0,5	0	1,4	1	0,5	0
	50-100	19,5	11	16,2	8	8,2	3	6,6	3	1,6	1	4,0	2
	100-200	50,2	27	47,8	25	32,8	14	33,2	13	16,3	8	24,1	10
	200-300	42,7	23	47,2	24	43,9	18	48,8	18	21,5	10	32,3	13
	300-500	64,2	35	77,4	40	70,0	29	64,6	24	56,6	27	62,1	25
	> 500					82,8	35	110,4	42	111,6	53	122,6	50
	Sum leid areal	184,4		193,6		239,6		264,1		208,9		245,4	
Totalt areal	755		767		771		779		777		755		
% leid areal	24		25		31		34		27		32		
Akershus og Oslo	0-50 ¹⁾	8,3	5	4,8	2	2,2	1	0,6	0	0,7	0	0,5	0
	50-100	15,4	9	12,4	6	8,2	3	8,2	3	2,1	1	3,7	2
	100-200	39,0	22	36,2	19	29,7	12	24,3	10	16,6	8	16,5	7
	200-300	35,2	20	39,1	20	32,8	13	25,5	10	17,5	8	18,6	8
	300-500	78,0	44	102,3	53	71,9	29	68,9	27	47,3	22	64,2	27
	> 500					106,4	42	127,9	50	130,4	61	135,5	57
	Sum leid areal	175,9		194,8		251,2		255,4		214,6		239,0	
Totalt areal	801		816		814		814		811		794		
% leid areal	22		24		31		31		26		30		
Hedmark	0-50 ¹⁾	16,9	8	10,1	4	5,6	2	4,3	1	0,7	0	1,6	0
	50-100	33,7	16	26,6	10	21,6	6	21,3	6	10,9	3	14,0	4
	100-200	64,4	30	72,1	27	70,7	20	63,8	17	61,1	19	41,0	12
	200-300	36,3	17	61,1	23	79,1	22	74,5	20	67,6	21	59,9	18
	300-500	65,2	30	97,5	36	83,7	23	92,0	25	85,6	26	86,1	25
	> 500					97,5	27	113,7	31	102,5	31	136,7	40
	Sum leid areal	216,4		267,4		358,2		369,5		328,5		339,4	
Totalt areal	1 002		1 067		1 086		1 088		1 086		1052		
% leid areal	22		25		33		34		30		32		
Oppland	0-50 ¹⁾	16,1	10	8,6	4	5,4	2	3,9	1	1,3	1	2,0	1
	50-100	34,8	22	29,1	14	26,1	9	27,1	8	15,1	6	16,9	6
	100-200	54,4	34	87,4	43	99,3	33	108,0	32	84,0	33	84,4	29
	200-300	27,2	17	46,0	22	83,6	28	90,0	27	70,1	27	80,8	28
	300-500	25,7	16	34,6	17	51,5	17	62,5	19	48,5	19	71,5	25
	> 500					31,5	11	41,9	13	37,8	15	34,9	12
	Sum leid areal	158,2		205,7		297,5		333,3		256,9		290,6	
Totalt areal	912		964		1 028		1044		1045		1034		
% leid areal	17		21		29		32		25		28		
Buskerud	0-50 ¹⁾	9,9	10	6,0	6	3,3	2	1,4	1	0,4	0	0,8	1
	50-100	19,7	21	18,0	17	14,6	9	15,8	9	7,0	5	8,3	5
	100-200	33,3	35	41,1	39	45,4	29	41,5	24	32,5	22	34,8	22
	200-300	15,8	17	21,3	20	37,3	24	47,0	27	31,3	21	39,6	25
	300-500	16,0	17	18,0	17	35,6	23	37,0	21	40,8	27	35,5	22
	> 500					19,4	12	30,7	18	37,7	25	41,3	26
	Sum leid areal	94,7		104,4		155,5		173,4		149,7		160,4	
Totalt areal	500		516		522		527		530		519		
% leid areal	19		20		30		33		28		31		

Tabell 2 forts. Leid jordbruksareal etter størrelse på jordbruksbedriften, fylkesvis. 1000 dekar

Arealgruppe	1979		1989		1999		2001		2002		2003*		
	Areal	%	Areal	%	Areal	%	Areal	%	Areal	%	Areal	%	
Vestfold	0-50 ¹⁾	5,4	5	3,1	3	0,9	1	0,7	1	0,4	0	0,7	0
	50-100	14,9	15	11,6	11	5,4	4	7,9	5	1,4	1	0,5	0
	100-200	36,4	36	33,6	32	25,2	18	18,2	12	14,3	11	15,2	10
	200-300	21,5	22	28,0	26	31,8	23	26,4	18	19,4	15	24,3	16
	300-500	21,6	22	29,7	28	41,2	29	47,8	32	35,6	27	38,2	26
	> 500					35,9	26	48,0	32	60,2	46	69,0	47
	Sum leid areal	99,8		106,1		140,4		149,0		131,4		147,9	
	Totalt areal	430		438		436		435		436		422	
% leid areal	23		24		32		34		30		35		
Telemark	0-50 ¹⁾	11,8	19	6,4	10	4,1	4	6,5	6	0,9	1	2,1	2
	50-100	20,6	32	18,8	28	16,1	15	13,1	12	10,8	10	10,6	10
	100-200	19,5	31	25,9	38	34,6	32	32,1	29	30,4	29	23,6	23
	200-300	6,9	11	11,7	17	25,9	24	22,3	20	24,4	23	28,6	27
	300-500	4,9	8	5,0	7	20,3	19	24,9	23	28,5	27	26,1	25
	> 500					7,6	7	10,6	10	11,6	11	13,1	13
	Sum leid areal	63,7		67,7		108,6		109,4		106,6		104,1	0
	Totalt areal	261		257		262		263		264		254	
% leid areal	24		26		41		42		40		41		
Aust-Agder	0-50 ¹⁾	8,3	22	4,7	12	2,6	4	1,0	2	0,5	1	1,2	2
	50-100	11,8	32	10,6	27	9,9	17	9,0	14	7,6	15	6,0	12
	100-200	11,1	30	16,9	42	24,0	42	26,2	40	15,2	31	16,9	33
	200-300	3,1	8	6,0	15	11,3	20	16,6	25	18,0	36	15,9	31
	300-500	2,7	7	1,7	4	7,0	12	10,8	17	5,0	10	9,1	18
	> 500					3,0	5	1,6	3	3,1	6	2,7	5
	Sum leid areal	37,0		40,0		57,7		65,2		49,4		51,8	
	Totalt areal	116		114		120		119		118		114	
% leid areal	32		35		48		55		42		45		
Vest-Agder	0-50 ¹⁾	11,4	20	6,5	9	3,8	4	2,4	3	2,1	3	1,7	2
	50-100	18,6	32	15,9	23	13,5	15	10,2	11	10,1	12	8,0	9
	100-200	19,2	33	31,4	45	34,9	38	31,9	34	27,5	34	24,2	28
	200-300	5,0	9	11,5	17	23,6	26	24,4	26	21,5	26	24,8	29
	300-500	3,3	6	3,7	5	14,9	16	22,0	23	17,6	22	17,9	21
	> 500					1,5	2	4,1	4	2,6	3	8,5	10
	Sum leid areal	57,6		69,1		92,3		95,0		81,4		85,0	0
	Totalt areal	176		187		203		204		201		194	
% leid areal	33		37		46		47		40		44		
Rogaland	0-50 ¹⁾	12,6	10	6,6	4	4,5	2	3,4	1	0,5	0	1,8	1
	50-100	30,1	25	23,4	16	15,3	7	12,3	5	6,6	4	10,6	4
	100-200	47,9	39	67,1	45	70,0	31	59,7	24	53,1	28	39,9	16
	200-300	17,4	14	29,2	20	72,3	33	83,0	34	52,0	28	73,6	29
	300-500	13,8	11	21,5	15	48,6	22	74,6	30	53,0	28	73,5	29
	> 500					11,6	5	14,5	6	21,6	12	52,0	21
	Sum leid areal	121,8		147,8		222,4		247,6		186,7		251,4	
	Totalt areal	752		848		968		984		1 010		995	
% leid areal	16		17		23		25		18		25		

Tabell 2 forts. Leid jordbruksareal etter størrelse på jordbruksbedriften, fylkesvis. 1000 dekar

Arealgruppe		1979		1989		1999		2001		2002		2003*	
		Areal	%	Areal	%	Areal	%	Areal	%	Areal	%	Areal	%
Hordaland	0-50 ¹⁾	15,7	19	10,9	10	10,2	7	9,9	6	4,2	3	4,6	3
	50-100	31,2	37	29,8	28	30,1	20	29,1	17	23,9	19	25,3	18
	100-200	29,6	35	53,0	49	71,1	48	68,9	41	54,3	44	54,3	39
	200-300	4,5	5	11,3	10	26,6	18	41,9	25	29,9	24	36,7	26
	300-500	3,1	4	2,8	3	9,9	7	18,5	11	10,8	9	13,8	10
	> 500					0,7	0	0,8	0	1,1	1	5,6	4
	Sum leid areal	84,0		107,7		148,6		169,1		124,2		140,4	0
Totalt areal	477		464		471		473		447		423		
% leid areal	18		23		32		36		28		33		
Sogn og Fjordane	0-50 ¹⁾	17,0	24	7,7	10	6,2	5	4,9	4	2,9	3	2,6	2
	50-100	30,8	43	27,0	35	23,3	20	19,1	16	17,4	15	12,7	12
	100-200	20,3	28	35,9	47	64,8	56	63,0	54	64,7	57	47,0	44
	200-300	1,7	2	4,8	6	16,8	15	25,3	22	23,6	21	32,4	30
	300-500	1,9	3	1,2	2	3,7	3	5,1	4	5,6	5	11,2	10
	> 500					0,0	0	0,2	0	0,0	0	1,2	1
	Sum leid areal	71,8		76,7		114,9		117,5		114,2		107,2	0
Totalt areal	448		457		477		482		480		466		
% leid areal	16		17		24		24		24		23		
Møre og Romsdal	0-50 ¹⁾	16,8	15	9,1	6	5,3	2	4,4	2	2,0	1	2,6	1
	50-100	36,3	33	30,8	20	21,8	10	19,2	8	14,3	7	14,5	6
	100-200	43,7	39	83,7	54	89,7	40	79,5	31	67,6	32	64,7	28
	200-300	11,1	10	25,3	16	72,7	32	84,4	33	75,2	35	80,0	35
	300-500	3,1	3	7,1	5	30,2	13	55,7	22	41,9	20	48,8	21
	> 500					6,3	3	9,3	4	12,0	6	20,3	9
	Sum leid areal	111,0		156,0		226,0		252,5		212,9		230,9	
Totalt areal	636		684		688		618		615		598		
% leid areal	17		23		33		41		35		39		
Sør-Trøndelag	0-50 ¹⁾	6,8	5	4,5	3	2,7	1	1,1	0	0,3	0	0,4	0
	50-100	24,6	20	19,2	11	12,5	5	7,6	3	10,0	5	5,6	3
	100-200	53,7	43	74,8	44	72,6	30	57,1	23	44,9	21	43,9	20
	200-300	22,7	18	43,1	26	88,2	36	86,2	35	63,8	30	72,5	33
	300-500	18,2	14	26,8	16	51,9	21	71,5	29	74,4	35	74,7	34
	> 500					15,3	6	21,8	9	21,3	10	24,9	11
	Sum leid areal	126,0		168,4		243,3		245,4		214,7		222,0	
Totalt areal	680		720		765		771		774		763		
% leid areal	19		23		32		32		28		29		
Nord-Trøndelag	0-50 ¹⁾	5,8	6	3,0	2	2,0	1	0,6	0	0,2	0	0,1	0
	50-100	17,1	16	12,4	10	9,6	5	7,4	3	3,7	2	3,3	2
	100-200	40,7	39	54,8	42	54,5	28	45,6	21	32,8	19	29,0	14
	200-300	24,8	24	35,8	28	61,7	32	76,7	35	58,7	33	66,4	32
	300-500	16,4	16	23,6	18	52,9	27	64,5	30	57,4	32	73,7	35
	> 500					12,8	7	23,5	11	24,4	14	36,0	17
	Sum leid areal	104,7		129,6		193,5		218,4		177,2		208,4	
Totalt areal	791		842		885		894		896		884		
% leid areal	13		15		22		24		20		24		

Tabell 2 forts. Leid jordbruksareal etter størrelse på jordbruksbedriften, fylkesvis. 1000 dekar

Arealgruppe		1979		1989		1999		2001		2002		2003*	
		Areal	%	Areal	%	Areal	%	Areal	%	Areal	%	Areal	%
Nordland	0-50 ¹⁾	15,3	12	8,5	5	5,3	2	2,8	1	1,4	1	2,9	1
	50-100	30,2	23	25,1	15	20,5	9	15,6	6	10,4	5	10,3	5
	100-200	56,5	43	75,4	44	65,8	29	63,1	26	54,1	26	48,5	23
	200-300	22,4	17	47,7	28	75,0	33	80,2	33	68,8	33	56,4	27
	300-500	5,5	4	15,3	9	51,6	23	75,0	31	61,1	30	71,8	34
	> 500					7,6	3	8,3	3	9,8	5	21,0	10
	Sum leid areal	130,0		172,1		225,8		245,1		205,6		210,8	
Totalt areal	514		522		580		594		602		594		
% leid areal	25		33		39		41		34		35		
Troms	0-50 ¹⁾	9,5	15	5,8	7	3,0	2	1,5	1	1,0	1	0,7	1
	50-100	17,6	28	15,7	19	14,5	12	11,3	9	9,4	8	9,1	9
	100-200	24,1	39	36,5	43	40,3	33	37,4	30	33,6	29	28,2	26
	200-300	8,6	14	19,7	23	37,2	31	37,3	30	35,7	31	33,2	31
	300-500	2,0	3	6,7	8	23,2	19	29,3	23	30,0	26	29,3	27
	> 500					3,6	3	9,5	7	5,7	5	6,2	6
	Sum leid areal	61,8		84,4		121,8		126,3		115,4		106,9	
Totalt areal	263		242		273		272		271		264		
% leid areal	24		35		45		46		43		40		
Finnmark	0-50 ¹⁾	2,1	10	1,4	5	1,1	3	0,2	1	0,4	1	0,0	0
	50-100	4,4	21	3,2	11	2,9	7	1,6	4	0,9	3	0,8	3
	100-200	8,9	43	9,2	32	8,3	20	7,8	21	7,0	20	6,5	20
	200-300	4,1	20	9,9	35	12,3	30	8,8	24	9,4	26	8,8	28
	300-500	1,3	6	4,7	17	10,2	25	13,5	37	10,2	29	10,1	32
	> 500					6,5	16	4,8	13	7,6	21	5,4	17
	Sum leid areal	20,7		28,5		41,3		36,7		35,5		31,8	
Totalt areal	95		96		106		105		103		100		
% leid areal	22		30		39		35		35		32		
Hele landet	0-50 ¹⁾	197,6	10	112,9	5	70,0	2	50,2	1	21,3	1	26,9	1
	50-100	411,3	21	345,7	15	274,2	8	242,4	7	163,3	6	164,1	5
	100-200	652,8	34	882,9	38	933,7	29	861,2	25	710,2	24	642,6	20
	200-300	311,0	16	498,8	22	832,1	26	899,3	26	708,2	24	784,9	25
	300-500	346,9	18	477,9	21	678,3	21	838,3	24	709,8	24	817,7	26
	> 500					450,2	14	581,6	17	601,0	21	737,0	23
	Sum leid areal	1 920		2 318		3 239		3 473		2 914		3 173	
Totalt areal	9 535		9 911		10 382		10 467		10 466		10 223		
% leid areal	20		23		31		33		28		31		

1) Til og med 1999 gjelder tallene størrelsesgruppen 5-50 daa

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. 1979, 1989 og 1999 de fullstendige jordbrukstellingene, og Landbruksundersøkelsen i 2003

Tabell 3a Strukturutvikling i korn. Antall jordbruksbedrifter

Arealgruppe	1979		1989		1999		2002		2003*		
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	
Østfold	< 20	542	11	288	6	103	3	60	2	51	2
	20-50	914	19	685	15	306	9	207	7	190	7
	50-100	1 211	25	1 026	23	661	20	496	17	431	16
	100-200	1 343	27	1 407	31	1 048	32	924	32	860	32
	200-300	522	11	630	14	582	18	546	19	504	19
	300-400	216	4	264	6	284	9	270	9	282	10
	> 400	137	3	205	5	333	10	392	14	405	15
	Antall bruk	4 885		4 505		3 317		2 895		2 723	
1000 daa	584,6		648,3		637,0		645,4		637,7		
Akershus og Oslo	< 20	727	15	326	8	86	3	45	2	46	2
	20-50	942	20	686	16	269	9	195	7	171	7
	50-100	1 087	23	932	22	544	18	461	17	415	16
	100-200	1 121	23	1 105	26	825	28	711	27	695	27
	200-300	523	11	620	14	503	17	459	17	443	17
	300-400	190	4	311	7	314	11	305	12	271	11
	> 400	231	5	300	7	431	15	476	18	497	20
	Antall bruk	4 821		4 280		2 972		2 652		2 538	
1000 daa	592,2		673,6		653,2		657,7		653,6		
Hedmark	< 20	1 762	26	865	16	204	6	110	4	105	4
	20-50	1 932	28	1 413	26	589	17	377	13	321	12
	50-100	1 396	20	1 234	22	755	22	609	21	534	20
	100-200	1 001	15	1 089	20	899	26	780	26	718	26
	200-300	384	6	456	8	447	13	440	15	427	16
	300-400	182	3	232	4	255	7	236	8	217	8
	> 400	205	3	234	4	347	10	400	14	413	15
	Antall bruk	6 862		5 523		3 496		2 952		2 735	
1000 daa	591,2		614,3		599,6		596,6		585,2		
Oppland	< 20	1 468	33	708	21	177	9	136	7	107	6
	20-50	1 243	28	898	27	418	20	343	18	303	17
	50-100	896	20	749	22	520	25	469	25	444	25
	100-200	618	14	665	20	548	27	507	27	486	28
	200-300	177	4	230	7	246	12	234	13	231	13
	300-400	66	1	89	3	85	4	101	5	95	5
	> 400	25	1	29	1	65	3	71	4	76	4
	Antall bruk	4 493		3 368		2 059		1 861		1 742	
1000 daa	279,7		281,8		252,7		247,0		241,5		
Buskerud	< 20	823	23	439	14	109	5	62	4	56	3
	20-50	917	26	723	24	347	17	258	15	216	13
	50-100	837	24	813	26	541	27	470	27	418	25
	100-200	694	20	759	25	631	31	553	31	535	32
	200-300	172	5	207	7	220	11	217	12	216	13
	300-400	61	2	85	3	97	5	101	6	99	6
	> 400	37	1	45	1	82	4	106	6	109	7
	Antall bruk	3 541		3 071		2 027		1 767		1 649	
1000 daa	272,8		293,4		271,0		267,1		261,6		

Tabell 3a forts. Strukturutvikling i korn. Antall jordbruksbedrifter

Arealgruppe	1979		1989		1999		2002		2003*		
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	
Vestfold	< 20	387	11	221	7	61	3	46	2	34	0
	20-50	750	21	546	18	252	12	166	9	177	1
	50-100	1 097	31	973	31	589	27	485	26	415	1
	100-200	953	27	991	32	786	36	690	37	608	2
	200-300	232	7	260	8	288	13	267	14	271	1
	300-400	55	2	68	2	91	4	90	5	110	0
	> 400	36	1	30	1	88	4	137	7	146	0
	Antall bruk	3 510		3 089		2 155		1 881		1 761	
1000 daa	334,2		330,5		311,7		315,1		312,8		
Telemark	< 20	631	30	256	15	70	6	40	4	30	4
	20-50	726	34	541	32	285	26	191	21	151	18
	50-100	539	26	574	34	409	38	358	39	330	40
	100-200	173	8	249	15	236	22	231	25	212	26
	200-300	26	1	37	2	58	5	61	7	62	8
	300-400	9	0	13	1	14	1	17	2	18	2
	> 400	3	0	2	0	14	1	20	2	23	3
	Antall bruk	2 107		1 672		1 086		918		826	
1000 daa	100,2		108,7		97,2		95,6		91,3		
Aust-Agder	< 20	532	66	199	41	49	22	23	13	21	14
	20-50	211	26	204	42	88	40	63	36	52	34
	50-100	56	7	63	13	52	24	48	28	38	25
	100-200	8	1	14	3	26	12	27	16	28	18
	200-300	3	0	5	1	6	3	8	5	9	6
	> 300							5	3	5	4
	Antall bruk	810		485		221		174		153	
1000 daa	16,1		15,3		12,6		13,3		12,3		
Vest-Agder	< 20	285	65	137	43	33	23	19	14	16	12
	20-50	105	24	123	39	50	35	55	40	47	36
	50-100	40	9	46	15	42	30	41	30	41	32
	100-200	8	2	10	3	12	8	15	11	17	13
	200-300					5	4	5	4	6	5
	> 400							3	2	3	2
	Antall bruk	438		316		142		138		130	
1000 daa	9,2		10,0		7,8		9,3		9,7		
Rogaland	< 20	690	53	348	31	121	18	92	14	84	13
	20-50	442	34	485	43	276	42	252	38	221	34
	50-100	121	9	215	19	186	28	208	31	207	32
	100-200	33	3	59	5	62	9	89	13	98	15
	200-300	4	0	11	1	10	2	18	3	17	3
	300-400					6	1	8	1	9	1
	> 400							4	1	6	1
	Antall bruk	1 290		1 118		661		671		642	
1000 daa	33,3		44,0		36,4		44,8		46,1		

Tabell 3a forts. Strukturutvikling i korn. Antall jordbruksbedrifter

Arealgruppe		1979		1989		1999		2002		2003*	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Hordaland	< 20	53	62	7	21	9	43	5	33	5	36
	> 20	33	39	27	79	12	57	10	67	9	64
	Antall bruk	86		34		21		15		14	
	1000 daa	1,8		1,3		0,6		0,5		0,4	
Sogn og Fjordane	< 20	25	42	10	31	7	28	3	14	3	17
	20-50	25	42	11	34	9	36	12	57	7	39
	> 50	10	17	11	34	9	36	6	29	8	45
	Antall bruk	60		32		25		21		18	
	1000 daa	1,8		1,2		1,2		0,8		0,8	
Møre og Romsdal	< 20	156	41	80	16	23	10	10	4	9	4
	20-50	141	38	219	43	75	33	61	27	50	23
	50-100	56	15	144	28	78	34	85	38	84	38
	100-200	20	5	55	11	42	19	54	24	60	27
	> 200	3	1	8	2	9	4	16	7	16	7
	Antall bruk	376		506		227		226		219	
	1000 daa	13,0		26,9		16,8		19,5		20,5	
Sør-Trøndelag	< 20	768	31	295	15	92	7	80	6	77	6
	20-50	836	33	538	28	250	19	218	17	201	16
	50-100	498	20	541	28	367	28	358	28	340	27
	100-200	292	12	393	20	369	29	352	28	366	30
	200-300	78	3	110	6	142	11	159	13	157	13
	300-400	19	1	31	2	47	4	50	4	54	4
	> 400	8	0	18	1	27	2	40	3	42	3
	Antall bruk	2 499		1 926		1 294		1 257		1 237	
	1000 daa	135,9		157,6		153,0		160,4		162,9	
Nord-Trøndelag	< 20	742	21	364	12	120	6	94	5	85	4
	20-50	951	26	707	23	367	17	317	16	256	13
	50-100	900	25	787	26	523	24	460	22	455	23
	100-200	692	19	799	26	675	31	652	32	639	32
	200-300	222	6	275	9	280	13	307	15	307	16
	300-400	66	2	94	3	124	6	125	6	133	7
	> 400	27	1	56	2	72	3	90	4	105	5
	Antall bruk	3 600		3 082		2 161		2 045		1 980	
	1000 daa	286,0		317,7		292,1		302,5		305,9	

Tabell 3a forts. Strukturutvikling i korn. Antall jordbruksbedrifter

Arealgruppe	1979		1989		1999		2002		2003*		
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	
Nordland	< 20	89	67	13	14	13	29	14	45	19	45
	20-50	25	19	41	44	13	29	3	10	10	24
	50-100	14	11	22	24	10	22	4	13	5	12
	100-200	4	3	17	18	9	20	6	19	4	10
	200-300							4	13	4	10
	Antall bruk	132		93		45		31		42	
1000 daa	2,9		5,3		2,6		2,2		2,3		
Troms	< 100	22	100	3	100			5	100	8	100
	Antall bruk	22		3		0		5		8	
	1000 daa	0,2		0,0		0,0		0,4		0,1	
Hele landet	< 20	9 698	25	4 559	14	1 277	6	842	4	754	4
	20-50	10 187	26	7 839	24	3 602	16	2 727	14	2 381	13
	50-100	8 766	22	8 135	25	5 286	24	4 559	23	4 166	23
	100-200	6 960	18	7 611	23	6 170	28	5 593	29	5 328	29
	200-300	2 346	6	2 848	9	2 793	13	2 740	14	2 665	14
	300-400	865	2	1 190	4	1 319	6	1 308	7	1 296	7
	> 400	710	2	921	3	1 462	7	1 740	9	1 827	10
	Antall bruk	39 532		33 103		21 909		19 509		18 417	
1000 daa	3 252		3 530		3 345		3 378		3 345		

* Foreløpig tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene i 1979, 1989 og 1999 og beregna totalpopulasjon i 2002 og 2003.

Tabell 3b Strukturutvikling i poteter. Antall jordbruksbedrifter

Arealgruppe	1979		1989		1999		2002		2003*		
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	
Østfold	< 5	2 719	85	890	70	218	52	119	42	92	39
	5-9	184	6	87	7	35	8	29	10	21	9
	10-19	107	3	79	6	31	7	29	10	22	9
	20-49	139	4	116	9	58	14	51	18	51	22
	50-99	48	2	91	7	78	19	28	10	25	11
	> 100							27	10	25	11
	Antall bruk	3 197		1 263		420		283		236	
Antall daa	13 609		13 565		9 939		8 247		7 578		
Akershus og Oslo	< 5	2 985	90	882	80	166	60	115	53	94	49
	5-9	145	4	52	5	15	5	18	8	16	8
	10-19	77	2	53	5	7	5	12	6	19	10
	20-49	85	3	61	6	33	12	29	13	23	12
	50-99	34	1	50	5	47	17	28	13	26	13
	> 100							16	7	15	8
	Antall bruk	3 326		1 098		276		218		193	
Antall daa	10 318		7 256		5 686		6 043		5 726		
Hedmark	< 5	5 551	85	2 328	73	453	43	256	33	214	31
	5-9	286	4	110	3	33	3	29	4	30	4
	10-19	204	3	122	4	55	5	38	5	26	4
	20-49	294	5	295	9	179	17	118	15	107	16
	50-99	184	3	324	10	345	32	138	18	125	18
	> 100							191	25	186	27
	Antall bruk	6 519		3 179		1 065		768		688	
Antall daa	34 825		46 081		48 987		49 615		47 453		
Oppland	< 5	6 977	90	3 221	86	855	75	534	67	466	66
	5-9	311	4	111	3	30	3	29	4	23	3
	10-19	151	2	96	3	43	4	39	5	33	5
	20-49	235	3	166	4	76	7	68	9	59	8
	50-99	113	1	163	4	135	12	70	9	75	11
	> 100							56	7	51	7
	Antall bruk	7 787		3 757		1 139		796		707	
Antall daa	26 707		22 715		16 735		16 791		15 989		
Buskerud	< 5	3 987	95	1 489	90	309	76	204	72	161	69
	5-9	103	2	50	3	22	5	18	6	13	6
	10-19	51	1	46	3	19	5	18	6	24	10
	20-49	45	1	42	3	29	7	21	7	17	7
	50-99	8	0	20	1	28	7	9	3	5	2
	> 100							13	5	15	6
	Antall bruk	4 194		1 647		407		283		235	
Antall daa	7 556		5 228		4 653		4 181		4 120		

Tabell 3b forts. Strukturutvikling i poteter. Antall jordbruksbedrifter

Arealgruppe	1979		1989		1999		2002		2003*		
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	
Vestfold	< 5	1 798	75	569	55	98	24	65	21	60	22
	5-9	201	8	56	5	26	6	19	6	15	5
	10-19	189	8	100	10	56	14	28	9	19	7
	20-49	178	7	195	19	108	27	87	28	76	27
	50-99	22	1	114	11	115	29	63	20	62	22
	> 100							49	16	47	17
	Antall bruk	2 388		1 034		403		311		279	
Antall daa	12 339		16 979		15 181		16 656		16 238		
Telemark	< 5	3 535	94	1 340	88	181	72	123	66	96	62
	5-9	102	3	46	3	18	7	17	9	12	8
	10-19	62	2	54	4	13	5	14	7	14	9
	20-49	35	1	54	4	17	7	11	6	11	7
	50-99	9	0	22	1	22	9	13	7	12	8
	> 100							9	5	11	7
	Antall bruk	3 743		1 516		251		187		156	
Antall daa	6 937		5 686		3 045		3 216		3 334		
Aust-Agder	< 5	2 132	91	860	82	153	71	88	60	65	54
	5-9	130	6	79	8	16	7	13	9	9	7
	10-19	61	3	59	6	11	5	11	8	11	9
	20-49	18	1	38	4	19	9	16	11	16	13
	50-99	3	0	11	1	18	8	13	9	13	11
	> 100							5	3	7	6
	Antall bruk	2 344		1 047		217		146		121	
Antall daa	4 950		4 081		2 393		2 368		2 634		
Vest-Agder	< 5	2 920	96	1 183	95	173	83	107	78	80	70
	5-9	76	2	27	2	11	5	4	3	7	6
	10-19	22	1	22	2	15	7	14	10	13	13
	> 20	31	1	15	1	10	4	13	9	13	12
	Antall bruk	3 049		1 247		209		138		113	
	Antall daa	4 701		2 120		959		923		911	
	Rogaland	< 5	5 018	85	2 290	79	479	60	351	56	280
5-9		427	7	191	7	78	10	58	9	55	10
10-19		274	5	189	6	90	11	59	9	48	9
20-49		168	3	199	7	108	14	102	16	87	16
50-99		21	0	48	2	43	5	45	7	54	10
> 100								16	3	18	3
Antall bruk		5 908		2 917		798		631		542	
Antall daa	18 225		15 403		8 630		10 283		10 265		

Tabell 3b forts. Strukturutvikling i poteter. Antall jordbruksbedrifter

Arealgruppe	1979		1989		1999		2002		2003*		
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	
Hordaland	< 5	7 288	99	2 519	99	346	96	235	95	209	96
	5-9	38	1	17	1	12	3	9	4	4	2
	> 10	16	0	9	0			4	1	4	2
	Antall bruk	7 342		2 545		359		248		217	
	Antall daa	6 108		2 118		515		415		364	
Sogn og Fjordane	< 5	6 220	98	3 038	97	560	91	402	88	356	87
	5-9	71	1	30	1	20	3	15	3	13	3
	10-19	39	1	29	1	15	2	18	4	16	4
	20-99	19	0	37	1	19	3	24	5	23	6
	Antall bruk	6 349		3 134		614		459		408	
Antall daa	7 093		4 138		1 548		1 561		1 395		
Møre og Romsdal	< 5	8 002	98	2 166	92	415	88	257	83	230	83
	5-9	83	1	79	3	17	4	17	5	16	6
	10-19	28	0	50	2	16	3	15	5	12	4
	20-49	9	0	43	2	10	2	5	2	5	2
	50-99	3	0	16	1	14	3	9	3	9	3
	> 100							8	3	5	2
Antall bruk	8 125		2 354		472		311		277		
Antall daa	9 077		5 307		2 632		2 614		2 428		
Sør-Trøndelag	< 5	5 311	95	2 166	92	565	84	368	79	322	79
	5-9	171	3	79	3	40	6	31	7	33	8
	10-19	55	1	50	2	31	5	21	5	19	5
	20-49	25	0	43	2	22	3	25	5	18	4
	50-99			16	1	16	2	12	3	13	3
	> 100							6	1	5	1
Antall bruk	5 562		2 354		674		463		410		
Antall daa	9 553		6 030		3 794		3 694		3 369		
Nord-Trøndelag	< 5	4 611	84	1 671	75	448	58	265	48	235	48
	5-9	306	6	119	5	38	5	32	6	26	5
	10-19	213	4	120	5	40	5	28	5	22	4
	20-49	235	4	183	8	108	14	95	17	83	17
	50-99	112	2	143	6	134	17	86	15	76	16
	> 100							51	9	48	10
Antall bruk	5 477		2 236		768		557		490		
Antall daa	26 177		21 234		16 028		17 255		15 512		

Tabell 3b forts. Strukturutvikling i poteter. Antall jordbruksbedrifter

Arealgruppe	1979		1989		1999		2002		2003*		
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	
Nordland	< 5	6 739	96	3 035	93	1 033	85	799	82	716	83
	5-9	155	2	111	3	68	6	70	7	55	6
	10-19	66	1	89	3	60	5	50	5	50	6
	20-49	26	0	37	1	46	4	48	5	35	4
	50-99	5	0	6	0	7	1	10	1	5	1
	> 100							2	0	2	0
	Antall bruk	6 991		3 278		1 214		979		863	
Antall daa	10 170		6 861		4 587		4 586		3 741		
Troms	< 5	4 486	98	2 116	95	756	87	603	86	514	86
	5-9	55	1	58	3	43	5	33	5	26	4
	10-19	22	0	35	2	34	4	20	3	16	3
	20-49	10	0	17	1	29	3	36	5	30	5
	> 50			3	0	4	0	8	1	10	2
	Antall bruk	4 573		2 229		866		700		596	
	Antall daa	5 139		3 720		2 904		3 259		3 056	
Finnmark	< 5	513	98	251	94	92	88	78	80	71	81
	5-9	9	2	4	2	6	6	5	5	4	5
	10-19			9	3	5	5	3	3	2	2
	> 20			2	1	2	2	11	11	11	12
	Antall bruk	522		266		105		97		88	
	Antall daa	529		407		306		557		496	
	<i>Hele landet</i>	< 5	80 792	92	32 014	86	7 300	71	4 969	66	4 261
	5-9	2 851	3	1 306	4	527	5	446	6	378	6
	10-19	1 637	2	1 210	3	550	5	420	6	369	6
	20-49	1 547	2	1 540	4	871	8	753	10	662	10
	50-99	569	1	1 031	3	1 009	5	535	7	510	8
	> 100							452	6	439	7
	Antall bruk	87 396		37 101		10 257		7 575		6 619	
	Antall daa	214 013		188 929		148 522		152 264		144 609	

* Foreløpig tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene i 1979, 1989 og 1999 og beregna totalpopulasjon i 2002 og 2003.

Tabell 3c Strukturutvikling i grønnsaker på friland. Antall jordbruksbedrifter

Arealgruppe	1979		1989		1999		2002		2003*		
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	
Østfold	< 2	1 192	82	167	41	13	8	13	8	9	6
	2-5	63	4	65	16	15	9	13	8	13	8
	5-9	62	4	51	13	31	18	21	13	16	10
	10-19	62	4	48	12	37	21	34	22	29	18
	20-49	62	4	61	15	50	29	41	26	52	32
	> 50	12	1	14	3	27	16	34	22	42	26
	Antall bruk	1 453		406		173		156		161	
Antall daa	4 688		4 257		4 718		5 073		6 465		
Akershus og Oslo	< 2	1 104	90	124	59	15	21	10	15	12	17
	2-5	31	3	14	7	8	11	12	18	10	14
	5-9	26	2	14	7	6	8	6	9	7	10
	10-19	29	2	14	7	12	17	6	9	5	7
	20-49	23	2	29	14	17	24	19	28	18	25
	> 50	11	1	16	8	13	18	15	22	19	27
	Antall bruk	1 224		211		71		68		71	
Antall daa	2 474		2 379		2 098		2 211		2 480		
Hedmark	< 2	1 368	87	162	50	30	18	17	13	14	12
	2-5	35	2	19	6	17	10	15	11	12	10
	5-9	32	2	15	5	9	5	7	5	6	5
	10-19	40	3	29	9	19	11	18	13	16	14
	20-49	55	4	49	15	41	24	41	30	40	34
	> 50	36	2	50	15	55	32	37	27	28	24
	Antall bruk	1 566		324		171		135		116	
Antall daa	5 803		7 017		6 947		5 563		4 754		
Oppland	< 2	1 016	87	121	50	16	13	23	19	21	17
	2-5	29	2	19	8	18	15	7	6	9	7
	5-9	27	2	21	9	9	7	7	6	11	9
	10-19	45	4	33	14	14	11	14	11	7	6
	20-49	39	3	31	13	35	28	43	35	44	36
	> 50	13	1	17	7	31	25	29	24	29	24
	Antall bruk	1 169		242		123		123		121	
Antall daa	3 382		3 477		5 490		6 171		6 576		
Buskerud	< 2	1 218	84	178	46	19	12	14	10	13	9
	2-5	49	3	43	11	18	12	19	13	14	10
	5-9	53	4	27	7	18	12	17	12	17	12
	10-19	46	3	42	11	21	13	20	14	20	14
	20-49	55	4	55	14	36	23	25	17	32	22
	> 50	35	2	45	12	44	28	50	34	49	34
	Antall bruk	1 456		390		156		145		145	
Antall daa	6 200		6 795		7 186		7 696		8 155		

Tabell 3c forts. Strukturutvikling i grønnsaker på friland. Antall jordbruksbedrifter

Arealgruppe	1979		1989		1999		2002		2003*		
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	
Vestfold	< 2	850	64	117	21	21	7	15	5	13	5
	2-5	109	8	46	8	25	8	17	6	18	6
	5-9	82	6	65	12	13	4	17	6	14	5
	10-19	96	7	97	17	29	9	21	7	13	5
	20-49	142	11	156	28	107	33	96	32	77	27
	> 50	42	3	76	14	126	39	134	45	146	52
	Antall bruk	1 321		557		321		300		281	
Antall daa	10 067		13 431		16 715		16 983		18 140		
Telemark	< 2	1 140	90	153	65	23	33	19	32	14	26
	2-5	45	4	32	14	8	12	12	20	10	19
	5-9	37	3	22	9	9	13	8	13	6	11
	10-19	25	2	15	6	10	14	6	10	10	19
	20-49	15	1	15	6	12	17	8	13	9	17
	> 50					7	10	7	12	4	8
	Antall bruk	1 262		237		69		60		53	
Antall daa	1 548		1 014		1 287		950		831		
Aust-Agder	< 2	779	78	183	54	10	11	10	13	8	11
	2-5	36	4	42	12	14	16	10	13	9	13
	5-9	44	4	30	9	8	9	9	11	7	10
	10-19	52	5	36	11	19	21	9	11	10	14
	20-49	68	7	39	11	25	28	26	33	27	38
	> 50	14	1	11	3	14	16	15	19	11	15
	Antall bruk	993		341		90		79		72	
Antall daa	4 729		3 164		2 228		2 348		2 126		
Vest-Agder	< 2	968	93	189	72	13	25	7	18	7	21
	2-5	23	2	13	5	10	20	6	15	3	9
	5-9	22	2	9	3	4	8	9	23	10	29
	10-19	11	1	20	8	13	25	6	15	5	15
	> 20	20	2	30	11	11	22	12	30	9	27
	Antall bruk	1 044		261		51		40		34	
	Antall daa	1 322		1 619		704		722		606	
Rogaland	< 2	1 468	73	366	49	42	15	29	13	20	10
	2-5	193	10	117	16	48	17	36	16	29	15
	5-9	174	9	112	15	53	19	31	14	23	12
	10-19	111	6	88	12	46	17	36	16	31	16
	20-49	50	2	49	7	61	22	61	27	63	32
	> 50	8	0	10	1	28	10	30	13	33	17
	Antall bruk	2 004		742		278		223		199	
Antall daa	5 837		4 684		5 900		6 701		7 168		

Tabell 3c forts. Strukturutvikling i grønnsaker på friland. Antall jordbruksbedrifter

Arealgruppe	1979		1989		1999		2002		2003*		
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	
Hordaland	< 2	2 077	95	328	81	36	55	27	55	20	51
	2-5	75	3	44	11	20	31	17	35	14	36
	> 5	23 ¹⁾	1	35 ¹⁾	8	9	14	5	10	5	13
	Antall bruk	2 175		407		65		49		39	
	Antall daa	1 034		648		152		117		100	
Sogn og Fjordane	< 2	1 511	92	392	71	12	17	27	33	28	36
	2-5	53	3	66	12	26	37	24	30	20	26
	5-9	35	2	38	7	12	17	11	14	11	14
	10-19	32	2	25	5	14	20	9	11	8	10
	20-49	14	1	34	6	7	10	10	12	7	9
	> 50									3	4
	Antall bruk	1 645		555		71		81		77	
Antall daa	1 737		2 002		628		695		673		
Møre og Romsdal	< 2	1 605	95	289	73	20	31	21	38	13	27
	2-5	45	3	49	12	15	23	12	22	13	27
	5-9	24	1	35	9	15	23	9	16	7	15
	10-19	13	1	17	4	9	14	7	13	10	21
	20-49	3	0	6	2	5	8	6	11	5	10
	Antall bruk	1 690		396		64		55		48	
	Antall daa	956		927		414		393		381	
Sør-Trøndelag	< 2	760	95	179	75	18	25	28	47	26	46
	2-5	21	3	22	9	24	33	13	22	17	30
	5-9	13	2	28	12	19	26	11	19	5	9
	10-19	7	1	7	3	7	10	3	5	4	7
	> 20			3	1	4	6	4	6	4	7
	Antall bruk	801		239		72		59		56	
Antall daa	515		526		419		317		297		
Nord-Trøndelag	< 2	1 214	80	142	37	20	10	12	6	13	7
	2-5	97	6	62	16	22	11	20	10	16	9
	5-9	100	7	61	16	29	15	22	11	20	11
	10-19	65	4	73	19	37	19	29	15	29	16
	20-49	41	3	43	11	66	34	83	43	63	36
	> 50			6	2	23	12	26	14	36	20
	Antall bruk	1 517		387		197		192		177	
Antall daa	3 320		3 315		4 460		5 463		5 478		

1) 9 stk hadde over 10 daa.

Tabell 3c forts. Strukturutvikling i grønnsaker på friland. Antall jordbruksbedrifter

Arealgruppe		1979		1989		1999		2002		2003*	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Nordland	< 2	1 067	92	354	74	33	33	33	39	35	40
	2-5	48	4	53	11	35	35	26	31	26	30
	5-9	27	2	46	10	11	11	9	11	11	13
	10-19	11	1	19	4	9	9	9	11	7	8
	> 20	3	0	8	2	11	11	8	9	8	9
	Antall bruk	1 156		480		99		85		87	
	Antall daa	932		1 173		647		548		519	
Troms	< 2	705	93	246	79	24	48	23	47	22	43
	2-5	36	5	35	11	12	24	16	33	15	29
	5-9	12	2	21	7	9	18	5	10	8	16
	> 10	8 ¹⁾	1	11 ¹⁾	4	5	10	5	10	6	12
	Antall bruk	761		313		50		49		51	
	Antall daa	621		535		190		206		234	
Finnmark	Antall bruk	62		28		2		3		2	
	Antall daa	53		68		4		29		12	
Hele landet	< 2	20 100	86	3 712	57	366	17	329	17	289	16
	2-5	989	4	744	11	336	16	275	14	248	14
	5-10	787	3	623	10	262	12	202	11	182	10
	10-20	656	3	579	9	302	14	234	12	211	12
	20-50	589	3	602	9	482	23	476	25	456	25
	> 50	178	1	256	4	375	18	386	20	404	23
	Antall bruk	23 299		6 516		2 123		1 902		1 790	
Antall daa	55 218		57 030		60 187		62 186		64 998		

1) 3 stk hadde 20-50 daa.

* Foreløpig tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene i 1979, 1989 og 1999 og beregna totalpopulasjon i 2002 og 2003.

Tabell 3d Strukturutvikling for bruk med melkeku¹⁾. Antall jordbruksbedrifter

Besetningsstørrelse	1979		1989		1999		2002		2003*		
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	
Østfold	1-9	449	47	161	31	40	11	26	9	14	5
	10-14	223	23	132	25	97	26	48	17	48	19
	15-19	140	15	122	24	103	28	75	27	69	27
	20-29	98	10	80	15	104	28	95	34	86	33
	30-49	31	3	17	3	25	7	31	11	36	14
	> 50	10	1	7	1	4	1	5	2	5	2
	Antall bruk	951		519		373		280		258	
Antall kyr	11 249		7 526		6 921		5 793		5 495		
Akershus og Oslo	1-9	481	47	161	30	46	13	191	7	13	5
	10-14	209	20	141	26	85	23	44	17	40	17
	15-19	158	15	133	25	100	27	70	27	58	24
	20-29	122	12	81	15	116	31	99	38	98	41
	30-49	50	5	17	3	17	5	21	8	25	10
	> 50	7	1	4	1	5	1	5	2	6	3
	Antall bruk	1 027		537		369		258		240	
Antall kyr	12 350		7 600		6 762		5 317		5 152		
Hedmark	1-4	571	25	129	8	19	2	9	1	14	2
	5-9	728	32	397	25	198	17	120	12	93	10
	10-14	461	20	562	36	413	35	292	30	239	26
	15-19	257	11	306	20	335	28	312	32	321	35
	20-29	159	7	118	8	177	15	179	18	180	20
	30-49	59	3	48	3	45	4	48	5	58	6
	> 50	15	1	3	0	10	1	10	1	12	1
	Antall bruk	2 250		1 563		1 197		970		917	
Antall kyr	22 907		19 563		18 416		16 325		16 012		
Oppland	1-4	988	23	271	8	45	2	18	1	18	1
	5-9	1 605	38	1 169	35	749	28	442	20	406	19
	10-14	984	23	1 223	37	1 059	40	838	38	742	35
	15-19	446	10	456	14	491	19	507	23	493	23
	20-29	199	5	158	5	238	9	296	13	321	15
	30-49	49	1	33	1	57	2	92	4	109	5
	> 50	9	0	9	0	9	0	12	1	18	1
	Antall bruk	4 280		3 319		2 648		2 205		2 107	
Antall kyr	39 578		36 610		34 714		32 822		32 727		
Buskerud	1-4	462	36	118	15	21	4	9	2	6	1
	5-9	459	36	327	40	201	34	146	30	117	26
	10-14	239	19	251	31	237	40	173	36	171	38
	15-19	88	7	89	11	88	15	101	21	89	20
	20-29	29	2	21	3	42	7	38	8	53	12
	> 30	11	1	7	1	10	2	16	3	117	4
	Antall bruk	1 288		813		599		483		453	
Antall kyr	9 604		7 733		7 164		6 246		6 233		

Tabell 3d forts. Strukturutvikling for bruk med melkeku¹⁾. Antall jordbruksbedrifter

Besetningsstørrelse	1979		1989		1999		2002		2003*		
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	
Vestfold	1-4	86	22	30	11	1	1	0	0	0	0
	5-9	108	28	59	23	19	10	10	7	9	8
	10-14	87	22	73	28	28	15	22	16	16	13
	15-19	49	13	48	18	62	34	36	27	26	22
	20-29	42	11	37	14	59	32	46	34	42	35
	> 30	18	5	14	5	16	9	20	14	26	22
	Antall bruk	390		261		185		134		119	
Antall kyr	4 683		3 512		3 546		2 784		2 751		
Telemark	1-4	511	57	141	28	30	9	13	5	9	4
	5-9	258	29	206	42	139	44	103	43	80	37
	10-14	79	9	106	21	87	27	65	27	62	29
	15-19	34	4	32	6	40	13	31	13	29	13
	20-29	10	1	10	2	21	7	22	9	32	15
	> 30	3	0					4	2	3	1
	Antall bruk	895		495		317		238		215	
Antall kyr	4 864		3 772		3 245		2 692		2 686		
Aust-Agder	1-9	428	80	211	59	109	42	59	30	53	29
	10-14	55	10	105	29	103	39	87	44	69	38
	15-19	31	6	30	8	37	14	34	17	39	21
	20-29	17	3	12	3	12	5	16	8	19	10
	30-49	3	1							3	2
Antall bruk	534		358		261		196		183		
Antall kyr	3 185		3 142		2 893		2 385		2 385		
Vest-Agder	1-4	547	46	181	21	35	5	13	3	11	2
	5-9	351	30	323	38	243	37	152	30	139	29
	10-14	156	13	210	25	213	33	176	35	150	32
	15-19	76	6	91	11	102	16	102	20	115	24
	20-29	44	4	36	4	51	8	44	9	51	11
	30-49	9	1	10	1	8	1	12	2	9	2
	Antall bruk	1 183		851		652		499		475	
Antall kyr	8 005		7 814		7 491		6 278		6 294		
Rogaland	1-4	423	10	191	5	14	0	12	0	10	0
	5-9	773	18	639	17	458	15	333	12	269	10
	10-14	937	22	1 032	28	874	28	684	25	610	24
	15-19	782	19	876	23	816	26	743	27	687	27
	20-29	891	21	768	21	721	23	688	25	723	28
	30-50	350	8	214	6	199	6	224	8	248	10
	> 50	30	1	12	0	12	0	25	1	37	1
	Antall bruk	4 186		3 732		3 094		2 709		2 584	
Antall kyr	66 242		58 336		52 221		49 114		49 393		

Tabell 3d forts. Strukturutvikling for bruk med melkeku¹⁾. Antall jordbruksbedrifter

Besetningsstørrelse		1979		1989		1999		2002		2003*	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Hordaland	1-4	1 149	39	384	17	98	6	41	3	43	4
	5-9	1 052	35	917	41	693	42	458	37	376	32
	10-14	496	17	665	30	553	33	433	35	408	35
	15-19	173	6	204	9	235	14	220	18	203	18
	20-29	80	3	59	3	64	4	82	7	114	10
	> 30	17	1	9	0	8	0	12	1	16	1
	Antall bruk	2 967		2 238		1 651		1 246		1 160	
Antall kyr		20 954		20 395		17 541		14 493		14 288	
Sogn og Fjordane	1-4	1 700	43	519	18	141	7	74	4	50	3
	5-9	1 467	37	1 193	42	907	43	665	38	592	36
	10-14	505	13	842	29	737	35	648	37	615	37
	15-19	192	5	241	8	240	11	275	16	274	16
	20-29	47	1	56	2	88	4	96	5	112	7
	> 30	6	0	6	0	7	0	12	1	20	1
	Antall bruk	3 917		2 857		2 120		1 770		1 663	
Antall kyr		24 528		25 102		21 881		19 918		19 607	
Møre og Romsdal	1-4	1 025	26	264	9	49	2	31	2	19	1
	5-9	1 351	34	901	30	512	23	330	18	288	17
	10-14	848	21	1 081	35	850	38	641	34	554	32
	15-19	432	11	603	20	566	25	526	28	501	29
	20-29	256	6	183	6	243	11	287	15	299	17
	30-49	41	1	21	1	38	2	45	2	66	4
	> 50					4	1	6	0	9	1
Antall bruk	3 953		3 053		2 262		1 866		1 736		
Antall kyr		36 491		35 142		30 771		27 603		27 072	
Sør-Trøndelag	1-4	680	19	145	5	18	1	13	1	11	1
	5-9	1 236	35	698	25	375	17	235	13	188	11
	10-14	909	26	1 098	40	896	40	651	36	574	33
	15-19	467	13	582	21	647	29	591	32	580	34
	20-29	216	6	207	8	264	12	272	15	310	18
	30-50	45	1	27	1	29	1	59	3	63	4
	> 50	5	0					4	0	5	0
Antall bruk	3 558		2 757		2 229		1 825		1 731		
Antall kyr		35 670		33 884		31 614		28 278		27 899	
Nord-Trøndelag	1-4	424	14	106	4	14	1	7	0	7	0
	5-9	884	29	534	20	272	12	145	8	140	8
	10-14	858	28	1 017	39	815	36	555	30	470	27
	15-19	476	16	683	26	709	32	614	33	577	33
	20-29	313	10	227	9	370	16	420	23	406	23
	30-49	61	2	35	1	55	2	99	5	110	6
	> 50	9	0	6	0	8	0	12	1	20	1
Antall bruk	3 025		2 608		2 243		1 852		1 730		
Antall kyr		35 266		34 390		34 671		32 069		30 989	

Tabell 3d forts. Strukturutvikling for bruk med melkeku¹⁾. Antall jordbruksbedrifter

Besetningsstørrelse		1979		1989		1999		2002		2003*	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Nordland	1-4	945	32	203	9	30	2	13	1	13	1
	5-9	968	33	670	31	412	25	227	17	195	15
	10-14	607	21	794	37	632	38	479	35	448	35
	15-19	285	10	390	18	407	24	403	30	384	30
	20-29	109	4	102	5	180	11	198	15	210	16
	> 30	15	1	13	1	18	1	32	2	31	2
	Antall bruk	2 929		2 172		1 679		1 352		1 281	
Antall kyr	24 034		24 144		22 253		19 919		19 289		
Troms	1-4	424	37	82	11	16	3	4	1	5	1
	5-9	394	34	205	29	111	20	64	15	46	11
	10-14	224	19	278	39	228	42	148	35	140	35
	15-19	81	7	116	16	139	26	141	34	143	36
	20-29	26	2	30	4	45	8	52	12	59	15
	30-49	4	0	5	1	5	1	10	2	8	2
	Antall bruk	1 153		716		544		419		401	
Antall kyr	8 454		7 812		7 171		6 130		6 036		
Finnmark	5-9	111	26	55	19	32 ²⁾	14	17 ²⁾	8	20 ²⁾	11
	10-14	103	25	101	34	72	31	61	30	54	28
	15-19	56	13	83	28	84	36	70	35	67	35
	20-29	34	8	27	9	41	17	47	23	45	23
	> 30	7	2	8	3	7	3	6	2	6	4
	Antall bruk	420		294		236		201		192	
Antall kyr	4 224		3 992		3 673		3 336		3 194		
Hele landet	1-4	10 809	28	2 972	10	551	2	264	1	223	1
	5-9	12 338	32	8 638	30	5 496	24	3 544	19	3 031	17
	1-9	23 147	59	11 610	40	6 047	27	3 808	21	3 254	18
	10-14	7 980	21	9 711	33	7 979	35	6 045	33	5 410	31
	15-19	4 223	11	5 085	17	5 201	23	4 851	26	4 655	27
	20-29	2 692	7	2 208	8	2 834	13	2 977	16	3 160	18
	30-50	762	2	476	2	537	2	731	4	838	5
	> 50	102	0	53	0	61	0	91	0	128	1
	Antall bruk	38 906		29 143		22 659		18 503		17 445	
Antall kyr	372 288		340 469		312 948		281 502		277 502		

1) Antall bruk med ammeku er inkludert i 1979 og 1989

2) Noen jordbruksbedrifter med færre enn 10 melkekyr

* Foreløpig tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene 1979, 1989 og 1999, og beregna totalpopulasjon i 2002 og 2003.

Tabell 3e Strukturutvikling for bruk med ammeku. Antall jordbruksbedrifter

Besetningsstørrelse	1998		1999		2000		2002		2003*		
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	
Østfold	1-4	112	46	106	43	81	35	55	28	43	25
	5-9	63	26	75	30	73	31	60	31	44	25
	10-14	36	15	32	13	35	15	32	17	30	17
	15-19	18	7	16	6	13	6	20	10	23	13
	20-29	7	3	10	4	24	10	16	8	17	10
	> 30	8	3	8	3	7	3	10	5	16	9
	Antall bruk	244		247		233		193		173	
Antall kyr	1 876		1 969		2 183		2 037		2 237		
Akershus og Oslo	1-4	110	42	90	35	84	32	71	32	56	29
	5-9	69	26	73	29	77	30	56	25	45	23
	10-14	38	15	38	15	42	16	33	15	27	14
	15-19	19	7	23	9	20	8	33	15	26	13
	20-29	16	6	23	9	26	10	19	8	28	14
	30-49	9 ¹⁾	4	8	3	10	4	13 ¹⁾	6	10	5
	> 50			3	1	3	1			3	2
Antall bruk	261		255		259		225		195		
Antall kyr	2 291		2 423		2 605		2 423		2 409		
Hedmark	1-4	190	41	212	41	207	40	169	34	131	28
	5-9	137	30	156	30	143	27	130	26	134	28
	10-14	55	12	63	12	73	14	96	19	81	17
	15-19	30	7	30	6	30	6	27	5	47	10
	20-29	32	7	32	6	45	9	39	8	39	8
	30-50	12	3	19	4	21	4	33	7	34	7
	> 50	3	1	4	1	4	1	8	2	10	2
Antall bruk	459		516		523		502		476		
Antall kyr	3 879		4 469		4 948		5 465		5 779		
Oppland	1-4	233	51	227	47	236	43	211	39	176	34
	5-9	99	22	104	21	146	27	125	23	117	22
	10-14	64	14	80	16	72	13	84	15	98	19
	15-19	28	6	39	8	34	6	55	10	50	10
	20-29	23	5	23	5	44	8	40	7	51	10
	> 30	12	2	13	2	16	3	27	5	31	6
	Antall bruk	459		486		548		542		523	
Antall kyr	3 392		3 834		4 586		5 103		5 602		
Buskerud	1-4	106	46	109	44	107	40	85	32	64	24
	5-9	63	27	59	24	67	25	69	26	77	29
	10-14	21	9	36	14	43	16	52	19	53	20
	15-19	17	7	18	7	20	7	26	10	40	15
	20-29	19	8	15	6	17	6	21	8	20	7
	30-49	4	2	13 ¹⁾	5	14 ¹⁾	5	15	6	13	5
	> 50							3	1	3	1
Antall bruk	230		250		268		268		270	0	
Antall kyr	1 777		2 197		2 514		2 804		3 129		

1) Noen med > 50 ammekyr

Tabell 3e forts. Strukturutvikling for bruk med ammeku. Antall jordbruksbedrifter

Besetningsstørrelse	1998		1999		2000		2002		2003*		
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	
Vestfold	1-4	67	39	60	34	56	31	44	27	28	18
	5-9	54	31	53	30	51	29	44	27	42	28
	10-14	17	10	24	14	30	17	20	12	33	22
	15-19	12	7	15	9	14	8	29	18	17	11
	20-29	18	10	18	10	19	11	14	9	23	15
	30-49	4 ²⁾	3	6 ²⁾	4	8 ²⁾	4	7	4	9 ²⁾	6
	> 50							4	2		
	Antall bruk	172		176		178		162		152	
Antall kyr	1 556		1 768		1 872		1 991		1 970		
Telemark	1-4	85	49	88	48	83	46	65	35	56	30
	5-9	57	33	53	29	50	28	67	36	65	37
	10-14	19	11	23	13	19	11	26	14	22	13
	15-19	7	4	11	6	13	7	9	5	13	7
	20-29	4	2	9 ¹⁾	5	9	5	14	8	15	9
	30-49	3	2			5	3	3	2	6	3
	Antall bruk	175		184		179		184		177	
	Antall kyr	1 115		1 229		1 344		1 512		1 613	
Aust-Agder	1-4	53	63	49	56	51	53	45	50	37	42
	5-9	18	21	21	24	27	28	27	30	29	33
	10-19	7	8	12	13	12	12	11	12	17	19
	> 20	6	7	5	5	6	6	7	8	6	6
	Antall bruk	84		87		96		90		89	
Antall kyr	508		563		618		613		732		
Vest-Agder	1-4	114	69	117	63	112	55	93	47	79	42
	5-9	32	19	40	22	49	24	60	30	58	31
	10-14	10	6	14	8	19	9	19	10	25	13
	15-19	4	2	6	3	10	5	11	6	11	6
	> 20	6	3	8	4	12	6	16	9	17	9
	Antall bruk	166		185		202		199		190	
Antall kyr	794		988		1 296		1 493		1 567		
Rogaland	1-4	374	58	360	54	404	51	323	44	271	39
	5-9	173	27	187	28	217	28	227	31	215	31
	10-14	66	10	70	11	96	12	106	14	120	17
	15-19	16	2	27	4	28	4	35	5	50	7
	20-29	9	1	16	2	34	4	31	4	33	5
	> 30	6	1	6	1	8	1	10	1	10	1
	Antall bruk	644		666		787		732		699	
Antall kyr	3 404		3 869		4 957		5 110		5 411		

1) Noen med 30-50 kyr.

2) Noen med > 50 ammekyr.

Tabell 3e forts. Strukturutvikling for bruk med ammeku. Antall jordbruksbedrifter

Besetningsstørrelse	1998		1999		2000		2002		2003*		
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	
Hordaland	1-4	306	70	329	69	345	64	297	59	271	56
	5-9	100	23	115	24	144	27	159	32	160	33
	10-14	23	5	24	5	32	6	31	6	34	7
	15-19	4	1	3	1	8	1	10	2	10	2
	> 20	4	1	6	1	8	1	7	1	13	3
	Antall bruk	437		477		537		504		488	
Antall kyr	1 755		1 964		2 377		2 439		2 666		
Sogn og Fjordane	1-4	150	66	154	63	176	60	170	56	165	53
	5-9	57	25	65	27	82	28	94	31	102	33
	10-14	16	7	20	8	24	8	32	11	30	10
	> 15	3	1	6	2	9	4	7	2	15	4
	Antall bruk	226		245		291		303		312	
	Antall kyr	955		1 078		1 344		1 507		1 703	
Møre og Romsdal	1-4	193	62	245	63	265	57	181	43	166	38
	5-9	79	25	85	22	107	23	135	32	148	34
	10-14	22	7	32	8	54	12	63	15	58	13
	15-19	9	3	15	4	25	5	24	6	44	10
	20-29	5	2	8	2	8	2	14	3	17	4
	30-49	4 ¹⁾	1	4 ¹⁾	1	7 ¹⁾	1	8 ¹⁾	2	4	1
	> 50									3	1
Antall bruk	312		389		466		425		440		
Antall kyr	1 602		2 068		2 819		3 072		3 561		
Sør-Trøndelag	1-4	235	65	228	56	245	49	191	41	168	38
	5-9	73	20	108	27	140	28	141	30	124	28
	10-14	33	9	36	9	71	14	66	14	70	16
	15-19	10	3	16	4	26	5	42	9	44	10
	20-29	7	2	12	3	16	3	17	4	24	5
	> 30	4	1	4	1	5	1	13	3	12	2
	Antall bruk	362		404		503		470		442	
Antall kyr	1 856		2 313		3 286		3 714		3 828		
Nord-Trøndelag	1-4	259	56	262	52	256	46	175	34	141	29
	5-9	112	24	126	25	144	26	147	29	133	28
	10-14	52	11	53	11	63	11	79	15	78	16
	15-19	17	4	29	6	41	7	54	11	63	13
	20-29	17	4	23	5	39	7	35	7	42	9
	30-49	7 ¹⁾	1	4	1	12	2	17	3	22	5
	> 50			5	1	3	1	5	1	3	
Antall bruk	464		502		558		512		482		
Antall kyr	2 894		3 502		4 523		4 867		5 201		

1) Noen med > 50 ammekyr.

Tabell 3e forts. Strukturutvikling for bruk med ammeku. Antall jordbruksbedrifter

Besetningsstørrelse	1998		1999		2000		2002		2003*		
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	
Nordland	1-4	162	56	173	54	176	47	146	40	141	29
	5-9	58	20	74	23	103	27	102	28	133	28
	10-14	35	12	38	12	51	14	59	16	78	16
	15-19	19	7	15	5	25	7	33	9	63	13
	20-29	12	4	15	5	16	4	18	5	42	9
	30-49	4 ¹⁾	2	6 ¹⁾	2	6 ¹⁾	1	6	2	22	5
	> 50							3	1	3	
	Antall bruk	290		321		377		367		482	
Antall kyr	1 953		2 228		2 721		3 041		3 256		
Troms	1-4	25	50	35	57	51	58	43	43	141	29
	5-9	17	34	15	25	20	23	27	27	133	28
	10-14	4	8	6	10	12	14	14	14	78	16
	> 15	4	8	5	8	5	5	15	15	14	15
	Antall bruk	50		61		88		99		92	
	Antall kyr	278		321		483		797		714	
Finnmark	Antall bruk	9		13		15		11		11	
	Antall kyr	20		26		41		57		82	
Hele landet	1-4	2 783	55	2 856	52	2 947	48	2 372	41	2 024	36
	5-9	1 261	25	1 410	26	1 643	27	1 671	29	1 614	29
	10-14	517	10	599	11	746	12	822	14	859	15
	15-19	215	4	273	5	320	5	427	7	491	9
	20-29	181	4	216	4	318	5	301	5	367	7
	30-50	75	1	87	2	112	2	195	3	176	3
	> 50	12	0	23	0	22	0	0	0	38	1
	Antall bruk	5 044		5 464		6 108		5 788		5 569	
	Antall kyr	31 905		36 809		44 517		48 045		51 460	

1) Noen med > 50 ammekyr.

* Foreløpig tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Søknad om produksjonstilskudd 1998, den fullstendige jordbrukstellingen i 1999 og beregna totalpopulasjon de øvrige år.

Tabell 3f Strukturutvikling for bruk med sau. Antall jordbruksbedrifter

Besetningsstørrelse	1979		1989			1999		2002		2003*		
	Antall	%	Antall	%	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	
Østfold	1-19	119	84	116	74	78	160	68	127	64	115	63
	20-49	17	12	26	17	14	54	23	50	25	39	21
	50-99	1	1	8	5	6	16	7	16	8	23	13
	> 100	5	4	6	4	3	7	3	7	4	6	3
	Antall bruk	142		156			237		200		183	
	Antall sauer	1 718		2 849			4 711		4 337		4 459	
Akershus og Oslo	1-19	291	84	134	57	39	161	55	132	49	112	44
	20-49	34	10	60	25	29	74	25	79	29	85	33
	50-99	14	4	36	15	23	46	16	39	15	41	16
	> 100	8	2	7	3	9	13	4	18	7	19	7
	Antall bruk	347		237			294		268		257	
	Antall sauer	5 965		6 385			8 385		8 750		8 952	
Hedmark	1-19	1 240	62	491	37	22	271	24	235	22	183	19
	20-49	504	25	496	38	43	419	38	349	33	345	35
	50-99	180	9	243	18	27	308	28	320	31	299	31
	> 100	72	4	89	7	8	113	10	142	14	153	16
	Antall bruk	1 996		1 319			1 111		1 046		980	
	Antall sauer	48 399		49 118			54 471		55 214		55 593	
Oppland	1-19	1 696	64	760	36	20	399	20	320	17	244	13
	20-49	690	26	855	40	39	819	41	754	39	712	39
	50-99	218	8	416	19	32	581	29	624	32	627	34
	> 100	49	2	108	5	9	198	10	236	12	235	13
	Antall bruk	2 653		2 139			1 997		1 934		1 818	
	Antall sauer	57 647		78 531			98 938		102 789		103 751	
Buskerud	1-19	682	55	297	31	21	181	20	145	18	123	16
	20-49	415	33	411	42	50	357	40	294	37	273	36
	50-99	118	9	224	23	22	267	30	289	36	273	36
	> 100	30	2	41	4	7	83	9	77	10	94	12
	Antall bruk	1 245		973			888		805		763	
	Antall sauer	31 187		37 254			42 782		41 834		42 477	
Vestfold	1-19	99	79	58	64	52	102	67	88	61	81	57
	20-49	20	16	23	25	34	34	22	36	25	39	28
	50-99	4	3	10	11	9	13	9	18	12	17	12
	> 100	3	2			5	3	2	3	2	4	3
	Antall bruk	126		91			152		145		141	
	Antall sauer	1 972		1 991			3 102		3 432		3 590	
Telemark	1-19	649	63	285	39	28	175	27	132	22	101	19
	20-49	298	29	307	42	43	270	41	253	43	229	42
	50-99	65	6	125	17	28	182	28	165	28	161	30
	> 100	11	1	17	2		29	4	44	7	53	10
	Antall bruk	1 023		734			656		594		544	
	Antall sauer	20 602		23 091			26 683		26 811		27 004	

Tabell 3f forts. Strukturutvikling for bruk med sau. Antall jordbruksbedrifter

Besetningsstørrelse	1979		1989			1999		2002		2003*		
	Antall	%	Antall	%	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	
Aust-Agder	1-19	383	63	212	44	30	126	28	90	23	75	22
	20-49	166	27	169	35	34	182	41	166	43	144	42
	50-99	47	8	77	16	31	112	25	105	27	93	27
	> 100	11	2	21	4	6	26	6	28	7	29	9
	Antall bruk	607		479			446		389		341	
Antall sauer	12 863		15 419			18 214		16 949		15 983		
Vest-Agder	1-19	1 017	76	626	62	46	355	42	284	36	208	31
	20-49	257	19	297	29	36	342	40	330	42	305	45
	50-99	59	4	75	7	17	134	16	139	18	131	19
	> 100	8	1	11	1	1	20	2	27	3	33	5
	Antall bruk	1 341		1 009			851		780		677	
Antall sauer	19 828		20 664			26 382		25 775		25 508		
Rogaland	1-19	1 624	37	1 155	31	21	679	21	607	18	537	17
	20-49	1 534	35	1 475	39	42	1 290	40	1 235	37	1 140	36
	50-99	915	21	878	23	28	901	28	996	30	1 006	32
	> 100	303	7	271	7	9	324	10	457	14	485	15
	Antall bruk	4 376		3 779			3 194		3 295		3 168	
Antall sauer	171 491		157 205			157 659		178 882		183 438		
Hordaland	1-19	4 308	70	2 134	51	40	1 162	36	912	32	716	28
	20-49	1 538	25	1 575	38	46	1 474	46	1 395	48	1 269	49
	50-99	284	5	394	9	12	498	15	475	17	474	18
	> 100	43	1	55	1	2	86	3	95	3	109	4
	Antall bruk	6 173		4 158			3 220		2 877		2 568	
Antall sauer	110 211		103 909			103 897		95 731		96 859		
Sogn og Fjordane	1-19	4 130	67	1 931	49	35	967	33	719	27	585	24
	20-49	1 685	27	1 446	37	43	1 280	44	1 260	47	1 182	48
	50-99	314	5	456	12	19	572	19	523	20	530	22
	> 100	46	1	71	2	4	119	4	152	6	152	6
	Antall bruk	6 175		3 904			2 938		2 654		2 449	
Antall sauer	117 709		104 696			105 632		101 133		100 435		
Møre og Romsdal	1-19	3 777	83	1 587	58	35	745	40	570	34	451	30
	20-49	657	14	870	32	42	739	40	676	41	610	41
	50-99	109	2	223	8	22	319	17	331	20	332	22
	> 100	25	1	44	2	1	63	3	88	5	91	6
	Antall bruk	4 568		2 724			1 866		1 665		1 484	
Antall sauer	61 394		62 500			60 453		59 616		58 768		

Tabell 3f forts. Strukturutvikling for bruk med sau. Antall jordbruksbedrifter

Besetningsstørrelse	1979		1989			1999		2002		2003*		
	Antall	%	Antall	%	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	
Sør-Trøndelag	1-19	1 559	70	524	41	19	240	23	222	22	174	19
	20-49	435	20	401	31	33	355	34	321	32	269	29
	50-99	164	7	232	18	26	278	27	283	28	271	30
	> 100	63	3	128	10	22	157	15	187	18	200	22
	Antall bruk	2 221		1 285			1 030		1 013		914	
	Antall sauer	46 842		51 943			56 937		59 720		59 576	
Nord-Trøndelag	1-19	846	70	310	39	29	255	32	192	25	173	25
	20-49	231	19	259	32	26	244	30	253	33	207	30
	50-99	93	8	151	19	35	204	25	204	27	193	28
	> 100	37	3	79	10	11	103	13	118	15	127	18
	Antall bruk	1 207		799			806		767		700	
	Antall sauer	24 759		32 619			39 812		41 747		41 070	
Nordland	1-19	4 498	85	1 356	50	29	442	27	312	21	241	18
	20-49	616	12	846	31	36	578	35	518	35	452	33
	50-99	121	2	352	13	25	419	25	431	29	418	31
	> 100	28	1	134	5	10	208	13	237	16	254	19
	Antall bruk	5 263		2 688			1 647		1 498		1 365	
	Antall sauer	64 585		81 132			81 467		83 403		83 349	
Troms	1-19	3 396	84	972	51	26	294	26	202	20	162	18
	20-49	558	14	603	32	37	394	35	328	33	274	31
	50-99	92	2	266	14	27	308	28	295	30	294	33
	> 100	9	0	70	4	11	118	11	166	17	164	18
	Antall bruk	4 055		1 911			1 114		991		894	
	Antall sauer	51 564		55 870			53 491		56 145		54 808	
Finnmark	1-19	817	82	287	57	17	76	29	59	27	47	23
	20-49	146	15	142	28	42	92	35	67	31	64	32
	50-99	29	3	51	10	29	65	25	54	25	54	27
	> 100	4	0	22	4	12	29	11	39	18	38	19
	Antall bruk	996		502			262		219		203	
	Antall sauer	13 768		13 904			12 351		11 156		11 341	
Hele landet	1-19	31 131	70	13 235	46	30	6 790	30	5 348	25	4 328	22
	20-49	9 801	22	10 261	36	41	8 997	40	8 364	40	7 638	39
	50-99	2 827	6	4 216	15	23	5 223	23	5 307	25	5 237	27
	> 100	755	2	1 175	4	6	1 699	7	2 121	10	2 246	12
	Antall bruk	44 514		28 887			22 709		21 140		19 449	
	1000 sau	862,5		899,1			955,4		973,4		977,0	

* Foreløpig tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene 1979, 1989 og 1999, og beregna totalpopulasjon i 2002 og 2003.

Tabell 3g Strukturutvikling for bruk med purker. Antall jordbruksbedrifter

Besetningsstørrelse	1979		1989		1999		2002		2003*		
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	
Østfold	1-9	521	61	131	33	72	26	27	15	29	17
	10-19	180	21	112	28	42	15	28	16	25	15
	20-29	92	11	92	23	57	21	30	17	23	14
	30-39	36	4	36	9	35	13	23	13	22	13
	40-49	10	1	19	5	29	11	28	16	23	14
	50-59	5	1	3	1	14	5	16	9	6	4
	60-69	4	0	2	0	11	4	6	3	11	7
	> 70	3	0	6	1	13	5	21	12	29	17
Antall bruk	851		401		273		179		168		
Antall purker	8 994		7 188		7 691		7 125		7 369		
Akershus og Oslo	1-9	549	66	146	43	73	36	46	32	36	29
	10-19	171	21	83	24	37	18	27	19	22	17
	20-29	72	9	70	20	28	14	18	13	18	14
	30-39	26	3	26	8	30	15	18	13	18	14
	40-49	7	1	7	2	16	8	13	9	10	8
	50-59	3	0	7	2	7	3	3	2	4	3
	> 60	3	0	4	1	14	7	17	12	18	14
Antall bruk	831		343		205		142		126		
Antall purker	7 602		5 287		5 109		4 462		4 511		
Hedmark	1-9	592	73	185	41	94	28	55	24	51	24
	10-19	127	16	101	22	66	20	23	10	13	6
	20-29	49	6	71	16	38	11	25	11	23	11
	30-39	21	3	37	8	29	9	30	13	30	14
	40-49	10	1	19	4	26	8	21	9	13	6
	50-59	3	0	6	1	21	6	18	8	21	10
	60-69	0		11	2	12	4	15	7	11	5
	> 70	4	0	19	4	48	14	43	19	50	24
Antall bruk	806		449		334		230		212		
Antall purker	6 445		8 646		10 968		11 728		10 719		
Oppland	1-9	1 091	77	404	57	156	38	92	34	80	32
	10-19	214	15	170	24	91	22	53	20	47	19
	20-29	69	5	71	10	58	14	39	15	38	15
	30-39	28	2	38	5	39	10	23	9	25	10
	40-49	5	0	13	2	24	6	19	7	14	6
	50-59	4 ¹⁾	0	6	1	12	3	13	5	12	5
	60-69			4	1	7	2	8	3	9	4
	> 70			9	1	21	5	21	8	26	10
Antall bruk	1 411		715		408		268		251		
Antall purker	9 712		9 277		9 797		8 980		8 948		

1) Jordbruksbedrifter med flere enn 50 purker

Tabell 3g forts. Strukturutvikling for bruk med purker. Antall jordbruksbedrifter

Besetningsstørrelse	1979		1989		1999		2002		2003*		
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	
Buskerud	1-9	146	65	35	35	22	30	9	18	7	15
	10-19	56	25	36	36	18	25	8	16	10	21
	20-29	12	5	19	19	15	21	13	26	10	21
	30-39	6	3	6	6	6	8	5	10	7	15
	>40	3	1	5	5	12	16	15	30	13	28
	Antall bruk	223		101		73		50		48	
Antall purker	1 990		2 061		2 376		2 456		2 664		
Vestfold	1-9	223	59	53	26	38	19	19	13	16	11
	10-19	76	20	35	17	26	13	6	4	4	3
	20-29	52	14	65	32	32	16	20	14	17	12
	30-39	20	5	25	12	24	12	26	18	19	14
	40-49	6	2	14	7	34	17	29	20	27	19
	50-59	3 ²⁾	1	4	2	16	8	15	10	18	13
	60-69			4	2	9	5	10	7	13	9
	> 70			5	2	17	9	19	13	26	19
Antall bruk	380		205		196		144		140		
Antall purker	4 168		4 916		7 189		6 514		6 999		
Telemark	1-9	179	75	54	44	36	44	15	33	9	24
	10-19	42	18	31	25	14	17	7 ⁵⁾	15	7 ⁵⁾	18
	20-29	14	6	20	16	12	15				
	30-39	5 ³⁾	2	7	6	5	6	4	9	6	16
	40-49			7	6	6	7	7	16	3	8
	> 50			5	4	9	11	12	27	13	34
Antall bruk	240		124		82		45		38		
Antall purker	1 639		2 003		1 942		1 814		1 669		
Aust-Agder	1-9	84	74	34	45	15	43	4	24	6	33
	10-19	21	19	21	28	8	23	5	29	6 ⁵⁾	33
	20-29	8 ⁴⁾	7	11	15	3	9				
	> 30			8	10	9	16	8	48	6	35
Antall bruk	113		75		35		17		18		
Antall purker	844		1 072		605		478		481		

2) Jordbruksbedrifter med flere enn 50 purker

3) Jordbruksbedrifter med flere enn 30 purker

4) Jordbruksbedrifter med flere enn 20 purker

5) Jordbruksbedrifter med 10 til 29 purker

Tabell 3g forts. Strukturutvikling for bruk med purker. Antall jordbruksbedrifter

Besetningsstørrelse	1979		1989		1999		2002		2003*		
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	
Vest-Agder	1-9	55	68	19	46	22	48	15	41	15	42
	10-19	18	22	7	17	8	17	11	30	9	25
	20-29	4	5	7	17	2	4	3	8	3	8
	> 30	4	4	8	19	14	31	8	21	9	26
	Antall bruk	81		41		46		37		36	
	Antall purker	729		789		1 357		1 021		1 233	
Rogaland	1-9	615	49	281	30	164	23	96	19	94	19
	10-19	391	31	341	36	176	25	109	21	96	20
	20-29	163	13	157	17	138	20	89	17	64	13
	30-39	50	4	67	7	72	10	42	8	49	10
	40-49	20	2	35	4	36	5	40	8	44	9
	50-59	9	1	17	2	48	7	41	8	28	6
	60-69	4	0	12	1	25	4	29	6	25	5
	> 70	6	0	29	3	46	7	67	13	92	19
	Antall bruk	1 258		939		705		513		492	
	Antall purker	16 164		17 916		20 201		19 597		21 964	
Hordaland	1-9	278	74	162	60	93	59	54	55	46	48
	10-19	76	20	63	23	36	23	19	19	21	22
	20-29	16	4	30	11	14	9	10	10	11	12
	30-39	4	1	10	4	7	4	6	6	5	5
	40-69	3	0	4	2	8	5	7	7	8	8
	> 70							3	3	4	4
		Antall bruk	377		269		158		99		94
	Antall purker	2 688		2 776		1 999		1 652		1 775	
Sogn og Fjordane	1-9	217	75	119	63	50	43	26	32	20	28
	10-19	58	20	49	26	38	33	32	40	24	33
	20-29	10	3	11	6	14	12	8	10	10	14
	30-49	3	1	9	5	9	8	10	12	12	16
	> 50					4	4	5	6	6	8
		Antall bruk	288		188		115		81		72
	Antall purker	1 841		1 696		1 719		1 556		1 691	

Tabell 3g forts. Strukturutvikling for bruk med purker. Antall jordbruksbedrifter

Besetningsstørrelse	1979		1989		1999		2002		2003*		
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	
Møre og Romsdal	1-9	174	70	84	51	49	42	26	33	25	33
	10-19	46	19	48	29	33	28	21	27	16	21
	20-29	18	7	18	11	15	13	9	12	16	21
	30-39	5	2	7	4	8	7	9	12	8	11
	40-49	4	2	4	2	6	5	6	8	3	4
	> 50			4	2	6	5	7	8	8	11
	Antall bruk	247		165		117		78		76	
	Antall purker	2 095		2 133		2 128		1 772		1 700	
Sør-Trøndelag	1-9	468	73	170	52	63	37	40	36	47	42
	10-19	130	20	86	26	35	20	20	18	14	13
	20-29	25	4	44	13	29	17	11	10	13	12
	30-39	14	2	20	6	12	7	12	12	4	4
	40-49	3	0	0	0	14	8	8	7	15	13
	> 50	4	1	8	3	18	11	18	16	19	16
	Antall bruk	644		328		171		112		112	
	Antall purker	4 828		4 045		3 958		2 833		2 926	
Nord-Trøndelag	1-9	595	59	243	35	102	20	58	15	54	14
	10-19	236	23	172	25	95	18	54	14	52	14
	20-29	135	13	168	24	100	19	49	12	53	14
	30-39	35	3	79	11	84	16	71	18	48	13
	40-49	12 ⁶⁾	1	16	2	60	12	71	18	65	17
	50-59			7	1	39	7	36	9	43	11
	60-69			4	1	14	3	18	5	16	4
	> 70	4	0	4	1	27	5	38	10	46	12
	Antall bruk	1 017		693		521		395		377	
	Antall purker	11 019		11 928		15 466		14 747		15 079	

6) Jordbruksbedrifter med 40 til 69 purker

Tabell 3g forts. Strukturutvikling for bruk med purker. Antall jordbruksbedrifter

Besetningsstørrelse	1979		1989		1999		2002		2003*		
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	
Nordland	1-9	90	71	62	44	50	32	21	20	22	22
	10-19	26	20	55	39	37	24	23	21	18	17
	20-29	11 ⁷⁾	9	13	9	26	17	13	12	14	14
	30-39			6	4	19	12	16	15	10	10
	40-49			5 ⁸⁾	4	10	6	10	9	8	8
	50-59					15 ⁹⁾	10	14	14	15	14
	60-69							4	4	9	9
	> 70							5	5	7	7
Antall bruk	127		141		157		107		103		
Antall purker	996		1 764		3 339		3 257		3 374		
Troms	1-9	5	42	15	42	18	31	10	23	14	32
	10-19	5	42	10	28	10	17	8	19	4	9
	20-29	2	17	9	25	15	25	12	28	13	30
	30-39			2	6	8	14	6	14	6	14
	40-49					4	7	4	9	7 ⁸⁾	16
	> 50					4	7	3	7		
Antall bruk	12		36		59		43		44		
Antall purker	141		507		1 337		1 095		1 043		
Finnmark	1-9	7	88	7	44	6	29	3	20	3	20
	10-19	1	13	6	38	9	43	4	27	5	33
	> 20			3	19	6	29	8	54	7	47
Antall bruk	8		16		21		15		15		
Antall purker	56		229		314		361		351		
Hele landet	1-9	5 889	66	2 204	42	1 123	31	579	23	574	24
	10-19	1 874	21	1 426	27	779	21	453	18	386	15
	20-29	749	8	878	17	599	16	354	14	335	13
	30-39	255	3	380	7	396	11	305	12	268	10
	40-49	79	1	150	3	282	8	272	11	246	10
	50-59	32	0	64	1	186	5	185	7	169	7
	60-69	15	0	41	1	96	3	103	4	117	5
	> 70	21	0	86	2	215	6	262	10	327	13
	Antall bruk	8 914		5 229		3 676		2 555		2 422	
Antall purker	81 951		84 233		97 495		91 448		94 496		

7) Jordbruksbedrifter med flere enn 20 purker

8) Jordbruksbedrifter med flere enn 40 purker

9) Jordbruksbedrifter med flere enn 50 purker

* Foreløpig tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene i 1979, 1989 og 1999, og beregna totalpopulasjon i 2002 og 2003.

Tabell 3h Strukturutvikling for bruk med verpehøner. Antall jordbruksbedrifter

Besetningsstørrelse	1979		1989		1999		2002		2003*		
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	
Østfold	1-99	586	62	141	46	113	48	79	46	83	49
	100-499	252	26	50	16	17	7	8	5	8	5
	500-999	46	5	24	8	10	4	9	5	7	4
	1000-1999	21	2	33	11	21	9	9	5	10	6
	2000-4999	30	3	47	15	46	20	34	20	30	18
	> 5000	17	2	11	4	28	12	31	18	33	19
	Antall bruk	952		306		235		170		171	
1000 høner	394		321		378		341		364		
Akershus og Oslo	1-99	636	73	153	60	151	74	105	72	84	67
	100-499	162	19	41	16	8	4	4 ¹⁾	3	8	6
	500-999	13	1	5	2	4	2			0	0
	1000-1999	11	1	21	8	12	6	10	7	9	7
	2000-4999	31	4	22	9	13	6	14	10	12	10
	> 5000	14	2	11	4	17	8	12	8	12	10
	Antall bruk	867		253		205		145		125	
1000 høner	321		239		241		200		178		
Hedmark	1-99	744	76	223	59	173	62	140	60	143	62
	100-499	150	15	36	9	5	2	7	3	6	3
	500-999	32	3	12	3	5	2	4	2	3	1
	1000-1999	17	2	31	8	19	7	10	4	10	4
	2000-4999	27	3	77	20	48	17	35	15	31	13
	> 5000	5	1			28	10	37	16	37	16
	Antall bruk	975		379		278		233		230	
1000 høner	246		245		336		369		356		
Oppland	1-99	1 298	89	438	80	220	76	183	79	164	75
	100-499	108	7	35	6	9	3	5	2	6	3
	500-999	20	1	11	2	3	1	3	1	3	1
	1000-1999	15	1	28	5	13	4	4	2	7	3
	2000-4999	22	2	38	7	38	13	29	12	29	13
	> 5000	3	0			6	2	9	4	9	4
	Antall bruk	1 466		550		289		233		218	
1000 høner	162		171		161		132		145		
Buskerud	1-99	513	80	133	69	144	81	121	80	111	82
	100-499	78	12	16	8	7	4	10 ¹⁾	7	8	6
	500-999	20	3	11	6	4	2			0	0
	1000-1999	17	3	14	7	9	5	6	4	4	3
	2000-4999	13	2	18	9	9	5	9	6	7	5
	> 5000	3	0			4		6	4	6	4
	Antall bruk	644		192		177		152		136	
1000 høner	126		92		75		76		69		

1) Jordbruksbedrifter med 100-999 verpehøner.

Tabell 3h forts. Strukturutvikling for bruk med verpehøner. Antall jordbruksbedrifter

Besetningsstørrelse	1979		1989		1999		2002		2003*		
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	
Vestfold	1-99	305	66	67	43	62	57	38	51	40 ¹⁾	57
	100-499	89	19	23	15	5 ²⁾	5	3	4		
	500-999	17	4	14	9						
	1000-1999	16	3	15	10	7	6				
	2000-4999	24	5	33	21	25	23	18 ³⁾	25	18 ³⁾	26
	> 5000	10	2	5	3	10	9	15	20	13	19
	Antall bruk	461		157		109		74		71	
1000 høner	202		166		161		154		147		
Telemark	1-99	361	68	127	58	121	70	84 ¹⁾	70	79 ¹⁾	69
	100-499	90	17	13	6	7	4				
	500-999	41	8	18	8	6	3	4	3	4	3
	1000-1999	18	3	31	14	12	7	9	7	8	7
	2000-4999	19	4	29	13	20	12	17	14	16	14
	> 5000					6	3	7	6	8	7
	Antall bruk	529		218		172		121		115	
1000 høner	136		142		115		113		110		
Aust-Agder	1-99	353	75	100	57	55	56	49	56	34	47
	100-499	64	14	18	10	5	5	5	6	8 ²⁾	11
	500-999	16	3	16	9	7	7	4	5		
	1000-1999	19	4	22	13	17	17	14	16	14	19
	2000-4999	17	4	19	11	11	11	13	15	12	16
	> 5000					4		3	3	5	7
	Antall bruk	469		175		99		88		73	
1000 høner	105		91		80		81		86		
Vest-Agder	1-99	423	76	157	62	108	68	74 ¹⁾	66	71 ¹⁾	65
	100-499	62	11	18	7	3	2				
	500-999	25	4	18	7	9	6	8	7	8	7
	1000-1999	21	4	23	9	17	11	12	11	9	8
	2000-4999	28	5	39	15	22	14	16	14	18	16
	> 5000							3	3	4	4
	Antall bruk	559		255		159		113		110	
1000 høner	142		139		95		83		92		
Rogaland	1-99	1 086	57	395	38	255	40	226	39	207	38
	100-499	333	17	143	14	25	4	17	3	20	4
	500-999	209	11	146	14	55	9	32	6	24	4
	1000-1999	134	7	216	21	164	25	140	24	107	20
	2000-4999	123	6	129	12	125	19	115	20	114	21
	> 5000	28	1	17	2	21	3	44	8	72	13
	Antall bruk	1 913		1 046		645		574		544	
1000 høner	1 021		927		802		858		972		

1) Jordbruksbedrifter med 1 til 499 verpehøner

2) Jordbruksbedrifter med 100 til 999 verpehøner

3) Jordbruksbedrifter med 1000-4999 verpehøner

Tabell 3h forts. Strukturutvikling for bruk med verpehøner. Antall jordbruksbedrifter

Besetningsstørrelse	1979		1989		1999		2002		2003*		
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	
Hordaland	1-99	725	72	287	60	246	72	210	74	176	73
	100-499	136	14	41	9	16	5	8	3	8	3
	500-999	59	6	48	10	19	6	13	5	15	6
	1000-1999	38	4	49	10	25	7	18	6	12	5
	2000-4999	40	4	46	10	28	8	26	9	22	9
	> 5000	6	1	6	1	7	2	8	3	8	3
	Antall bruk	1 004		477		341		283		241	
1000 høner	290		263		171		154		138		
Sogn og Fjordane	1-99	697	87	202	68	194	82	145	81	132	80
	100-499	50	6	26	9	6	3	4	2	3	2
	500-999	12	2	23	8	10	4	4	2	4	2
	1000-1999	18	2	20	7	13	6	10	6	10	6
	2000-4999	21	3	27	9	13	6	12	7	11	7
	> 5000							5	3	6	4
	Antall bruk	798		298		236		180		166	
1000 høner	127		127		75		72		87		
Møre og Romsdal	1-99	886	87	269	73	200	80	178	83	166	83
	100-499	70	7	31	8	11	4	6	3	7	4
	500-999	19	2	20	5	6	2	5	2	3	2
	1000-1999	22	2	22	6	19	8	10	5	10	5
	2000-4999	26	3	29	8	15	6	10	5	9	5
	> 5000							5	2	5	3
	Antall bruk	1 023		371		251		214		200	
1000 høner	140		123		85		84		82		
Sør-Trøndelag	1-99	763	87	263	74	163	72	112	70	105	71
	100-499	74	8	34	10	9	4	6	4	6	4
	500-999	11	1	13	4	10	4	6	4	4	3
	1000-1999	9	1	23	6	16	7	10	6	7	5
	2000-4999	14	2	24	7	22	10	16	10	14	9
	> 5000	3	0			6	3	10	6	12	8
	Antall bruk	874		357		226		160		148	
1000 høner	113		117		123		120		127		
Nord-Trøndelag	1-99	915	85	319	78	151	70	110	67	91	61
	100-499	102	10	39	10	17	8	6	4	10 ²⁾	6
	500-999	16	1	8	2	3	1	3	2		
	1000-1999	15	1	18	4	13	6	11	7	8	5
	2000-4999	18	2	23	6	22	10	17	10	19	13
	> 5000	5	0	3	1	10	5	17	10	20	14
	Antall bruk	1 071		410		216		164		148	
1000 høner	148		117		155		189		211		

2) Jordbruksbedrifter med 100 til 999 verpehøner

Tabell 3h forts. Strukturutvikling for bruk med verpehøner. Antall jordbruksbedrifter

Besetningsstørrelse	1979		1989		1999		2002		2003*		
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	
Nordland	1-99	746	89	274	82	216	84	172	83	159	85
	100-499	55	7	18	5	10	4	7	3	6 ³⁾	4
	500-999	10	1	11	3	3	1	3	1		
	1000-1999	10	1	9	3	13	5	9	4	7	4
	2000-4999	19	2	22	7	15	5	15 ⁴⁾	7	12	6
	> 5000									3	2
	Antall bruk	840		334		257		206		187	
1000 høner	101		85		69		64		61		
Troms	1-99	145	80	79	66	98	79	86 ³⁾	84	77 ³⁾	84
	100-499	18	10	9	8	6	5				
	500-999	7	4	5	4	0		0	0	0	0
	1000-1999	8	4	14	12	7	6	7	7	7	8
	> 2000	4	2	12	10	13	10	10	10	8	9
	Antall bruk	182		119		124		103		92	
	1000 høner	42		63		52		43		35	
Finnmark	1-99	16	136	26	79	42	93	26	90	29 ³⁾	91
	100-499	5	42	2	6	3	7	0	0		
	500-999	3	25	5	15			0		0	
	> 1000	4	34					3	10	3	9
	Antall bruk	12		33		45		29		32	
	1000 høner	12		12		6		7		7	
	<i>Hele landet</i>	<i>1-99</i>	<i>11 198</i>	<i>76</i>	<i>3 653</i>	<i>62</i>	<i>2 712</i>	<i>67</i>	<i>2 133</i>	<i>66</i>	<i>1 942</i>
<i>100-499</i>	<i>1 898</i>	<i>13</i>	<i>593</i>	<i>10</i>	<i>166</i>	<i>4</i>	<i>99</i>	<i>3</i>	<i>108</i>	<i>4</i>	
<i>500-999</i>	<i>576</i>	<i>4</i>	<i>406</i>	<i>7</i>	<i>155</i>	<i>4</i>	<i>100</i>	<i>3</i>	<i>80</i>	<i>3</i>	
<i>1000-1999</i>	<i>411</i>	<i>3</i>	<i>591</i>	<i>10</i>	<i>398</i>	<i>10</i>	<i>293</i>	<i>9</i>	<i>243</i>	<i>8</i>	
<i>2000-4999</i>	<i>470</i>	<i>3</i>	<i>622</i>	<i>10</i>	<i>477</i>	<i>12</i>	<i>402</i>	<i>12</i>	<i>380</i>	<i>13</i>	
<i>> 5000</i>	<i>102</i>	<i>1</i>	<i>65</i>	<i>1</i>	<i>156</i>	<i>4</i>	<i>215</i>	<i>7</i>	<i>254</i>	<i>8</i>	
<i>Antall bruk</i>	<i>14 655</i>		<i>5 930</i>		<i>4 064</i>		<i>3 242</i>		<i>3 007</i>		
<i>1000 høner</i>	<i>3 828</i>		<i>3 442</i>		<i>3 181</i>		<i>3 138</i>		<i>3 265</i>		

3) Jordbruksbedrifter med 1 til 499 verpehøner

4) Jordbruksbedrifter med 2000 til 4999 verpehøner

* Foreløpig tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene i 1979, 1989 og 1999, og beregna totalpopulasjon i 2002 og 2003.

11 PRODUKSJON

Tabell 4a Produksjon korn, fylker. 1000 tonn

	1979	1989	1999	2002	2003*
Østfold	210,8	223,5	226,2	235,8	240,8
Akershus/Oslo	213,8	222,9	247,0	223,9	261,2
Hedmark	196,5	244,2	230,3	208,3	234,2
Oppland	88,3	107,7	90,0	78,7	83,2
Buskerud	92,4	89,4	97,9	86,8	106,1
Vestfold	127,1	97,3	115,3	114,9	128,9
Telemark	29,3	26,8	32,3	25,1	33,1
Aust-Agder	3,5	2,9	7,3	2,6	3,66
Vest-Agder	3,0	2,5	6,1	2,9	4,09
Rogaland	9,8	12,5	14,8	16,8	21,1
Hordaland	0,3	-	0,2	0,1	0,14
Sogn og Fjordane	0,5	-	0,7	0,2	0,12
Møre og Romsdal	3,8	6,8	7,6	6,0	5,6
Sør-Trøndelag	30,3	51,3	57,4	57,7	59,8
Nord-Trøndelag	60,2	89,9	83,5	99,6	97,1
Nordland	0,3	-	1,5	0,5	0,5
Troms	-	-	-	-	-
Finnmark	-	-	-	-	-
<i>Hele landet</i>	<i>1 069,9</i>	<i>1 179,6</i>	<i>1 218,1</i>	<i>1 160,0</i>	<i>1 279,7</i>

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 4b Produksjon poteter, fylker. 1000 tonn

	1979	1989	1999	2001	2002*
Østfold	30,2	32,7	24,7	22,5	18,6
Akershus/Oslo	18,7	18,9	16,7	17,2	16,6
Hedmark	76,3	129,8	137,9	133,1	136,3
Oppland	62,9	55,2	44,7	51,2	44,2
Buskerud	12,0	14,3	12,2	11,7	11,0
Vestfold	26,6	50,4	37,7	45,5	47,1
Telemark	14,7	11,2	8,4	9,1	7,6
Aust-Agder	10,5	8,8	2,8	4,8	5,7
Vest-Agder	8,1	4,5	1,8	1,9	1,7
Rogaland	32,7	38,8	23,7	27,6	26,2
Hordaland	8,4	2,3	0,9	0,8	0,9
Sogn og Fjordane	11,5	4,7	3,8	3,4	3,3
Møre og Romsdal	13,3	9,4	6,9	7,3	7,0
Sør-Trøndelag	19,4	10,7	8,0	9,3	8,8
Nord-Trøndelag	39,1	50,5	39,9	42,5	46,1
Nordland	14,8	7,9	5,7	7,2	7,1
Troms	6,7	4,7	4,2	4,9	6,1
Finnmark	0,5	0,5	0,4	0,6	1,2
<i>Hele landet</i>	<i>406,4</i>	<i>455,1</i>	<i>380,2</i>	<i>400,6</i>	<i>395,5</i>

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 4c Produksjon kumelk, meierileveranser inkl. gårdssmør og gårdstost beregnet som melk, fylker. Millioner liter

	1979	1989	1999	2002	2003*
Østfold	53,8	43,3	35,6	31,8	31,4
Akershus/Oslo	64,2	30,5	33,6	29,4	29,0
Hedmark	108,3	114,1	98,7	85,5	85,9
Oppland	193,1	198,0	183,5	167,6	169,6
Buskerud	46,1	44,9	37,7	34,4	34,5
Vestfold	23,2	18,0	17,9	15,0	14,8
Telemark	20,1	18,9	16,5	14,1	15,6
Aust-Agder	12,3	12,2	13,7	12,9	13,2
Vest-Agder	34,8	42,1	35,5	32,7	33,1
Rogaland	303,4	316,1	269,2	268,0	270,8
Hordaland	90,7	112,6	98,2	84,6	85,0
Sogn og Fjordane	99,3	119,9	123,9	106,5	107,8
Møre og Romsdal	173,1	190,3	163,0	148,7	150,5
Sør-Trøndelag	193,1	185,7	167,3	148,1	150,2
Nord-Trøndelag	158,5	201,0	180,6	168,2	170,4
Nordland	109,5	123,6	113,6	104,6	106,6
Troms	38,3	41,8	39,0	34,4	34,7
Finnmark	20,1	22,4	19,8	18,4	18,7
<i>Hele landet</i>	<i>1 741,9</i>	<i>1 835,4</i>	<i>1 647,3</i>	<i>1 504,7</i>	<i>1 521,7</i>

Kilde: Norsk Meierier, Jæren Gardsmeieri, Gausdalmeieriet AS, Omsetningsrådet og SLF.

Tabell 4d Produksjon storfe- og kalvekjøtt, fylker. Tonn

	1986	1989	1999	2002	2003*
Østfold	1 897	1 835	2 409	1 856	1 773
Akershus/Oslo	2 241	3 796	2 590	2 192	1 928
Hedmark	4 335	4 916	5 799	4 988	5 005
Oppland	8 095	5 888	11 335	10 721	10 768
Buskerud	1 775	860	2 287	2 090	2 013
Vestfold	955	1 646	1 391	1 171	1 058
Telemark	907	850	1 338	1 200	1 131
Aust-Agder	843	872	990	776	741
Vest-Agder	1 701	1 527	2 373	2 154	2 041
Rogaland	11 997	11 416	15 717	14 462	14 018
Hordaland	4 894	6 152	5 250	4 292	4 234
Sogn og Fjordane	4 854	5 369	5 854	5 241	5 291
Møre og Romsdal	7 499	7 996	9 255	8 207	8 134
Sør-Trøndelag	7 610	9 618	9 445	8 734	8 736
Nord-Trøndelag	7 300	5 362	10 375	9 487	9 606
Nordland	4 798	5 390	6 613	6 098	6 179
Troms	1 305	1 251	1 723	1 570	1 556
Finnmark	492	614	671	588	597
<i>Hele landet</i>	<i>73 498</i>	<i>75 356</i>	<i>95 414</i>	<i>85 828</i>	<i>84 807</i>

Kilde: Fraktkontoret for slakt og Statistisk sentralbyrå. Statens landbruksforvaltning

Tabell 4e Produksjon svinekjøtt, fylker. Tonn

	1986	1989	1999	2002	2003*
Østfold	7 106	5 146	9 400	8 965	8 942
Akershus/Oslo	5 938	12 882	6 797	6 112	5 973
Hedmark	8 576	6 618	13 000	12 809	12 777
Oppland	7 729	5 626	9 366	9 318	9 289
Buskerud	1 249	390	1 730	1 559	1 346
Vestfold	5 158	6 029	8 491	8 159	7 987
Telemark	1 728	1 967	2 013	2 017	1 996
Aust-Agder	902	1 425	901	720	800
Vest-Agder	923	181	1 070	938	751
Rogaland	19 940	15 735	24 486	24 587	26 019
Hordaland	3 150	6 323	2 467	2 000	2 047
Sogn og Fjordane	1 573	1 665	1 319	1 410	1 419
Møre og Romsdal	2 237	1 480	2 318	2 008	1 945
Sør-Trøndelag	4 154	3 755	3 575	3 163	3 132
Nord-Trøndelag	11 779	12 252	16 556	16 343	16 042
Nordland	1 638	1 965	3 281	3 432	3 558
Troms	392	225	1 314	1 022	1 081
Finnmark	221	155	295	248	252
<i>Hele landet</i>	<i>84 817</i>	<i>83 821</i>	<i>108 379</i>	<i>104 810</i>	<i>105 356</i>

Kilde: Fraktkontoret for slakt og Statistisk sentralbyrå. Statens landbruksforvaltning

Tabell 4f Produksjon sauekjøtt, fylker. Tonn

	1986	1989	1999	2002	2003*
Østfold	82	5	104	111	105
Akershus/Oslo	202	870	177	189	192
Hedmark	1 559	1 959	1 280	1 313	1 336
Oppland	2 475	1 019	2 630	2 857	2 886
Buskerud	1 249	1 028	1 285	1 291	1 292
Vestfold	77	281	86	87	83
Telemark	729	531	682	689	669
Aust-Agder	415	309	424	406	365
Vest-Agder	545	478	614	589	581
Rogaland	4 195	3 931	4 023	4 623	4 724
Hordaland	2 392	3 150	2 307	2 144	2 058
Sogn og Fjordane	2 376	2 278	2 370	2 202	2 137
Møre og Romsdal	1 591	1 481	1 348	1 339	1 340
Sør-Trøndelag	1 380	1 349	1 201	1 382	1 366
Nord-Trøndelag	863	665	881	1 014	1 034
Nordland	1 858	2 182	1 781	1 950	2 037
Troms	999	932	1 155	1 363	1 430
Finnmark	213	299	238	239	273
<i>Hele landet</i>	<i>23 198</i>	<i>22 749</i>	<i>22 585</i>	<i>23 789</i>	<i>23 907</i>

Kilde: Fraktkontoret for kjøtt og Statistisk sentralbyrå. Statens landbruksforvaltning

Tabell 4g Produksjon fjørfekjøtt, fylker. Tonn

	1985	1989	1999	2002	2003*
Østfold	4 507	5 901	10 529	11 238	11 144
Akershus/Oslo	1 322	1 264	1 907	1 777	1 872
Hedmark	1 665	3 355	7 002	9 611	10 471
Oppland	158	400	677	750	917
Buskerud	324	546	914	1 034	1 006
Vestfold	866	1 392	3 007	3 610	3 977
Telemark	199	253	386	387	362
Aust-Agder	79	95	191	248	237
Vest-Agder	209	382	318	316	361
Rogaland	1 879	2 462	4 825	6 988	7 077
Hordaland	275	800	881	900	858
Sogn og Fjordane	101	152	114	138	102
Møre og Romsdal	133	325	280	196	396
Sør-Trøndelag	270	1 485	2 432	4 448	5 546
Nord-Trøndelag	361	966	3 034	4 243	4 707
Nordland	90	-	7	-	-
Troms	36	-	-	-	-
Finnmark	13	-	-	-	-
<i>Hele landet</i>	<i>12 485</i>	<i>19 779</i>	<i>36 504</i>	<i>45 885</i>	<i>49 032</i>

Kilde: BFJs totaltall for landet fordelt fylkesvis etter Statistisk sentralbyrås statistikk fra kjøttkontrollen/Statens landbruksforvaltning

Tabell 4h Produksjon egg, fylker. Tonn

	1979	1989	1999	2001	2002	2003*
Østfold	4 636	4 888	5 669	5 231	5 742	5 982
Akershus/Oslo	3 651	3 642	3 621	3 110	3 517	3 266
Hedmark	2 933	3 728	5 042	5 535	3 277	3 666
Oppland	1 837	2 601	2 415	2 244	2 296	2 077
Buskerud	1 536	1 402	1 132	1 097	1 268	1 207
Vestfold	2 234	2 527	2 421	2 432	1 992	1 947
Telemark	1 523	2 167	1 724	1 679	1 799	1 796
Aust-Agder	1 189	1 389	1 206	1 302	1 307	1 351
Vest-Agder	1 732	2 119	1 422	1 440	1 392	1 363
Rogaland	11 983	14 098	12 023	12 539	13 471	15 368
Hordaland	3 558	3 996	2 571	2 480	2 473	2 232
Sogn og Fjordane	1 390	1 937	1 120	1 126	1 216	1 269
Møre og Romsdal	1 818	1 864	1 274	1 252	1 303	1 305
Sør-Trøndelag	1 308	1 786	1 838	1 773	1 578	1 496
Nord-Trøndelag	1 773	1 772	2 323	2 767	2 782	3 213
Nordland	1 191	1 298	1 037	937	999	916
Troms	472	965	776	625	689	584
Finnmark	176	178	91	82	86	92
<i>Hele landet</i>	<i>44 939</i>	<i>52 358</i>	<i>47 705</i>	<i>47 650</i>	<i>47 188</i>	<i>49 130</i>

Kilde: BFJs totaltall for landet fordelt fylkesvis etter Statistisk sentralbyrås dyretall

12 Distriktpolitikk og sysselsetting

Tabell 5 Antall jordbruksbedrifter i drift etter størrelse, fylker

Driftsstørrelse		1979	1989	1999	2002	2003*	Årlig %-vis endring	
							1979-89	1989-99
Østfold	0-50 ¹⁾	1 469	1 115	408	296	274	-2,7	-9,6
	50-100	1 128	962	605	480	419	-1,6	-4,5
	100-200	1 491	1 430	1 056	912	860	-0,4	-3,0
	200-300	781	812	669	617	586	0,4	-1,9
	300-500	455	496	577	540	522	0,9	1,5
	> 500	103	130	266	327	344	2,4	7,4
	Alle bruk	5 421	4 945	3 581	3 172	3 005	-0,9	-3,2
Gj.snitt størrelse		139	155	215	245	255		
Akershus og Oslo	0-50 ¹⁾	2 006	1 414	475	332	296	-3,4	-10,3
	50-100	1 070	952	595	505	454	-1,2	-4,6
	100-200	1 355	1 185	854	770	747	-1,3	-3,2
	200-300	698	715	540	479	472	0,2	-2,8
	300-500	494	589	639	598	560	1,8	0,8
	> 500	198	221	356	411	430	1,1	4,9
	Alle bruk	5 814	5 076	3 459	3 095	2 959	-1,3	-3,8
Gj.snitt størrelse		138	161	235	262	272		
Hedmark	0-50 ¹⁾	5 156	3 532	1 141	670	569	-3,7	-10,7
	50-100	2 513	1 937	1 214	980	891	-2,6	-4,6
	100-200	1 909	2 004	1 629	1 403	1 284	0,5	-2,1
	200-300	582	852	952	896	885	3,9	1,1
	300-500	431	521	642	726	711	1,9	2,1
	> 500	205	234	357	399	411	1,3	4,3
	Alle bruk	10 787	9 080	5 935	5 074	4 751	-1,7	-4,2
Gj.snitt størrelse		93	118	183	214	225		
Oppland	0-50 ¹⁾	4 977	3 178	1 152	875	780	-4,4	-9,6
	50-100	3 180	2 345	1 637	1 326	1 186	-3,0	-3,5
	100-200	2 168	2 673	2 482	2 235	2 131	2,1	-0,7
	200-300	595	797	1 106	1 190	1 198	3,0	3,3
	300-500	258	308	453	568	611	1,8	3,9
	> 500	45	67	128	154	166	4,1	6,7
	Alle bruk	11 235	9 368	6 958	6 348	6 072	-1,8	-2,9
Gj.snitt størrelse		81	103	148	165	172		
Buskerud	0-50 ¹⁾	3 303	2 360	792	533	440	-3,3	-10,3
	50-100	1 719	1 481	1 037	863	770	-1,5	-3,5
	100-200	1 235	1 380	1 181	1 054	1 043	1,1	-1,5
	200-300	295	348	472	474	485	1,7	3,1
	300-500	121	155	254	304	292	2,5	5,1
	> 500	27	39	67	109	116	3,8	5,6
	Alle bruk	6 713	5 763	3 803	3 337	3 146	-1,5	-4,1
Gj.snitt størrelse		74	90	137	159	168		

Tabell 5 forts. Antall jordbruksbedrifter i drift etter størrelse, fylker

Brukstørrelse		1979	1989	1999	2002	2003*	Årlig %-vis endring	
							1979-89	1989-99
Vestfold	0-50 ¹⁾	1 169	843	289	247	229	-3,2	-10,2
	50-100	1 058	897	531	440	400	-1,6	-5,1
	100-200	1 257	1 184	849	734	659	-0,6	-3,3
	200-300	351	441	420	366	353	2,3	-0,5
	300-500	124	165	260	246	250	2,9	4,7
	> 500	32	35	93	149	157	0,9	10,3
	Alle bruk	3 991	3 565	2 442	2 182	2 048	-1,1	-3,7
Gj.snitt størrelse		108	123	179	200	211		
Telemark	0-50 ¹⁾	3 320	2 368	798	509	425	-3,3	-10,3
	50-100	1 405	1 214	885	751	675	-1,5	-3,1
	100-200	447	569	614	602	574	2,4	0,8
	200-300	63	101	190	176	172	4,8	6,5
	300-500	26	32	90	129	145	2,0	10,9
	> 500		3	18	29	30		19,6
	Alle bruk	5 262	4 287	2 595	2 196	2 021	-2,0	-4,9
Gj.snitt størrelse		50	60	101	120	127		
Aust-Agder	0-50 ¹⁾	2 259	1 336	416	272	220	-5,1	-11,0
	50-100	541	476	392	285	238	-1,3	-1,9
	100-200	180	266	319	281	280	4,0	1,8
	200-300	18	45	83	113	115	9,6	6,3
	300-500	6	11	30	48	51	6,2	10,6
	> 500			6	10	10		
	Alle bruk	3 008	2 134	1 246	1 009	914	-3,4	-5,2
Gj.snitt størrelse		39	53	96	117	127		
Vest-Agder	0-50 ¹⁾	2 830	1 853	653	439	324	-4,1	-9,9
	50-100	869	735	557	457	401	-1,7	-2,7
	100-200	295	468	509	455	423	4,7	0,8
	200-300	36	87	181	204	203	9,1	7,6
	300-500	12	20	71	95	108	5,1	13,5
	> 500			4	10	14		
	Alle bruk	4 043	3 163	1 975	1 660	1 473	-2,4	-4,6
Gj.snitt størrelse		44	59	103	121	134		
Rogaland	0-50 ¹⁾	3 209	2 040	972	901	836	-4,4	-7,1
	50-100	2 778	1 984	1 140	1 006	925	-3,3	-5,4
	100-200	2 180	2 612	2 168	1 981	1 858	1,8	-1,8
	200-300	466	758	1 226	1 247	1 219	5,0	4,9
	300-500	141	231	542	658	672	5,1	8,9
	> 500	9	31	68	108	147	13,4	8,2
	Alle bruk	8 791	7 656	6 116	5 901	5 657	-1,4	-2,2
Gj.snitt størrelse		86	111	158	171	178		

Tabell 5 forts. Antall jordbruksbedrifter i drift etter størrelse, fylker

Brukstørrelse		1979	1989	1999	2002	2003*	Årlig %-vis endring	
							1979-89	1989-99
Hordaland	0-50 ¹⁾	6 593	4 003	1 977	1 472	1 177	-4,9	-6,8
	50-100	2 823	2 308	1 788	1 529	1 407	-2,0	-2,5
	100-200	824	1 273	1 433	1 269	1 227	4,4	1,2
	200-300	41	110	271	343	333	10,3	9,4
	300-500	10	14	54	79	109	3,1	14,5
	> 500		3	4	12	15		2,9
	Alle bruk		10 302	7 711	5 527	4 704	4 268	-2,9
Gj.snitt størrelse		46	60	85	95	102		
Sogn og Fjordane	0-50 ¹⁾	4 976	3 085	1 421	1 064	899	-4,7	-7,5
	50-100	3 105	2 653	1 824	1 477	1 340	-1,6	-3,7
	100-200	754	1 290	1 760	1 667	1 611	5,5	3,2
	200-300	27	76	208	370	406	11,1	10,6
	300-500	9	8	31	60	71	-1,0	14,5
	> 500					7		
	Alle bruk		8 870	7 112	5 244	4 638	4 334	-2,2
Gj.snitt størrelse		51	64	91	104	109		
Møre og Romsdal	0-50 ¹⁾	5 647	3 031	1 062	706	549	-6,0	-10,0
	50-100	2 809	2 003	1 243	1 008	922	-3,3	-4,7
	100-200	1 339	1 966	1 774	1 472	1 394	3,9	-1,0
	200-300	170	350	686	783	769	7,5	7,0
	300-500	30	47	170	258	290	4,6	13,7
	> 500		5	17	36	42		13,0
	Alle bruk		9 995	7 402	4 952	4 263	3 966	-3,0
Gj.snitt størrelse		57	80	124	144	152		
Sør-Trøndelag	0-50 ¹⁾	2 777	1 489	570	410	319	-6,0	-9,2
	50-100	2 465	1 604	939	705	632	-4,2	-5,2
	100-200	2 005	2 313	1 816	1 484	1 381	1,4	-2,4
	200-300	413	673	1 005	986	956	5,0	4,1
	300-500	133	160	379	528	565	1,9	9,0
	> 500	16	23	44	91	102	4,0	6,7
	Alle bruk		7 801	6 262	4 753	4 204	3 955	-2,2
Gj.snitt størrelse		87	115	161	184	194		

Tabell 5 forts. Antall jordbruksbedrifter i drift etter størrelse, fylker

Brukstørrelse		1979	1989	1999	2002	2003*	Årlig %-vis endring	
							1979-89	1989-99
Nord-Trøndelag	0-50 ¹⁾	2 373	1 376	515	460	389	-5,3	-9,4
	50-100	1 813	1 191	834	637	551	-4,1	-3,5
	100-200	2 123	2 286	1 806	1 489	1 385	0,7	-2,3
	200-300	737	928	1 131	1 143	1 116	2,3	2,0
	300-500	280	374	560	644	688	2,9	4,1
	> 500	52	50	98	154	169	-0,3	7,0
	Alle bruk	7 370	6 205	4 944	4 527	4 298	-1,7	-2,2
Gj.snitt størrelse	107	135	179	198	208			
Nordland	0-50 ¹⁾	5 312	2 126	615	454	379	-8,8	-11,7
	50-100	1 930	1 256	828	576	490	-4,2	-4,1
	100-200	1 337	1 557	1 229	1 050	971	1,5	-2,3
	200-300	239	522	770	747	738	8,1	4,0
	300-500	35	80	327	460	477	8,5	15,1
	> 500	9	9	26	66	83	0,2	11,2
	Alle bruk	8 854	5 550	3 795	3 353	3 138	-4,6	-3,7
Gj.snitt størrelse	58	94	153	180	191			
Troms	0-50 ¹⁾	3 570	1 429	398	264	213	-8,7	-12,0
	50-100	1 188	774	532	366	284	-4,2	-3,7
	100-200	527	670	642	574	556	2,4	-0,4
	200-300	81	198	330	312	301	9,4	5,2
	300-500	11	29	122	181	192	10,4	15,5
	> 500			10	21	25		
	Alle bruk	5 376	3 100	2 034	1 718	1 571	-5,4	-4,1
Gj.snitt størrelse	49	78	134	158	170			
Finnmark	0-50 ¹⁾	1 063	453	134	71	53	-8,2	-11,5
	50-100	324	197	139	85	70	-4,8	-3,4
	100-200	229	204	165	123	110	-1,1	-2,1
	200-300	45	115	127	117	108	9,8	1,0
	300-500	8	34	73	94	106	15,1	7,9
	> 500			14	19	18		
	Alle bruk	1 669	1 003	652	509	465	-5,0	-4,2
Gj.snitt størrelse	57	96	163	202	217			
Landet	0-50 ¹⁾	62 011	37 031	13 788	9 975	8 371	-5,0	-9,4
	50-100	32 716	24 969	16 720	13 476	12 055	-2,7	-3,9
	100-200	21 656	25 330	22 286	19 555	18 494	1,6	-1,3
	200-300	5 639	7 928	10 367	10 563	10 415	3,5	2,7
	300-500	2 579	3 266	5 273	6 209	6 420	2,4	4,9
	> 500	701	858	1 577	2 112	2 286	2,0	6,3
	Alle bruk	125 302	99 382	70 011	61 890	58 041	-2,3	-3,4
Gj.snitt størrelse	76	100	148	169	178			

1) Til og med 1999 gjelder tallene størrelsesgruppen 5-50 daa

*Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. 1979, 1989 og 1999 de fullstendige jordbrukstellingene, og beregna totalpopulasjon i 2002 og 2003.

Tabell 6 Kommuneklassene fordelt på fylker

Fylke	Kommuneklasser
Østfold	2,3,5
Akershus	5,7
Hedmark	1,2,3,4,5
Oppland	1,2,3,4,5,7
Buskerud	1,2,3,4,5,7
Vestfold	3,5,7
Telemark	1,3,4,5
Aust-Agder	1,3,4,5,6,7
Vest-Agder	1,2,3,4,5,7
Rogaland	1,2,3,4,5,7
Hordaland	1,2,3,4,5,7
Sogn og Fjordane	1,2,3,4,6
Møre og Romsdal	1,2,3,4,6
Sør-Trøndelag	1,2,3,4,5,6,7
Nord-Trøndelag	1,2,3,4,5,6
Nordland	1,2,3,4,6
Troms	1,3,4,6,7
Finnmark	1,4,6

Tabell 7a Folkemengde, fylker fordelt på kjønn per 1.1.

		1979 ¹⁾	1989	1999	2002	2003
Østfold	Menn	114 901	116 980	120 740	124 301	125 468
	Kvinner	116 876	121 017	125 278	128 445	129 654
	I alt	231 777	237 997	246 018	252 746	255 122
Akershus og Oslo	Menn	394 299	418 551	470 228	485 422	490 922
	Kvinner	427 761	448 454	493 203	504 492	509 762
	I alt	822 060	867 005	963 431	989 914	1 000 684
Hedmark	Menn	93 525	92 925	92 082	92 885	92 970
	Kvinner	92 564	93 881	94 239	95 080	95 311
	I alt	186 089	186 806	186 321	187 965	188 281
Oppland	Menn	90 168	91 048	90 351	90 775	90 979
	Kvinner	89 763	91 462	91 888	92 460	92 603
	I alt	179 931	182 510	182 239	183 235	183 582
Buskerud	Menn	105 970	110 974	115 922	118 297	119 144
	Kvinner	106 826	113 604	119 096	121 496	122 227
	I alt	212 796	224 578	235 018	239 793	241 371
Vestfold	Menn	91 231	96 020	103 090	106 048	106 973
	Kvinner	93 996	100 079	107 617	110 408	111 198
	I alt	185 227	196 099	210 707	216 456	218 171
Telemark	Menn	80 401	80 717	80 964	81 681	81 680
	Kvinner	81 204	82 488	83 559	84 029	84 175
	I alt	161 605	163 205	164 523	165 710	165 855
Aust-Agder	Menn	44 089	47 981	50 493	51 252	51 323
	Kvinner	44 734	48 586	50 994	51 693	51 872
	I alt	88 823	96 567	101 487	102 945	103 195
Vest-Agder	Menn	66 814	70 938	76 209	78 220	78 928
	Kvinner	68 097	72 412	77 789	79 631	80 291
	I alt	134 911	143 350	153 998	157 851	159 219
Rogaland	Menn	149 149	166 327	184 287	190 511	192 287
	Kvinner	150 097	167 024	184 772	190 864	192 733
	I alt	299 246	333 351	369 059	381 375	385 020
Hordaland	Menn	193 075	202 452	214 350	217 789	219 457
	Kvinner	196 866	205 474	217 532	220 464	222 203
	I alt	389 941	407 926	431 882	438 253	441 660
Sogn og Fjordane	Menn	53 550	54 011	54 425	54 365	54 367
	Kvinner	51 086	52 327	53 223	52 915	52 907
	I alt	104 636	106 338	107 648	107 280	107 274
Møre og Romsdal	Menn	117 844	119 194	121 493	122 221	122 436
	Kvinner	117 132	119 093	121 045	121 634	121 873
	I alt	234 976	238 287	242 538	243 855	244 309

Tabell 7a forts. Folkemengde, fylker fordelt på kjønn per 1.1.

		1979 ¹⁾	1989	1999	2002	2003
Sør-Trøndelag	Menn	120 051	123 406	128 949	131 963	132 962
	Kvinner	122 476	126 218	131 906	134 360	135 226
	I alt	242 527	249 624	260 855	266 323	268 188
Nord-Trøndelag	Menn	63 113	63 722	63 494	63 652	63 737
	Kvinner	61 558	63 028	63 303	63 805	63 873
	I alt	124 671	126 750	126 797	127 457	127 610
Nordland	Menn	123 343	120 450	119 204	118 689	118 390
	Kvinner	119 622	119 161	119 343	118 814	118 560
	I alt	242 965	239 611	238 547	237 503	236 950
Troms	Menn	73 985	74 260	75 507	76 355	76 702
	Kvinner	71 277	72 388	74 693	75 318	75 545
	I alt	145 262	146 648	150 200	151 673	152 247
Finnmark	Menn	40 854	38 126	37 771	37 508	37 382
	Kvinner	37 837	35 908	36 290	36 224	36 132
	I alt	78 691	74 034	74 061	73 732	73 514
<i>Hele landet</i>	<i>Menn</i>	<i>2 016 362</i>	<i>2 088 082</i>	<i>2 199 559</i>	<i>2 241 934</i>	<i>2 256 107</i>
	<i>Kvinner</i>	<i>2 049 772</i>	<i>2 132 604</i>	<i>2 245 770</i>	<i>2 282 132</i>	<i>2 296 145</i>
	<i>I alt</i>	<i>4 066 134</i>	<i>4 220 686</i>	<i>4 445 329</i>	<i>4 524 066</i>	<i>4 552 252</i>

1) Per 31.12.1978

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 7b Folkemengde, landsdeler fordelt på kjønn per 1.1.

		1979	1989	1999	2002	2003
Østlandet	Menn	970 495	1 007 215	1 073 377	1 099 409	1 108 136
	Kvinner	1 008 990	1 050 985	1 114 880	1 136 410	1 144 930
	I alt	1 979 485	2 058 200	2 188 257	2 235 819	2 253 066
Agder/Rogaland	Menn	260 052	285 246	310 989	319 983	322 538
	Kvinner	262 928	288 022	313 555	322 188	324 896
	I alt	522 980	573 268	624 544	642 171	647 434
Vestlandet	Menn	364 469	375 657	390 268	394 375	396 260
	Kvinner	365 084	376 894	391 800	395 013	396 983
	I alt	729 553	752 551	782 068	789 388	793 243
Trøndelag	Menn	183 164	187 128	192 443	195 615	196 699
	Kvinner	184 034	189 246	195 209	198 165	199 099
	I alt	367 198	376 374	387 652	393 780	395 798
Nord-Norge	Menn	238 182	232 836	232 482	232 552	232 474
	Kvinner	228 736	227 457	230 326	230 356	230 237
	I alt	466 918	460 293	462 808	462 908	462 711
<i>Hele landet</i>	<i>Menn</i>	<i>2 016 362</i>	<i>2 088 082</i>	<i>2 199 559</i>	<i>2 241 934</i>	<i>2 256 107</i>
	<i>Kvinner</i>	<i>2 049 772</i>	<i>2 132 604</i>	<i>2 245 770</i>	<i>2 282 132</i>	<i>2 296 145</i>
	<i>I alt</i>	<i>4 066 134</i>	<i>4 220 686</i>	<i>4 445 329</i>	<i>4 524 066</i>	<i>4 552 252</i>

1) Per 31.12.1978

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 8a Sysselsatte i alt etter kjønn, regioner. 1000 stk.

		1999	2000	2001	2002	2003
Østfold	Menn	65	67	66	65	66
	Kvinner	57	58	59	60	59
	I alt	122	125	125	125	125
Akershus og Oslo	Menn	277	276	280	280	274
	Kvinner	251	255	257	253	251
	I alt	528	531	537	533	525
Hedmark	Menn	48	48	47	47	45
	Kvinner	41	41	41	43	44
	I alt	89	89	88	90	89
Oppland	Menn	49	49	49	48	48
	Kvinner	41	43	44	43	42
	I alt	90	92	93	91	90
Buskerud	Menn	66	65	64	64	65
	Kvinner	57	58	59	59	59
	I alt	123	123	123	123	124
Vestfold	Menn	55	56	57	57	57
	Kvinner	48	49	49	49	50
	I alt	103	105	106	106	107
Telemark	Menn	43	42	43	44	41
	Kvinner	36	37	37	37	36
	I alt	79	79	80	81	77
Aust-Agder	Menn	26	26	27	26	26
	Kvinner	23	22	23	23	23
	I alt	49	48	50	49	49
Vest-Agder	Menn	40	40	40	40	40
	Kvinner	34	35	34	35	34
	I alt	74	75	74	75	74
Rogaland	Menn	103	102	102	102	103
	Kvinner	88	88	86	90	89
	I alt	191	190	188	192	192
Hordaland	Menn	118	118	118	117	117
	Kvinner	103	101	100	101	105
	I alt	221	219	218	218	222
Sogn og Fjordane	Menn	29	30	30	29	29
	Kvinner	25	25	24	25	24
	I alt	54	55	54	54	53
Møre og Romsdal	Menn	68	67	65	66	65
	Kvinner	55	56	55	58	57
	I alt	123	123	120	124	122

Tabell 8a forts. Sysselsatte i alt etter kjønn, regioner. 1000 stk.

		1999	2000	2001	2002	2003
Sør-Trøndelag	Menn	69	70	72	73	72
	Kvinner	61	60	61	63	62
	I alt	130	130	133	136	134
Nord-Trøndelag	Menn	33	33	33	33	32
	Kvinner	26	27	28	28	28
	I alt	59	60	61	61	60
Nordland	Menn	61	62	60	60	58
	Kvinner	53	53	55	56	55
	I alt	114	115	115	116	113
Troms	Menn	41	40	41	42	41
	Kvinner	35	36	35	34	34
	I alt	76	76	76	76	75
Finnmark	Menn	19	19	19	18	18
	Kvinner	16	17	18	18	18
	I alt	35	36	37	36	36
<i>Hele landet</i>	<i>Menn</i>	<i>1 210</i>	<i>1 210</i>	<i>1 214</i>	<i>1 210</i>	<i>1 197</i>
	<i>Kvinner</i>	<i>1 050</i>	<i>1 061</i>	<i>1 064</i>	<i>1 076</i>	<i>1 070</i>
	<i>I alt</i>	<i>2 260</i>	<i>2 271</i>	<i>2 278</i>	<i>2 286</i>	<i>2 267</i>

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Arbeidsmarkedsstatistikk

Tabell 8b Sysselsatte i alt, landsdeler fordelt på kjønn. 1000 stk.

		1999	2000	2001	2002	2003
Østlandet	Menn	603	603	606	605	596
	Kvinner	531	541	546	544	541
	I alt	1 134	1 144	1 152	1 149	1 137
Agder og Rogaland	Menn	169	168	169	168	169
	Kvinner	145	145	143	148	146
	I alt	314	313	312	316	315
Vestlandet	Menn	215	215	213	212	211
	Kvinner	183	182	179	184	186
	I alt	398	397	392	396	397
Trøndelag	Menn	102	103	105	106	104
	Kvinner	87	87	89	91	90
	I alt	189	190	194	197	194
Nord-Norge	Menn	121	121	120	120	117
	Kvinner	104	106	108	108	107
	I alt	225	227	228	228	224
<i>Hele landet</i>	<i>Menn</i>	<i>1 210</i>	<i>1 210</i>	<i>1 214</i>	<i>1 210</i>	<i>1 197</i>
	<i>Kvinner</i>	<i>1 050</i>	<i>1 061</i>	<i>1 064</i>	<i>1 076</i>	<i>1 070</i>
	<i>I alt</i>	<i>2 260</i>	<i>2 271</i>	<i>2 278</i>	<i>2 286</i>	<i>2 267</i>

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Arbeidsmarkedsstatistikk

Tabell 9 Arbeidsforbruk i jordbruket fordelt på kjønn, fylker. 1000 årsverk¹⁾

		1986	1990	1995	1997	1999	2001	Årlig %-vis endring	
								1986-90	1990-99
Østfold	Menn	3,6	3,0	2,9	2,6	2,3	2,2	-4,7	-2,7
	Kvinner	1,1	0,8	0,8	0,7	0,7	0,7	-9,0	-0,9
	Sum	4,6	3,7	3,6	3,3	3,0	2,9	-5,1	-2,3
Akershus/Oslo	Menn	3,1	2,9	2,7	2,4	2,3	2,0	-1,4	-2,7
	Kvinner	0,9	0,7	0,7	0,6	0,7	0,5	-5,5	-0,8
	Sum	4,0	3,6	3,4	3,0	3,0	2,5	-2,3	-2,3
Hedmark	Menn	5,9	5,3	4,8	4,5	4,4	3,9	-2,8	-2,0
	Kvinner	2,1	1,7	1,6	1,4	1,4	1,2	-4,9	-2,3
	Sum	8,0	7,0	6,4	5,9	5,8	5,2	-3,3	-2,1
Oppland	Menn	7,9	7,3	6,9	6,5	6,3	6,1	-1,9	-1,6
	Kvinner	2,9	2,7	2,4	2,2	2,1	2,1	-2,2	-2,8
	Sum	10,8	10,0	9,2	8,7	8,4	8,1	-2,0	-1,9
Buskerud	Menn	3,4	3,1	3,0	2,9	2,5	2,2	-2,2	-2,4
	Kvinner	1,3	1,1	1,0	1,0	0,9	0,8	-4,8	-2,4
	Sum	4,6	4,2	4,0	3,9	3,4	3,0	-2,3	-2,4
Vestfold	Menn	2,2	2,2	2,0	1,7	1,7	1,4	-0,5	-2,7
	Kvinner	0,9	0,7	0,7	0,7	0,6	0,4	-6,9	-1,5
	Sum	3,1	2,8	2,6	2,4	2,3	1,7	-2,2	-2,4
Telemark	Menn	2,1	1,8	1,7	1,5	1,3	1,2	-4,0	-3,4
	Kvinner	0,9	0,7	0,6	0,5	0,5	0,4	-7,8	-3,4
	Sum	3,0	2,4	2,2	2,0	1,8	1,6	-5,1	-3,4
Aust-Agder	Menn	1,0	0,9	0,8	0,8	0,8	0,7	-1,7	-1,7
	Kvinner	0,4	0,3	0,3	0,2	0,3	0,2	-4,7	-1,8
	Sum	1,4	1,3	1,1	1,0	1,1	0,9	-2,5	-1,7
Vest-Agder	Menn	2,0	1,7	1,5	1,5	1,4	1,3	-4,3	-2,4
	Kvinner	0,8	0,6	0,4	0,5	0,4	0,4	-8,4	-2,8
	Sum	2,8	2,2	1,9	1,9	1,8	1,7	-5,4	-2,5
Rogaland	Menn	9,5	8,7	7,8	7,5	7,0	6,4	-2,3	-2,4
	Kvinner	3,1	2,7	2,5	2,4	2,3	2,0	-3,5	-1,9
	Sum	12,6	11,4	10,4	9,9	9,3	8,4	-2,6	-2,2
Hordaland	Menn	6,5	5,5	5,1	5,0	4,5	4,2	-4,2	-2,2
	Kvinner	2,6	2,1	1,8	1,8	1,6	1,6	-5,8	-3,0
	Sum	9,0	7,5	6,9	6,8	6,1	5,8	-4,3	-2,4
Sogn og Fjordane	Menn	6,2	6,3	5,6	5,4	4,7	4,6	0,3	-3,2
	Kvinner	2,7	2,6	2,3	2,1	1,7	1,6	-0,9	-4,6
	Sum	8,9	8,9	8,0	7,5	6,2	6,1	0,0	-4,0
Møre og Romsdal	Menn	6,3	5,9	5,5	5,3	4,7	4,4	-1,5	-2,5
	Kvinner	2,4	2,3	1,9	1,9	1,6	1,3	-1,5	-3,9
	Sum	8,6	8,2	7,4	7,2	6,3	5,7	-1,2	-2,8

Tabell 9 forts. Arbeidsforbruket i jord- og hagebruk fordelt på kjønn, fylker. 1000 årsverk¹⁾

		1986	1990	1995	1997	1999	2001	Årlig %-vis endring	
								1986-90	1990-99
Sør-Trøndelag	Menn	6,3	5,5	5,2	4,8	4,6	4,1	-3,3	-2,0
	Kvinner	2,4	2,0	1,7	1,6	1,5	1,3	-4,7	-3,0
	Sum	8,7	7,5	6,8	6,4	5,9	5,4	-3,7	-2,7
Nord-Trøndelag	Menn	6,5	5,7	5,6	5,3	5,2	4,7	-3,1	-1,1
	Kvinner	2,2	1,8	1,6	1,6	1,5	1,2	-4,5	-2,3
	Sum	8,6	7,6	7,1	6,8	6,7	5,9	-3,2	-1,4
Nordland	Menn	4,7	4,5	4,2	4,1	3,8	3,6	-1,3	-1,8
	Kvinner	2,0	1,6	1,4	1,3	1,3	1,1	-5,1	-2,5
	Sum	6,7	6,1	5,6	5,4	5,1	4,7	-2,4	-2,0
Troms	Menn	2,5	2,3	2,2	2,0	1,8	1,7	-2,2	-2,7
	Kvinner	1,1	0,9	0,8	0,7	0,7	0,5	-5,0	-3,2
	Sum	3,6	3,2	3,0	2,7	2,5	2,2	-3,1	-2,8
Finnmark	Menn	0,7	0,7	0,6	0,6	0,5	0,5	-1,0	-2,4
	Kvinner	0,3	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2	1,9	-5,0
	Sum	0,9	1,0	0,9	0,8	0,7	0,7	0,0	-3,2
<i>Hele landet</i>	<i>Menn</i>	<i>80,4</i>	<i>73,2</i>	<i>67,9</i>	<i>64,3</i>	<i>59,8</i>	<i>55,1</i>	<i>-2,3</i>	<i>-2,2</i>
	<i>Kvinner</i>	<i>30,1</i>	<i>25,4</i>	<i>22,7</i>	<i>21,5</i>	<i>19,7</i>	<i>17,5</i>	<i>-4,2</i>	<i>-2,8</i>
	<i>Sum</i>	<i>110,5</i>	<i>98,5</i>	<i>90,6</i>	<i>85,7</i>	<i>79,5</i>	<i>72,6</i>	<i>-2,8</i>	<i>-2,4</i>

* Foreløpige tall

1) 1975 timer per årsverk fram til 01.07.1989 og 1875 timer per årsverk til 1999. 1860 timer i 2001

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Utvalgstillingene og 1999 Jordbrukstillingen

Tabell 10a Antall personlige brukere etter alder, fordelt på fylker¹⁾

	Alder, år	1979	1989	1999	2002	2003*
Østfold	-39	1 429	1 447	881	735	687
	40-49	1 107	1 334	1 105	940	895
	50-59	1 386	991	1 024	928	884
	60-65	1 032	863	311	306	302
	66-69			145	107	84
	over 70	414	267	110	74	67
	Totalt		5 369	4 902	3 576	3 090
	Gj. alder	50	48	48	48	48
Akershus og Oslo	-39	1 396	1 326	817	658	631
	40-49	1 053	1 421	1 035	937	858
	50-59	1 348	1 012	994	923	901
	60-65	1 069	903	330	295	295
	66-69			126	100	99
	over 70	505	344	146	109	96
	Totalt		5 370	5 006	3 448	3 022
	Gj. alder	51	49	48	49	49
Hedmark	-39	2 224	2 237	1 452	1 131	1 027
	40-49	2 010	2 339	1 716	1 466	1 349
	50-59	2 833	1 867	1 674	1 497	1 421
	60-65	2 448	1 772	579	536	527
	66-69			261	170	149
	over 70	1 176	776	235	152	145
	Totalt		10 692	8 991	5 917	4 952
	Gj. alder	53	50	49	49	49
Oppland	-39	2 614	2 540	1 943	1 586	1 462
	40-49	2 301	2 394	2 034	1 776	1 730
	50-59	2 983	2 043	1 826	1 728	1 628
	60-65	2 290	1 705	659	613	613
	66-69			286	176	168
	over 70	983	630	195	139	124
	Totalt		11 172	9 312	6 943	6 018
	Gj. alder	51	49	47	48	48
Buskerud	-39	1 516	1 518	979	748	696
	40-49	1 237	1 474	1 111	949	892
	50-59	1 649	1 137	1 031	973	930
	60-65	1 509	1 045	373	335	345
	66-69			162	111	100
	over 70	731	532	143	118	108
	Totalt		6 641	5 706	3 799	3 234
	Gj. alder	52	50	48	49	49
Vestfold	-39	1 013	1 062	618	506	454
	40-49	807	988	780	677	615
	50-59	1 076	701	649	619	616
	60-65	776	601	220	184	185
	66-69			86	62	50
	over 70	281	179	87	86	84
	Totalt		3 953	3 531	2 440	2 134
	Gj. alder	50	48	48	48	49

1) Til og med 1999 gjelder tallene kun bruk med mer enn 5 daa

Tabell 10a forts. Antall personlige brukere etter alder fordelt på fylker¹⁾

	Alder, år	1979	1989	1999	2002	2003*
Telemark	-39	1 060	1 020	639	462	411
	40-49	888	1 095	752	667	609
	50-59	1 305	861	700	619	560
	60-65	1 269	837	271	241	255
	66-69			123	94	88
	over 70	700	432	109	58	56
	Totalt		5 221	4 245	2 594	2 141
	Gj. Alder	54	51	49	49	49
Aust-Agder	-39	621	532	310	208	188
	40-49	526	522	358	305	261
	50-59	675	457	327	274	268
	60-65	681	370	139	108	98
	66-69			69	57	41
	over 70	467	220	42	27	29
	Totalt		2 969	2 101	1 245	979
	Gj. Alder	54	50	49	49	49
Vest-Agder	-39	787	799	599	450	393
	40-49	731	741	501	439	394
	50-59	1 008	597	481	418	370
	60-65	984	621	201	181	161
	66-69			104	72	61
	over 70	506	373	93	75	61
	Totalt		4 016	3 131	1 979	1 635
	Gj. Alder	53	51	48	48	48
Rogaland	-39	2 307	2 303	1 699	1 504	1 412
	40-49	1 844	2 018	1 748	1 655	1 573
	50-59	2 097	1 636	1 638	1 568	1 499
	60-65	1 774	1 165	586	612	579
	66-69			229	181	173
	over 70	717	499	208	182	183
	Totalt		8 739	7 621	6 108	5 702
	Gj. Alder	50	48	47	48	48
Hordaland	-39	2 055	1 871	1 232	961	838
	40-49	2 004	1 965	1 613	1 295	1 162
	50-59	2 586	1 668	1 566	1 388	1 265
	60-65	2 525	1 458	623	565	519
	66-69			276	219	193
	over 70	1 043	701	225	182	166
	Totalt		10 213	7 663	5 535	4 610
	Gj. Alder	53	50	49	50	50

1) Til og med 1999 gjelder tallene kun bruk med mer enn 5 daa

Tabell 10a forts. Antall personlige brukere etter alder fordelt på fylker¹⁾

	Alder, år	1979	1989	1999	2002	2003*
Sogn og Fjordane	-39	1 796	1 719	1 182	914	813
	40-49	1 690	1 759	1 529	1 338	1 234
	50-59	2 247	1 545	1 421	1 349	1 287
	60-65	2 061	1 417	601	546	519
	66-69			292	207	184
	over 70	1 044	646	221	195	183
	Totalt		8 837	7 086	5 246	4 549
	Gj. alder	53	51	49	50	50
Møre og Romsdal	-39	2 052	1 848	1 197	855	769
	40-49	1 932	1 967	1 456	1 239	1 149
	50-59	2 580	1 612	1 392	1 248	1 169
	60-65	2 331	1 380	558	496	461
	66-69			196	177	168
	over 70	1 066	563	162	115	101
	Totalt		9 961	7 370	4 961	4 130
	Gj. Alder	52	49	49	49	49
Sør- Trøndelag	-39	1 865	1 750	1 319	1 044	951
	40-49	1 563	1 746	1 356	1 197	1 125
	50-59	1 966	1 369	1 311	1 148	1 074
	60-65	1 695	1 027	483	478	486
	66-69			151	132	121
	over 70	650	317	124	92	78
	Totalt		7 740	6 209	4 744	4 091
	Gj. Alder	51	48	47	48	48
Nord- Trøndelag	-39	2 098	1 862	1 462	1 171	1 107
	40-49	1 601	1 894	1 464	1 298	1 270
	50-59	1 886	1 328	1 371	1 251	1 148
	60-65	1 301	842	428	439	410
	66-69			135	111	98
	over 70	424	237	82	57	54
	Totalt		7 309	6 163	4 942	4 327
	Gj. Alder	49	47	46	47	47

1) Til og med 1999 gjelder tallene kun bruk med mer enn 5 daa

Tabell 10a forts. Antall personlige brukere etter alder fordelt på fylker¹⁾

	Alder, år	1979	1989	1999	2002	2003*
Nordland	-39	1 663	1 477	941	708	636
	40-49	1 496	1 512	1 121	970	908
	50-59	2 306	1 173	1 122	1 009	938
	60-65	2 341	980	371	380	378
	66-69			151	108	92
	over 70	995	351	90	75	70
	Totalt		8 801	5 493	3 796	3 250
Gj. Alder		53	49	48	49	49
Troms	-39	905	689	492	372	327
	40-49	958	775	587	458	422
	50-59	1 462	755	586	529	500
	60-65	1 446	608	255	231	193
	66-69			77	62	59
	over 70	578	243	39	39	34
	Totalt		5 349	3 070	2 036	1 691
Gj. Alder		54	51	48	49	49
Finnmark	-39	256	233	161	124	102
	40-49	291	211	181	134	126
	50-59	420	223	163	139	134
	60-65	443	202	86	57	52
	66-69			38	23	21
	over 70	241	120	21	12	12
	Totalt		1 650	989	650	489
Gj. Alder		55	52	49	48	49
<i>Landet</i>	-39	<i>27 753</i>	<i>26 233</i>	<i>17 923</i>	<i>14 137</i>	<i>12 904</i>
	40-49	<i>24 092</i>	<i>26 155</i>	<i>20 447</i>	<i>17 740</i>	<i>16 572</i>
	50-59	<i>31 914</i>	<i>20 975</i>	<i>19 276</i>	<i>17 608</i>	<i>16 592</i>
	60-65	<i>28 053</i>	<i>17 796</i>	<i>7 074</i>	<i>6 603</i>	<i>6 378</i>
	66-69			<i>2 907</i>	<i>2 169</i>	<i>1 949</i>
	over 70	<i>12 553</i>	<i>7 430</i>	<i>2 332</i>	<i>1 787</i>	<i>1 651</i>
	Totalt		<i>124 365</i>	<i>98 589</i>	<i>69 959</i>	<i>60 044</i>
Gj. Alder		<i>52</i>	<i>49</i>	<i>48</i>	<i>49</i>	<i>49</i>

1) Til og med 1999 gjelder tallene kun bruk med mer enn 5 daa

* Foreløpig tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene i 1979, 1989 og 1999 og beregna totalpopulasjon i 2002 og 2003.

Tabell 10b Gjennomsnittlig alder på bruker etter arealgrupper

	Bruksstørrelse	1979	1989	1999	2002	2003*
Østfold	0-50 ¹⁾	54,1	51,0	51,0	51,2	51,3
	50-100	50,8	48,2	49,3	49,7	49,9
	100-200	48,6	47,0	47,7	48,4	48,4
	200-300	47,7	46,6	47,0	48,1	47,8
	300-500	47,5	45,5	46,8	47,3	47,5
	> 500	46,4	46,9	45,0	44,9	45,3
	Alle bruk	50,3	47,9	47,9	48,2	48,3
Akershus og Oslo	0-50 ¹⁾	54,3	52,8	51,6	52,2	52,9
	50-100	51,9	48,9	49,3	50,3	50,3
	100-200	49,3	47,6	48,9	49,3	50,0
	200-300	48,4	47,2	48,4	48,7	48,3
	300-500	47,4	46,6	46,3	47,4	47,4
	> 500	47,6	45,4	45,2	45,8	46,1
	Alle bruk	51,2	49,0	48,4	48,9	49,0
Hedmark	0-50 ¹⁾	56,0	53,4	51,5	52,7	53,1
	50-100	53,0	50,3	49,9	50,1	50,3
	100-200	49,4	47,7	48,1	48,7	49,1
	200-300	47,8	46,4	46,1	46,9	47,2
	300-500	46,5	44,7	46,1	47,1	46,9
	> 500	45,9	44,9	46,1	47,4	48,1
	Alle bruk	53,1	50,1	48,5	48,8	49,0
Oppland	0-50 ¹⁾	55,0	52,8	50,1	51,4	51,5
	50-100	50,8	49,5	49,2	49,6	49,4
	100-200	47,7	46,3	46,7	47,2	47,6
	200-300	46,0	43,8	44,6	45,7	46,0
	300-500	43,9	44,9	44,7	44,9	45,1
	> 500	46,3	44,9	43,7	44,8	45,6
	Alle bruk	51,6	49,1	47,4	47,6	47,7
Buskerud	0-50 ¹⁾	55,0	52,8	50,9	51,9	52,3
	50-100	51,9	48,8	49,1	50,2	50,6
	100-200	49,4	46,9	46,9	47,9	48,2
	200-300	48,1	46,2	45,4	46,6	46,6
	300-500	46,7	47,0	45,9	46,9	47,6
	> 500	47,2	45,9	45,2	44,3	45,3
	Alle bruk	52,7	49,7	48,0	48,8	49,0
Vestfold	0-50 ¹⁾	52,5	51,1	51,5	52,2	52,6
	50-100	50,8	47,5	48,9	48,9	49,3
	100-200	49,3	46,4	47,1	47,7	48,1
	200-300	48,2	45,8	45,6	47,2	48,0
	300-500	48,6	47,0	45,5	46,5	46,9
	> 500	47,5	46,9	45,3	46,5	46,7
	Alle bruk	50,5	47,7	47,6	48,2	48,6
Telemark	0-50 ¹⁾	55,6	52,8	50,1	51,2	51,2
	50-100	52,4	49,0	49,3	49,8	50,4
	100-200	48,9	46,8	47,0	47,6	48,4
	200-300	45,1	45,3	44,9	47,4	47,0
	300-500	43,6	44,8	46,8	46,0	46,8
	> 500	47,2		47,8	47,0	48,7
	Alle bruk	54,0	50,7	48,6	49,1	49,4

Tabell 10b forts. Gjennomsnittlig alder på bruker etter arealgrupper

	Bruksstørrelse	1979	1989	1999	2002	2003*
Aust-Agder	0-50 ¹	56,0	51,9	50,5	51,6	52,2
	50-100	50,2	49,5	49,0	49,7	50,3
	100-200	46,6	45,0	46,9	47,6	47,9
	200-300	44,3	46,8	44,7	46,2	46,1
	300-500		46,9	42,4	46,1	46,1
	> 500			47,0	47,1	43,4
	Alle bruk		54,3	50,4	48,5	49,1
Vest-Agder	0-50 ¹	55,6	53,9	52,1	53,2	54,1
	50-100	51,4	48,1	48,2	49,1	49,5
	100-200	46,4	44,9	44,8	46,5	47,0
	200-300	46,9	42,9	41,7	42,4	42,4
	300-500	44,9	38,5	41,0	42,1	42,8
	> 500			39,3	44,8	45,5
	Alle bruk		53,9	50,8	47,8	48,2
Rogaland	0-50 ¹	55,0	52,0	50,6	51,1	50,1
	50-100	50,6	49,1	50,1	50,3	50,5
	100-200	46,2	45,4	46,8	47,5	47,8
	200-300	44,5	44,7	44,9	45,6	45,8
	300-500	45,6	44,4	45,1	45,5	45,9
	> 500	41,6	45,6	44,5	44,9	44,9
	Alle bruk		50,7	48,0	47,4	47,8
Hordaland	0-50 ¹	54,8	53,2	51,6	52,3	53,0
	50-100	51,1	49,0	49,3	50,2	50,3
	100-200	46,9	44,7	46,4	47,5	48,0
	200-300	43,7	44,0	44,7	45,2	45,9
	300-500	46,8	49,5	43,9	43,5	44,0
	> 500			41,5	42,1	41,6
	Alle bruk		53,1	50,4	49,1	49,7
Sogn og Fjordane	0-50 ¹	55,8	54,1	52,5	53,5	53,9
	50-100	51,0	48,9	50,2	50,7	51,1
	100-200	47,3	46,1	46,5	48,1	48,5
	200-300	43,1	46,5	45,2	45,0	45,2
	300-500	57,2	45,0	44,0	45,0	45,8
	> 500			37,0	49,3	50,3
	Alle bruk		53,4	50,6	49,4	49,9
Møre og Romsdal	0-50 ¹⁾	55,6	53,6	52,5	53,0	53,6
	50-100	51,1	49,1	49,5	50,9	51,1
	100-200	46,9	45,5	47,4	48,6	49,0
	200-300	45,3	45,0	44,7	46,6	46,9
	300-500	46,5	43,1	42,5	44,0	45,2
	> 500		43,0	44,3	42,1	41,6
	Alle bruk		53,0	49,8	48,5	49,2

Tabell 10b forts. Gjennomsnittlig alder på bruker etter arealgrupper

	Bruksstørrelse	1979	1989	1999	2002	2003*
Sør-Trøndelag	0-50 ¹⁾	55,5	52,5	51,2	52,6	53,5
	50-100	50,8	48,1	49,9	50,1	50,0
	100-200	47,9	46,0	46,8	48,2	48,6
	200-300	46,9	45,5	45,1	46,6	47,1
	300-500	46,9	45,6	45,0	45,4	45,4
	> 500	44,7	46,5	48,3	45,9	44,2
	Alle bruk	51,5	48,0	47,4	48,1	48,3
Nord-Trøndelag	0-50 ¹⁾	53,3	50,8	50,2	50,9	51,7
	50-100	49,5	47,5	48,1	49,3	48,9
	100-200	46,4	45,1	46,0	47,2	47,1
	200-300	45,7	44,5	45,2	45,7	46,1
	300-500	45,9	46,1	44,4	45,1	45,5
	> 500	45,9	44,6	46,5	46,3	46,2
	Alle bruk	49,3	46,8	46,4	47,1	47,1
Nordland	0-50 ¹⁾	57,2	53,8	52,6	53,5	54,7
	50-100	51,0	48,1	49,5	51,6	51,5
	100-200	47,2	44,6	46,8	48,3	48,6
	200-300	44,9	43,1	45,3	46,6	47,5
	300-500	45,4	43,4	44,4	45,2	45,8
	> 500	48,3	43,7	47,4	46,9	46,1
	Alle bruk	54,0	48,8	47,8	48,7	49,0
Troms	0-50 ¹⁾	56,8	54,8	52,3	53,7	53,5
	50-100	51,2	49,2	49,4	52,1	52,9
	100-200	46,7	45,6	47,2	48,5	49,3
	200-300	42,8	43,2	44,6	45,6	46,1
	300-500	44,3	44,1	43,8	45,7	45,5
	> 500		49,0	43,8	45,0	44,5
	Alle bruk	54,4	50,6	48,2	49,2	49,4
Finnmark	0-50 ¹⁾	58,1	56,6	52,9	53,6	53,1
	50-100	53,6	52,1	50,4	50,1	49,7
	100-200	48,7	45,9	49,3	48,7	51,2
	200-300	44,0	42,8	46,3	46,7	48,5
	300-500	48,3	47,2	43,7	44,5	44,5
	> 500			43,4	47,5	45,9
	Alle bruk	55,5	51,7	48,9	48,1	48,8
<i>Landet</i>	<i>0-50¹⁾</i>	<i>55,5</i>	<i>53,0</i>	<i>51,4</i>	<i>52,4</i>	<i>52,6</i>
	<i>50-100</i>	<i>51,2</i>	<i>48,9</i>	<i>49,4</i>	<i>50,1</i>	<i>50,4</i>
	<i>100-200</i>	<i>47,8</i>	<i>46,0</i>	<i>46,9</i>	<i>47,9</i>	<i>48,3</i>
	<i>200-300</i>	<i>46,7</i>	<i>45,2</i>	<i>45,4</i>	<i>46,2</i>	<i>46,6</i>
	<i>300-500</i>	<i>46,6</i>	<i>45,6</i>	<i>45,2</i>	<i>45,4</i>	<i>46,1</i>
	<i>> 500</i>	<i>46,6</i>	<i>45,5</i>	<i>45,4</i>	<i>45,8</i>	<i>46,1</i>
	<i>Alle bruk</i>	<i>52,4</i>	<i>49,3</i>	<i>48,0</i>	<i>48,6</i>	<i>48,7</i>

1) Til og med 1999 gjelder tallene størrelsesgruppen 5-50 daa

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene i 1979, 1989 og 1999 og beregna totalpopulasjon i 2002 og 2003.

13 INNTEKTER

Tabell 11a Alminnelig inntekt for bruker fordelt på fylker¹⁾. 1000 kr

	1992	1995	1999	2000	2001	2002
Østfold	159,3	204,4	277,3	291,0	250,4	274,1
Akershus	175,0	237,5	332,7	335,1	293,9	471,6
Hedmark	141,1	174,0	210,3	215,7	201,5	218,5
Oppland	144,9	154,4	198,3	204,1	190,4	207,1
Buskerud	157,9	181,5	251,8	266,3	250,4	281,6
Vestfold	155,7	215,1	275,9	335,7	385,9	322,9
Telemark	141,6	162,5	208,4	221,6	217,0	219,6
Aust-Agder	145,8	163,5	230,7	209,6	201,6	339,9
Vest-Agder	152,7	167,2	199,7	203,2	201,8	214,0
Rogaland	194,1	213,3	238,9	245,5	224,4	252,6
Hordaland	149,9	170,9	204,9	206,2	197,2	219,9
Sogn og Fjordane	155,6	159,3	188,8	194,2	177,2	187,8
Møre og Romsdal	156,4	166,2	194,7	209,2	194,5	210,4
Sør-Trøndelag	140,7	151,9	185,9	193,7	185,1	203,7
Nord-Trøndelag	158,8	165,5	189,7	192,0	184,0	210,1
Nordland	137,4	146,0	158,9	164,1	156,5	170,9
Troms	132,5	139,8	158,4	166,5	158,8	170,3
Finnmark	132,6	139,6	154,5	156,4	156,5	164,7
<i>Hele landet</i>	<i>153,8</i>	<i>174,3</i>	<i>214,5</i>	<i>222,9</i>	<i>206,6</i>	<i>236,4</i>

1) Før 2001 gjelder tallene kun de over 5 daa

Tabell 11b Alminnelig inntekt for bruker og eventuell ektefelle fordelt på fylker¹⁾. 1000 kr

	1992	1995	1999	2000	2001	2002
Østfold	230,4	300,3	395,2	422,5	379,4	414,9
Akershus	265,6	324,8	464,1	474,8	437,0	631,3
Hedmark	205,9	247,8	314,5	323,3	312,3	340,0
Oppland	211,9	228,1	296,9	306,4	294,3	319,8
Buskerud	222,5	266,5	365,9	393,6	376,6	413,5
Vestfold	223,9	302,6	403,0	467,4	416,7	488,2
Telemark	204,5	232,8	313,1	332,6	329,9	340,2
Aust-Agder	203,4	236,3	340,5	327,1	328,7	462,1
Vest-Agder	214,6	241,4	296,4	301,3	302,7	324,2
Rogaland	277,6	308,5	364,6	374,8	352,2	391,8
Hordaland	211,1	240,0	309,6	314,2	311,0	341,5
Sogn og Fjordane	225,6	233,7	289,2	299,8	285,9	304,6
Møre og Romsdal	228,2	243,1	297,8	316,1	304,4	328,0
Sør-Trøndelag	203,1	223,0	281,6	293,7	290,9	320,5
Nord-Trøndelag	230,4	239,7	290,6	295,6	292,1	330,2
Nordland	198,5	218,1	253,5	263,6	258,0	279,5
Troms	192,6	208,5	252,5	265,0	260,0	281,2
Finnmark	192,0	213,4	246,9	258,6	252,0	270,9
<i>Hele landet</i>	<i>222,3</i>	<i>252,1</i>	<i>321,3</i>	<i>334,9</i>	<i>321,0</i>	<i>361,3</i>

1) Før 2001 gjelder tallene kun de over 5 daa

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Bøndernes inntekt og formue

9 BRUKEN AV INNSATSFAKTORER, KOST- NADSUTVIKLINGEN

Tabell 12 Kraftfôrpriser¹⁾ for ulike områder, kr per 100 kg, ekskl. mva.

		1985	1990	1999	2002	2003
Østlandet	Kufôr A/Formel 97 L/Favør 10	310,8	373,3	243,0	240,0	242,0
	Svinefôr 3 / Format kombi fri	315,1	376,0	246,0	260,0	265,0
	Burhønefôr / Kromat egg 2	313,7	371,1	252,0	260,0	256,0
Trøndelag /Nord-Norge	Kufôr A/Formel 97 L/Favør 10	308,3	372,2	276,4	259,0	252,0
	Svinefôr 3 / Format kombi fri	313,2	371,0	281,2	273,0	275,0
	Burhønefôr / Kromat egg 2	312,1	360,5	272,4	287,0	275,0
Agder/Rogaland	Kufôr A/Formel 97 L/Favør 10	307,4	365,8	251,0	239,0	234,0
	Svinefôr 3 / Format kombi fri	314,5	375,8	256,2	250,0	252,0
	Burhønefôr / Kromat egg 2	309,4	356,2	253,5	253,0	259,0
Vestlandet	Kufôr A/Formel 97 L/Favør 10	313,9	383,0	255,0	240,0	242,0
	Svinefôr 3 / Format kombi fri	317,6	390,3	258,0	260,0	265,0
	Burhønefôr / Kromat egg 2	312,8	371,2	264,0	260,0	256,0

1) Sekkepriser til og med 1994, fra og med 1995 bulkpriser per juli måned

Kilde: BFJ. Totalkalkylen for jordbruket

10 PRISER

Tabell 13a Priser jordbruksvarer, produsentpriser

	1979	1989	1999	2001	2002	2003*
KORN						
Hvete, kr/kg	1,83	3,30	2,36	2,12	2,24	2,23
Havre, kr/kg	1,50	2,54	1,78	1,60	1,65	1,61
POTETER, kr/kg	1,25	1,91	2,08	2,09	2,28	2,29
FRUKT OG GRØNNSAKER						
Hodekål, kr/kg	1,56	1,69	2,22	2,52	3,33	3,10
Gulrøtter, kr/kg	1,59	2,84	3,65	4,05	4,18	4,31
Epler, kr/kg	2,47	4,38	6,02	5,80	6,34	7,76
KUMELK, kr/l	1,92	2,94	3,19	3,41	3,48	3,51
KJØTT						
Storfekjøtt, kr/kg	22,28	32,82	27,26	28,13	28,69	30,13
Svinekjøtt, kr/kg	15,01	25,56	19,81	19,84	21,59	21,81
Sau/lam, kr/kg	22,64	27,47	27,91	29,00	27,42	29,22
Fjørfekjøtt høne, kr/kg	6,91	6,49	1,10	0,00	0,00	0,00
Fjørfekjøtt kylling, kr/kg	16,79	25,07	16,63	15,53	16,27	16,20
EGG, kr/kg	10,20	12,97	10,90	10,14	10,60	11,14

*Foreløpige tall

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket

Tabell 13b Priser jordbruksvarer, engrospriser ekskl. mva¹⁾ Kr

	1979	1989	1999	2001	2002	2003*
GRØNNSAKER						
Hodekål	2,31	2,52 ²⁾	3,24	3,49	4,64	4,35
Gulrøtter	1,92	4,05 ²⁾	4,80	5,34	4,74	4,86
MELKEPRODUKTER						
Melk, H-melk, l			7,24	7,43	7,69	7,89
Kremfløte, l		25,45	29,33	29,92	31,74	32,77
Smør, kg		21,81	26,23	28,22	28,86	30,33
Norvegiaost F45	12,85	36,81	52,80	52,07	55,28	57,68
Gudbrandsdalsost G35	12,55	35,62	49,82	48,88	49,81	49,81
KJØTTPRODUKTER						
Storfe (okse kl 1)	14,58	36,80	34,72	35,68	36,40	37,71
Sau (lam kl 1)	15,95	36,29	40,92	43,87	44,73	45,57
Svin kl 1	13,52	35,38	27,93	26,89	27,54	27,99
Fjørfe, kylling			29,06	27,98	29,30	29,30
EGG	12,00	17,27	15,88	14,99	15,39	15,39

1) Endringer i prisregistreringene fra 1998

2) Engrospris Økern (førstehåndsomsetning)

Kilde: Landbrukets Priscentral og landbruksorganisasjonene

Tabell 13 c Priser jordbruksvarer, forbrukerpriser. Kr

	1985	1990	1999	2001	2002	2003*
KORNPRODUKTER						
Hvetemel, kg	4,74	5,41	5,46	4,89	4,67	4,88
Havregryn, kg	11,86	16,04	16,14	14,28	12,82	12,65
Kneipbrød, kg	10,25	12,21	12,11	11,77	11,26	11,66
POTETER og GRØNNSAKER						
Poteter, kg	3,31	5,16	8,07	8,06	7,67	8,51
Hodekål, kg ¹⁾⁵⁾	4,97	6,69	19,33	20,56	21,79	22,62
Gulrøtter, kg ¹⁾	7,12	9,82	14,15	14,57	13,98	14,34
MELKEPRODUKTER						
Hel melk, liter	4,84	7,62	10,04	9,96	9,89	10,38
Kremfløte, liter ⁴⁾	28,22	36,76	47,38	46,30	46,20	47,38
Smør, kg	23,73	32,78	36,40	37,80	35,47	35,76
Norvegiaost F45, kg	43,94	65,01	77,01	71,79	70,49	73,79
Gudbrandsdalsost G35, kg	40,34	59,73	66,79	58,60	55,81	56,14
KJØTTPRODUKTER						
Storfekjøtt, kg ²⁾	59,24	83,27	93,29	94,08	91,56	96,08
Sauerkjøtt, lammestek, kg	50,21	64,74	89,29	98,94	101,09	100,28
Svinekjøtt, kg ³⁾	71,61	91,35	82,51	78,87	78,48	83,38
Fjorfekjøtt, høne, kg	21,11	31,61
Egg, kg	24,25	27,01	22,17	22,15	22,03	22,90

1) Sesongvarer. Prisen er et uveid gjennomsnitt av de månedene prisen ligger inne

2) Okse, 3 representantvarer (gj.sn. mellomørbrad, høyrygg og bibringe)

3) 3 representantvarer (gj.sn. skinkestek, koteletter og sideflesk)

4) Fra 1998 (ny serie) 3dl. pkn, tidl. 0,5 liter

5) Blomkål erstatter hodekål fra 1998 (ny serie)

Kilde: Statistisk sentralbyrå

11 LIKESTILLING

Tabell 14 Personlige brukere fordelt på kjønn, fylkestall

		1979	1989	1999	2002	2003*
Østfold	Menn	5 039	4 483	3 154	2 737	2 592
	Kvinner	335	421	422	353	327
	I alt	5 374	4 904	3 576	3 090	2 919
Akershus/Oslo	Menn	5 312	4 497	3 047	2 651	2 535
	Kvinner	418	509	401	371	345
	I alt	5 730	5 006	3 448	3 022	2 880
Hedmark	Menn	9 789	7 890	5 082	4 260	3 995
	Kvinner	903	1 104	835	692	623
	I alt	10 692	8 994	5 917	4 952	4 618
Oppland	Menn	10 412	8 485	6 097	5 293	5 058
	Kvinner	760	830	846	725	667
	I alt	11 172	9 315	6 943	6 018	5 725
Buskerud	Menn	6 081	5 080	3 280	2 799	2 652
	Kvinner	567	627	519	435	419
	I alt	6 648	5 707	3 799	3 234	3 071
Vestfold	Menn	3 751	3 274	2 183	1 919	1 818
	Kvinner	206	258	257	215	186
	I alt	3 957	3 532	2 440	2 134	2 004
Telemark	Menn	4 739	3 699	2 176	1 809	1 687
	Kvinner	482	546	418	332	292
	I alt	5 221	4 245	2 594	2 141	1 979
Aust-Agder	Menn	2 742	1 907	1 073	836	759
	Kvinner	230	195	172	143	126
	I alt	2 972	2 102	1 245	979	885
Vest-Agder	Menn	3 652	2 840	1 734	1 420	1 252
	Kvinner	364	294	245	215	188
	I alt	4 016	3 134	1 979	1 635	1 440
Rogaland	Menn	8 421	7 200	5 429	5 055	4 772
	Kvinner	318	421	679	647	647
	I alt	8 739	7 621	6 108	5 702	5 419
Hordaland	Menn	9 464	7 027	4 796	3 954	3 580
	Kvinner	759	637	739	656	563
	I alt	10 223	7 664	5 535	4 610	4 143
Sogn og Fjordane	Menn	8 165	6 384	4 483	3 833	3 569
	Kvinner	681	704	763	716	651
	I alt	8 846	7 088	5 246	4 549	4 220
Møre og Romsdal	Menn	9 287	6 736	4 279	3 537	3 274
	Kvinner	674	635	682	593	543
	I alt	9 961	7 371	4 961	4 130	3 817

Tabell 14 forts. Personlige brukere fordelt på kjønn, fylke/region

		1979	1989	1999	2002	2003*
Sør-Trøndelag	Menn	7 300	5 692	4 268	3 646	3 414
	Kvinner	440	517	476	445	421
	I alt	7 740	6 209	4 744	4 091	3 835
Nord-Trøndelag	Menn	6 932	5 697	4 452	3 867	3 650
	Kvinner	377	467	490	460	437
	I alt	7 309	6 164	4 942	4 327	4 087
Nordland	Menn	8 134	4 904	3 194	2 771	2 585
	Kvinner	668	590	602	479	437
	I alt	8 802	5 494	3 796	3 250	3 022
Troms	Menn	4 755	2 668	1 676	1 409	1 286
	Kvinner	599	403	360	282	249
	I alt	5 354	3 071	2 036	1 691	1 535
Finnmark	Menn	1 400	804	511	386	354
	Kvinner	252	185	139	103	93
	I alt	1 652	989	650	489	447
<i>Hele Landet</i>	<i>Menn</i>	<i>115 375</i>	<i>89 267</i>	<i>60 914</i>	<i>52 182</i>	<i>48 832</i>
	<i>Kvinner</i>	<i>9 033</i>	<i>9 343</i>	<i>9 045</i>	<i>7 862</i>	<i>7 214</i>
	<i>I alt</i>	<i>124 408</i>	<i>98 610</i>	<i>69 959</i>	<i>60 044</i>	<i>56 046</i>

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene 1979, 1989 og 1999, og beregna totalpopulasjon i 2002 og 2003.

Tabell 15 Andelen kvinner av personlige brukere, fylkesvis etter arealgrupper. Prosent

	Bruksstørrelse	1990	1999	2002	2003*
Østfold	0-50 ¹⁾	11,7	21,6	17,3	15,4
	50-100	8,7	14,2	13,3	13,8
	100-200	7,4	12,4	12,0	12,1
	200-300	7,2	11,0	11,3	12,0
	300-500	5,8	9,3	8,9	8,2
	> 500	4,5	5,4	6,1	5,2
	Alle brukere	7,6	11,9	11,4	11,2
Akerhus og Oslo	0-50 ¹⁾	11,3	21,1	17,0	17,8
	50-100	9,4	15,3	14,5	14,2
	100-200	7,8	12,9	14,0	14,1
	200-300	8,1	8,2	11,6	10,9
	300-500	5,1	9,9	10,1	9,9
	> 500	5,4	5,2	6,8	6,1
	Alle brukere	7,5	11,7	12,3	12,0
Hedmark	0-50 ¹⁾	16,6	20,8	22,3	22,2
	50-100	12,4	17,1	16,0	14,6
	100-200	9,8	15,1	15,2	14,8
	200-300	6,3	10,3	11,4	11,4
	300-500	4,7	7,8	8,7	9,5
	> 500	5,9	8,1	6,4	6,3
	Alle brukere	10,5	14,1	14,0	13,5
Oppland	0-50 ¹⁾	10,9	17,8	16,5	17
	50-100	8,6	13,9	15,3	13,9
	100-200	5,8	11,7	12,2	12,2
	200-300	5,6	9,8	9,0	9,2
	300-500	3,4	6,9	6,4	6,8
	> 500	3,0	4,9	4,2	4,5
	Alle brukere	7,5	12,3	12,0	11,7
Buskerud	0-50 ¹⁾	12,8	20,1	16,9	16,6
	50-100	10,1	14,5	14,6	15,8
	100-200	6,9	12,8	12,7	13,2
	200-300	4,7	11,3	14,8	14,8
	300-500	6,3	6,3	6,9	6,0
	> 500	3,0	6,2	7,8	7,3
	Alle brukere	8,9	13,7	13,5	13,6
Vestfold	0-50 ¹⁾	13,2	17,6	14,5	10,6
	50-100	8,2	12,5	13,1	13,0
	100-200	5,2	11,6	10,8	10,1
	200-300	3,9	7,4	8,0	8,9
	300-500	2,8	6,2	5,8	5,7
	> 500	4,5	5,4	2,1	0,7
	Alle brukere	6,3	10,5	10,1	9,3

Tabell 15 forts. Andelen kvinner av personlige brukere, fylkesvis etter arealgrupper. Prosent

	Bruksstørrelse	1990	1999	2002	2003*
Telemark	0-50 ¹⁾	13,5	18,5	18,6	15,7
	50-100	10,1	19,1	17,4	17,9
	100-200	7,0	13,6	15,4	15,0
	200-300	3,8	12,2	7,4	8,8
	300-500	0,0	5,6	6,5	5,7
	> 500	0,0	5,9	3,7	3,6
	Alle brukere		10,3	16,4	15,5
Aust-Agder	0-50 ¹⁾	14,6	18,4	18,9	17,5
	50-100	9,6	15,5	13,7	12,3
	100-200	4,2	10,5	14,8	16,1
	200-300	2,0	8,4	8,4	7,3
	300-500	0,0	6,7	11,4	17,0
	> 500	0,0	0,0	0,0	0,0
	Alle brukere		10,2	14,2	14,6
Vest-Agder	0-50 ¹⁾	10,7	13,7	15,3	15,0
	50-100	8,9	13,1	13,9	14,4
	100-200	6,3	12,0	15,0	13,8
	200-300	7,1	8,5	7,0	11,0
	300-500	0,0	4,2	4,4	4,0
	> 500	0,0	0,0	0,0	0,0
	Alle brukere		8,9	12,2	13,1
Rogaland	0-50 ¹⁾	9,1	13,6	13,4	11,4
	50-100	7,1	12,7	13,8	14,9
	100-200	3,8	11,3	12,0	12,8
	200-300	2,5	8,3	8,8	10,4
	300-500	2,9	8,8	7,9	8,7
	> 500	4,3	9,1	9,5	10,2
	Alle brukere		5,5	11,0	11,3
Hordaland	0-50 ¹⁾	11,1	17,0	17,7	16,1
	50-100	6,8	13,8	15,0	14,1
	100-200	4,6	9,8	11,3	12,2
	200-300	1,0	4,5	8,1	10,5
	300-500	11,1	15,4	5,8	5,4
	> 500	0,0	0	11,1	9,1
	Alle brukere		8,1	13,3	14,2
Sogn og Fjordane	0-50 ¹⁾	14,1	20,0	21,0	20,0
	50-100	9,0	15,6	17,1	17,2
	100-200	6,3	10,6	13,5	13,8
	200-300	1,6	4,8	7,1	7,8
	300-500	0,0	3,6	0,0	3,3
	> 500	0,0	0,0	33,3	33,3
	Alle brukere		10,2	14,5	15,7
Møre og Romsdal	0-50 ¹⁾	10,7	18,6	19,4	17,3
	50-100	9,0	14,9	15,4	14,9
	100-200	6,3	12,0	14,3	15,5
	200-300	1,3	10,5	10,5	10,7
	300-500	5,6	7,1	10,2	10,8
	> 500	0,0	5,9	3,1	8,3
	Alle brukere		8,1	13,6	14,4

Tabell 15 forts. Andelen kvinner av personlige brukere, fylkesvis etter arealgrupper. Prosent

	Bruksstørrelse	1990	1999	2002	2003*
Sør-Trøndelag	0-50 ¹⁾	10,6	13,0	15,7	15,5
	50-100	9,4	12,2	14,5	13,7
	100-200	5,7	9,2	10,9	11,2
	200-300	4,5	8,3	7,8	8,9
	300-500	6,8	8,0	8,4	8,9
	> 500	0,0	4,7	8,2	7,4
	Alle brukere	7,3	9,8	10,9	11
Nord-Trøndelag	0-50 ¹⁾	10,8	16,6	17,6	17,1
	50-100	6,8	12,3	14,0	13,6
	100-200	5,2	8,5	9,4	10,4
	200-300	3,8	8,9	9,9	9,5
	300-500	4,8	7,9	8,2	8,6
	> 500	2,0	5,3	5,4	7,2
	Alle brukere	5,9	9,8	10,6	10,7
Nordland	0-50 ¹⁾	16,4	24,6	20,4	20,4
	50-100	12,7	22,4	21,6	19,3
	100-200	5,9	13,5	14,9	16,1
	200-300	5,2	9,6	10,2	10,2
	300-500	6,5	7,7	7,7	8,4
	> 500	12,5	4,3	13,6	14,3
	Alle brukere	10,5	15,7	14,7	14,5
Troms	0-50 ¹⁾	18,3	22,3	21,8	19,5
	50-100	13,2	21,3	21,4	21,4
	100-200	7,9	17,1	17,6	18,4
	200-300	8,5	12,8	9,8	10,5
	300-500	19,2	7,4	8,9	8,5
	> 500	100,0	20,0	11,8	9,1
	Alle brukere	13,4	17,9	16,7	16,2
Finnmark	0-50 ¹⁾	30,1	32,2	28,6	37,0
	50-100	21,0	27,1	29,8	24,3
	100-200	12,7	22,6	24,8	25,0
	200-300	8,6	9,4	15,5	17,1
	300-500	9,1	13,9	11,1	12,9
	> 500	0,0	0,0	13,3	5,9
	Alle brukere	19,5	21,1	21,1	20,8
Landet	0-50 ¹⁾	12,9	18,4	18,1	16,9
	50-100	9,3	15,2	15,6	15,2
	100-200	6,2	11,8	12,9	13,3
	200-300	5,0	9,3	9,8	10,3
	300-500	4,9	8,1	8,1	8,4
	> 500	4,8	6,1	6,4	6,2
	Alle brukere	8,5	12,9	13,1	12,9

1) Til og med 1999 gjelder tallene gruppa 5–50 dekar.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Søknad om produksjonstillegg og beregna totalpopulasjon i 2002 og 2003.

* Foreløpige tall

Budsjettnemnda for jordbruket

Oslo, 15.04.04

Knut Børve

Wenche Benum

Anne Snellingen Bye

Olaf Godli

Tone Knudsen

Steinar Helgen

Arnulf Leirpoll

Ragnhild Nersten

Inger Johanne Sikkeland

Per Arne Skjeflo

Per Gunnar Skorge

Eugen Tømte

Lars Johan Rustad